

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ – ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

(Δ.Π.Μ.Σ.) "ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ"

ΜΑΘΗΜΑ

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΟΥΣΑ : ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΕΛΙΖΑ

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ

**ΜΕΤΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΕΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΥ**

ΕΚΠΟΝΗΣΗ

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΑΡΟΥΞΗ, ΑΝΝΑ ΤΟΥΛΟΥΠΑ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΒΟΥΡΛΙΩΤΗΣ,
ΕΙΡΗΝΗ ΡΟΥΛΙΑ, ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΑΤΣΑΟΥΝΗ, ΣΩΤΗΡΗΣ ΠΙΠΕΡΗΣ,
ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Αθήνα 2014-2015

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

03 Προς μια κοινή τοποθέτηση

Συλλογικό Κείμενο

05 Διερεύνηση της πορείας εξέλιξης στο χρόνο των αμαξοποιών και των συνεργείων που υπήρχαν στο Μεταξουργείο.

Ειρήνη Ρούλια

23 Απεικόνιση της πολιτισμικής κληρονομιάς στη περιοχή του Μεταξουργείου καθώς και η εν δυνάμει συμβολή της στην ενίσχυση του κοινωνικό-γεωγραφικού γίνεσθαι της περιοχής.

Σωτήρης Πιτέρης

58 Η πολιτιστική οικονομία στον αστικό και κοινωνικό μετασχηματισμό.

Άννα Τουλούπα

83 Συγκρουόμενοι χρωματισμοί στη σφαίρα του δημόσιου χώρου. Το Μεταξουργείο τότε, τώρα, αύριο...

Αγγελική Μπαρουζή

112 Κρατικές πολιτικές και μεταλλασσόμενες φυσιognωμίες. Προσεγγίζοντας τον ρόλο του αναπτυξιακού λόγου και πρακτικής στις διαδικασίες μετασχηματισμού της περιοχής του Μεταξουργείου.

Σταυρούλα Κατσαούνη

148 Διερεύνηση του αισθήματος του «φόβου» στην περιοχή του Μεταξουργείου.

Χριστίνα Παλαιολόγου

166 Συνομιλία ερευνητικών διαδρομών

Συλλογικό Κείμενο

Προς μια κοινή τοποθέτηση...

Η εργασία αυτή αποτελεί μια σύνθεση διαφορετικών προσεγγίσεων, οι οποίες εστιάζουν στην περιοχή του Μεταξουργείου. Οι προσεγγίσεις αυτές είναι αυτοτελείς και διαπραγματεύονται, μέσα από την εκάστοτε οπτική, διαφορετικές διαδικασίες που εξελίσσονται. Η διαφορετικότητα των ζητημάτων που αναδεικνύουν αποτελεί απόρροια της πολλαπλότητας των διαδικασιών που παρατηρούνται καθώς και των διαφορετικών ιδεολογιών πάνω στα ζητήματα που εγείρει. Οι ερευνητικές αυτές δυνατότητες που προσφέρει αποτελούν και έναν σημαντικό λόγο επιλογής της συγκεκριμένης περιοχής προς διερεύνηση.

Το Μεταξουργείο παρουσιάζει αυτή την συνθετότητα λόγω των τάσεων μετασχηματισμού που έχει δεχθεί. Από περιοχή λαϊκής και εργατικής συνοικίας, με χαρακτηριστικά που θεωρούνται στοιχεία υποβάθμισης, έχει εμφανίσει τα τελευταία χρόνια τάσεις προς τη διαμόρφωσή της ως πολιτιστική γειτονιά της Αθήνας και ως ένας νέος επιθυμητός χώρος διαβίωσης, εργασίας και διασκέδασης ανώτερων οικονομικά ομάδων με συγκεκριμένα καταναλωτικά πρότυπα. Η περιοχή δέχεται πιέσεις τόσο μέσω των επενδυτικών κινήσεων που έχει προσελκύσει όσο και μέσω της κρατικής πολιτικής, η οποία την εντάσσει στις προτεραιότητες της πολιτικής αναπλάσεων του κέντρου της Αθήνας. Από την άλλη λόγω άλλων διεργασιών και ενός ήδη διαμορφωμένου πολυπολιτισμικού υποβάθρου, προσελκύονται νέες μεταναστευτικές ομάδες, περισσότερο εξαθλιωμένες από τις προηγούμενες, ενώ η οικονομική κρίση έρχεται να συντελέσει ένα σημαντικό ρόλο στην διαδικασία εξέλιξής της.

Οι διάφορες δυναμικές που ασκούνται στο χώρο έχουν διαμορφώσει ένα σύνθετο κοινωνικό και πολιτισμικό σώμα με αντιθετικά στοιχεία στο εσωτερικό του. Μεταξύ αυτών εντοπίζονται αντιθέσεις ως προς την κοινωνική σύσταση, με τα υπάρχοντα χαμηλά-εργατικά στρώματα, τα νέα ανώτερα αλλά και επίσης νέα περισσότερο εξαθλιωμένα. Επιπλέον στην αλλαγή των λειτουργιών από βιομηχανική-βιοτεχνική περιοχή σε χώρο εναλλακτικής διασκέδασης και πολιτισμού. Στην ποιότητα του κτιριακού αποθέματος με κτίρια ερειπωμένα, κακής ποιότητας αλλά και νέα πολυτελή σε σύγχρονα πρότυπα, όπως και στην κλίμακα καθ' ύψος και σε κάλυψης.

Βάσει αυτών διατυπώνουμε την υπόθεση εργασίας ότι επιχειρούμε μια προσπάθεια ανάγνωσης ενός στιγμιότυπου στο ιστορικό συνεχές της περιοχής του Μεταξουργείου, ως απόρροια των μετασχηματισμών που υφίσταται, στα πλαίσια της απόδοσης μιας συγκεκριμένης φυσιογνωμίας σ' αυτή.

Δίνεται έμφαση στο στοιχείο της φυσιογνωμίας καθώς θεωρείται ότι η προσπάθεια εγκαθίδρυσής της σε μια περιοχή με άλλα χαρακτηριστικά, αποτελεί ένα ανταγωνιστικό στοιχείο και σημαντική αιτία ενεργοποίησης της διαδικασίας μετασχηματισμού της. Επιπλέον αναδεικνύει την επίδραση παγκόσμιων διεργασιών και προτύπων -με το νεοφιλελεύθερο σύστημα ρύθμισης, τις νέες πολιτικές

εμπορευματοποίησης του χώρου και του πολιτισμού- στην τοπική ιδιαιτερότητα της περιοχής.

Η απεικόνιση γίνεται αντιληπτή ως στιγμιότυπο, καθώς λαμβάνει χώρα στην διάρκεια εξέλιξης του μετασχηματισμού, ο οποίος δημιουργεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο πώς θα εξελιχθεί. Για το λόγο αυτό και οι προσεγγίσεις της ομάδας δεν στοχεύουν στην υποστήριξη μιας γενικής παραδοχής, ώστε να αποτελέσουν τμήματα μιας ενιαίας έρευνας. Προσπαθούν μέσα από ετερογενείς οπτικές και ζητήματα διαπραγμάτευσης, να φωτίσουν διαφορετικές πλευρές των δυναμικών που υπάρχουν και να αναδείξουν μια σειρά ευρύτερων ζητημάτων που προκύπτουν μέσα από την διερεύνηση του Μεταξουργείου.

Οι εκάστοτε θεματικές που εξετάζονται από την κάθε εργασία επιχειρήθηκε να ομαδοποιηθούν σε τρεις ενότητες, οι οποίες προσδιορίζονται από το φυσιογνωμικό στοιχείο που προσπαθεί να προσεγγίσει η κάθε μια. Έτσι προκύπτουν τρεις ενότητες:

- **Απεικόνιση πτυχών της προϋπάρχουσας φυσιογνωμίας του Μεταξουργείου:** Μέσω προσεγγίσεων στα ζητήματα της στεγαστικής αποστέρησης και του εναπομείναντος κτιριακού αποθέματος των εξοστρακισμένων βιομηχανικών χρήσεων
- **Απεικόνιση της νέας φυσιογνωμίας της περιοχής:** Μέσω της διερεύνησης του πολιτιστικού στοιχείου που ενυπάρχει και που αναπτύσσεται.
- **Ψηλάφηση όψεων αναδυόμενων διεργασιών που προκύπτουν από την διαδικασία διαπάλης μεταξύ προϋπαρχόντων και νέων φυσιογνωμικών στοιχείων της περιοχής:** Μέσω της διάστασης των συγκρουόμενων χρωματισμών στη σφαίρα του δημόσιου χώρου, την διερεύνηση του ρόλου της κρατικής πολιτικής στην ώθηση των διεργασιών μετασχηματισμού αλλά και του πώς αυτοί αποτυπώνονται ως προς το αίσθημα του «φόβου» στην περιοχή.

Συλλογικό Κείμενο

ΕΜΠ-ΔΠΜΣ «Πολοδομία – Χωροταξία»

Υποχρεωτικό μάθημα: Το Ζήτημα της Μεθοδολογίας και της Θεωρίας στο Σχεδιασμό του
Χώρου

Διδάσκων: Ε. Παναγιωτάτου

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Ειρήνη Ρούλια

Ιούλιος 2015

**Διερεύνηση της εξελικτικής πορείας στο χρόνο των αμαξοποιών και των συνεργείων
αυτοκινήτων στο Μεταξουργείο**

Εισαγωγή

Παρατηρώντας τον βιοτεχνικό χαρακτήρα της περιοχής του Μεταξουργείου, επικεντρώνομαι στα κτίρια που χρησιμοποιήθηκαν στον παρελθόν ως αμαξοποιεία και μετέπειτα ως συνεργεία αυτοκινήτων. Μέσω κάποιων επισκέψεων στην περιοχή προσπαθώ να αναγνωρίσω κατά το δυνατόν περισσότερο τα σημάδια των τάσεων χωρικής συγκέντρωσης των επιτηδευματιών στην περιοχή στο παρελθόν και στο παρόν. Διακρίνω λοιπόν την πορεία εξέλιξής τους στον αστικό ιστό του Μεταξουργείου με σκοπό να εξηγήσω τη συσπείρωσή τους στον τόπο αλλά και τον «εξοστρακισμό» των καταστημάτων αυτών από τον τόπο.

Σε μια προσπάθεια απεικόνισης της κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας στην περιοχή του Μεταξουργείου, επιχειρήθηκαν να εφαρμοστούν μέθοδοι συλλογής και ανάλυσης εμπειρικών στοιχείων και μη. Βασικός στόχος της έρευνας αυτής είναι η σύνδεση του εμπειρικού υλικού που συλλέγεται με το κοινωνικό γίνεσθαι. Οι μέθοδοι που αναπτύσσονται υποδηλώνουν τα ερευνητικά στάδια που χρησιμοποιήθηκαν και είναι απαραίτητα μέσα που στηρίζονται σε παρατηρήσεις και παραδοχές γύρω από την κοινωνική πραγματικότητα και τη σχέση των υποκειμένων με αυτήν.

Τα δεδομένα εντάσσονται στην περιοχή του Μεταξουργείου που περικλείεται από τις οδούς Πειραιώς-Δεληγιώργη-Κωνσταντινουπόλεως-Ιερά Οδός. Με σημείο αναφοράς την ευρύτερη περιοχή, αλλά ως θύλακα ενδιαφέροντος τις οδούς Μυλλέρου και Αχιλλέως, η ερευνητική διαδικασία με τη βοήθεια των ιστορικών γεγονότων επιτρέπει τον εμπειρικό έλεγχο με μια καλειδοσκοπική ματιά.

Σημαντικό κομμάτι του κτιριακού αποθέματος του Μεταξουργείου είναι τα κτίρια του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα που στέγασαν μια πληθώρα μεταποιητικών και παραγωγικών διαδικασιών συμβάλλοντας στην οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της περιοχής. Οικιστικά, στο Μεταξουργείο διέμενε το εργατικό δυναμικό που απασχολούνταν στις τοπικές βιοτεχνίες και τα εργαστήρια, αλλά και τις οικογένειες αστών (όπως μαρτυρούν τα, μέχρι και σήμερα σωζόμενα, νεοκλασικά κτίρια της περιοχής).

Ανάμεσα στα βιοτεχνικά αυτά καταστήματα που ήκμασαν το 1930 ήταν τα αμαξοποιεία και τα καρποποιεία που αργότερα έδωσαν τη θέση τους σε ποικίλα εργαστήρια που εξυπηρετούσαν το αυτοκίνητο: εργαστήρια που κατασκεύαζαν αμαξώματα, ταπετσαρίες και σούστες, μηχανουργεία, βαφεία, καταστήματα ανταλλακτικών και γενικώς συνεργεία. Στην οδό Μυλλέρου «οι Αθηναίοι συναντούσαν εκείνη την εποχή και τη

μακροβιότατη βιοτεχνία του Μάμμου [...], αλλά και το θρυλικό αμαξοποιείο του Φραγκίσκου Ρώσση, ο οποίος είχε την τύχη να είναι και ο επίσημος προμηθευτής της βασιλικής Αυλής»¹. Ακόμα και όταν το κάρο και η άμαξα αντικαταστάθηκαν από το αυτοκίνητο τα συνεργεία αυτοκινήτων (πλέον) παρέμειναν εκεί αποδεικνύοντας την αντοχή τους στο χρόνο.

Στα νεότερα χρόνια, μαζί με τις υπόλοιπες βιοτεχνίες, τα μηχανουργεία/συνεργεία εξοβελίστηκαν από το Μεταξουργείο προς την Ιερά οδό και την Αχιλλέως-λεωφόρο Αθηνών, για να πάρουν τη θέση τους χώροι πολιτισμικού κεφαλαίου και χαρακτήρα. Σκοπός μου είναι να ερευνήσω τη συγκέντρωση των δραστηριοτήτων αυτών και πώς εξελίχθηκαν οι χώροι αυτοί στον αστικό ιστό του Μεταξουργείου.

Μεθοδολογική προσέγγιση

Για να ανιχνεύσω την εξέλιξη και τα χαρακτηριστικά της προϋπάρχουσας ταυτότητας των βιοτεχνικών αυτών χώρων, προσπαθώ να περιγράψω τη φυσιογνωμία της περιοχής σε σχέση με το χρόνο. Ο χρόνος αποτελεί πρωταρχικό στοιχείο της έρευνας γιατί βοηθά να κατανοήσω πώς αποδίδεται στην περιοχή μελέτης η ιδιαίτερη σημασία του τόπου από τους εκάστοτε κοινωνικούς οικονομικούς μετασχηματισμούς που πραγματοποιούνται στη συγκεκριμένη περιοχή αλλά και στον ελληνικό χώρο γενικότερα, δίνοντας διαφορετική χροιά στο χώρο. Ωστόσο δεν επιθυμώ να βασιστώ εξ ολοκλήρου σε αυτό, για αυτό και προσπαθώ να χρησιμοποιήσω τις χρονικές τομές που επιλέγω, σαν εργαλείο για την ανίχνευση της ταυτότητας του χώρου και όχι ως ιστορική αναδρομή. Έτσι οδηγούμαι στην πρώτη ζύμωση με το χώρο και το ερώτημα που προκύπτει εκ πρώτης όψεως, είναι για ποιό λόγο συμβαίνουν και πως αυτοί οι μετασχηματισμοί έχουν επιδράσει στις χωρικότητες του παρελθόντος και του παρόντος.

Σε δεύτερο επίπεδο, με τη βοήθεια των χρονικών τομών, προσδιορίζονται οι ιδιαίτερες αποχρώσεις του βιοτεχνικού εμπορίου στην περιοχή του Μεταξουργείου εντοπίζοντας τη χωρική τους υπόσταση και απεικονίζοντάς τες. Ο προηγουμένως κενός και μηδενικός χώρος, πληρώνεται καθιστώντας δυνατή τη συνεύρεση δραστηριοτήτων και ατόμων με τέτοιο τρόπο ώστε η χωρική μορφή στην οποία συμβαίνει αυτό δικαιολογεί την αλληλεπίδραση. Επικεντρώνομαι στις οδούς Μυλλέρου και Αχχιλέως γιατί αυτές αποτελούν και τον θύλακα πύκνωσης του φαινομένου, ως συνάθροιση δραστηριοτήτων του συγκεκριμένου βιοτεχνικού χαρακτήρα. Επίσης εδώ θεωρώ απαραίτητη τη συσχέτιση με

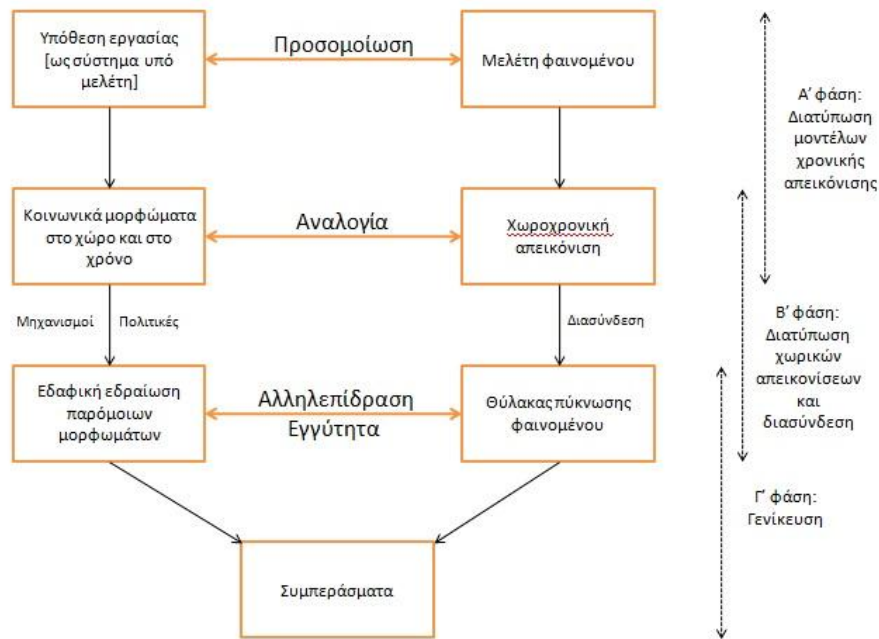
¹ <<http://www.lifo.gr/team/athens/51536>>, τελευταία επίσκεψη: 25/8/2015

γειτονικές περιοχές (Ψυρρή, Γκάζι) που παρουσιάζουν ανάλογο ενδιαφέρον κατά τη μελέτη της χωροχρονικής σύνθεσής τους. Καθώς κάθε ένας γειτονικός τόπος εκτείνεται πέρα από τα άμεσα όριά του, συναντώντας τους υπόλοιπους που επιδρούν στο ίδιο συνολικό πεδίο, αυτό συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση της φυσιογνωμίας και των διαστάσεων του φαινομένου.

Σε τρίτο επίπεδο της διερεύνησης παρατηρώ τί αναπτυξιακές πολιτικές ακολουθήθηκαν διαχρονικά για την περαιτέρω εξέλιξη της συλλογιστικής μου πορείας. Εντοπίζω συμπεράσματα που απορρέουν από τη νομοθεσία σε σχέση με τους χώρους που με ενδιαφέρουν. Αν υπήρχε περισσότερος χρόνος θα επιθυμούσα να προσπαθήσω να εισάγω και τη συμμετοχή των κατοίκων ή παλιότερων βιοτεχνών της περιοχής, με τη βοήθεια ερωτηματολογίων-συνεντεύξεων. Η διατύπωση ερωτηματολογίων-συνεντεύξεων θα μπορούσε να αποφέρει αποτελέσματα σχετικά με τη διασταύρωση πληροφοριών από διαφορετικές πηγές που είτε θα επαληθεύσουν τα δεδομένα, είτε θα τα διαψεύσουν, είτε θα επιβεβαιώσουν τις πληροφορίες από άλλες πηγές. Τα περισσότερα αυτά στοιχεία θα συνέβαλαν σε μια πληρέστερη εποπτεία γύρω από τη συνάθροιση βιοτεχνικών δραστηριοτήτων διαχρονικά.

Ακόμη την έρευνα μου αυτή την ενισχύουν στοιχεία από το αρχείο Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου Αθήνας και ίσως χρήσιμη θα μπορούσε να αποδειχθεί μια επίσκεψη σε τοπικά μεσιτικά γραφεία σχετικά με το αν υπάρχουν κενοί βιοτεχνικοί χώροι που νοικιάζονται, πόσο νοικιάζονται και σε ποια κοινωνικά στρώματα ανήκουν και ποια τους νοικιάζουν.

Στο επίπεδο αυτό, γίνεται προσπάθεια να κατανοηθούν, από τη μέχρι τώρα έρευνα, οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν στον καμβά της απεικόνισης αυτής γύρω από τις οποίες κινήθηκαν οι διαρθρωτικές αλλαγές του χώρου μελέτης. Σκοπός δεν είναι να ασκηθεί κριτική στο κατά πόσο έφεραν αποτέλεσμα και τί είδους, αλλά πώς αυτές οι πολιτικές μετέλλαξαν το χώρο διαχρονικά.

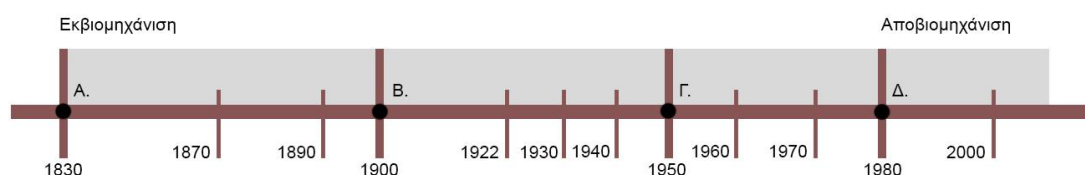

Αναλυτικά

Απεικονίζοντας και ερμηνεύοντας τα δεδομένα προσδιορίζω χρονικές περιόδους που θα αναδείξουν αυτή τη μεταβαλλόμενη σχέση κοινωνίας και χώρου. Η αναφορά σε συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα εξυπηρετεί την ανάδειξη των κριτηρίων εκείνων που ενεργοποιούν τους μετασχηματισμούς οι οποίοι και οδήγησαν στην εξάλειψη του συγκεκριμένου βιοτεχνικού χαρακτήρα της περιοχής.

Κατά το 1930 ήκμασαν τα αθηναϊκά καρποποιεία στην περιοχή του Μεταξουργείου. Κάρα, άμαξες και άλλα τροχήλατα μέσα για το κοινό και τους πλούσιους κατασκευάζονταν και επισκευάζονταν στην περιοχή. Κατά το 1960 πολλά από τα μέσα μαζικής μεταφοράς και τα τροχήλατα οχήματα επισκευάζοντας την περιοχή του Μεταξουργείου, μέχρι που το 1980 αρκετοί Αθηναίοι είχαν στην ιδιοκτησία τους το δικό τους όχημα. Τα λεγόμενα «Ι.Χ.», κερδίζοντας έδαφος από τα μέσα μαζικής μεταφοράς, ολοένα και πλήθαιναν στο λεκανοπέδιο με αποτέλεσμα οι απαιτήσεις για ανταλλακτικά και επισκευές γίνονταν μεγαλύτερη. Έτσι τα παλιά αμαξοποιεία και καρποποιεία ανταποκρίθηκαν στις νέες αξιώσεις της αγοράς και εκσυγχρονίστηκαν. Συνεργεία, φανοποιεία/φαναρτζίδικα, βαφεία και άλλα μαγαζιά μικροεπισκευών αυτοκινήτων αντικατέστησαν τα «παλιατζίδικα».

Η περιοχή του Μεταξουργείου υπήρχε από αρχαιοτάτων χρόνων, βέβαια η μορφή και η συγκρότησή της διαφέρει από εποχή σε εποχή. Συν τα χρόνια οι αλλαγές που προέκυπταν στο μέγεθος, στη μεταβολή των χρήσεων γης στην περιοχή έφεραν και τη εξέλιξη της τεχνικής, της οικονομίας και της κοινωνίας, οι οποίες άλλοτε αφομοιώνονταν και άλλοτε όχι. Η είσοδος στον καπιταλισμό μεγέθυνε το κλεινόν άστυ στο χώρο και κοινωνικά και οικονομικά. Έτσι για να μελετήσει κανείς ένα πολεοδομικό φαινόμενο της περιοχής, κρίνεται αναγκαίο να μελετήσει μέσω του ιστορικού πλαισίου τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που ανταποκρίνονται στη συγκεκριμένη περιοχή, σε κάποιες χαρακτηριστικές χρονικές περιόδους. Χωρίζω λοιπόν σαν χρονικές περιόδους εξής 4: την εκβιομηχάνιση (1830-1900), τη διεύρυνση της εκβιομηχάνισης (1900-1950), την τρίτη περίοδο (1950-1980), και την αποβιομηχάνιση (1980-...).

Στο Μεταξουργείο από το 1911, ένας αναπτυσσόμενος καπιταλισμός εκφράστηκε στο χώρο. Ήδη από εκείνη την εποχή, η περιοχή του Μεταξουργείου αποτελεί κομμάτι της «παραγωγικής ζώνης» της πρωτεύουσας. Τα καρποποιεία και τα αμαξοποιεία εντοπίζονται σε έναν νοτιό άξονα που αρχίζει από τις οδούς Σαρρή και Λεωκορείου στου Ψυρρή και καταλήγει στο Μεταξουργείο, στο οποίο τα περισσότερα συγκεντρώνονται στην οδό Μυλλέρου.

Μέσα από τους μηχανισμούς της πρώιμης καπιταλιστικής οικονομίας της συγκέντρωσης κεφαλαίου οι επιχειρήσεις όλο και αυξάνονται σε αριθμό και σε μέγεθος. Επιβάλλοντας την παρουσία τους και τη συγκέντρωσή τους στον αστικό χώρο. Έτσι η περιοχή απέκτησε κυρίαρχο ρόλο στην ευρύτερη οικονομία της Αθήνας, οδηγούμενη σε αύξηση μεγέθους και σε μια εξαθλίωση ορισμένων τμημάτων της.

Οι νομοθετικές ρυθμίσεις που κατά καιρούς ασκήθηκαν τον τελευταίο αιώνα στην Αθήνα, ήταν στα πλαίσια της κάθε εποχής με στόχο την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ισχυρότερων ομάδων. Εξάλλου η πολεοδομική πολιτική δεν ασκείται προς όφελος όλων των πολιτών, και οι στόχοι της αλλάζουν ανάλογα με την εποχή και τις απαιτήσεις της.

Στην Αθήνα του 18^{ου} αιώνα, όπως και στο εξωτερικό, κάθε μετακίνηση στην πόλη γίνονταν με τα πόδια. Η πόλη ήταν μικρή σε έκταση οπότε δεν υπήρχε πρόβλημα

μετακινήσεων και οι χώροι εργασίας ήταν συνήθως συνδεδεμένοι με τον τόπο κατοικίας. Στο ισόγειο ήταν συνήθως τα καταστήματα και τα εργαστήρια ενώ στον όροφο η κατοικία του τεχνίτη ή εμπόρου. Οι μεταφορές φορτίων των μαγαζιών γίνονταν μέσα στην πόλη με άμαξες, κάρρα και υποζύγια. Η εργατική τάξη του Μεταξουργείου, του Γκαζιού, του Ψυρρή κατοικούσε ακόμη κοντά στον τόπο εργασίας της, στις βιομηχανικές περιοχές. Ενώ η αστική τάξη μακριά, στις «καλές περιοχές».

Ο κοινωνικός διαχωρισμός στην πρωτεύουσα υπήρχε ήδη από τον 19^ο αιώνα και σε όχι τυχαίους χώρους. Το βορειοανατολικό τμήμα της που ήταν το διάσελο Λυκαβηττού-Υμηττού κατοικούνταν από τις παλιές αρχοντοοικογένειες και από τους πλουσιότερους Αρβανίτες. Αποτελούσε το «υγιεινότερο» τμήμα της Αθήνας, δεδομένου ότι βρίσκεται σε ύψωμα. Εν αντιθέσει στο βορειοδυτικό μέρος της Αθήνας έμεναν οι οικονομικά χαμηλότερες τάξεις. Εκεί, στη σημερινή περιοχή του Μοναστηρακίου-Μεταξουργείου-Γκαζιού και με κατεύθυνση προς Πελοπόννησο, επί της Ιεράς Οδού είχαν αναπτυχθεί οι περισσότερες βιοτεχνίες.

Οι μετακινήσεις που αφορούσαν την άρχουσα τάξη και τα στελέχη της, γίνονταν με ιδιωτικές άμαξες ή άλογα για λόγους προβολής και εξουσίας. Οι πρώτες συγκοινωνιακές συνδέσεις εξυπηρετούσαν τα μεσαία και τα ανώτερα αστικά στρώματα της ελληνικής αστικής τάξης, ενώ ταυτόχρονα κατείχαν και τα δικά τους Ι.Χ. και άλογα. «Ακόμη, και γι' αυτούς που δε μπορούσαν να συντηρούν άμαξες, αμαξάδες και αμαξοστάσια, ή έστω δικό τους άλογο, υπήρχαν τα "αμάξια της πιάτσας" που λειτουργούσαν όπως τα σημερινά ταξί.»²

Ήδη από τότε, παρατηρούμε ότι στην πόλη είχε κατανομηθεί στο χώρο η κοινωνική της διαστρωμάτωση και οι λειτουργίες της. Αυτό αναπτύχθηκε και φυσικά, λόγω των κλιματικών και τοπογραφικών συνθηκών, αλλά και επιτηδευμένα στα πλαίσια των κοινωνικών αντιλήψεων όπου «οι άρχοντες κατοικούν στα καλύτερα μέρη της και μάλιστα αποτρέπουν εκεί την εγκατάσταση οχλουσών βιοτεχνιών αλλά και κοινωνικών στρωμάτων που δεν ήταν "της σειράς τους"»³.

Πέρα από τις αντιλήψεις των πλούσιων κοινωνικών στρωμάτων, ορισμένες λειτουργίες είχαν θέση στην εκτός των τειχών (δηλαδή εκτός του κέντρου) περιοχή για λόγους υγιεινής, εδάφους, «πιάτσας» και διευκόλυνσης στις μεταφορές. Έτσι θεωρώντας, την περιοχή γύρω από την Ομόνοια ως την κεντρική Αθήνα, οι βιοτεχνίες διαμορφώθηκαν ως εξής: στην

² Σαρηγιάννης Γ., *Αθήνα 1830-2000 Εξέλιξη-Πολοδομία-Μεταφορές*, εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 2000, σελ.27.

³ Σαρηγιάννης Γ., *Αθήνα 1830-2000 Εξέλιξη-Πολοδομία-Μεταφορές*, εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα 2000, σελ.58.

περιοχή του Μοναστηρακίου και Ψυρρή ήταν τα «αμπατζίδικα» και άλλες μικροεπιχειρήσεις γιατί εκεί ήταν η λεγόμενη «πιάτσα», τα κεραμουργεία από την αρχή και πέρα της Ιεράς Οδού όπου υπήρχε κατάλληλο αργιλόχωμα και η περιοχή του Μεταξουργείου και του Γκαζιού που είχε τις πιο βαριές βιοτεχνίες για λόγους όχλησης, δηλαδή συνεργεία, σιδηρουργεία... κτλ.

Έτσι μπορούσαν γύρω από το κέντρο της πόλης να υπάρχουν πολυάριθμες συντεχνίες με παρόμοια κοινωνιολογική συγκρότηση, οι οποίες δεν καταμέριζαν τη δεδομένη αθηναϊκή έκταση ποσοτικά αλλά λειτουργικά⁴. Πολλές συντεχνίες μπορούσαν να συμβιώνουν χωρίς να συγκρούονται στο χώρο, δημιουργώντας κοινότητες, βρίσκονταν σε μια ιδιαίτερη οργανωτική-τοπική σχέση προς την πόλη ως ενότητα. Η συμβίωση παρόμοιων μορφωμάτων στο τμήμα αυτό της Αθήνας αναδεικνύει τη σχέση της ομάδας προς το έδαφός της, κάτι το οποίο εκφράζει συχνά τη δομή της.

Όλα όμως ήταν προδιαγεγραμμένα με βάση τις ιδεολογικές αρχές της από τότε ανερχόμενης αστικής τάξης καθορίζοντας την κρατική διοίκηση και τις βασικές κοινωνικές και πολεοδομικές λειτουργίες, τα δημόσια κτίρια⁵ κ.ά. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου ότι οι περιοχές μελέτης μας είτε ήταν ανθυγιεινές είτε γειτνιάζαν με τις φτωχογειτονιές της Αθήνας.

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα οι σιδηροδρομικές γραμμές είχαν ήδη δημιουργηθεί. Η χάραξη της σιδηροδρομικής γραμμής Πειραιώς-Αθηνών-Πελοποννήσου και Πειραιώς-Αθηνών-Λαρίσης στη δυτική πλευρά της πόλης ενέτεινε τη βιομηχανική συγκέντρωση που έτσι κι αλλιώς κατευθύνονταν εκεί για τους κοινωνικούς και τοπογραφικούς λόγους που αναλύθηκαν. Έτσι διαμορφώνεται μια περιοχή βιομηχανικού χαρακτήρα, που αρχίζει από τους σταθμούς Λαρίσης και Πελοποννήσου και περνώντας από τις παραδοσιακές περιοχές εργαστηρίων του Μοναστηρακίου συνεχίζει στην περιοχή Μεταξουργείου, Ρούφ, οδό Πειραιώς και φτάνει ως την καρδιά του Πειραιά, το λιμάνι. Το εργοστάσιο κλωστοϋφαντουργίας Δουρούτη αποτελεί πλέον τον πυρήνα του Μεταξουργείου, δίπλα το γνωστό Γκάζι, ενώ εργατικοί συνοικισμοί αναπτύσσονται ανάμεσα στις βιοτεχνίες, το Γκαζοχώρι, τα Σεπόλια, τον Κολωνό, το Θησείο, το Μεταξουργείο, του Ψυρρή και στον Πειραιά η περιοχή του Αγίου Διονυσίου.

Η δημιουργία μαζικών αναγκών μετά κυρίως τη Μικρασιατική Καταστροφή, κατέστησε ανεπαρκές το συγκοινωνιακό δίκτυο της περιοχής και της εποχής, που δεν ήταν παρά οι

⁴ Γεωργαντάς Η., Γκιούρας Θ., μτφ.-επιμ.-εις., *Χώρος, πόλη και εξουσία στη νεοτερικότητα*, εκδόσεις Σαββάλα, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα 2010, σελ.308

⁵ Μετά την αγορά οικοπέδου, οικοδόμηση μεγάλου κατοικίας του επιφανούς Πρίγκηπος Γ. Κατακουζηνού στο σημερινό Μεταξουργείο.

τρεις γραμμές: Αθήνα-Κηφισιά, Αθήνα-Λαύριο και Λαύριο-Κηφισιά. Η εξυπηρέτηση των εργατικών και προσφυγικών συνοικιών ήταν επείγουσα. Οι πρόσφυγες καταφεύγουν και στα περιφερειακά μέρη του κέντρου ή της αττικής που έχουν αναπτύξει την βιομηχανία-βιοτεχνία τους. Τα φθηνά εργατικά χέρια του προσφυγικού πληθυσμού χρησιμοποιήθηκαν στις κλωστοϋφαντουργίες, στις ταπητουργίες και σε άλλες επιχειρήσεις βιομηχανικού χαρακτήρα της ελληνικής κεφαλαιοκρατίας. Η προτεραιότητα σε οδικό δίκτυο και η εγκατάλειψη του σιδηροδρομικού αρχίζει από εκείνη την εποχή. Εξάλλου εταιρείες πετρελαιοειδών και βενζίνης ήταν πίσω από την κατασκευή των οδικών δικτύων της χώρας. Ξένες βιομηχανίες αυτοκινήτων, ελαστικών και πετρελαιοειδών έφεραν την έμμεση επιβολή του Ι.Χ. μέσω της διάλυσης των δημόσιων συγκοινωνιών και της επιβολής των ιδιωτικών ΚΤΕΛ. Έτσι κατά το 1945-1950, η βιομηχανία αναπτύσσεται σε οδικούς άξονες: στην οδό Πειραιώς, στον Κηφισό, στην εθνική οδό Αθηνών- Λαμίας και στην εθνική οδό Αθηνών- Κορίνθου.

Στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες προκαλούν μεγάλες πληθυσμιακές μετακινήσεις στο εσωτερικό της χώρας. Έτσι μάζες προσφύγων εγκαθίστανται στις ήδη βιομηχανικές περιοχές της Αθήνας: Μεταξουργείο, Γκάζι, Ταύρος... και του Πειραιά. Άλλες συγκεντρώσεις ήταν εκτός πόλης όπως το Περιστέρι και το Αιγάλεω όπου γρήγορα αναπτύχθηκε και εκεί ο βιομηχανικός χαρακτήρας.

Η κυριαρχία του Ι.Χ., των ταξί και των ιδιωτικών λεωφορείων (-lobby λεωφορειούχων- που κάλυπταν την ανεπάρκεια των δικτύων τραμ και άλλων δημόσιων μέσων μεταφοράς) μέχρι το 1960 στην Ελλάδα και τα οδικά δίκτυα μας ενδιαφέρουν άμεσα γιατί ήταν ο κύριος λόγος μεταλλαγής των καρποαίων σε συνεργεία αυτοκινήτων ή δημιουργία συνεργείων αυτοκινήτων και μοτοσυκλετών στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας κυρίως στο Μεταξουργείο.

Οι απαιτήσεις για προστασία περιβάλλοντος σε πολλές χώρες της δυτικής και κεντρικής Ευρώπης, έφερνε ισχυρά μέτρα στην ευρωπαϊκή βιομηχανία που έβλεπε και την Ελλάδα ως διέξοδο... Έτσι η εισροή ξένων επιχειρήσεων είτε καταναλωτικών αγαθών είτε βαριάς χημικής βιομηχανίας, μεταλλουργίας κ.ά. (που είχαν περιβαλλοντικά προβλήματα στις χώρες τους) ήταν καλοδεχούμενη προκειμένου να προσελκύσει με ευνοϊκούς όρους το ξένο κεφάλαιο. Οι βιομηχανικές μονάδες κατά μήκος των εθνικών οδών Πατρών-Αθηνών-Θεσσαλονίκης-Καβάλας ωθούν στην ανάπτυξη του οδικού δικτύου που «έπρεπε» να ικανοποιεί τις μεταφορές με φορτηγά αυτοκίνητα.

Ήδη από το 1970, το κέντρο της Αθήνας βρίσκονταν σε μεγάλη πλησμονή που οδήγησε σε πτώση αξιών των ακινήτων στις κεντρικές συνοικίες αλλά και σε πίεση για υγιεινότερο

Προσπάθησα να απεικονίσω τι συμβαίνει μέσα από μια σύντομη περιήγηση στην υφιστάμενη κατάσταση ώστε με τον τρόπο αυτό, να κατανοήσω μια αλληλουχία καταστάσεων και να προβώ σε συμπεράσματα για την περαιτέρω εξέλιξη της εργασίας. Παρατήρησα ότι στην οδό Μυλλέρου επιβιώνουν τα τελευταία συνεργεία που συνδέονται με επιχειρήσεις τροχήλατων οχημάτων. Στην οδό Αχιλλέως υπάρχουν μάντρες ταξί και τροχόσπιτων καθώς και καταστήματα που εκμεταλλεύονται ανταλλακτικά και άλλα. Όλα είναι μεμονωμένα είδη, αυτόνομα μέρη οχημάτων, ενταγμένα πλέον σε ένα εμπόριο μεταπρατικού χαρακτήρα. Μάντρες ταξί και άλλων οχημάτων υπάρχουν επίσης στην οδό Λένορμαν. Ακτινωτά στην πλατεία Καραϊσκάκη όπου βρίσκεται το μετρό Μεταξουργείου, στις οδούς Αγίου Κωνσταντίνου-Θεοδ. Δηληγιάννη υπάρχουν εταιρίες λεωφορειακών γραμμών (ΚΤΕΛ), εταιρίες ενοικίασης οχημάτων και ταξιδιωτικά πρακτορεία. Στην αρχή της οδού Δεληγιώργη και στην αρχή της Καρόλου βρίσκονται κάποια ξενοδοχεία.

Από αυτά διαπιστώνεται ένα μωσαϊκό λειτουργιών που κινείται γύρω από το όχημα και ξεδιπλώνεται στο χωρικό πεδίο εκφράζοντας την ιστορική κοινωνική εξέλιξη σε διαχρονικό επίπεδο. Το όχημα και τα εξαρτήματά του, ως εμπορικά αντικείμενα, δεν είναι μεταβλητά στοιχεία στο χώρο. Αν και τα συνεργεία μειώνονται χωρικά και μετακινούνται σε παραπλήσιες περιοχές, ο χαρακτήρας του Μεταξουργείου που έχει να κάνει με τις μετακινήσεις-μεταφορές δεν άλλαξε. Με μια προκύπτουσα χωρική διασπορά το συμπαγές του χαρακτήρα της περιοχής παρέμεινε το ίδιο. Άρα μοιάζει να υπάρχει μια δύναμη που ευνοεί αυτό το συμπαγές. Ωστόσο οι περιοχές που κατευθύνθηκαν τώρα πια τα συνεργεία αυτοκινήτων δεν είναι παρά οι προεκτάσεις των οδών Αχιλλέως και Ιεράς Οδού.

Ξεφεύγοντας τώρα από την περιοχή ενδιαφέροντός μας αλλά σε κοντινή ακτίνα με αυτή παρατηρούμε ότι η λεωφόρος Κηφισού τέμνεται από την Ιερά Οδό, τη Λεωφόρο Αθηνών (προέκταση της Αχλλέως) και τη Λένορμαν που και οι τρεις είναι κεντρικές αρτηρίες που πηγάζουν στο Μεταξουργείο. Ακόμη σε κοντινή εμβέλεια με το Μεταξουργείο βρίσκεται ο παλιός Σιδηροδρομικός Σταθμός Πελοποννήσου και ο Σιδηροδρομικός Σταθμός Αθηνών (Σταθμός Λαρίσης). Η συνέπεια αυτής της χωρικής κατάστασης έχει να κάνει με μια συνολική ομάδα-ένα συνολικό μεταφορικό χαρακτήρα που δεν απορροφήθηκε στο βάθος χρόνων αλλά παρέμεινε στο χώρο. Κατά κάποιο τρόπο αυτό περιγράφει τη στατική συνύπαρξη στο χώρο: η οριοθέτηση, η παγίωση και η γεινίαση είναι κατά κάποιο τρόπο συνέχειες των χωρικών συσχετισμών στην άρθρωση του βιοτεχνικού-μεταφορικού χαρακτήρα που καταμερίζεται στο χώρο του Μεταξουργείου. Ο καταμερισμός στο χώρο έχει να κάνει με τη δυνατότητα μετακίνησης των ανθρώπων από τόπο σε τόπο.

Καθ' όλη την εξελικτική πορεία της περιοχής του Μεταξουργείου ο συμπαγής αυτός χαρακτήρας που περιγράφηκε παραπάνω, παγιώθηκε στο χώρο. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η ανθρώπινη δραστηριότητα κυριάρχησε στο πεδίο με την πύκνωση του βιοτεχνικού χαρακτήρα της περιοχής. Η κυριαρχία επί του τόπου στο βάθος χρόνων είναι η πιο ουσιαστική αιτία για την παγίωση των δραστηριοτήτων σε αυτόν λόγω λειτουργικής συγκεντρωτικότητας. Αυτή η ενοποίηση μετατρέπεται σε ένα χωρικό μόρφωμα με σταθερή τοπικότητα την περιοχή του Μεταξουργείου που αναδεικνύει μια ενιαία ταυτότητα.

Υπό το πρίσμα της χωρικής παγίωσης εκφράζεται η δύναμη της τοπικότητας της περιοχής. Η δύναμη αυτή δεν είναι παρά η ενσάρκωση των κοινών δραστηριοτήτων που γίνονται και η συνεχνιακή τους σύνδεση από τα παλιότερα χρόνια με τον τόπο. Έτσι οι συνεχνίες των αραμπατζίδων⁶ του '50 καθίστανται πρώτες στη δέσμευση των στοιχείων τους στην τοπικότητα.

Η τοπική κοινότητα στην οποία αποδίδω την ταυτότητα μιας χωρικής μορφής δημιούργησε ένα σύστημα αξιών, προτύπων, στάσεων και συμπεριφορών το οποίο έχει και ιστορικό χαρακτήρα. Είναι ένα μόρφωμα των ανθρώπων που τη συνθέτουν εκφρασμένη χωρικά. Το μόρφωμα αυτό έχει την κινητικότητα της δομής του χώρου και εμπεριέχει τις διαδικασίες εισβολής-διαδοχής των ανθρώπινων κοινωνικών ομάδων και των δραστηριοτήτων στο χώρο που πιο πριν καταλάμβαναν άλλες ομάδες ή δραστηριότητες, που και αυτές με τη σειρά τους διώχτηκαν από το χώρο τους ή αφομοιώθηκαν σε αυτόν ή και επικράτησαν ως πιο ισχυρές. Έτσι ίσως εξηγούνται οι διάφορες σχηματοποιήσεις της χωρικής οργάνωσης του μεταφορικού χαρακτήρα του Μεταξουργείου και της επέκτασής του προς τους οδικούς άξονες Ιερά Οδός, Λεωφόρος Αθηνών κτλ.

Προσπαθώντας τώρα να αποδώσω σχηματικά πώς εντάσσεται ο βιοτεχνικός χαρακτήρας της περιοχής –διακινδυνεύοντας την απλούστευση της συνθετότητας του φαινομένου- παρατηρούμε ότι ήταν αυτός που εγκαθίδρυσε τις οικονομικές και άλλες αστικές λειτουργίες του Μεταξουργείου. Σύμφωνα με αυτό, ο βιοτεχνικός χαρακτήρας που ξεκίνησε με την πρώτη βιοτεχνία-βιομηχανία στην περιοχή, αναπτύχθηκε λόγω της περιοχής αυτής που επιλέχθηκε. Μια βιοτεχνία-βιομηχανία «επιλέγει τη βέλτιστη χωροθέτησή της –με την προϋπόθεση πώς έχει την ελευθερία επιλογής της εγκατάστασής της και πώς πρέπει να παράγει ένα ορισμένο προϊόν- συνεκτιμώντας ένα σύνολο χωρικών διαφοροποιήσεων τόσο ως προς τη διανομή και το κόστος των συντελεστών παραγωγής όσο και ως προς την κατανομή της ζήτησης.»⁷ Η επιλογή της άριστης θέσης προκύπτει από μια αλληλουχία παραγόντων που εκτός από τις δαπάνες της επιχείρησης συνδέεται και με τη θέση για την οποία το μεταφορικό κόστος των προϊόντων και των πρώτων υλών από και προς το εργοστάσιο θα πρέπει να είναι ελάχιστο. Έτσι η περιοχή του Μεταξουργείου πληροί τις προϋποθέσεις για μικρό κόστος παραγωγής και μεγάλο κέρδος στις βιοτεχνίες της λόγω της θέσης της σε σημαντικούς οδικούς άξονες της Ελλάδας από το παρελθόν μέχρι σήμερα.

⁶ επαγγελματίας οδηγός αραμπά ή αμαξάς

⁷ Χαστάογλου Βίλμα, *Κοινωνικές Θεωρίες για τον Αστικό Χώρο-Κριτική Ανάλυση*, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1982, σελ.73.

Η παγίωση του βιοτεχνικού της χαρακτήρα διατηρεί την έννοια της ομοιογένειας και αναπτύσσει τα τοπικά κέντρα-αγορές.

Τα κέντρα-αγορές του Μεταξουργείου καθώς επίσης και τα κέντρα-αγορές της περιοχής του Ψυρρή δομούν από το παρελθόν μέχρι σήμερα ένα δίκτυο παρόμοιας αντιμετώπισης από τις κρατικές πολιτικές. Το δίκτυο αυτό συνθέτει ένα οικονομικό σύστημα στο οποίο χωροθετούνται δραστηριότητες συναλλαγής και διανομής παλαιότερα λειτουργιών δευτερογενή τομέα αλλά τώρα πια κυρίως τριτογενή.

Όσον αφορά τα νομοθετικά πλαίσια, με το νέο Γενικό οικοδομικό Κανονισμό (ΓΟΚ) του 1929, εισάγεται η εκμετάλλευση του αστικού χώρου. Οι επόμενοι που ακολούθησαν το 1955, το 1973 όχι μόνο παγίωσαν αλλά και εντατικοποίησαν την εκμετάλλευσή του. Το 1983, σύμφωνα με το νόμο Τρίτση, καθορίζεται και η ενδεχόμενη χωροθέτηση βιομηχανικών και βιοτεχνικών περιοχών άλλων ειδικών χρήσεων στην έκταση της Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου (Ζ.Ο.Ε.) περί την πόλη ή τον οικισμό. Ακόμη οι χρήσεις γης στους περισσότερους Δήμους έχουν καθοριστεί με βάση το Π.Δ. 84/1984 όσον αφορά τις μεταποιητικές δραστηριότητες. Με αρχή γενομένης του προεδρικό διάταγμα του 1998 που καθορίζει χρήσεις γης και ειδικούς όρους και περιορισμούς δόμησης στην περιοχή του Μεταξουργείου, το 2002 ήδη είχαν αρχίσει οι διαμαρτυρίες για την απομάκρυνση από την περιοχή αυτή των βιοτεχνικών επιχειρήσεων και των εργαστήριων. Ο «διωγμός» των βιοτεχνών από το Μεταξουργείο δημιούργησε θύελλα αντιδράσεων το δίμηνο Μάρτης-Απριλίου του 2002. Η παράταση που δόθηκε κράτησε μέχρι τον Οκτώβρη του 2005, μέχρι

που βγήκε ο νέος νόμος 3325/2005. Σύμφωνα με τον οποίο διατυπώνονται διατάξεις γύρω από βιοτεχνικές εγκαταστάσεις και επαγγελματικά εργαστήρια. Νέες περιβαλλοντικές ρυθμίσεις θέτουν σε διαφοροποιημένη βάση τους όρους και προϋποθέσεις εγκατάστασης και λειτουργίας των μεταποιητικών επιχειρήσεων, «βελτιώνοντας ή απαλείφοντας αδυναμίες και επιμέρους προβλήματα». Σκοπός όμως είναι ο περιορισμός των επιχειρησιακών δραστηριοτήτων στο κέντρο (αν όχι σε σημείο εξοστρακισμού) σε όσο το δυνατόν μικρότερη κατηγορία χαμηλής όχλησης. Παράλληλα η αναπαραγωγή και διερεύνηση χρήσεων εμπορίου και ψυχαγωγίας χωρίς την ανάπτυξη άλλων τομέων είναι αδιέξοδη.

Οι κεντρικές περιοχές της Αθήνας, όπως η περιοχή Ψυρρή, το Μεταξουργείο, το Θησείο, ο Βοτανικός, η «μία μετά την άλλη εντάσσονται σε σχέδια ανάπτυξης-εξυγίανσης όπου τα επαγγελματικά εργαστήρια χαμηλής όχλησης σε παραδοσιακούς ή μη κλάδους απομακρύνονται, και οι περιοχές αυτές αποκτούν κυρίως χρήσεις αναψυχής-διασκέδασης.»⁸

Συμπεράσματα

Αν και τα κάρα και οι άμαξες σταδιακά παραγκωνίστηκαν λόγω της χρήσης του αυτοκινήτου, η οδός Μυλλέρου σε μικρότερο βαθμό συνέχισε να στεγάζει ελαφρώς παραλλαγμένες τις ίδιες χρήσεις μέχρι και τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο. Τα καρποποιεία έδωσαν σταδιακά τη θέση τους σε συνεργεία, φανοποιεία και βιοτεχνίες κατασκευής αμαξωμάτων αυτοκινήτων, δείχνοντας πως ορισμένα στοιχεία της πόλης, αν και έχουν προκύψει χωρίς συγκεκριμένο σχεδιασμό, μπορεί να αποδειχθούν ιδιαίτερα ανθεκτικά στην πορεία του χρόνου. Στις μέρες μας, αρκετές από τις βιοτεχνίες ωθήθηκαν εκτός του κέντρου της πόλης και το Μεταξουργείο άλλαξε ταυτότητα, διατηρώντας κάποια από τα σημάδια του παρελθόντος του.

Στο μωσαϊκό των χρονικών φάσεων του τόπου, η περιοχή του Μεταξουργείου εν τέλει ταυτίστηκε με την τεχνολογική εξέλιξη. Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις συνεισέφεραν στο οικονομικό γίνεσθαι της περιοχής, όντας πηγή απασχόλησης, κοινωνικών συναναστροφών και πύλη για της μεταφορές από και προς το κέντρο των εξελίξεων, την Αθήνα.

Αντιμετωπίζοντας την παρουσία των αμαξοποιείων ως ένα κοινωνικό μόρφωμα σε μια συγκεκριμένη εδαφική επιφάνεια, προσπάθησα να εντοπίσω το σημείο που ενεργοποιούνταν η επίδραση ενός ιδιαίτερου χωρικού συσχετισμού στη συντεχνιακή

⁸ <<http://www.acsmi.gr/gr/cpgid/9aae1afad48c43659c7daa2b69c3c80b/cmspage.aspx>>, τελευταία επίσκεψη 25/8/2015

ταυτότητα των αμαξοποιών και την κατεύθυνση της συνάφειας των επιτηδευματιών μέσα από τις ενέργειές τους.

Έτσι εκ πρώτης, εξέτασα πως κατά την πάροδο των χρόνων το Μεταξουργείο έγινε ένα χωρικό μέρος που εμπειρείχε ένα είδος μοναδικότητας λόγω της ανάπτυξης συγκεκριμένων επαγγελματιών. Αυτή η μοναδικότητα του χώρου συμμετέχοντας στα αντικείμενα, κράτησε τη βιοτεχνική ταυτότητά της όχι απλώς ως πληρώσεις χώρου, αλλά ως πεδίο σημασίας και επίδρασης μιας ολόκληρης πόλης.

Η πλαisiώση της περιοχής του Μεταξουργείου από νευραλγικές οδικές αρτηρίες προσδίδει μια περαιτέρω ιδιότητα στο χώρο, επιδρώντας ουσιωδώς στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Καθώς επεκτείνονταν η εμπορική δραστηριότητα του ελληνικού τόπου, τα καταστήματα αμαξοποιών και μετέπειτα συνεργείων, επεκτάθηκαν και πέρα των ορίων του Μεταξουργείου. Έτσι σημαντικοί οδοί όπως η λεωφόρος Αθηνών και η Ιερά Οδός, «σπάζοντας» τη μέχρι τότε εσωτερική κλειστότητα της «οριοθετημένης» περιοχής του Μεταξουργείου, έδωσαν μια δυναμική σχέση από και προς το αθηναϊκό κέντρο. Το όριο εδώ λειτούργησε ως μετεξέλιξη (ή ίσως και διάλυση του συντεχνιακού χαρακτήρα των «αραμαπατζίδων») των χωρικών δεδομένων με κοινωνιολογικές επιδράσεις.

Η τρίτη σημασία του χώρου που αναγνώρισα στην περιοχή εντοπίζεται στην έννοια της παγίωσης. Η παγίωση των αμαξοποιών στο χώρο, ακόμα και σε καταστάσεις γενικής κρατικής ανασφάλειας, και η δημιουργία ομαδικών δεσμών απέδωσε μια τοπικότητα λόγω των συγκεκριμένων λειτουργιών που συνδέονται με την περιοχή. Ο μεταφορικός χαρακτήρας της περιοχής αποτέλεσε σταθερό επίκεντρο στοιχείων που μπορούσαν να εκτελεστούν στο συγκεκριμένο τόπο (π.χ. κατασκευή αμαξών κ.ό.κ.). Αυτή η χωρική παγίωση καθίσταται επίκεντρο για τις σχέσεις και τη συνοχή των κοινοτήτων, στις οποίες η μια αλληλοσυμπληρώνει την άλλη.

Στο παραπάνω φυσικά οφείλεται και ο συντεχνιακός χαρακτήρας της περιοχής του Μεταξουργείου καθώς και των διπλανών περιοχών, Ψυρρή, Μοναστηράκι κτλ. Η εγγύτητα και η χωρική επαφή στην οποία βρίσκονται οι μετέχοντες, εκφράζονται στον ζωντανό χαρακτήρα των κοινωνιολογικών αλληλεπιδράσεων που προσφέρουν οι γειτονικές αυτές περιοχές. Έτσι στις παραδοσιακές μορφές κοινωνικής οργάνωσης (συντεχνίες) δεν υπάρχει κάποια απόσταση που πρέπει να γεφυρωθεί, αλλά ένα οικονομικό καρτέλ για την επιβίωση και την ομαλή γειτνίασή τους.

Τα αμαξοποιεία του Μεταξουργείου, δεν ήταν παρά μια «βιοκοινότητα» ατομικών και ομαδικών δραστηριοτήτων σε μια κοινωνική ενότητα υπό την προοπτική της χωρικής παγίωσης που εξελίχθηκε στο βάθος των χρόνων. Έτσι ο ουδέτερος χώρος κατέστη ικανός

για θετικές υπηρεσίες, δημιουργώντας κοινωνικά πεπρωμένα και διαμορφώνοντας την εμπορική ταυτότητα που άλλαξε διαχρονικά ως κομμάτι του σύνθετου κοινωνικού και πολιτισμικού σώματος του Μεταξουργείου. Ο χώρος αυτός που εξελίχθηκε σε ένα σημαντικό κοινωνιολογικό τύπο μας αποκαλύπτεται ως φορέας και ως έκφραση κοινωνιολογικής αλληλεπίδρασης αποκτώντας τη χροιά του από την ιδιαίτερη διαμόρφωση των συγκυριών.

Βιβλιογραφικές αναφορές

-Αγριαντώνη Χ., επιμ. Χατζηϊωάννου Μ.Χ. (1995), *“Το Μεταξουργείο της Αθήνας”*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών ΕΙΕ, Αθήνα

-Γεωργαντάς Η., μτφ.-επιμ. Γκιούρας Θ. (2010), *“Χώρος, πόλη και εξουσία στη νεοτερικότητα”*, εκδόσεις Σαββάλα, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα

-Παναγιωτάτου Ε. (1988), *“Συμβολή σε μια ενιαία θεώρηση του χώρου και σε μια άλλη Σχεδιαστική Πρακτική”*, ΕΜΠ, Αθήνα

-Σαρηγιάννης Γ. (2000), *“Αθήνα 1830-2000 Εξέλιξη-Πολεοδομία-Μεταφορές”*, εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα

-Χαστάογλου Β. (1982), *“Κοινωνικές Θεωρίες για τον Αστικό Χώρο-Κριτική Ανάλυση”*, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη

-Hall T., μτφ. Καραχάλης Ν.-Γ. (2005), *“Αστική Γεωγραφία”*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα

-Sennett R. (2008), *“Η κουλτούρα του νέου καπιταλισμού”*, εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα

-Simmel G. (1993), *“Πόλη και ψυχή”*, εκδόσεις Έρασμος, Αθήνα

-Weber M. (2003), *“Η πόλη”*, εκδόσεις Κένταυρος, Αθήνα

Διαδίκτυο

<<https://metaxourgeio.wordpress.com/>>, τελευταία επίσκεψη 25/8/2015

<<http://www.acsmi.gr/gr/cpgid/9aae1afad48c43659c7daa2b69c3c80b/cmspage.aspx>>, τελευταία επίσκεψη 25/8/2015

<http://geodata.gov.gr/geodata/index.php?option=com_sobi2&sobi2Task=sobi2Details&catid=21&sobi2Id=48&Itemid=>, τελευταία επίσκεψη 25/8/2015

<<http://www.caranddriver.gr/article.asp?catid=33801&subid=2&pubid=7322116>>, τελευταία επίσκεψη 25/8/2015

<<http://www.lifo.gr/team/athens/51536>>, τελευταία επίσκεψη 25/8/2015

Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Δ.Π.Μ.Σ. Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου

Κατεύθυνση Β : Πολεοδομία Χωροταξία

Ατομική Εργασία με τίτλο :

**Απεικόνιση της Πολιτισμικής Κληρονομιάς στη περιοχή του
Μεταξουργείου καθώς και η εν δυνάμει συμβολή της στην Ενίσχυση
του Κοινωνικό Γεωγραφικού γίνεσθαι της Περιοχής**

Σωτήρης Πιπέρης

Γεωγράφος

Email : sotirispiperis@yahoo.gr

ΑΘΗΝΑ 2015

Πίνακας περιεχομένων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	25
1. Εισαγωγή	25
1.1 Προσεγγίσεις Περί Γειτονιάς & Πολιτισμικής Κληρονομιάς	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	30
2. Απεικόνιση Περιοχής Μελέτης.....	30
2.1 Απεικόνιση Ιστορικών Μετασχηματισμών	32
2.2 Απεικόνιση Κύριων Πολιτισμικών Χρονικών Τομών	36
2.3 Απεικόνιση Πολιτισμικής Κληρονομιάς	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	49
3. Σύνδεση Γειτονιάς & Πολιτισμικών οντοτήτων	49
Συμπεράσματα	53
Βιβλιογραφία	56

1. Εισαγωγή

Το κεντρικό στίγμα που έδωσε το έναυσμα για την συγγραφή της εργασίας αυτής είναι το ερώτημα κατά πόσο έχουν αξιοποιηθεί πολιτισμικής φύσεως οντότητες, στη περιοχή του Μεταξουργείου ώστε να λάβουν χώρα θετικά αποτελέσματα στο τοπικό κοινωνικό οικονομικό γίνεσθαι. Γεωγραφικά, το Μεταξουργείο είναι μία συνοικία στο Δυτικό τμήμα της Αθήνας. Οριοθετείται στο χώρο μεταξύ των οδών Θερμοπυλών, Δεληγιάννη, Δεληγιώργη, Πειραιώς, Ιερά Οδός και Κωνσταντινουπόλεως. Στα πλαίσια της ατομικής εργασίας αυτής θα πραγματοποιηθεί χαρτογράφηση των μουσείων, αρχαιοτήτων και διατηρητέων χώρων που βρίσκονται σε αυτή τη περιοχή. Στη συνέχεια θα γίνει απεικόνιση αυτών μέσω ειδικών θεματικών χαρτών αναφορικά με την θέση τους στο χώρο. Θα πραγματοποιηθεί ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης και θα υπάρξουν αναφορές σε γενικά πολεοδομικά σχέδια, νομικά πλαίσια κ.ο.κ

Στο σημείο αυτό σκόπιμο θα ήταν να πραγματοποιηθεί μικρής έκτασης εννοιολογική αναφορά σχετικά με την διάκριση που υπάρχει μεταξύ των ορών *‘Πολιτιστική’* και *‘Πολιτισμική’* κληρονομιά, ώστε να μην υπάρχουν σημεία σύγχυσης. Πιο ειδικά, η πολιτισμική κληρονομιά αποτελεί παράγοντα που ενέχει τον πολιτισμό και αποτελεί φορέα του. Αντιθέτως, η πολιτιστική κληρονομιά μέσα από ένα σύνολο μέσων και αντικειμένων δημιουργεί, προάγει και αναπαράγει στοιχεία του πολιτισμού και των προϊόντων του. Επομένως, το μεν πρώτο συνδέεται ως μια ταυτότητα που προσδίδεται στην κληρονομιά δίνοντας της ιδιαίτερη φυσιογνωμία. Ενώ το δεύτερο αποτελεί ενέργεια προωθητικής δυναμικής του πολιτισμού. Εν κατακλείδι, οι πολιτισμικές οντότητες αποτελούν κομμάτι του πολιτισμού. Ως οντότητα στη προκειμένη περίπτωση εννοείται η κατασκευή, συγκεκριμένης ιδιότητας. Η οποία έχει υλική ή άυλη ύπαρξη στο χώρο. Συνεπώς οι πολιτισμικές οντότητες κατηγοριοποιούνται στα πλαίσια της υλικής και άυλης διάστασης. Στην υλική διάσταση ανήκουν αρχαιότητες, μνημεία, κτίρια ιστορικής σημασίας, μουσεία κ.ο.κ. Από την άλλη πλευρά στην άυλη διάσταση ανήκει οτιδήποτε δεν έχει υλική υπόσταση στο χώρο αλλά νοείται όπως για παράδειγμα τα ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα σε συγκεκριμένο μέρος.

Η σύγχρονη αναπτυξιακή πολιτική με προστατευτικό για το περιβάλλον χαρακτήρα, θέτει την αξιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς στο βάθρο των σημαντικών επωφελομένων βιώσιμων λύσεων. Σε συνδυασμό με το προωθητικό χαρακτήρα που έχει ο πολιτιστικός παράγοντας για τον πολιτισμό. Ο *πολιτιστικός παράγοντας* εντάσσεται στην πολιτιστική κληρονομιά και αποτελείται από μέσα και διαδικασίες που είναι σε θέση να προωθήσουν τον πολιτισμό. Τέτοια μέσα στις

περισσότερες περιπτώσεις είναι τα θέατρα, γκαλερί, χώροι τέχνης κ.ο.κ. Επομένως, εύλογα διατυπώνεται το ερώτημα σε ποιο βαθμό μπορεί να συνεισφέρει ο πολιτισμικός παράγοντας στην προσπάθεια εξευγενισμού του Μεταξουργείου. Πιστεύεται ότι η πολιτισμική κληρονομιά που διέπει την συγκεκριμένη περιοχή, δεν έχει αξιοποιηθεί με δέοντα τρόπο ώστε να βοηθήσει σε μία πιθανή βελτίωση της τοπικής κοινωνικής εικόνας. Για το λόγο αυτό θα πραγματοποιηθεί εις βάθος έρευνα στο τομέα αυτό ώστε να παρουσιαστεί η πραγματική υφιστάμενη κατάσταση και οι αναπτυξιακές προοπτικές που την διέπουν. Τέλος, εφόσον είναι εφικτό, θα γίνει προσπάθεια αποτύπωσης στο χαρτί ειδικών προτάσεων/ σεναρίων πολιτισμικής αναδιαμόρφωσης στα πλαίσια ενός οράματος. Ακόμη, θα γίνει προσπάθεια αναφοράς σχετικά με το πώς εναλλακτικοί τρόποι αναπτυξιακής διαχείρισης με έμφαση στη πολιτισμική κληρονομιά, μπορούν να συνεισφέρουν στην ανάκαμψη της οικονομίας και να ενισχύσουν την εξυγίανση του κοινωνικού συνόλου.

Κατά τη γραμμική πορεία εντοπισμού, απεικόνισης και ανάλυσης των πολιτισμικών οντοτήτων της περιοχής θα γίνει προσπάθεια σύνδεσης τους με το Στοιχείο της Γειτονιάς. Θα εξεταστεί κατά πόσο ο συγκερασμός αυτών των στοιχείων είναι αλληλένδετος και άμεσα εξαρτώμενος με την έννοια του χρόνου. Ταυτόχρονα, θα μελετηθεί σε ποιο βαθμό τα μουσεία, οι αρχαιότητες, τα διατηρητέα κτίρια κ.ο.κ, λειτουργούν ως κύτταρα πολιτισμού και αναζωογόνησης των θυλάκων που τα περιβάλλει. Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι η κύρια κατεύθυνση για την περάτωση της εργασίας αυτής αποτελεί η απεικόνιση.

Εν κατακλείδι, στα πλαίσια ανασυγκρότησης και επανατοποθέτησης των παραπάνω κατακερματισμένων δεδομένων σύμφωνα με μια νοητή γραμμή αρχή και τέλους, δημιουργείται η παρακάτω μεθοδολογική διαδρομή. Σε πρώτο στάδιο, πραγματοποιήθηκε ερμηνεία σημαντικών εννοιολογικών ορών που θα χρησιμοποιούνται για την περάτωση της παρούσας έρευνας. Έπειτα δημιουργούνται τρία βασικά σενάρια τα οποία θα αναλυθούν περισσότερο στις ακόλουθες σελίδες. Τα βασικά σενάρια υπόθεσης εργασίας σχετίζονται με :

A) Το βαθμό συνεισφοράς της πολιτισμικής κληρονομιάς που ανιχνεύεται στη περιοχή στην προσπάθεια κοινωνικό οικονομικής αναζωογόνησης του Μεταξουργείου

B) Το βαθμό σύνδεσης με το στοιχείο της γειτονιάς, ώστε να λειτουργούν ως κύτταρα πολιτισμού και αναζωογόνησης των θυλάκων που τα περιβάλλει. Ως θύλακας νοείται η γειτονιά στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Γ) Πως η πολιτισμική κληρονομιά μπορεί να ενταχθεί κάτω από μία ομπρέλα εναλλακτικών τρόπων αναπτυξιακής διαχείρισης ώστε να συνεισφέρει κατά το μέγιστο, στην ανάκαμψη της οικονομίας και την ενίσχυση της εξυγίανσης του κοινωνικού συνόλου.

Επομένως, είναι προφανές πως για την ανάλυση, ερμηνεία και εξαγωγή συμπερασμάτων των παραπάνω σεναρίων, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κάποιες

χρονικές τομές που επηρέασαν την εξέλιξη των πραγμάτων. Στη συγκεκριμένη ερευνητική εργασία οι χρονικές τομές που διακρίνονται και αξίζουν ερμηνείας είναι δύο. Η πρώτη είναι την περίοδο από το τέλος του Β παγκοσμίου πολέμου έως το 1980. Ενώ η δεύτερη από το 1980 μέχρι και σήμερα. Στα πλαίσια αυτών των δύο χρονικών τομών θα σχολιαστούν κάποια γεγονότα όπως η αστικοποίηση, η αλλαγή χρήσεων γης, οι εθνικές πολιτικές κ.ο.κ που έλαβαν χώρα και έμελε να επηρεάσουν τη πολιτισμική κληρονομιά του Μεταξουργείου.

Τελικός, η βασική υπόθεση εργασίας μέσα στην οποία θα αναπτυχθούν όλα τα παραπάνω ώστε να γίνει προσπάθεια επαλήθευσης της, υπό το πρίσμα μίας μεθοδολογικής διαδρομής είναι η εξής : Εν έτη 2015 η περιοχή μελέτης διαθέτει μία αξιολογή πολιτισμική κληρονομιά που δυστυχώς δεν έχει αξιοποιηθεί με το δέοντα τρόπο. Ωστε να συμβάλει στην κοινωνική και οικονομική αναζωογόνηση της περιοχής. Οι σημερινές εθνικές πολιτικές έχουν προβλέψει σημαντικές αλλαγές στο τομέα αυτό, που δυστυχώς δεν έχουν λάβει εκτάσεις ουσιαστικών αναδιαμορφώσεων. Με συνέπεια η κατάσταση να παραμένει ως έχει. Επομένως, οποιαδήποτε μορφή βιώσιμης τοπικής αστικής ανάπτυξης χάνεται εξαιτίας καθυστερήσεων εκπόνησης και εφαρμογής ειδικών σχεδίων. Έτσι πάνω σε αυτό το πλαίσιο θα κινηθεί η παρούσα εργασία όπου θα γίνει προσπάθεια επαλήθευσης ή ανατροπής της παρούσας υπόθεσης μέσα από έρευνα.

Κλείνοντας, θα υπάρξουν συμπεράσματα που θα ερμηνευτούν λαμβάνοντας υπόψη τα συμπεράσματα των άλλων σπουδαστών. Για την επιτυχή ολοκλήρωση της εργασίας αυτής θα ληφθούν υπόψη οι θεματικές ενότητες του μαθήματος κατά την διάρκεια του εξαμήνου. Επιπλέον, θα χρησιμοποιηθούν πληροφορίες από εγκεκριμένους διαδικτυακούς ιστότοπους, βιβλία και επιστημονικά άρθρα και περιοδικά.

1.1 Προσεγγίσεις Περί Γειτονιάς & Πολιτισμικής Κληρονομιάς

Η σημασία της γειτονιάς χρονικά έχει αλλάξει αντιληπτική διάσταση, εξαιτίας νέων δεδομένων που ώθησαν σε αυτή την επαναπροσδιόριση του όρου. Στο παρελθόν, ο όρος πλαισιωνόταν από στοιχεία όπως η μονιμότητα, η στατικότητα, η οικειότητα και συμβολή ποικίλων πραγμάτων και καταστάσεων που λάμβαναν μέρος μέσα σε αυτή. Τότε, οι χώροι εντός των οποίων συγκεντρώνονταν οι κάτοικοι ήταν συγκεκριμένοι και είχαν κοινόχρηστο χαρακτήρα. Τέτοιοι ήταν το καφενείο, η πλατεία και η αγορά όπου γινότουσαν κυρίως δραστηριότητες οικονομικής φύσεως.

Η αυτονομία που προσδίδόταν σε συνάρτηση με την γειτονιά άρχισε να χάνει τις ιδιότητες της μέχρι που εξασθένησε στη βιομηχανική πόλη. Σημείο καμπής είναι η έντονη αστικοποίηση που άλλαξε τη μορφή της. Η εξασθένηση της αυτονομίας πραγματοποιήθηκε σε δύο επίπεδα. Το πρώτο αφορά το επίπεδο των χρήσεων γης και των παραγωγικών τους διαδικασιών. Από την άλλη πλευρά το δεύτερο επίπεδο αφορά τις κοινωνικές και διαπροσωπικές σχέσεις. Επομένως, κάνοντας μία σύντομη προσέγγιση στη σημασία της γειτονιάς, διαπιστώνεται ότι αποτελεί το ενδιάμεσο και μεταβατικό στάδιο ανάμεσα στην αυτεξούσια κατοικία και στην πόλη, έχοντας ενοποιητικό ενεργό ρόλο. Ακόμη λειτουργεί είτε ως αναπόσπαστο κομμάτι εντός της πόλης, είτε ως ένα αυτόνομο κατασκευάσμα μέσα στο ανομοιογενές πλέγμα του πολεοδομικού ιστού. Είναι γνωστό, ότι η γειτονιά τα τελευταία χρόνια αποτελεί αντικείμενο ανάλυσης, επεξεργασίας και ερμηνείας από διάφορους επιστημονικούς κλάδους. Έτσι γίνεται φανερό η πολυδιάστατη κατεύθυνση που μπορεί να πάρει στα πλαίσια εξέτασης της σε συνάρτηση με διάφορους παράγοντες. Στην Ελλάδα η αναγνώριση της στηρίζεται κυρίως στην πληθυσμιακή συγκέντρωση και εγκατάσταση μίας ομάδας ανθρώπων στο χώρο. Αποτελεί, χώρο εφαρμογής κοινωνικό – οικονομικών δικτύων, έμφυλων σχέσεων, συλλογικής μνήμης και διάφορων άλλων δραστηριοτήτων των ανθρώπων που την αποτελούν. Όσον αφορά, στον πολεοδομικό σχεδιασμό η γειτονιά δεν έχει σταθερό περιεχόμενο και συμβάλει στην αναφορά των πολεοδομικών ενοτήτων. Συμπερασματικά, η γειτονιά αποτελεί τμήμα ενός οικιστικού συνόλου. Χωρικά προσδιοριζόμενου σε μία γεωγραφική περιοχή με ασαφή και όχι καθορισμένα όρια. Μέσα σε αυτά τα όρια λαμβάνουν χώρα κοινωνικό οικονομικές δραστηριότητες, υποβοηθούμενες από ποικίλους παράγοντες, επηρεάζοντας τον τρόπο ζωής των ανθρώπων που ζούν και δραστηριοποιούνται μέσα στα όρια της γειτονιά τους.

Από την άλλη πλευρά η δομική σύνδεση μέσα από την οποία πλαισιώνεται μία πόλη στο χώρο, αποτελείται από ποικίλα χαρακτηριστικά τα οποία συνθέτουν την φυσιογνωμία της. Δύο είναι οι κύριες κατηγορίες που διακρίνονται στην προκειμένη περίπτωση. Η πρώτη συμπεριλαμβάνει τα φυσικά χαρακτηριστικά ενώ η δεύτερη τα ανθρωποποιητά. Ο συγκερασμός αυτών δεν πρέπει να θεωρείται αμελητέος παράγοντας, καθώς έχουν αδιαπραγμάτευτα τόσο αλληλένδετο όσο και αλληλοσχετιζόμενο χαρακτήρα. Κάνοντας προσπάθεια κατηγοριοποίησης των στοιχείων που συνθέτουν τις παραπάνω κατηγορίες διαπιστώνεται ότι τα φυσικά χαρακτηριστικά χωρίζονται σε φυσικό - γεωγραφικά στοιχεία (χλωρίδα, πανίδα, κλίμα , γεωλογία, γεωγραφική θέση κ.ο.κ) . Από την άλλη μεριά τα ανθρωποποιητά περιλαμβάνουν στοιχεία όπως η ιστορία και η γενικότερη κοινωνικό-οικονομική έκφραση που λαμβάνει χώρα στο αναφερόμενο τόπο. Επομένως, η πολιτισμική κληρονομιά βρίσκεται και ενεργεί κάτω από την ομπρέλα των ανθρωποποιητών στοιχείων. Εν γένει τα ουσιώδη στοιχεία που έγκειται να διαμορφώσουν και οδηγήσουν στον προσδιορισμό της φυσιογνωμίας μιας πόλης ενδεικτικά προσδιορίζονται ως εξής : α) ιστορικά γεγονότα και μνημεία β) πολεοδομικός ιστός γ) όνομα δ) φυσικό - γεωγραφικά στοιχεία ε) αρχιτεκτονικά γεγονότα κ.ο.κ . Στο σημείο αυτό, σκόπιμο είναι να σημειωθεί ότι η πολιτισμική κληρονομιά που λαμβάνει

χώρα στην ευρύτερη περιοχή του Μεταξουργείου θα εξεταστεί με βάση τα διατηρητέα κτίρια, τα μουσεία, τις αρχαιότητες κ.ο.κ.

Η πολιτισμική φυσιογνωμία συνεισφέρει στην διαμόρφωση της τοπικής κοινωνικό - γεωγραφική εικόνας. Με συνέπεια κρίνεται αναγκαίο, να γίνονται έργα προστασίας, ανάδειξης και αξιοποίησης της. Αξιοσημείωτο είναι να τονιστεί ότι, η σχέση πόλης και πολιτισμικού στοιχείου έλαβε σχέση στενής συσχέτισης τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια. Την περίοδο αυτή μελετήθηκε σε συστηματικό βαθμό ο τρόπος συμμετοχής του πολιτισμού στην ανάπτυξη της οικονομίας μίας περιοχής. Έτσι αρκετές πόλεις μεγάλων και μεσαίων διαστάσεων έστρεψαν το ενδιαφέρον τους σε πολιτισμικά θέματα δημιουργώντας ανάλογη πολιτική. Βλέποντας την σπουδαία συνεισφορά στην ανάπτυξη της οικονομίας θεωρήθηκε εναλλακτικός και βιώσιμος περιβαλλοντικός τρόπος ανάπτυξης. Με συνέπεια Ευρωπαϊκές και όχι μόνο πόλεις να θέτουν ως βασική προτεραιότητα τους την οικονομική και φυσική αναζωογόνηση τους, μέσω των εργαλείων που προσφέρει η πολιτισμική διάσταση. Ταυτόχρονα, διαπιστώνεται ότι εκτός όλων των παραγόντων που συμβάλλουν στην αναπτυξιακή προοπτική μίας περιοχής, ο ρόλος του πολιτισμικού παράγοντα είναι ιδιαίτερα σημαντικός και συνδέεται άμεσα με την ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος.

Επομένως, οποιαδήποτε πολιτική αναζωογόνησης δεν θα πρέπει να αμελεί το πολιτισμικό στοιχείο και ότι το περιβάλλει. Πιο ειδικά, η πολιτιστική πολιτική είναι ένα σύστημα που περιλαμβάνει σκοπούς, μέσα και φορείς που συνδυάζονται με αρμονικό τρόπο. Με σκοπό την δημιουργία ενός προγράμματος που θα συμβάλλει στην ενίσχυση και διάδοση του πολιτισμικής ύπαρξης μίας περιοχής, με απώτερο σκοπό την κοινωνική και οικονομική αναδιαμόρφωση. Σύμφωνα με διάφορες θεωρίες, η πολιτισμική κληρονομιά, στις μέρες μας δεν είναι πια μόνο μια μνήμη ή μία πολιτισμική αναφορά, ή ακόμα ένας τόπος ή ένα αντικείμενο. Η κληρονομιά κινείται προς ευρύτερα και εκτενέστερα σενάρια, όπου μεταμορφώνεται συχνά σε καθοδηγητική δύναμη για το εμπόριο, τα επαγγέλματα, την ψυχαγωγία και την πολιτική. (GreenLines, 2010).

Εν κατακλείδι, σήμερα όσο ποτέ άλλοτε οι πολιτιστικές βιομηχανίες (γκαλερί, χώροι τέχνης κ.α.) έχουν ενεργό ρόλο στην αστική αναζωογόνηση, και ιδιαίτερος όταν γίνεται αναφορά σε περιοχές με 'προβληματικό' χαρακτήρα. Χωρίς να παραλείπεται ότι λειτουργούν προωθητικά για τον πολιτισμό. Από την άλλη πλευρά, η ανάδειξη της πολιτισμικής φυσιογνωμίας μίας περιοχής μπορεί να πραγματοποιηθεί με ένα οργανωμένο σχέδιο που θα περιλαμβάνει για παράδειγμα μέτρα όπως την προβολή των ιστορικών μνημείων, την συντήρηση και την ανάδειξη διατηρητέων κτισμάτων με ιστορική σημασία, την δημιουργία πολιτιστικών εκδηλώσεων κ.ο.κ. (Crang, 1998).

2. Απεικόνιση Περιοχής Μελέτης

Η Περιοχή Μελέτης με βάση την οποία στηρίζεται όλη η προσπάθεια σχεδιασμού, της παρούσας θεματικής ερευνητικής εργασίας είναι το Μεταξουργείο. Επομένως, αποτελεί γεωγραφική οντότητα μέσα στην οποία θα γίνει συλλογή και ανάλυση δεδομένων με στόχο την άντληση συμπερασμάτων. Πιο συγκεκριμένα, πρώτα απ' όλα θα συλλεχθούν πρωτογενή δεδομένα αναφορικά με τα γεωγραφικά, δημογραφικά και οικονομικά στοιχεία της περιοχής. Απώτερος σκοπός όλων των παραπάνω πληροφοριών είναι να προκύψουν συμπεράσματα, όσο το δυνατόν πιο εμπειριστατωμένα, σχετικά με το κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο που τη διέπει. . Έπειτα, θα γίνει συλλογή ειδικών δεδομένων με έρευνα πεδίου και με τη χρήση της τεχνολογίας προκειμένου να απεικονιστούν οι πολιτιστικές οντότητες που την αποτελούν. Έτσι, θα προσδιοριστεί η υφιστάμενη κατάσταση στο τομέα αυτό και θα ερμηνευτούν εξαγόμενα συμπεράσματα.

Το Μεταξουργείο Γεωγραφικά βρίσκεται στο κεντρικό περίπου τμήμα της Περιφέρειας Αττικής. Σύμφωνα με το νέο νόμο που διέπει το πρόγραμμα Καλλικράτης η περιφέρεια Αττικής περιλαμβάνει το Νομό Αττικής και έχει έδρα την Αθήνα. Οι περιφερειακές ενότητες που την αποτελούν είναι :

- Περιφερειακή Ενότητα Κεντρικού Τομέα Αθηνών
- Περιφερειακή Ενότητα Νοτίου Τομέα Αθηνών
- Περιφερειακή Ενότητα Βορείου Τομέα Αθηνών
- Περιφερειακή Ενότητα Δυτικού Τομέα Αθηνών
- Περιφερειακή Ενότητα Πειραιώς
- Περιφερειακή Ενότητα Νήσων
- Περιφερειακή Ενότητα Δυτικής Αττικής
- Περιφερειακή Ενότητα Ανατολικής Αττικής

Η περιοχή του Μεταξουργείου σύμφωνα με το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Αθήνας (αποφ.255/45, ΦΕΚ 80Δ/4.2.1988), αποτελεί μαζί με τις περιοχές Γκαζοχώρι και Κεραμεικός τη συνοικία του Ρούφ. Επιγραμματικά, ο πολεοδομικός σχεδιασμός είναι ο βασικός τρόπος για την εφαρμογή της πολεοδομικής πολιτικής. Αποτελεί το βασικότερο εργαλείο για τη ρύθμιση του αστικού, περιαστικού, αλλά και εξωαστικού χώρου αναφερόμενοι πάντα σε επίπεδο οικισμού, πόλης ή πολεοδομικού συγκροτήματος. Αντιθέτως επιθυμούμε να κάνουμε ρύθμιση του χώρου σε κάποιο επίπεδο ανώτερο του οικισμού ή της πόλης, τότε χρησιμοποιούμε το Χωροταξικό Σχεδιασμό. Ο Πολεοδομικός Σχεδιασμός έχει σαν στόχο την ορθολογική οργάνωση

του χώρου βασιζόμενος στις αρχές της επιστήμης της Πολεοδομίας. Η πόλη αποτελεί το βασικό χώρο αναφοράς του Πολεοδομικού σχεδιασμού και το εκτάριο (Ha), τη βασική μονάδα μέτρησής του.

Η γειτονιά του Μεταξουργείου, διοικητικά σύμφωνα με το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Αθήνας, αναγνωρίζεται η περιοχή που ορίζεται από τις οδούς Θερμοπυλών – Δεληγιάννη – Δεληγιώργη, Πειραιώς, Ιερά Οδός και Κωνσταντινουπόλεως. Επίσης, περιλαμβάνεται και η πλατεία Καραϊσκάκη. Στο παρακάτω πίνακα γίνεται φανερό ο Μέσος συντελεστής Δόμησης και η Πληθυσμιακή Πυκνότητα ανά περιοχή. Πιο ειδικά το Γκαζοχώρι και ο Κεραμεικός έχουν μέσο Σ.Δ 1,80 και 2,00 αντίστοιχα. Ενώ το Μεταξουργείο έχει το μεγαλύτερο που ανέρχεται στην τιμή 2,10. Από την άλλη πλευρά πρώτη περιοχή σε πληθυσμιακή πυκνότητα ορίζεται το Μεταξουργείο ακολουθούν ο Κεραμεικός και έπειτα το Γκαζοχώρι.

Πίνακας 2.0:Συνοικία Ρούφ

Συνοικία	Μέσος Σ.Δ	Πυκνότητα κατ./Ha
1. Γκαζοχώρι	1,80	102
2. Κεραμεικός	2,00	183
3. Μεταξουργείο	2,10	211

Πηγή : ΓΠΣ, ΦΕΚ 80Δ/4.2.1988, ίδια επεξεργασία

Η περιοχή του Μεταξουργείου απέχει ελάχιστα χιλιόμετρα από ιστορικό και συνάμα οικονομικό κέντρο των Αθηνών. Εξαιτίας της κεντρικότητας που χαρακτηρίζει το μέρος, διακατέχεται από κεντρικές οδούς και υψηλά επίπεδα οδικής και ηχητικής όχλησης σε ώρες αιχμής. Το γεγονός αυτό έχει αρνητικές συνέπειες τόσο στην υγεία του ανθρώπου όσο και στο ίδιο το περιβάλλον. Παρ' όλα αυτά είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό θέμα που χρήζει περαιτέρω ανάλυσης, που δεν είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Συνεχίζοντας, σκόπιμο είναι να σημειωθεί η προέλευση του ονόματος της περιοχής. Συγκεκριμένα και σε επιγραμματικές γραμμές, στη περιοχή εν έτη 1835 υπήρχε εργοστάσιο κατασκευής μεταξωτών υφασμάτων, που είχε έδρα στη κατοικία του Πρίγκιπα Κατακουζηνού. Το εργοστάσιο λειτουργούσε τη περίοδο 1854 με 1875μ.χ απ' όπου και οφείλεται η ονομασία της περιοχής (Μπίρης Κ. 2005). Σήμερα η οικία του Κατακουζηνού διατηρείται ακόμη και βρίσκεται οριοθετημένη στις οδούς Μεγάλου Αλεξάνδρου, Μυλλέρου και Γιατράκου

Χάρτης 2.0 , Διοικητική Απεικόνιση της Περιοχής Μελέτης, ΓΠΣ, ΦΕΚ 80Δ/4.2.1988, Ιδία επεξεργασία

2.1 Απεικόνιση Ιστορικών Μετασχηματισμών

Το Μεταξουργείο δεν είχε πάντα τις διαστάσεις και την υπόσταση που έχει στις μέρες μας. Στην αρχαιότητα λειτουργούσε ως όριο της πόλης των Αθηνών και δεν αποτελούσε κομμάτι του αστικού ιστού. Στην επιφάνεια του συνέβαιναν κυρίως γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες. Σε γενικές γραμμές, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και μετέπειτα ξεκίνησαν οι διαδικασίες ανάδειξης και αλλαγής των χρήσεων γης της περιοχής. Πιο ειδικά υπό την κατεύθυνση αυτή, σύμφωνα με ιστορικές πηγές το σύνολο των χρήσεων γης είχε μεικτό χαρακτήρα. Το γεγονός αυτό οφειλόταν στην τριπλή υπόσταση που λάμβανε χώρα. Δηλαδή, βασιζόταν σε τρεις κατευθυντήριους άξονες οι οποίοι ήταν η κατοικία, το εμπόριο και η παραγωγή. Αρχές της δεκαετίας του 1930 το ένα στα τρία σπίτια φιλοξενούσε στο ισόγειο εργαστήριο η κατάσταση. Επομένως δεν ήταν αμιγώς κατοικία. Ραφεία, υποδηματοποιεία και εργαστήρια επιδιόρθωσης λάμβαναν χώρα σε σημαντικό βαθμό. Από την άλλη πλευρά τα εμπορικά καταστήματα σχετικά με την ένδυση και την υπόδηση δεν είχαν σημαντική παρουσία στο χώρο. Στο σημείο αυτό σκόπιμο είναι να σημειωθεί ότι ο πολιτιστικός τομέας λάμβανε χώρα στη περιοχή από της αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η παρουσία δύο θεάτρων και ενός κινηματογράφου αποτελούν πολιτιστικό απόθεμα μικρής αλλά υπαρκτής κλίμακας. Έτσι, γίνεται αντιληπτό ότι η συγκεκριμένη ψυχαγωγία αποθεωνόταν από τους κατοίκους της συνοικίας αυτής.

Οι κεντρικοί άξονες που απαρτίζουν τη συνοικία τότε, φιλοξενούσαν εμπορικές και παραγωγικές λειτουργίες όπως εργαστήρια οικοδομικών υλικών, τυπογραφεία και επεξεργασίας ξύλου, μετάλλου και χαλκού. Η θέση τους σε αυτούς

τους άξονες όπως η οδός Μυλλέρου, οφείλεται στην κεντρικότητα που τους διέπει και φυσικά στην προσβασιμότητα. Τα πολεοδομικά τετράγωνα αμιγούς κατοικίας συγκεντρώνονταν κυρίως στο δυτικό τμήμα της περιοχής ενώ στο βόρειο υπήρχαν υπηρεσίες και ελεύθεροι επαγγελματίες διαφόρων ειδικοτήτων. Επομένως, σύμφωνα με όλα τα παραπάνω διαφαίνεται ότι σε ένα διάστημα περίπου 40 με 50 ετών η περιοχή έχει αλλάξει κυριολεκτικά εικόνα. Αποτελεί ένα ζωντανό μέρος που πλαισιώνεται από ποικιλία χρήσεων γης, χώρων αναψυχής και συγκεντρώσεις του πληθυσμού, υγείας, εκπαίδευσης, πολιτισμού κ.ο.κ. Οι παραγωγικές δραστηριότητες δεν είναι αποκομμένες από το στοιχείο της γειτονιάς, αλλά συμβάλουν στην ενίσχυση του και κατ επέκταση έχουν ενοποιητικές λειτουργίες.

Συνεπώς η πρώτη εικόνα απόκτησης οικιστικού χαρακτήρα στο Μεταξουργείο πραγματοποιήθηκε το 1875 και μετέπειτα. Το γεγονός αυτό οφειλόταν στην σταδιακή πληθυσμιακή αύξηση που έλαβε χώρα στη περιοχή. Οι ανάγκες που δημιουργήθηκαν από τα πρώτα βήματα εκβιομηχάνισης της Αθήνας, οδήγησε στην εξάπλωση προς τα δυτικά με ότι συνεπάγεται αυτό. Έτσι όπως έγινε αναφορά και σε προηγούμενες παραγράφους στα τέλη του 19^{ου} αιώνα η συνοικία αυτή άρχισε να διαμορφώνει διαφορετική φυσιογνωμία απ' ότι στο παρελθόν. Οι κατοικίες, το εμπόριο και η παραγωγή συνέθεταν την δομή των χρήσεων γης και διαμόρφωναν τις κοινωνικό οικονομικές υποδομές τότε. Κατά τη περίοδο του μεσοπολέμου, η λαϊκή κατοικία έχει πάρει κυρίαρχες διαστάσεις. Έτσι, κατά την διάρκεια εξέλιξης της περιόδου εκείνης η δημιουργία των σιδηροδρομικών σταθμών και η ανακήρυξη της Ομόνοιας σε εμπορικό και πνευματικό σημείο αναφοράς, διαμορφώνουν νέες κοινωνικό γεωγραφικές διαστάσεις στην ευρύτερη περιοχή. Το Μεταξουργείο έγινε έδρα πολλών θεατρικών υποδομών και αποτέλεσαι σημείο έλξης με σκοπό την ψυχαγωγία των πολιτών. Έτσι, η γειτονιά του Μεταξουργείου αποκτά ιδιαίτερη φυσιογνωμία και ταυτότητα.

Μετά την εκβιομηχανιστική περίοδο που έλαβε χώρα στη πρωτεύουσα, την περίοδο του 1950 -1970 η περιοχή αρχίζει να υποβαθμίζεται σταδιακά. Η διάνοιξη νέων οδικών αρτηριών, η μεγέθυνση της οικοδομικής δραστηριότητας, η άναρχη δόμηση, οι στενοί δρόμοι, τα κατάλοιπα αρχαιολογικών στοιχείων, οι οίκοι ανοχής, η πληθυσμιακή μετακίνηση και η μικρής κλίμακας ανανέωση του κτιριακού αποθέματος με βάση τις ανάγκες της περιοχής, είναι μερικοί παράγοντες που ενίσχυσαν το φαινόμενο της υποβάθμισης περιοχής. Η παραπάνω ανασταλτική παράγοντες θετικής αστικής ανάπτυξης ενισχύθηκαν αργότερα με τις μεταναστευτικές ροές που δέχτηκε η πρωτεύουσα. Πιο ειδικά από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, στην ευρύτερη περιοχή εγκαθίστανται μετανάστες ώστε να είναι κοντά σε οικονομικές δραστηριότητες. Το στοιχείο αυτό μέχρι και τις μέρες μας, έχει λάβει εκρηκτικές διαστάσεις. Με συνέπεια ένα είδος γκετοποίησης των γειτονιών του κέντρου. Η ακτίνα επιρροής καλύπτει τις κεντρικές περιοχές με σημείο αναφοράς την ομόνοια.

Στις μέρες μας, η οικονομική και κοινωνική άνθηση του Μεταξουργείου έχει αντικατασταθεί με την παρακμή. Κρίνεται αναγκαίο κακό να πραγματοποιηθεί στη

περιοχή μία εξευγενιστική βιώσιμη περιβαλλοντικά πολιτική. Ελάχιστα βήματα έχουν γίνει. Με συνέπεια να υπάρχει κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα. Η εμπορία ανθρώπων, γυναικών, ναρκωτικών, όπλων και η μη οργανωμένη εγκατάσταση μεταναστών εντείνει το φαινόμενο της υποβάθμισης. Κυριολεκτικά οι μετανάστες στοιβάζονται ο ένας πάνω στον άλλο, σε αμφίρροπης ποιότητας κτηριακού αποθέματος και με ελάχιστες υποδομές. Ο χώρος αποτελεί μία υγειονομική βόμβα στα σπλάχνα της Αθήνας. Παρ' όλα αυτά έχει προοπτικές εξέλιξης σύμφωνα με προσωπική άποψη που θα αναπτυχτεί σε επόμενο κεφάλαιο. Εν κατακλείδι, η υπανάπτυξη είναι μία κατάσταση που σίγουρα έχει τις ρίζες της στο πολιτικό καθεστώς της χώρας. Αποτελεί μία πολιτική πολλές φορές ηθελημένης κατάστασης με σκοπό την ικανοποίηση πολιτικών συμφερόντων. Το σίγουρο είναι ότι η περιθωριοποίηση έχει αυτουργούς. Έτσι, θα πρέπει να αποδοθούν ευθύνες και στη συνέχεια να ληφθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα, με στόχο την ανάδειξη αναζωογονητικών πολιτικών.

Πίνακας 2.1.0: Σημαντικές Χρονικές Στιγμές (κέντρο Αθηνών)

Τέλη 19 ^{ου} αιώνα	Αρχές 20 ^{ου} αιώνα	Τέλη 20 ^{ου} αιώνα αρχές 21 ^{ου} αιώνα
Α) Περιοχή αγροτικών και κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων. Β) Προάστιο Αθήνας Γ) Ελάχιστες υποδομές, μικρή πληθυσμιακή πυκνότητα κ.ο.κ	Α) Πληθυσμιακή Αύξηση Β) Αποτελεί επέκταση της Αθήνας στα δυτικά. Γ) Χρήσεις γης κυρίως Κατοικία – Εμπόριο – Παραγωγή Δ) Αύξηση αστικών Υποδομών Ε) Μεγέθυνση κτηριακού αποθέματος Στ) Σημείο ψυχαγωγίας, εκπαίδευσης, πολιτισμού	Α) Υποβάθμιση Περιοχής Β) Εγκατάσταση Μεταναστών Γ) Σημείο παραβατικότητας

Πηγή : ίδια επεξεργασία

Συνεχίζοντας την ιστορική αναδρομή η πολυμορφικότητα του αστικού ιστού της Αθήνας και κατ' επέκταση της ευρύτερης περιοχής του Μεταξουργείου, αποτελεί αποτέλεσμα των αστικών διεργασιών που έλαβαν χώρα από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως και σήμερα. Είναι γνωστό ότι αυτή η ποικιλία αστικών μορφολογικών αλλαγών είναι απόρροια μια σειρά γεγονότων. Οι ιστορικές συγκυρίες (πχ μικρασιατική

καταστροφή), οι κοινωνικό-δημογραφικές αλλαγές και οι εκάστοτε πολιτικές, είναι μερικοί από τους παράγοντες που συνέβαλαν στην διαμόρφωση του κέντρου των Αθηνών. Όσο αφορά το Μεταξουργείο δεν θα μπορούσε να μην ακολουθήσει τις τάσεις της εποχής. Πιο ειδικά, η σημερινή πολεοδομική εικόνα της περιοχής μελέτης είναι κυρίως αποτέλεσμα διαδικασιών άναρχης αστικής ανάπτυξης. Το γεγονός αυτό συνέβαινε για να καλυφτούν οι όλο ένα και αυξανόμενες πληθυσμιακές ανάγκες. Στα πλαίσια της ραγδαίας αύξησης του πληθυσμού, απόρροια μίας σειράς κοινωνικό οικονομικών αλλαγών. Εν συντομία, εκ ιστορικής σκοπιάς μετά το Β παγκόσμιο πόλεμο η Αθήνα άρχισε να οργανώνεται και να εκβιομηχανίζεται με αποτέλεσμα να αυξάνει ο πληθυσμός της. Την περίοδο αυτή, η μεγέθυνση των ελληνικών πόλεων δεν συνδέεται όμως, όπως πριν το 1950, με ιστορικές συγκυρίες και τα παρεπόμενά τους (μικρασιατική καταστροφή και πρόσφυγες, μετακινήσεις λόγω του εμφυλίου κ.ο.κ), αλλά συνδέεται με μετακινήσεις πληθυσμού από την ύπαιθρο. Η γεωγραφική συγκέντρωση της βιομηχανικής και οικονομικής ανάπτυξης κατά την μεταπολεμική περίοδο και η εσωτερική μετανάστευση αποτέλεσε κινητήρια δύναμη για την Αθηναϊκή μεγέθυνση. (Μαλούτας Θ., 2000). Αργότερα, εμφανίστηκε δυναμικά η το φαινόμενο της εξωτερικής μετανάστευσης που έδωσε άλλη διάσταση των πραγμάτων, στη όλη διαμορφωμένη εικόνα των αστικών κέντρων και κατ επέκταση του Μεταξουργείου.

Συγκεντρωτικά αλλά αρκετά επιφανειακά η περιοχή μελέτης παρουσιάζει μία σειρά από μορφολογικά στοιχεία. Πιο ειδικά, λαμβάνουν χώρα δρόμοι μικρής διαμέτρου με στενά πεζοδρόμια. Το πρωτεύον οδικό δίκτυο είναι σε γενικές γραμμές ικανοποιητικό. Παρόλα αυτά το δευτερεύον οδικό δίκτυο παρουσιάζει ορισμένες ιδιομορφίες με αποκλίνουσα κοινωνική συνεισφορά. Η δομή του αποτελεί αποτέλεσμα των διαφορετικών τύπων επεκτάσεων, στα πλαίσια των οποίων ο χώρος του ιδιωτικού τομέα συστάθηκε, αφήνοντας πίσω περιθώρια με περιορισμένο χαρακτήρα, ακόμη και για τις ελάχιστες λειτουργίες του δημόσιου τομέα. (Μαλούτας Θ. 2002).

Στο Μεταξουργείο λαμβάνουν χώρα οικοδομικά τετράγωνα ακανόνιστης μορφής. Το πολεοδομικό μορφολογικό στοιχείο αυτό, συναντάται κυρίως στο ιστορικό κέντρο. Η πλαισίωση τους στις περισσότερες των περιπτώσεων καταλαμβάνεται από πολυκατοικίες πολλών διαμερισμάτων και λιγότερες μονοκατοικίες. Τα περισσότερα κτίρια στο ισόγειο τους φιλοξενούν εμπορικά μαγαζιά και αναπτύσσουν οικονομικές δραστηριότητες. Από την άλλη πλευρά κατά τη διάρκεια έρευνας πεδίου, διαπιστώθηκε ότι στη περιοχή υπάρχουν ελάχιστοι ελεύθεροι χώροι και συνεπώς αδόμητες εκτάσεις. Επιγραμματικά, οι ελεύθεροι χώροι έχουν μία σειρά σημαντικών λειτουργιών στην κοινωνία, καθώς διαθέτουν ένα σύνολο θετικών επιδράσεων τόσο για την κοινωνία, το περιβάλλον όσο και για την οικονομία. Πιο ειδικά το βασικότερο πλεονέκτημα αυτών των χώρων είναι ότι συμβάλλουν στην ασφάλεια. Και αυτό γιατί, περιβαλλοντικά μπορούν να συμβάλλουν για παράδειγμα, στην πρόληψη πλημμυρών. Σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης μπορούν να γίνουν χώροι συγκέντρωσης των κατοίκων όπως σε περιπτώσεις

σεισμών και φωτιάς. Ταυτόχρονα, οι ελεύθεροι χώροι ενδείκνυται να βελτιώσουν την εικόνα του αστικού τοπίου όχι μόνο υπό το πρίσμα του πολεοδομικού σχεδιασμού αλλά και του κοινωνικού. Πιο ειδικά, συμβάλλουν στην ψυχική υγεία των κατοίκων με ποικιλόμορφους τρόπους. Για παράδειγμα ένα καλαίσθητο τοπίο προκαλεί ευχάριστη διάθεση και βελτιώνει την ψυχική υγεία των ανθρώπων. Ακόμη, είναι χώροι αναψυχής, άθλησης και κοινωνικής αναστροφής. Επίσης διευκολύνουν την κυκλοφορία του αέρα μειώνοντας την πιθανότητα δημιουργίας νέφους από τα οχήματα και τις διάφορες ανθρώπινες δραστηριότητες. Επιπλέον, αν περιλαμβάνουν 'πράσινο' απορροφούν το διοξείδιο του άνθρακα (που είναι αέριο του θερμοκηπίου) και παράγουν οξυγόνο, βελτιώνοντας έτσι το ατμοσφαιρικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν και δραστηριοποιούνται οι άνθρωποι. Κλείνοντας, σύμφωνα με στοιχεία του ΟΑΣΠ οι ελεύθεροι χώροι διακρίνονται σε α) αστικούς κοινόχρηστους χώρους, β) ιδιωτικοί ελεύθεροι χώροι, γ) αστικοί χώροι ειδικών ρυθμίσεων και δ) μεγάλοι φυσικοί σχηματισμοί μέσα ή γύρω από την πόλη. Πιο ειδικά οι αστικοί και κοινόχρηστοι χώροι είναι οι δρόμοι και πεζόδρομοι, οι πλατείες, οι κήποι τα πάρκα και τα άλση. Επίσης, οι ιδιωτικοί ελεύθεροι χώροι περιλαμβάνουν αυλές, ιδιωτικούς κήπους, ακάλυπτους, πρασιές, στοές και αδόμητα οικόπεδα. Στο σημείο αυτό αξιολογείται να σημειωθεί εγκυκλοπαιδικά ότι οι αστικοί χώροι ειδικών ρυθμίσεων περιλαμβάνουν τους αρχαιολογικούς χώρους και τα στρατόπεδα. Επίσης, οι μεγάλοι φυσικοί σχηματισμοί μέσα ή γύρω στη πόλη περιλαμβάνουν το περιστατικό πράσινο, τα ρέματα, ποτάμια και λίμνες καθώς επίσης και παραλίες και τον αιγιαλό.

Στη περιοχή οι αδόμητες εκτάσεις τόσο ιδιωτικού όσο και δημόσιου χαρακτήρα έχουν περιορισμένη έκταση και ακανόνιστο σχήμα. Πολλές από αυτές βρίσκονται στο εσωτερικό τμήμα των οικοδομικών τετραγώνων. Δυστυχώς, διατρέχουν το κίνδυνο της άμεσης συρρίκνωσης σε περιοχές με έντονο συντελεστή δόμησης και πλήρους κάλυψης. (Μαλούτας Θ. 2002).

Συμπερασματικά, όλα τα παραπάνω στοιχεία διαμορφώνουν την σημερινή ελαττωματική (προσωπική άποψη) πολεοδομικά εικόνα του Μεταξουργείου. Η συγκεκριμένη μορφολογική και αισθητική ομοιογενοποίηση δημιουργεί ένα περιβάλλον που δεν συμβαδίζει με την καλύτερη ποιότητα ζωής των κατοίκων, με ότι συνεπάγεται αυτό. Κρίνεται αναγκαίο να τεθούν οι βάσεις για την καθοριστική και ολοκληρωτική αναδιαμόρφωση της περιοχής, με στόχο την βελτιστοποίηση του τρόπου ζωής των πολιτών που την απαρτίζουν

2.2 Απεικόνιση Κύριων Πολιτισμικών Χρονικών Τομών

Με την έννοια 'πολιτισμικές χρονικές τομές' εννοείται συγκεκριμένες χρονικές στιγμές. Σύμφωνα με τις οποίες έλαβαν χώρα μία σειρά από γεγονότα όπως για παράδειγμα η δημιουργία ενός νομοθετικού καθεστώτος, με κατεύθυνση στο τομέα του πολιτισμού για τη δική μας περίπτωση. Με λίγα λόγια οι χρονικές τομές

αποτελούν σημεία καμπής στο χρόνο, όπου χτίζουν τις βάσεις για αναδιάρθρωση σε ποικίλους τομείς. Το γεγονός αν η αναδιάρθρωση έχει θετικό ή αρνητικό αντίκρυσμα, ορίζεται από τη δομή του περιεχομένου των αποφασιζόντων, υπό το πρίσμα των υφιστάμενων εθνικών πολιτικών. Πιο ειδικά, για το πολιτισμικό στοιχείο στη περιοχή του Μεταξουργείου ορίζονται οι εξής σημαντικές χρονικές τομές :

- Το **1984**, σύμφωνα με το *άρθρο 61* του νόμου **10/22.5.1984**, ΒΧΜΣΤ' /1899, *άρθρο 1κ.ν5351/1932*, δημιουργούνται οι βάσεις αναφορικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς των αρχαιοτήτων και των μνημείων. Πιο ειδικά οτιδήποτε αρχαίο είτε κινητής ή ακίνητης μορφής που βρίσκεται οπουδήποτε στον Ελλαδικό χώρο, για παράδειγμα στο Μεταξουργείο στη δίκη μας περίπτωση, αποτελεί πλήρη και αποκλειστική κυριότητα στο κράτος, όπου είναι ο νόμιμα κάτοχος του. Φυσικά, μέσω του *άρθρου 5κ.ν5351.1932* μέσω ειδικών προϋποθέσεων λαμβάνει χώρα το δικαίωμα κατοχής του ιδιώτη. Παρόλα αυτά σε γενικές γραμμές το κράτος έχει την πλήρη κυριότητα νομικά καθορισμένη σε ότι αφορά τα αρχαία που βρίσκονται σε Ελληνικό Έδαφος.
- Το **1985**, θεσμοθετείται το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνα. Στο *άρθρο 3* του Νόμου **15151/1985** καθορίζονται στόχοι μεταξύ των άλλων είναι τόσο η ανάδειξη της ιστορικής φυσιογνωμίας της Αθήνας και η αναβάθμιση της κεντρικής περιοχής της, όσο και η βελτίωση της ποιότητας ζωής και η προστασία του περιβάλλοντος. Στα πλαίσια αυτού του άρθρου λαμβάνει χώρα και ένα σχέδιο που απαρτίζεται μέσα από ένα σύνολο ειδικότερων στόχων και κατευθύνσεων. Στη περίπτωση του πολιτισμού διαμορφώνονται μία σειρά από πρακτικές που έχουν σχέση με την ανάδειξη και προστασία των πολιτισμικών στοιχείων όπως οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μνημεία κ.ο.κ.
- Το **1988**, Θεσμοθετείται το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Αθηναίων. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο σχέδιο που δημοσιεύτηκε στις 4 Φεβρουαρίου του 1988, καθορίζονται μεταξύ των άλλων και μία σειρά από παρεμβάσεις που έχουν άμεση σχέση και με το Μεταξουργείο. Πιο ειδικά τονίζεται η ανάγκη για δημιουργία πρακτικών και μέσων με σκοπό την ανάδειξη και προστασία της ιστορικής φυσιογνωμίας του κέντρου. Η ιστορική φυσιογνωμία αποτελεί κομμάτι των ευρύτερων πολιτισμικών στοιχείων. Επίσης, παραπέμπονται αναπλάσεις σε υποβαθμισμένες περιοχές όπως το Γκάζι, το Μεταξουργείο και ο Κεραμεικός.
- Το **1997** λαμβάνει χώρα η σύσταση ενός οργανισμού που θα έχει την ευθύνη να αναλάβει την δημιουργία και υλοποίηση ενός προγράμματος σχετικό με την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων εντός της Αθήνας. Το ΦΕΚ που προβλέπει τη σύσταση αυτού του οργανισμού είναι το ΦΕΚ 909/Β/15.10.1997. Επομένως ο οργανισμός αυτός είναι υπεύθυνος για την δημιουργία ενός περιβάλλοντος το οποίο θα πρέπει να συνδέει το παρελθόν με το μέλλον. Έτσι το γεγονός αυτό προϋποθέτει την ενοποίηση όλων των αρχαιοτήτων και των παλαιών κτιρίων μέσω μίας πολιτισμικής διαδρομής. Φυσικά δεν θα πρέπει να παραβλέπονται και σύγχρονα κτηριακά αποθέματα που αποτελούν κομμάτι τις σύγχρονης ιστορίας του κέντρου των Αθηνών. Στο

σημείο αυτό σκόπιμο είναι να γίνει μία σύντομη εννοιολογική αναφορά στον όρο ‘ενοποίηση’. Σύμφωνα με αυτό τον όρο, εννοείται η δημιουργία ενός κατάλληλα διαμορφωμένου ενιαίου δικτύου το οποίο θα έχει μία σειρά από χαρακτηριστικά. Όπως θα περιλαμβάνει ως κύρια στοιχεία τα μνημεία, τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους. Ταυτόχρονα, όμως θα ενσωματώνει χώρους πρασίνου, ελεύθερους και κοινόχρηστους χώρους, χώρους πολιτιστικών δραστηριοτήτων (π.χ. γκαλερί, εκθεσιακοί χώροι, θέατρα κ.ο.κ.), χώροι αναψυχής και άλλες εγκαταστάσεις κοινόχρηστου χαρακτήρα. Κλείνοντας το πρόγραμμα Ε.Α.Χ.Α περιλαμβάνει και τη συνοικία του Μεταξουργείου στα πλαίσια των απαραίτητων δραστηριοτήτων επίτευξης σκοπού. Τέλος, ομαδοποιώντας τους στόχους του προγράμματος Ε.Α.Χ.Α έχουμε σε γενικές γραμμές την ανάκτηση της ιστορικής φυσιογνωμίας της πόλης των Αθηνών, την οργάνωση και αναδιαμόρφωση των αρχαιολογικών χώρων, την δημιουργία ενιαίων δικτύων πεζοδρομήσεων που θα συνδέει αρχαιολογικές περιοχές, την δημιουργία ελεύθερων και πράσινων χώρων, την αποκατάσταση και συντήρηση μνημείων και διατηρητέων κτιρίων, την μείωση της πυκνότητας και του Σ.Δ. την εφαρμογή κατάλληλων κυκλοφοριακών ρυθμίσεων και την αναδιαμόρφωση των χρήσεων γης σύμφωνα με τις εκάστοτε κατευθύνσεις του προγράμματος.

- Το **2002**, εγκρίνεται και δημοσιεύεται ο νόμος 3028/2002 ΦΕΚ Α 153. Σύμφωνα με αυτό το νόμο δημιουργείται μία λίστα από αρχές θεμελιώδους σημασία στο πολιτισμικό και πολιτιστικό τομέα. Πιο ειδικά, κρίνεται αναγκαίο να κτιστούν οι βάσεις για προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς που έχει ανιχνευτεί από τους αρχαιολογικούς χρόνους μέχρι και τις μέρες μας. Επίσης, ο νόμος αυτός δημιουργεί ένα κλίμα με κατεύθυνση την κοινωνική διάσταση της πολιτισμικής κληρονομιάς. Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται κάτω από την ομπρέλα της ταυτότητας. Πιο ειδικά, για παράδειγμα οι αρχαιότητες, τα μνημεία κ.ο.κ λειτουργούν ως κρίκος σύνδεσης της ιστορίας με το με το σήμερα. Έτσι, επιτυγχάνεται διατήρηση της ιστορικής μνήμης και κατ’ επέκταση της ταυτότητας του έθνους μέσω της πολιτισμικής κληρονομιάς. Όπου κρίνεται αναγκαίο η αναβάθμιση της, μέσω ενός συνόλου μέσων και διαδικασιών όπως έργα ανάδειξης. Επιπλέον, μέσα από το νόμο αυτό πραγματοποιείται επεξήγηση εννοιών όπως ‘*πολιτιστικά αγαθά*’, ‘*αρχαίο μνημείο*’, ‘*αρχαιολογικός χώρος*’ κ.ο.κ. Τέλος, εκτός των άλλων γίνεται αναφορά σχετικά με τις θετικές προοπτικές που επιφέρει ένας σχεδιασμός, που θα διευκολύνει την πρόσβαση του κοινού με τα αποκαλυφθέντα και μνημεία. Δηλαδή τονίζονται οι θετικές διαστάσεις που θα μπορούσαν να αναδυθούν στην επιφάνεια με την σύνδεση των αρχαιολογικών χώρων με το κοινωνικό στοιχείο (π.χ. Πολίτες).
- Το **2004** το συμβούλιο της επικρατείας μέσω των νόμων **2343/2014** και **2344/2014** έφερε στο προσκήνιο μία σειρά αλλαγών πάνω στο πολιτισμικό τομέα, που επηρεάζουν είτε άμεσα είτε έμμεσα την περιοχή μελέτης της παρούσας εργασίας. Πιο ειδικά και επιγραμματικά έθεσε τις βάσεις για νόμιμη απόρριψη αιτήματος σχετικά με την άρση απαγόρευσης δόμησης σε

αγροτεμάχιο, που λαμβάνει χώρα εντός της ζώνης προστασίας αρχαιολογικού χώρου. Ακόμη, νομιμοποίησε τη κατεδάφιση ρυμοτομημένου κτίσματος μη χαρακτηρισθέντος ως μνημείο.

2.3 Απεικόνιση Πολιτισμικής Κληρονομιάς

Σύμφωνα με επιτυχημένα παραδείγματα από διάφορες χώρες κυρίως της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης, έχει διαπιστωθεί ότι στοιχεία που έχουν άμεση σχέση με το πολιτισμό, αποτελούν κλειδί οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας. Σε συνδυασμό με ένα σύνολο άλλων παραγόντων. Έτσι, κρίνεται αποδεδειγμένο ότι λειτουργεί ως πυλώνας αστικής ανάπτυξης. Επομένως, είναι γεγονός ότι, οντότητες που απαρτίζουν τη πολιτισμική και πολιτιστική κληρονομιά όπως, αρχαιότητες, γκαλερί, χώροι τέχνης, θέατρα, μουσεία, διατηρητέα κτήρια κ.ο.κ, μπορούν να γίνουν σημείο αφετηρίας για τη δημιουργία νέων κοινωνικών γεωγραφικών αναδιαμορφώσεων. Έτσι, η πολιτισμική εξευγενιστική δυναμική αποτελεί κομμάτι βιώσιμων πολιτικών εντός του πολυδιάστατου συνθετικού χαρακτήρα που διέπει τα αστικά κέντρα.

Στην ευρύτερη περιοχή που αποτελεί το κέντρο της Αθήνας, κατά περιοχές έχουν δημιουργηθεί πολιτιστικά κύτταρα ποικιλόμορφου χαρακτήρα, με συνέπεια να διαμορφώνονται 'πολιτιστικοί τόποι', μικρής ή μεγάλης χωρικής εμβέλειας εντός του Μητροπολιτικού κέντρου των Αθηνών. Ως πολιτιστικοί τόποι εννοούνται συγκεκριμένα χωρικά σημεία όπου αναπτύσσονται δραστηριότητες που έχουν έμφαση στη πολιτιστικό κομμάτι. Εμβαθύνοντας, στη περιοχή μελέτης, διαπιστώνεται ότι σύμφωνα με το ρυθμιστικό σχέδιο επιδιώκεται εκτός των άλλων, μία μορφή εναρμόνισης μεταξύ της προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς και των φυσικών πόρων με έμφαση στην οικονομική βελτίωση και την κοινωνική συνοχή. Δηλαδή το τετράπτυχο Πολιτισμός – Φυσικό Περιβάλλον – Κοινωνία - Οικονομία απαρτιζόμενο με έννοιες συνδεσιμότητας λειτουργεί ως κινητήριο μοχλός εξευγενιστικής τάσης. Χωρίς βέβαια να κατέχει πρωτοκαθεδρία στις αναπτυξιακές πολιτικές.

Το Μεταξουργείο ανήκει στις δυτικές περιοχές που απαρτίζουν το ιστορικό κέντρο των Αθηνών. Περιπατώντας στη περιοχή εύλογα διατυπώνεται το ερώτημα σε πιο βαθμό έχουν γίνει βήματα πολιτιστικής και πολιτισμικής εξευγενιστικής πολιτικής. Υπό το πρίσμα προσωπικής θεώρησης και λαμβάνοντας υπόψη την έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε, οι τάσεις τόσο του πολιτιστικού όσο και πολιτισμικού εξευγενισμού είναι μικρής κλίμακας (Θα τολμούσα να τις χαρακτηρίσω και αμελητέου χαρακτήρα). Με συνέπεια μη απτών θετικών αποτελεσμάτων. Σε αρκετές περιπτώσεις όσες προσπάθειες έχουν γίνει, αναλογικά η ιδιωτική πρωτοβουλία υπερτερεί της δημόσιας. Το γεγονός αυτό έχει μία σειρά τόσο θετικών όσο και αρνητικών όψεων. Προσεγγίζοντας τις θετικές όψεις, θα μπορούσε να δοθεί έμφαση στη ιδιωτική θέληση, χωρίς να αποτελεί πρωταρχικό ερμηνευτικό παράγοντα. Δηλαδή, στην θέληση των ίδιων των κατοίκων της περιοχής για αισθητική και

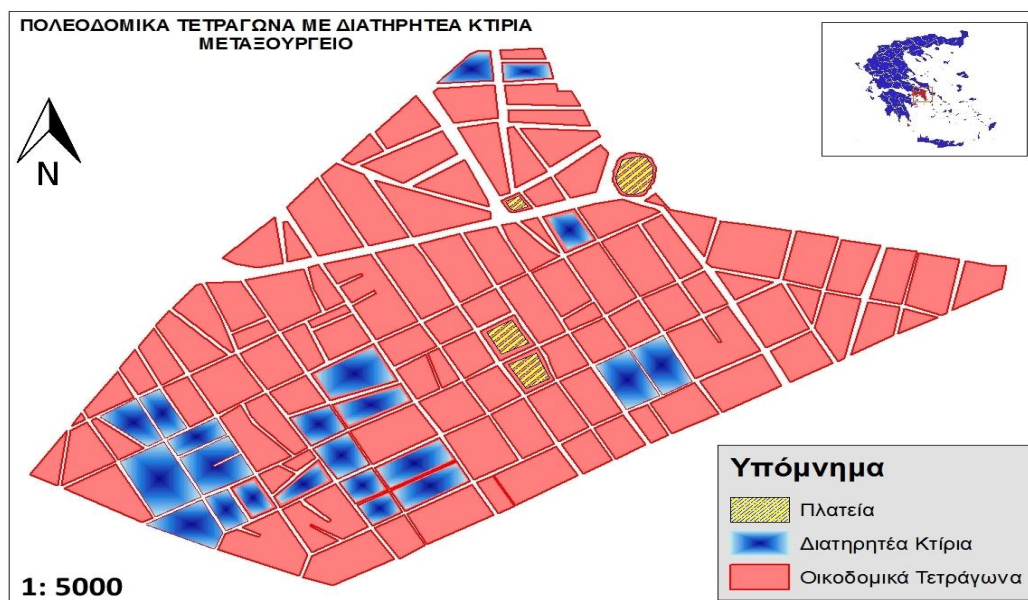
κοινωνική αναζωογόνησης της. Έτσι, ορισμένοι κάτοικοι με καλλιτεχνικές ευαισθησίες αλλά και με όραμα βελτίωσης της αναδείξασας υφιστάμενης εικόνας, επενδύουν στην σύνδεση του πολιτιστικού παράγοντα με αυτό της τέχνης. Με σκοπό να αποτελέσουν αστική ανάσα μέσα στο χάος της μεταφορικά ‘γκρίζας’ πραγματικότητας. Από την άλλη πλευρά προσεγγίζοντας τις αρνητικές όψεις, θα μπορούσε να δοθεί βάρος σε ότι αφορά την οικονομική διάσταση των πραγμάτων. Με λίγα λόγια, η ανυπαρξία του κράτους, θα μπορούσε να δώσει το έναυσμα εμπορευματοποίησης του χώρου, όχι πάντα συνδεδεμένο με την θετική διάσταση των πραγμάτων. Και αυτό γιατί στα πλαίσια αυτής της εξέλιξης, χάνεται οποιοδήποτε ερέθισμα αστικού ουσιώδους εξευγενισμού του χώρου(Μαλούτας Θ.,2008). Με συνέπεια την ταυτόχρονη νέο – φιλελευθεροποίηση του (Alexandri, 2011).

Η ύπαρξη της πολιτισμικής κληρονομιάς στο Μεταξουργείο, αποτυπώνεται πάνω σε κατευθυντήριες γραμμές. Από τις οποίες δημιουργείται μια ταυτότητα του προδιδόμενου χαρακτήρα της. Πιο ειδικά, στη πλειονότητα των περιπτώσεων μέρος που απαρτίζει το πολιτιστικό στοιχείο (π.χ. γκαλερί) λαμβάνει χώρα σε παλιούς χώρους όπου επαναπροσδιορίζεται η χρήση τους και σε κενά κτηριακά αποθέματα. Λίγες είναι οι περιπτώσεις όπου δημιουργούνται εξ ολοκλήρου υποδομές (π.χ. πινακοθήκη) με σκοπό να φιλοξενήσουν τέτοιου είδους δρώμενα. Το γεγονός αυτό υποβοηθάται κατά ένα βαθμό και από το φαινόμενο έλλειψης ελεύθερου δημόσιου χώρου. Εξαιτίας της κυριολεκτικά ασφυκτικά δομημένης περιοχής.

Στα πλαίσια της αστικής και ανθρωπιστικής κρίσης που διέπει τη περιοχή το πολιτισμικό δεδομένο μπορεί να λειτουργήσει ως όαση μέσα στην αμετάβλητη μέχρι στιγμής πραγματικότητα. Παρ’ όλα αυτά αι εφόσον πραγματοποιήθηκε έρευνα πεδίου διαπιστώθηκε ότι δεν έχουν συμβεί ουσιαστικές αλλαγές για ανάδειξη και εκμετάλλευση όλων των πολιτισμικών οντοτήτων που εδρεύουν στη περιοχή. Ειδικεύοντας, όσο αφορά τα πολιτισμικά στοιχεία αυτά δεν ανιχνεύονται ομοιόμορφα στο χώρο. Με συνέπεια σε μερικά τμήματα του Μεταξουργείου να υπάρχει έντονη πύκνωση πολιτισμικών οντοτήτων και σε άλλα όχι. Καθορίζοντας την υφιστάμενη κατάσταση λαμβάνουν χώρα στις περισσότερες των περιπτώσεων διατηρητέα κτίρια, ελάχιστοι αρχαιολογικοί χώροι και λιγιστά μουσεία, που δεν έχουν τη παραμικρή διαδικασία σύνδεσης τόσο μεταξύ τους όσο και με τις γειτονικές περιοχές.

Ως Διατηρητέο Κτίριο σύμφωνα με τον νόμο **1577/1985** ορίζεται ένα ακίνητο το οποίο αποτελείται από μία σειρά ιδιαίτερων χαρακτηριστικών. Πιο ειδικά συντελείται από στοιχεία καλλιτεχνικής, ιστορικής και αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας, που το καθιστούν ξεχωριστό έναντι άλλων κτιρίων. Έτσι κρίνεται αναγκαία η προστασία τους. Εγκυκλοπαιδικά, οι φορείς που είναι αρμόδιοι για την αξιοποίηση ενός ακινήτου που είναι ενταγμένο στη λίστα των διατηρητέων κτιρίων είναι οι κρατικοί φορείς, οι τράπεζες, οι επιχειρήσεις και οι ιδιώτες. Επιπλέον, η διαδικασία εκτίμησης ενός διατηρητέου κτιρίου αποτελεί μία σύνθετη διαδικασία πολλαπλών συνυπολογιζόμενων παραγόντων, που δεν μπορούν να αναλυθούν στα πλαίσια της παρούσας ερευνητικής εργασίας.

Το Μεταξουργείο αποτελεί μία περιοχή της Αθήνας με αξιόλογο κτιριακό πλούτο. Πλούτο που στις περισσότερες των περιπτώσεων συνδέεται άρρηκτα με την αρχιτεκτονική διάσταση. Οι ακόλουθοι οδοί περνούν από πολεοδομικά τετράγωνα που στην επιφάνεια τους εδρεύουν διατηρητέα κτίρια. Σκόπιμο είναι να αναφερθεί ότι τα πολεοδομικά τετράγωνα όπως φαίνονται και στον ακόλουθο χάρτη έχουν ψηφιοποιηθεί και απεικονιστεί έχοντας βάση δορυφορικές εικόνες από την Google. Επομένως οι οδοί αυτοί είναι οι Ελευσινίων, Δεληγιάνη, Ανδρομάχης και Κωνσταντινουπόλεως που περιλαμβάνουν σύμφωνα με την Εφημερίδα της Κυβέρνησης 19 διατηρητέα κτίρια. Ακόμη οι οδοί, Αρτεμισίου, Γρανίκου, Λεωνιδίου, Κεραμεικού, Μυκάλης, Πλαταιών, Προδίκου, Σαλαμίνας και Σφακτηρίας περιλαμβάνουν διατηρητέα που αναμένονται να ενταχθούν σύντομα στην ανάλογη επίσημη λίστα. Αξιοσημείωτο είναι να σημειωθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις παρατηρείται το φαινόμενο να εντάσσονται στα διατηρητέα μόνο οι προσόψεις και όχι ολοκληρωτικά το κτίριο.

Χάρτης 2.3.0, Πολεοδομικά Τετράγωνα με Διατηρητέα κτίρια στο Μεταξουργείο – Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ο χάρτης **2.3.0** παρουσιάζει με γραφικό τρόπο τα πολεοδομικά τετράγωνα του Μεταξουργείου όπου εδρεύουν Διατηρητέα κτίρια. Επομένως αυτά απεικονίζονται με μπλε χρώμα. Με ροζ απεικονίζονται τα πολεοδομικά τετράγωνα και με κίτρινο οι πλατείες που υπάρχουν στην περιοχή. Λαμβάνοντας υπόψη την υφιστάμενη κατάσταση που επικρατεί σύμφωνα με τον χάρτη αναφορικά με τα διατηρητέα κτίρια εξάγεται ένα βασικό συμπέρασμα. Ότι η μεγαλύτερη χωρικά συγκέντρωση επικεντρώνεται στο Νότιο τμήμα της περιοχής. Ενώ η λιγότερη συγκέντρωση στο Βόρειο τμήμα. Τέλος, είναι φανερό ότι επικρατούν μικρή διαμέτρου δρόμοι στο

σύνολο της περιοχής, καθώς και ακανόνιστα πολεοδομικά τετράγωνα. Σύμφωνα με την αποτύπωση που πραγματοποιήθηκε μέσω των δορυφορικών εικόνων της **Google**.

Η εικόνα **2.3.0** απεικονίζει ένα είδος διατηρητέο κτιρίου στην περιοχή μελέτης. Όπως γίνεται φανερό αποτελεί κλασσικό είδος αρχιτεκτονικού ρυθμού που λάμβανε χώρα στη περιοχή τέλη 19^{ου} και αρχές 20^{ου} αιώνα.

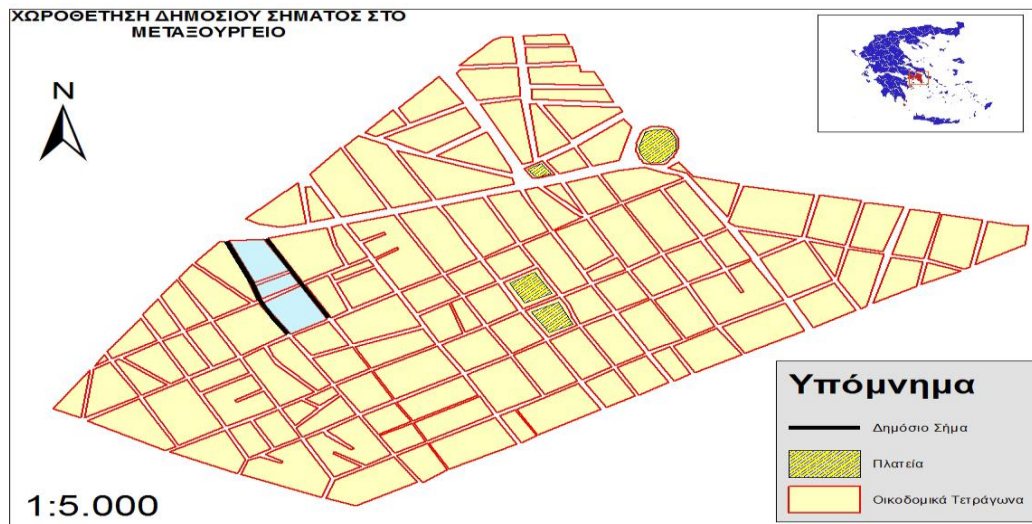
Εικόνα 2.3.0, Διατηρητέο Κτίριο στη περιοχή Μελέτης – Πηγή : Προσωπικό αρχείο, 2015

Εν κατακλείδι, έπειτα από έρευνα πεδίου θα πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι ακόμη και στις μέρες μας, που αποτελεί περίοδο έντονων μετασχηματισμών, στη περιοχή υπάρχουν θραύσματα που διατηρούν την αίσθηση της παλιάς Αθηναϊκής γειτονιάς. Γειτονιάς που άρχισε να διαμορφώνεται όπως έχει ειπωθεί και σε προηγούμενες σελίδες στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Ανιχνεύτηκαν μονώροφες και διώροφες κατοικίες που λάμβαναν χώρα εκείνη την περίοδο για τις ανάγκες στέγασης των κατοίκων. Γενικά έχουν ένα ιδιαίτερα λιτό αρχιτεκτονικά χαρακτήρα χωρίς ιδιαίτερες παρεμβάσεις. Κύριο γνώριμα τους είναι η ύπαρξη αυλών και τα ξύλινα παράθυρα. Το μεν πρώτο συμβάλει τόσο στην ασφάλεια των ενοίκων εξαιτίας του προστατευτικής διάστασης που απορρέει από ένα ανοικτό χώρο όσο και με την σύνδεση με την φύση μέσω των κήπων και γενικά κηπευτικών δραστηριοτήτων. Το δεν δεύτερο έχει άμεση σχέση με την εξασφάλιση του φυσικού φωτισμού στο εσωτερικό του σπιτιού. Επίσης, δίνει μια ιδιαίτερη φυσιογνωμία στο κτίριο από την αισθητική σκοπιά. Όλα τα γνωρίσματα που συνθέτουν τα κτίρια λαμβάνουν χώρα πάνω στα μικρά μεγέθη των οικοπέδων, στους στενούς δρόμους και στην ανομοιόμορφη χωροθέτηση τους.

Από την άλλη πλευρά όσο αφορά την αρχαιολογική διάσταση που διέπει την περιοχή, αξιοσημείωτη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στα ερείπια πλέον του δημόσιου σήματος. Από ιστορική σκοπιά το Δημόσιο σήμα αποτέλεσε το νεκροταφείο δημόσιου χαρακτήρα που θάφτηκαν επιφανείς άντρες του πέμπτου αιώνα προ Χριστού. Η σύνδεση του με την άνοδο του Δημοκρατικού πολιτεύματος είναι αμετάκλητη. Στο σημείο έχουν ταφεί εκτός από τους επιφανείς άρρενες της τότε περιόδου και άντρες που έλαβαν χώρα σε διάφορους πολέμους των Αθηναίων όπως ο Πελοποννησιακός πόλεμος. Είναι γνωστό μέσα από αρχαίες πηγές που άφησαν ως κειμήλια στην ιστορία διάφοροι ιστορικοί ότι, αφού αποτέφρωναν τους νεκρούς που

είχαν πέσει στα πεδία των μαχών, έθαβαν την στάχτη τους στο συγκεκριμένο νεκροταφείο. Το γεγονός αυτό αποτελούσε φόρο τιμής για την συνεισφορά τους στην πατρίδα και αξιόλογο παράδειγμα προς μίμηση για τους νεότερους άντρες. Στη περιοχή εκτός από νεκρικά στοιχεία αναφέρεται ότι υπήρχαν δύο ιερά. Το πρώτο ήταν αφιερωμένο στο Διόνυσο Ελευθερέα και το δεύτερο στην Άριστη Καλλίστη που αποτελεί προσωνομία της Θεάς Αρτέμιδος. Η χωροθέτηση του συγκεκριμένου μνημείου λάμβανε χώρα αριστερά και δεξιά ενός τότε κεντρικού δρόμου. Με πλάτος 40 μέτρα και μήκος 1.100 μέτρα, που ξεκινούσε από το Δίπυλο (σημαντική είσοδος στην Αρχαία Αθήνα) και κατάληγε στη Ακαδημία του Πλάτωνα.

Η σύγχρονη και στις περισσότερες των περιπτώσεων άναρχη δόμηση της Αθήνας, έχει ως συνέπεια την επικάλυψη αυτού του σημαντικού χώρου. Έτσι, το υπουργείου πολιτισμού, έπειτα από διάφορες κινητήριες δυνάμεις και οργανώσεις σε συντονισμό με την αρχαιολογική υπηρεσία έθεσαν τις βάσεις για την ανάδειξη αυτού του μνημείου. Ταυτόχρονα, αποτελούν σημεία ιστορικής σημασίας τα κομμάτια γης όπου χωροθετείται το δημόσιο σήμα και γίνεται προσπάθεια ένταξης στο σχέδιο σύνδεσης και ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας. Η ανασκαφή που πραγματοποιήθηκε έπειτα από συντονισμένες κινήσεις σε οικόπεδο της οδού Σαλαμίνας με αριθμό 32 στο Μεταξουργείο, είχε ως συνέπεια την αποκάλυψη μίας σειράς μνημείων αναλόγου περιεχομένου και πολύανδρων του Πελοποννησιακού πολέμου (π.χ. αγγεία, οστά, ευρήματα μάχης κ.ο.κ). Επομένως, γίνεται κατανοητό έπειτα και από έρευνα πεδίου που συντελεστικέ ότι αυτό το δημόσιο νεκροταφείο χωροθετείται κάτω και μεταξύ των οδικών αξόνων Πλαταιών και Σαλαμίνας όπως φαίνεται και στο χάρτη 2.3.1. Όπου σύμφωνα με αυτόν παρατηρούμε ένα πρώτο βήμα απεικόνισης του Δημόσιου Σήματος. Το μαύρο χρώμα δείχνει τις οδούς όπου βρίσκεται και το γαλάζιο χρώμα τα πολεοδομικά τετράγωνα όπου σήμερα έχει πραγματοποιηθεί μία πρώιμης τάξης ανάδειξη. Η συγκεκριμένη απεικόνιση απεικόνιση αποτελεί τμήμα της υφιστάμενης κατάστασης στη περιοχή. Δεν θα πρέπει να ξεχνάτε ότι κάτω από τις οδούς Πλαταιών και Σαλαμίνας που ξεκινούν από τον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού , καταλήγουν στις γραμμές απ' όπου σήμερα διέρχεται τρένο και συνεχίζουν προς την Ακαδημία Πλάτωνος, λαμβάνουν χώρα κομμάτια του Δημόσιου Σήματος. Εκτιμάται ότι στη παραπάνω διαδρομή βρίσκονται οι τάφοι σημαντικών ανδρών που περιμένουν να αναδυθούν στην Επιφάνεια, όπως του Περικλή, του Κλεισθένης, του Θρασύβουλου κ.ο.κ.

Χάρτης 2.3.1, Χωροθέτηση Δημόσιου Σήματος στο Μεταξουργείο –
Επεξεργασία

Πηγή : Ιδία

Η φωτογραφία **2.3.1** δείχνει το οικόπεδο της οδού Σαλαμίνας 32 όπου βρέθηκαν ευρήματα του δημόσιου σήματος. Παρατηρείται ότι η αρχαιολογική υπηρεσία έχει κάνει μία σειρά από διαδικασίες ανάδειξης και συντήρησης, χωρίς να έχει ακόμη ολοκληρώσει το έργο της. Ο χώρος έχει όπου βρίσκονται αυτές οι αρχαιότητες περιτριγυρίζεται από προστατευτικά κάγκελα και δεν είναι ακόμη προσβάσιμος από το ευρύ κοινό, καθώς εκτελούνται διάφορα έργα από ειδικούς επιστήμονες.

Εικόνα 2.3.1, Δημόσιο Σήμα επί της οδού Σαλαμίνας 32 – Πηγή: Προσωπικό Αρχείο, 2015

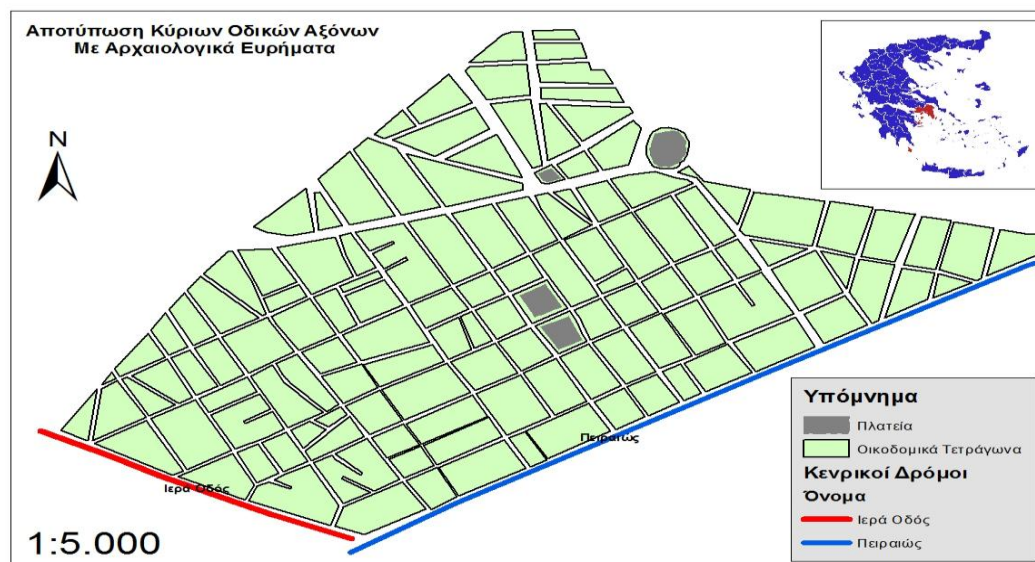
Εικόνες 2.3.2 & 2.3.3 , Δημόσιο Σήμα– Πηγή: <http://www.skai.gr/news/culture/article/203644/prospatheia-sullogikis-hrimatodotisis-gia-to-dimosio-sima-ston-kerameiko>, 5/6/2015

Οι εικόνες 2.3.2 και 2.3.3 δείχνουν πολεοδομικά τετράγωνα εντός του Μεταξουργείου που έχουν ανευρεθεί ευρήματα του αρχαίου αυτού νεκροταφείου. Αξιοσημείωτο είναι σημειωθεί όπως γίνεται φανερό και από τις φωτογραφίες ότι κυριολεκτικά οι σύγχρονες τσιμεντοποιημένες υποδομές έχουν εξαφανίσει αυτό το σπουδαίο χώρο. Κρίνεται αναγκαίο κακό να ληφθούν μια σειρά από μέτρα ανάδειξης και προστασίας. Φυσικά αυτό είναι δύσκολο σύμφωνα με την υφιστάμενη κατάσταση αλλά όχι ακαταφρόνητο. Ο συντονισμός των υπηρεσιών του κράτους με τον ιδιωτικό τομέα αποτελεί το κλειδί για την οποιαδήποτε πολιτική αναδιαμόρφωσης.

Στο σημείο αυτό λαμβάνοντας υπόψη ιστορικές πηγές και αρχαιολογικά ευρήματα που ανευρέθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας πεδίου, διαπιστώνεται ότι κατά τη γραμμική πορεία τριών οδικών αξόνων, υπάρχει σημαντικό απόθεμα αρχαιολογικών μνημείων. Πιο ειδικά, οι τρεις μεγάλοι αρχαίοι δρόμοι που διέσχισαν την συνοικία τόσο του Μεταξουργείου όσο του Κεραμεικού και του Βοτανικού, έχουν αφήσει μία πολιτισμική κληρονομιά αξιόλογου χαρακτήρα που αναμένει να αναδειχτεί στο έπακρο δυνατό τρόπο. Γνωρίζουμε ότι η οδός Πειραιώς ένωνε την Αθήνα με τον Πειραιά εκείνη την εποχή , η Ιερά οδός την Ελευσίνα με την Αθήνα και ο επονομαζόμενος δρόμος την Ακαδημία Πλάτωνος με τον Κεραμεικό. Αυτοί οι αρχαίοι οδικοί άξονες λόγω της σημαντικής γεωγραφικής τους θέσης και της σύνδεσης τους με την Αρχαία Αθήνα, είχαν εξελιχθεί σε σημαντικούς εμπορικούς και στρατηγικούς κόμβους. Περιμετρικά αυτών υπήρχαν σημαντικά τοπωνύμια, δρόμοι, μνημεία , το δημόσιο νεκροταφείο της Αθήνας κ.ο.κ. Στον ακόλουθο χάρτη _ αποτυπώνονται αυτή οι δρόμοι στο χώρο ώστε να γίνει εμφανή η θέση τους συγκριτικά με την συνοικία του Μεταξουργείου.

Στον χάρτη που ακολουθεί με μπλε χρώμα απεικονίζεται η οδός Πειραιώς και με Κόκκινο η Ιερά οδός. Οι δύο οδοί αποτελούν τεχνικά διοικητικά όρια για τη

συνοικία του Μεταξουργείου. Κατά μήκος αυτών και τμηματικά έχουν ανακαλυφθεί αρχαιότητες και ερειπωμένα μνημεία, που αποτελούν κομμάτι της πολιτισμικής κληρονομιάς όχι μόνο της περιοχής αλλά όλους του έθνους των Ελλήνων. Δυστυχώς η άναρχη οικιστική διαμόρφωση δεν συνεισφέρει θετικά στην προστασία τους. Με συνέπεια να κρίνεται αναγκαίο να πραγματοποιηθούν εξευγενιστικές πολιτικές προκειμένου να σωθεί αυτή η σπουδαία κληρονομιά που μας άφησαν οι πρόγονοί μας.

Χάρτης 2.3.2, Αποτύπωση κύριων οδικών αξόνων με αρχαιολογικά ευρήματα – Πηγή : ίδια επεξεργασία

Επιπλέον, η έρευνα πεδίου ανέδειξε ένα δείγμα κτιριακού αποθέματος μουσειακού χαρακτήρα. Βέβαια σκόπιμο είναι να σημειωθεί ότι δεν εντοπίστηκε σημαντικός αριθμός μουσείων στη περιοχή. Εντούτοις στις ακόλουθες σειρές θα υπάρξουν αναφορές στα πιο σημαντικά μουσειακά κτίρια που έχει να αναδείξει το Μεταξουργείο και συμπληρώνουν αρμονικά τη πολιτισμική του ταυτότητα. Επομένως, οδηγούμενοι υπό το πρίσμα μίας πιο σφαιρικής διατύπωσης, είναι δεκτό να γίνει αναφορά για αρχή στην πινακοθήκη που υπάρχει εκεί . Το κτίριο που στεγάζει σήμερα την πινακοθήκη του Δήμου Αθηναίων έχει μακρόχρονη ιστορία που χρονολογείτε από το 1834. Εγκυκλοπαιδικά, εκείνη την περίοδο ο Δανός στη καταγωγή και γνωστός αρχιτέκτονας ChristianHansen, έπειτα από Ελληνικό αίτημα δημιούργησε τα σχέδια για την οικοδόμηση του κτιρίου για την επεξεργασία του Μεταξίου. Το Μεταξουργείο λειτουργούσε κανονικά για περίπου 20 χρόνια. Το 1875 επίσημα διακόπτεται η λειτουργία του αλλά περιστασιακά κατά το πέρασμα των χρόνων γινόντουσαν προσπάθειες επαναλειτουργίας του, με άκαρπο περιεχόμενο. Το έτος 1993 έπειτα από μία σειρά διαδικασιών το κτίριο περιήλθε ως δωρεά στο Δήμο Αθηναίων. Από τότε ξεκίνησαν οι γραφειοκρατικές ενέργειες για την αποκατάσταση

του, με επίσημη χρονολογία έναρξης των εργασιών αποκατάστασης το έτος 2007. Σήμερα εν έτη 2015 οι εργασίες αποκατάστασης και ανάδειξης έχουν σχεδόν ολοκληρωθεί. Έτσι το τότε μεταξουργείο αποτελεί στις μέρες μας ένα από τα πιο όμορφα με κλασσικό αρχιτεκτονικό ρυθμό κτίριο της Αθήνας. Πλέον, η Δημοτική Πινακοθήκη έχει διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να περιλαμβάνει από τη μία μόνιμες συλλογές και από την άλλη περιοδικές εκθέσεις και εκπαιδευτικής φύσεως προγράμματα. Τέλος, το κτίριο χωροθετείται μεταξύ των οδών Μυλλέρου, Γερμανικού και Λεωνίδου.

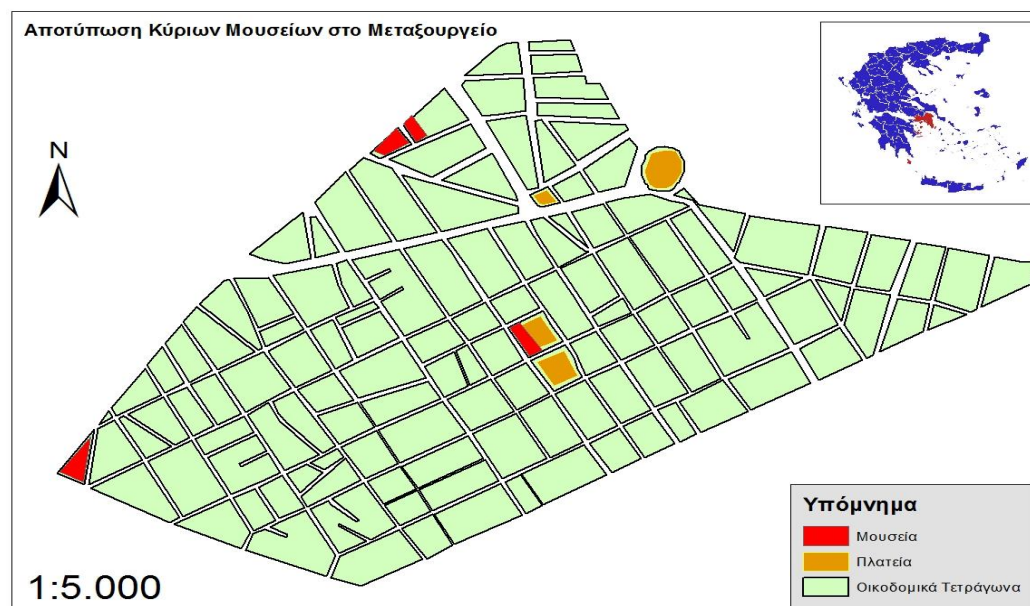
Πληροφοριακά, το 1923 άρχισε να στελεχώνεται η Πινακοθήκη με περίπου 2.000 έργα μόνιμης συλλογής. Παρουσιάζοντας την εξέλιξη της Νεοελληνικής τέχνης, χρονικά προσδιοριζόμενη από το τέλος του 19^{ου} αιώνα μέχρι τους εκφραστές των σύγχρονων ιδεολογικά διατυπώσεων. Η Πινακοθήκη όπως γίνεται φανερό και από την φωτογραφία _ είναι σε θέση να φιλοξενήσει πληθώρα έργων, καθώς έχει τον ανάλογο χώρο. Σύντομα θα αυξησει το δυναμικό της τόσο αριθμητικά όσο και ποιοτικά δίνοντας έμφαση στην θεματική ποικιλότητα.

Εικόνα 2.3.4, Δημοτική Πινακοθήκη στο Μεταξουργείο – Πηγή : Προσωπικό αρχείο, 2015

Στην Ιερά οδό με αριθμό 48, στα όρια εντός της συνοικίας του Μεταξουργείου εδρεύει ένα ξεχωριστό μουσειακό κτίριο. Αυτό είναι το Μουσείο κινηματογράφου – ταινιοθήκη της Ελλάδος. Ο συγκεκριμένος χώρος αποτελεί πολιτιστικό φορέα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Στα πλαίσια αυτού διαμορφώνονται στόχοι όπως η δημιουργία έρευνας, η συγκέντρωση, η διάσωση και η προβολή τόσο της Ελληνικής και Παγκόσμιας κινηματογραφικής κληρονομιάς. Με λίγα λόγια οι υποχρεώσεις του μουσείου αυτού είναι η συγκέντρωση παντός είδους ταινιών Ελληνικής ή αλλοδαπής παραγωγής σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του μουσείου. Επίσης η συγκέντρωση και η διαφύλαξη διάφορων κινηματογραφικών τεκμηρίων όπως για παράδειγμα φωτογραφικό υλικό, βιβλία, σενάρια, μακέτες σκηνικών κ.ο.κ. Ακόμη η ανάπτυξη πνευματικών και καλλιτεχνικών σχέσεων για δημιουργία σχετικών

εκδηλώσεων. Τέλος η οργάνωση διάφορων προβολών και η ενίσχυση μέσω διαφόρων διαστάσεων οικονομικών, πολιτισμικών κ.α., του μουσείου κινηματογράφου (<http://www.tainiothiki.gr>).

Χάρτης 2.3.3, Απεικόνιση Κύριων μουσείων στο Μεταξουργείο – Πηγή : ίδια επεξεργασία

Στο χάρτη **2.3.3** απεικονίζονται τα κύρια Μουσειακά κτιριακά αποθέματα που λαμβάνουν χώρα στο Μεταξουργείο. Η δημιουργία του χάρτη έγινε έπειτα από συλλογή στοιχείων μέσω έρευνας πεδίου. Με κόκκινο χρώμα συμβολίζονται τα μουσεία που συγκεντρώνονται κυρίως στο ΝΔ, Κεντρικό και ΒΑ τμήμα της περιοχής Μελέτης. Όπως γίνεται φανερό δεν υπάρχει μεγάλος αριθμός μουσειακών στοιχείων. Με ανοικτό καφέ χρώμα απεικονίζονται οι πλατείες που υπάρχουν και με πράσινο ανοικτό χρώμα τα πολεοδομικά τετράγωνα που δημιουργήθηκαν σύμφωνα με την αποτύπωση που πραγματοποιήθηκε μέσω των δορυφορικών εικόνων της Google.

Συγκεντρωτικά και επιγραμματικά, η περιοχή μελέτης όσο αφορά το διατηρητέο κτιριακό απόθεμα όπως είδαμε από την χαρτογραφική απεικόνιση και την έρευνα πεδίου, έχει σημαντική παρουσία στο χώρο. Σήμερα ένας σημαντικός αριθμός τέτοιων κτιρίων προστατεύονται από τον νόμο και λαμβάνουν χώρα διεργασίες αποκατάστασης και ανάδειξης. Βέβαια σε πολλές περιπτώσεις δεν πραγματοποιείται εξολοκλήρου αποκατάσταση ενός συγκεκριμένου κτιρίου αλλά μερική. Δηλαδή μόνο η πρόσοψη του με σκοπό την αισθητική αναβάθμιση του αστικού χώρου. Η διάχυση των διατηρητέων κτιρίων στο χώρο δεν είναι ομοιόμορφη. Για παράδειγμα υπάρχουν από τη μία πλευρά τμήματα με πολυκατοικίες και από την άλλη πλευρά νεοκλασικά κτίρια της τότε εποχής. Είτε σε καλή κατάσταση είτε όχι. Το γεγονός αυτό δείχνει τις βίαιες σχεδόν πολιτικές αντιπαροχής που εφαρμόστηκαν την περίοδο της έντονης αστικοποίησης. Αυτός ο αστικός μετασχηματισμός έγινε σε γρήγορους ρυθμούς με κατεύθυνση το κέρδος, δίχως να μεριμνάτε η αισθητική εικόνα και κατ'επέκταση το νεοκλασικό κτίριο. Έτσι πολλά τέτοια κτιριακά αποθέματα χάθηκαν και τα λίγα που μένουν για να θυμίζουν την τότε εποχή και τη

φυσιογνωμία της περιοχής, μπαίνουν σε προστατευτικό καθεστώς. Στο σημείο αυτό σκόπιμο είναι να αναφερθεί ότι οι κτιριακές εγκαταστάσεις με μουσειακό χαρακτήρα δεν έχουν τον ίδιο βαθμό έντασης παρουσίας στο χώρο. Με λίγα λόγια η πυκνότητα τους στη συνοικία του Μεταξουργείου είναι πολύ μικρότερης κλίμακας από τα διατηρητέα. Παρόλα αυτά θα μπορούσαν να συνδεθούν με τα πολιτιστικά στοιχεία (π.χ. γκαλερί, χώροι τέχνης κ.ο.κ) και να δώσουν μία άλλη διάσταση των πραγμάτων στο πολιτιστικό τομέα. Η Δημοτική Πινακοθήκη βρίσκεται σχεδόν στο κεντρικό κομμάτι της περιοχής μελέτης και μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης επισκεπτών και να αλλάξει την υφιστάμενη εικόνα.. Με λίγα λόγια μπορεί να λειτουργήσει ως κεντρικός κόμβος προσέλκυσης επισκεπτών και περιμετρικών οικονομικών δραστηριοτήτων. Τέλος οι αρχαιολογικοί χώροι που υπάρχουν στη περιοχή μελέτης και τα μνημεία που έχουν ανεφέρθη συμπληρώνουν το πάζλ απεικόνισης της υφιστάμενης πολιτισμικής κληρονομιάς. Επίσης, σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι δεν έχουν ακόμη αναδειχτεί τμήματα του δημόσιου νεκροταφείου της αρχαίας Αθήνας. Τα τελευταία χρόνια γίνεται έντονη προσπάθεια ανάδειξης στην επιφάνεια αυτού του χώρου παρ' όλες τις δυσκολίες που υπάρχουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3. Σύνδεση Γειτονιάς & Πολιτισμικών οντοτήτων

Η ευρύτερη περιοχή μελέτης, έπειτα από έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια ολοκλήρωσης της σύντομης εξαμηνιαίας εργασίας αυτής, έχει να αναδείξει ένα μικρό αλλά καθόλου αμελητέο αριθμό πολιτισμικής κληρονομιάς. Όπως έχει σημειωθεί και σε προηγούμενες σελίδες, η πολιτισμική κληρονομιά εξετάζεται σχετικά με το αρχαιολογικό, μνημειακό και μουσειακό απόθεμα καθώς και με τα διατηρητέα κτίρια που λαμβάνουν χώρα στη γειτονιά του Μεταξουργείου. Επομένως, αυτοί οι αρχαιολογικοί χώροι, τα ιστορικά μνημεία, τα μουσεία και τα διατηρητέα κτίρια και η σχέση τους με την γειτονιά αποτελούν αντικείμενο μελέτης και ερμηνειών για το συγκεκριμένο σύντομο κεφάλαιο. Στις επόμενες σειρές θα πραγματοποιηθεί μία σύντομη επικάλυψη της υφιστάμενης κατάστασης και θα ακολουθήσουν προτάσεις σύνδεσης των πολιτιστικών οντοτήτων με την γειτονιά.

Ξεκινώντας, σήμερα η υφιστάμενη κατάσταση δεν αποτελεί παράδειγμα αξιολογής διαχείρισης και ανάδειξης αυτών των πολιτισμικών οντοτήτων. Σε οικονομικό επίπεδο, οι αρχαιολογικοί χώροι, και τα διατηρητέα κτίρια που υπάρχουν στην περιοχή δεν έχουν αναδειχθεί με το δέοντα τρόπο που τους αρμόζει προκειμένου να συνεισφέρουν σφαιρικά στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και την ενίσχυση του τοπικού κοινωνικού γίγνεσθαι, μέσω της αξιοποίησης τους. Για παράδειγμα, λαμβάνοντας υπόψη το πιο ουσιαστικό αρχαιολογικό εύρημα που είναι το αρχαίο δημόσιο νεκροταφείο, δεν έχουν γίνει οι κατάλληλοι σχεδιασμοί προκειμένου να λειτουργήσει ως κόμβος προσέλκυσης οικονομικών δραστηριοτήτων. Όπως

διαπιστώθηκε μέσω της επιτόπιας έρευνας που πραγματοποιήθηκε κανένα αρχαιολογικό εύρημα όπως και διατηρητέο κτίριο δεν έχει συνδεθεί με το στοιχείο της γειτονιάς προκειμένου να υπάρχουν οφέλη. Λέγοντας στοιχείο της γειτονιάς εννοείται οι οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται εντός του μεταξουργείου και αφορούν άμεσα τους κατοίκους του. Επομένως, όσο αφορά τις αρχαιότητες και τα μνημεία διαπιστώνεται πως δεν υπάρχει καμία οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα περιμετρικά τους. Το γεγονός αυτό οφείλεται σθεναρά στην μη αξιόλογη ανάδειξη και αξιοποίηση αυτών, στην έλλειψη κατάλληλων υποδομών που θα μπορούσαν να φιλοξενήσουν στην επιφάνεια τους οποιαδήποτε δραστηριότητα, και στην μικρής κλίμακας μέχρι στιγμής πολιτικής βούληση επί του θέματος. Άρα στην ουσία δεν υπάρχει καμία σύνδεση των πολιτισμικών αυτών στοιχείων με την γειτονιά. Αποτελούν κομμάτι του αστικού ιστού χωρίς να συμβάλουν σε καμία εν δυνάμει εξευγενιστική διαδικασία. Στο σημείο αυτό σκόπιμο είναι να σημειωθεί ότι οι αρχαιολογικής φύσεως οντότητες εξαιτίας των ανολοκλήρων διαδικασιών ανάδειξης δεν διαθέτουν ακόμη πρόσβαση στο εσωτερικό τους, παρά σε ορισμένα τμήματα του δρόμου, όπου γίνονται εμφανή αλλά από απόσταση. Έτσι, το γεγονός αυτό αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα τόσο προσέλκυσης επισκεπτών όσο και δημιουργίας οικονομικών υπηρεσιών.

Σήμερα στα πλαίσια της αειφορικής αστικής ανάπτυξης, αξιοσημείωτη αναφορά γίνεται μεταξύ της εκμετάλλευσης της πολιτισμικής κληρονομιάς και της σύνδεσης της με τον τουρισμό ως εναλλακτική μορφή του. Οι ειδικές μορφές τουρισμού και κατ' επέκταση του πολιτισμικού τουρισμού, έχουν πιο αποδοτικό χαρακτήρα και συμβατότητα με το περιβάλλον. Το γεγονός αυτό οφείλεται στους μειωμένους ρύπους που προσδίδουν σε αυτό με συνέπεια την προστασία του. Εγκυκλοπαιδικά, πολιτισμικός τουρισμός είναι οι προσέλκυση ειδικής μερίδας επισκεπτών που ενδιαφέρονται για τον πολιτισμό που προάγει μία περιοχή ακολουθώντας την γραμμική ιστορική εξέλιξη του. Ταυτόχρονα, πέρα από το ενδιαφέρον για την πολιτισμική ταυτότητα του μέρους, συμμετέχουν και καταναλώνουν πολιτιστικά προϊόντα είτε υλική ή άυλης μορφής τα οποία προάγουν τον πολιτισμό. Έτσι, ενισχύεται οικονομικά η τοπική κοινωνία και βελτιώνονται εν μέρει ο τρόπος ζωής των πολιτών. Σήμερα οι ανάγκες των πολιτών δεν έχουν παραμείνει ακόρεστες ως προς την ικανοποίηση τους στο τομέα της διασκέδασης, της αναψυχής και των διακοπών. Έτσι η αναζήτηση διαφορετικών τρόπων και μέσων για την ικανοποίηση των αναγκών και εμπειριών των τουριστών είναι επιτακτική. Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου και οι αλλαγές στις αξίες των τουριστών έχουν συντελέσει στην αναζήτηση της ποιότητας. Με συνέπεια τις περισσότερες των περιπτώσεων να δημιουργούνται οι υποδομές που απαιτούνται για να υποστηρίξουν τον πολιτισμικό τουρισμό. Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στη περιοχή μελέτης και κατ' επέκταση στους αρχαιολογικούς της χώρους και στα διατηρητέα κτίρια, θα πρέπει να δημιουργηθούν άμεσα σχέδια διαχείρισης και ανάδειξης τους μέσω των κατάλληλων υποδομών. Ωστε να μην παραμένουν αναξιοποίητοι και να συνδεθούν ομαλά με τον αστικό ιστό της γειτονιάς. Έτσι, θα αποτελέσουν κύτταρα αναδιαμόρφωσης της αστικής εικόνας της περιοχής. Η σύνδεση τους μπορεί να

ολοκληρωθεί με την ενσωμάτωση τους στο τοπικό κοινωνικό οικονομικό γίνεσθαι. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω υλικοτεχνικών υποδομών που θα γίνονται σε ακτίνα μικρής απόστασης από αυτούς. Επομένως το πρώτο βήμα είναι η ολοκλήρωση μέσω διαφόρων διαδικασιών και παραγόντων για την ανάδειξή τους. Ενώ δεύτερο βήμα αποτελεί η εγκατάσταση υπηρεσιών σε κοντινή απόσταση για την εξυπηρέτηση των πολιτών που απευθύνονται σε αυτούς τους χώρους. Μέσω της αύξησης της επισκεψιμότητας είτε από ντόπιους είτε από τουρίστες, επιτυγχάνεται οικονομική πρόοδος, που ενσωματώνεται στην τοπική κοινωνία. Έτσι, οι όποιες δυνατότητες ανάπτυξης συνεπάγονται με κοινωνικά οφέλη όπως θέσεις εργασίας, μείωση της ανεργίας, συγκράτηση του πληθυσμού στη περιοχή και βελτίωση του κοινωνικού ιστού (Καραβέλας κ.α., 2003). Άρα, τα οικονομικά οφέλη έχουν άμεση σχέση με τις αναδυόμενες θέσεις εργασίας σε διάφορα επίπεδα και με την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού. Έτσι, μπορεί να επιτευχθεί ο συγκερασμός των αρχαιολογικών χώρων με το στοιχείο της γειτονιάς υπό το πρίσμα κοινωνικό οικονομικών επαφών.

Σε κοινωνικό επίπεδο η σύνδεση των πολιτισμικών οντοτήτων με το στοιχείο της γειτονιάς αποτελεί μία πολυδιάστατη διαδικασία. Πέρα από τον συνήθη οικονομικό συγκερασμό υπάρχει και ο αμιγώς προσανατολισμός με κατεύθυνση τον πολίτη. Πιο ειδικά, η σύνδεση με την γειτονιά θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω ενός σχεδίου που θα προβλέπει την δημιουργία ειδικών ενοποιητικών διαδρομών μεταξύ των πολιτισμικών στοιχείων. Οι διαδρομές αυτές θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν πεζοδρομήσεις, βελτίωση οδικών αξόνων κ.ο.κ. Έτσι θα γινόταν πιο εύκολη η πρόσβαση των πολιτών σε αυτά αλλά ταυτόχρονα θα ενισχυόταν και η παρουσία τους στο χώρο. Η διευκόλυνση στο τομέα της πρόσβασης θα μπορούσε να έχει πολλαπλά οφέλη. Έτσι μπορεί να επιτευχθεί απόλυτος εναρμονισμός αυτών με τον αστικό χώρο του Μεταξουργείου και κατ'επέκταση οικονομική αναζωογόνηση, με τρόπους που έχουν αναφερθεί σε προηγούμενες παραγράφους. Τέλος, αυτές οι διαδρομές θα μπορούσαν να έχουν άμεση αλληλοσυσχέτιση, με το τοπικά μέσα μαζικής μετακίνησης ώστε να υπάρχει ολοκληρωτική κάλυψη στο τομέα της προσβασιμότητας για τους ενδιαφερόμενους επισκέπτες.

Από την άλλη πλευρά, δρόμοι που περνούν μέσω κάποιου σημαντικού μουσειακού κτιρίου, όπως η πινακοθήκη θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως κεντρική κόμβοι προσέλκυσης επισκεπτών τόσο για να κατατοπιστούν στον χώρο και μέσω αυτών να πάνε σε κάποιο άλλο σημείο ενδιαφέροντος όσο, και να αναπτυχθούν διάφορες δραστηριότητες προς όφελος τους. Εικονογραφώντας νοητά αυτό το ενδεχόμενο θα μπορούσε να αναφερθεί ένα παράδειγμα. Η οδός Μυλέρου κατά μήκος της διαδρομής της έχει αξιόλογο απόθεμα διατηρητέων κτιρίων, ταυτόχρονα οδηγεί στην πινακοθήκη του Μεταξουργείου. Έτσι, είναι εφικτό να δημιουργηθεί, έχοντας ως υπόβαθρο αυτή μια οδική διαδρομή για τους πολίτες, που θα αξιοποιεί τα συγκεκριμένα κτίρια, θα αποτελεί κομβικό σημείο συνάντησης και γεωγραφικού κατατοπισμού στο χώρο. Επίσης, κατά την εξέλιξη αυτής να δημιουργηθούν εμπορικές δραστηριότητες και πολιτισμικές εκδηλώσεις με στόχο την

κοινωνικό οικονομική αναζωογόνηση όλης της γειτονιάς. Αυτό αποτελεί ένα παράδειγμα. Το ίδιο θα μπορούσε να συμβεί και σε άλλες παρόμοιες οδούς που διαθέτουν τέτοιο υπόβαθρο.

Άλλος ένας παράγοντας που βοηθά στην ουσιαστική σύνδεση των πολιτισμικών στοιχείο με την γειτονιά, υπό το πρίσμα του κοινωνικού επιπέδου είναι η δημιουργία εκδηλώσεων και η συμμετοχή των πολιτών. Η συμμετοχή των πολιτών είναι το Α και το Ω στην προσπάθεια ουσιαστικής ένταξης των αρχαιοτήτων, μνημείων, διατηρητέων και μουσείων στο πολεοδομικό ιστό της περιοχής. Έτσι, αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω διάφορων εκδηλώσεων που θα έχουν ως βασικό υπόβαθρο τις παραπάνω πολιτισμικές οντότητες. Για παράδειγμα, μπορεί να γίνει αναπαλαίωση ενός διατηρητέου κτιρίου και στο χώρο αυτού να πραγματοποιούνται ειδικές διοργανώσεις σχετικά με την ιστορία της περιοχής. Άλλο παράδειγμα είναι οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μουσεία. Στα πλαίσια σωστής αξιοποίησης και ανάδειξης τους μπορούν να λάβουν οργανώσεις και εκπαιδευτικά προγράμματα ενίσχυσης της πολιτισμικής ταυτότητας για τους κατοίκους. Μέσω της συμμετοχής τους εξασφαλίζονται μια σειρά από οφέλη όπως κέρδη από εμπορικές δραστηριότητες, αναβίωση εν μέρει της κουλτούρας που είχαν αναπτύξει οι προγονοί τους σχετικά με διάφορα θέματα, καθώς και εκμάθησης της συλλογικής ταυτότητας τους σε μια κοινή ιστορία και κοινή πολιτισμική κληρονομιά. Όλα τα παραπάνω οδηγούν σε ένα αποτελεσματικό και ταυτόχρονα σφαιρικό τρόπο σύνδεσης των πολιτισμικών οντοτήτων με το στοιχείο της γειτονιάς.

Όπως έγινε κατανοητό μέσω των παραπάνω παραγράφων, στις μέρες μας δεν έχει αναπτυχθεί καμία σχέση σύνδεσης οποιοδήποτε πολιτισμικού στοιχείου με το δεδομένο της γειτονιάς. Εξάιρεση αποτελεί η πινακοθήκη που έχουν γίνει κάποια βήματα σύνδεσης τη συγκεκριμένη περιοχή με έμφαση το κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Ίσως αποτελεί το μοναδικό κύτταρο αναζωογόνησης με πενιχρές προοπτικές καθώς δεν μπορεί να συμβάλει σε μία ολότητα σχετικά με την εξευγενιστική αποτελεσματικότητα. Το σημαντικό είναι να υπάρχει ενεργοποίηση όλων το στοιχείων που μπορούν να συμβάλουν σε οποιαδήποτε εξευγενιστική πολιτική και όχι μεμονωμένα παραδείγματα. Επομένως, οι αναπτυξιακές δυναμικές αυτών των πολιτισμικών στοιχείων προκειμένου να έχουν ένα από αποτέλεσμα και όχι ουτοπικό, θα πρέπει να λειτουργούν σε συσχετισμό μεταξύ τους και όχι ως αυτόνομες οντότητες.

Συμπεράσματα

Κλείνοντας τη σύντομη εξαμηνιαία ερευνητική εργασία αυτή, μπορούν να εξαχθούν μια σειρά συμπερασμάτων που προέκυψαν τόσο από έρευνα πεδίου όσο και από βιβλιογραφική ανασκόπηση. Η κατεύθυνση που δόθηκε για την περάτωση της παρούσας εργασίας, που αποτελεί και βασικό προβληματισμό έχει σχέση με τις πολιτισμικές δομές που διέπουν τη περιοχή μελέτης. Επίσης, εξετάζεται ο βαθμός της συμβολή τους στην ενίσχυση του κοινωνικό - οικονομικού γίνεσθαι της περιοχής. Μέσω διαφόρων μεθοδολογικών εργαλείων έγινε προσπάθεια όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένων προσεγγίσεων, σχετικά με τους αρχικούς προβληματισμούς που διατυπώθηκαν στην εισαγωγή. Επομένως, λαμβάνοντας υπόψη μια σειρά δεδομένων, προκύπτουν συμπεράσματα που χρήζουν περαιτέρω ερμηνείας που δυστυχώς δεν είναι χρονικά εφικτό να ερμηνευτούν στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Στις ακόλουθες παραγράφους παρουσιάζονται επιγραμματικά συμπερασματικές πληροφορίες που προέκυψαν κατά την διάρκεια μελέτης του Μεταξουργείου, υπό το πρίσμα της πολιτισμικής κληρονομιάς και σε συγκερασμό με την κοινωνία και την οικονομία.

Εξετάζοντας τη περιοχή όπου οριοθετείται το Μεταξουργείο υπό ερευνητική σκοπιά εν έτη 2015, δεν ανιχνεύονται ολοκληρωμένοι εξευγενιστικοί αστικοί μετασχηματισμοί. Η περιοχή έχοντας ως υπόβαθρο ένα σύνολο δεδομένων μπορεί να χαρακτηριστεί ως υποβαθμισμένη, συγκριτικά με άλλες περιοχές εντός του Αττικού πολεοδομικού ιστού. Επομένως, ο παραπάνω χαρακτηρισμός εύλογα διατυπώνεται εφόσον εξεταστεί το κτιριακό απόθεμα, η αξιοποίηση τόσο του πολιτισμικού στοιχείου όσο και του δημόσιου χώρου, ο περιβαλλοντικός παράγοντας και τα κοινωνικό – οικονομικά στοιχεία που διέπουν τη περιοχή στις μέρες μας. Η έλλειψη πρασίνου και κοινόχρηστων χώρων αποτελούν δυναμικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή και που είναι σε θέση να επηρεάσουν την ποιότητα και τον τρόπο ζωής των κατοίκων. Η κυκλοφοριακή συμφόρηση που λαμβάνει χώρα στη περιοχή εκτός των άλλων οδηγεί σε ηχορύπανση με αρνητικές συνέπειες στην υγεία των ανθρώπων. Το γεγονός οφείλεται στους στενούς δρόμους και στην συνεισφορά τους ως συνδετικοί άξονες μεταξύ των μεγάλων οδών και λεωφόρων. Πέρα όμως αυτού η ατμοσφαιρική και εδαφική ρύπανση έρχονται να συμπληρώσουν την όλη υφιστάμενη αρνητική εικόνα της περιοχής και να ενισχύσουν την περιβαλλοντική και αισθητική υποβάθμιση της. Όσον αφορά το κτιριακό απόθεμα του Μεταξουργείου λαμβάνουν χώρα παλιές πολυκατοικίες, εγκαταλελειμμένα κτίρια, και ελλιπώς συντηρημένα και ερειπωμένα νεοκλασικά κτίρια. Σε ελάχιστες περιπτώσεις παρατηρούνται προσπάθειες δημιουργίας σύγχρονων κτιριακών υποδομών.

Από την άλλη πλευρά, το Μεταξουργείο φιλοξενεί ένα μεγάλο αριθμό μεταναστών. Οι περισσότεροι εκ των συγκεκριμένων έχουν ως κύρια κατοικία τους, της αμφίρροπης ποιότητας παλιές πολυκατοικίες της περιοχής. Τα ερειπωμένα κτίρια συχνά γίνονται καταφύγιο ναρκομανών και άλλων περιθωριοποιημένων ομάδων ανθρώπων, όπου συνορεύουν με άλλες οικίες με συνέπεια να υπονομεύεται το

στοιχείο της ασφάλειας. Επομένως, η αυξημένη παρουσία μεταναστευτικών στρωμάτων, σε συνδυασμό με την παρουσία ναρκομανών, εγκληματικών στοιχείων κ.α., και των ανεπιθύμητων χρήσεων (π.χ. οίκοι ανοχής) έρχονται σε σύγκρουση με τις οικογένειες. Το γεγονός αυτό αποτελεί σημαντικό πρόβλημα και δημιουργεί το αίσθημα της ανασφάλειας. Η κατάσταση που επικρατεί είναι απογοητευτική και θέτει τις βάσεις για μία μελλοντική σύγκρουση μεταξύ των κοινωνικών στρωμάτων με ανυπολόγιστες συνέπειες, όχι μόνο για τους κατοίκους του Μεταξουργείου αλλά και για άλλες γειτονιές της Αθήνας. Παρόλα αυτά δεν θα πρέπει να εννοηθεί ότι το Μεταξουργείο είναι μια αμιγώς προβληματική και υποβαθμισμένη περιοχή δίχως προοπτικές. Αντιθέτως, μέσω κατάλληλων παρεμβάσεων έχοντας ως βάση βιώσιμες πολιτικές αναμόρφωσης, η περιοχή μελέτης θα μπορούσε να γίνει μία πρότυπη μοντέρνα γειτονιά, όπου θα αποτελείται από τη σύνδεση της κουλτούρας διαφόρων εθνικοτήτων με πολυδιάστατη αποτύπωση στο χώρο.

Το Μεταξουργείο σήμερα παρουσιάζει μία σύνθετη κοινωνικό γεωγραφική και πολιτιστική σύσταση. Η πολιτιστική διάσταση που λαμβάνει χώρα στη περιοχή μπορεί να της προσδώσει μία ενδιαφέρουσα αστική φυσιογνωμία και κατ' επέκταση, να τεθούν οι θεμέλιες αρχές για επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας της. Η πολιτισμική κληρονομιά αποτελεί αναπτυξιακό εργαλείο βιώσιμου περιβαλλοντικά χαρακτήρα, που είναι σε θέση να συνεισφέρει καθοριστικά σε μία προσπάθεια κοινωνικό οικονομική αναζωογόνησης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί επιτυχώς εφόσον ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα ανάδειξης και αξιοποίησης των πολιτισμικών οντοτήτων της περιοχής, και συνδεθούν με το στοιχείο της γειτονιάς.

Η πολιτισμική κληρονομιά που λαμβάνει χώρα στη περιοχή, μέσω κατάλληλων πολιτικών και μέτρων αξιοποίησης θα μπορούσε να έχει ένα ευεργετικό ρόλο στο τοπικό κοινωνικό οικονομικό γίνεσθαι. Δυστυχώς, δεν έχει αξιοποιηθεί με το δέοντα τρόπο που της αναλογεί με συνέπεια να μην είναι σε θέση να προσφέρει στη προσπάθεια βελτιστοποίησης της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Κρίνεται αναγκαίο κακό να δημιουργηθούν οι κατάλληλες διαδικασίες που θα αποτελούν κινητήριο μοχλό στην ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Με εργαλείο την πολιτισμική κληρονομιά είναι εφικτό και διόλου ακατόρθωτο να υπάρξει μία στρατηγική που να αφορά στην αναμόρφωση της περιοχής τόσο στο κοινωνικό, οικονομικό όσο και περιβαλλοντικό τομέα, με θετικές προοπτικές. Επιγραμματικά, στον οικονομικό τομέα μπορεί να λάβει χώρα βελτίωση της αστικής εικόνας του Μεταξουργείου και να προσελκύσουν νέες επενδυτικές δραστηριότητες με ότι συνεπάγεται αυτό. Ταυτόχρονα στον κοινωνικό τομέα, μπορεί να επιτευχθεί ενίσχυση της αστικής ταυτότητας με συνέπεια, οι πολίτες να αναπτύξουν ενδιαφέρον για την περιοχή τους. Επομένως, θα μπορούν να συμβάλλουν ουσιαστικά και συλλογικά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

Συνεπώς το Μεταξουργείο παρότι την άσχημη αστική εικόνα που παρουσιάζει σήμερα, διαφαίνονται προοπτικές αναμόρφωσης εφόσον δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές. Η πολιτισμική κληρονομιά αποτελεί μία πολιτική ανάπτυξης

που μπορεί να συνεισφέρει θετικά στη κοινωνικό γεωγραφική δομή της περιοχής, εφόσον χαρακτηρίζεται από βιώσιμο χαρακτήρα. Η ανάδειξη και προώθηση της τόσο από τους ίδιους τους κατοίκους όσο και από τους επισκέπτες μπορεί να διαγράψει μία νέα πορεία στην προσπάθεια αναζωογόνησης του Μεταξουργείου. Βοηθώντας στην ενίσχυση της ταυτότητας και της αστικής εικόνας του, με σκοπό να προσελκυστούν τόσο επισκέπτες όσο και επενδυτές. Στοιχεύοντας σε μία βιώσιμη, μακροχρόνια, ποιοτική και διαρκή ανάπτυξη της.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Καλαντίδης Α. (2007), *Για μια πιο αυστηρή χρήση του όρου gentrification*, Γεωγραφίες, 13, 158 – 172, Αθήνα
- Κόνσολα Ντ. (2006), *Πολιτιστική ανάπτυξη και πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Αραβαντινός Α. (1997), *Πολεοδομικός Σχεδιασμός - Για Μια Βιώσιμη Ανάπτυξη Του Αστικού Χώρου*, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα
- Αραβαντινός Α., Γετίμης Π., Πρωτοψάλτης Γ., Χριστοφιλόπουλος (1987), *Προγραμματισμός και Μέτρα Πολιτικής Για Την Ανάπλαση Προβληματικών Περιοχών Κατοικίας Υψηλών και Μέσων Πυκνοτήτων Στα Αστικά Κέντρα*, ΚΕΠΕ, Αθήνα
- Καρύδη Α. (2001), *Αναγνώριση και Προτάσεις Παρεμβάσεων για την Περιοχή του Μεταξουργείου*, Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας
- Μητούλα Ρ., (2006), *Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη Στην Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανασυγκρότηση Του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος*, Εκδόσεις Σταματούλης, Αθήνα
- Λαββάς Γ.Π. (1984), *Προστασία μνημείων και συνόλων βασικές έννοιες, ιδεολογία και μεθοδολογία*, Υπηρεσία Δημοσιευμάτων, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Κοντοπίδη Κ. (2003), *Πολιτιστικές πολιτικές για την αναζωογόνηση των κέντρων των πόλεων : η περίπτωση των θεατρικών σκηνών στην Αθήνα*, Εργασία ΕΜΠ
- Μαλούτας Θ. (2000) , *Οι Πόλεις – Κοινωνικός και Οικονομικός Άτλας της Ελλάδας*, Τόμος 1^{ος} , Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος

Ξενογλώσση

- Smith, N. (1982), *Gentrification and Uneven Development*, Economic Geography, Vol. 58, No. 2, pp. 139-155
- Green Lines Institute for Sustainable Development, (2010), *Conference program of the 2nd International Conference on Heritage and Sustainable Development - Heritage 2010*, Edited by Green Lines Institute for Sustainable Development: Evora
- Commission of the European Communities (1998), *First Framework programme in support of Culture (2000 – 2004)*, Brussels

Ιστοσελίδες

- http://kmprotypigeitonias.org/files/file/01_Historical_report.pdf, Πρόσβαση 12/5/2015
- <https://metaxourgeio.wordpress.com/2008/02/19/metanastes/>, Πρόσβαση 16/5/2015
- <https://metaxourgeio.wordpress.com/tag/%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%82/> , Πρόσβαση στις 22/5/2015
- <https://culturenow.wordpress.com/>, Πρόσβαση στις 1/6/2015
- <http://epirotica.blogspot.gr/2010/12/blog-post.html>, Πρόσβαση στις 26/6/2015
- http://www.yppo.gr/4/g40.jsp?obj_id=90, Πρόσβαση στις 27/6/2015
- <http://www.organismosathinas.gr/>, Πρόσβαση στις 27/6/2015
- <http://www.ypeka.gr/?tabid=382>, Πρόσβαση στις 2/7/2015
- <https://www.cityofathens.gr/node/668>, Πρόσβαση στις 2/7/2015

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Σχολή Αρχιτεκτόνων
Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Αρχιτεκτονική-Σχεδιασμός του Χώρου,
Κατεύθυνση: Πολεοδομία-Χωροταξία

Ιούλιος 2015

Μάθημα: Το ζήτημα της μεθοδολογίας και της
θεωρίας στον σχεδιασμό του χώρου

Ε. Παναγιωτάτου

"Πολιτιστική οικονομία και αστικός μετασχηματισμός"

Άννα Τουλούπα

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή
 - 1.1 Ιστορική απεικόνιση
 - 1.2 Χρονικές τομές

2. Απεικόνιση παρόν
 - 2.1 Η συμβολική οικονομία ως θεωρητικό μέσω προσέγγισης του μετασχηματισμού- Το πρότυπο της πολιτιστικής γειτονιάς.
 - 2.2 Χαρτογράφηση της πολιτιστικής οικονομίας
 - 2.3 Η πολιτιστική οικονομία - κρατική συμβολή και η Real Estate ουτοπία
 - 2.4 Συνεντεύξεις-αναφορές ιδιοκτητών ακινήτων, γκαλερί και θεατρικών σκηνών μέσα από έντυπη και ηλεκτρονική ενημέρωση.

3. Συμπερασματικά
Από την «πρότυπη» πολιτιστική γειτονιά σε «συνοικία το όνειρο»,
η περίοδος της κρίσης

1. Εισαγωγή-Υπόθεση Εργασίας

Οι μετασχηματισμοί του αστικού τοπίου πάντα συνέπιπταν με χρονικές τομές ορόσημα στον οικονομικό-πολιτικό χάρτη είτε του τοπικού, είτε του εθνικού ή και παγκόσμιου γίνεσθαι.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '90 και κυρίως από τις αρχές του 2000 με κορύφωση την περίοδο των ολυμπιακών αγώνων το 2004 ως την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης, το κέντρο της Αθήνας βρισκόταν σε μια πορεία «ανάπτυξης» τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Περιοχές του κέντρου όπως του Ψυρρή και το ανερχόμενο Γκάζι φαινόταν να μεταλλάσσονται σε περιοχές κατοικίας και εναλλακτικής διασκέδασης. Η προαστιοποίηση και οι αλλαγές στην παραγωγική βάση, όπως η αποβιομηχάνιση και η διόγκωση του τριτογενούς τομέα δημιούργησε νέα καταναλωτικά πρότυπα και μια νέα κοινωνική και χωρική διαστρωμάτωση.

Γύρω από το εμπορικό τρίγωνο, τους Αρχαιολογικούς χώρους όπως το Δίπυλο και την Ιερά οδό, τις περιοχές Ψυρρή, Γκάζι, την Ομόνοια και το Σταθμό Λαρίσης, λαμβάνει χώρα μια ιδιαίτερη γειτονιά της Αθήνας, η γειτονιά του **Μεταξουργείου**.

Η πρώτη εντύπωση που δημιουργείτε διασχίζοντας το Μεταξουργείο είναι οι πολλαπλές αντιφάσεις τόσο σε κτιριακό-χωρικό και χρήσεων, όσο και σε κοινωνικό-ταξικό επίπεδο. Αυτό γιατί αποτέλεσε και αποτελεί μέχρι και σήμερα μια περιοχή του κέντρου της Αθήνας με έντονες πολιτισμικές και κοινωνικές ζυμώσεις. Με χρήσεις αντίρροπες, από χαμόσπιτα, εγκαταλειμμένα βιοτεχνικά κτήρια, οίκους ανοχής, οινόμαγειρεία, στέκια τοξικομανών, ντόπιους πληθυσμούς, νέους κάτοικους και μετανάστες μέχρι γκαλερί, θέατρα και καλλιτεχνικά φεστιβάλ δρόμου. Γίνεται αντιληπτό πολύ εύκολα ότι παραμένει μια περιοχή έντονων αστικών αντιθέσεων. Παρ' ότι έγιναν προσπάθειες από τον κρατικό μηχανισμό αλλά και από την συσσώρευση ιδιωτικού κεφαλαίου στο να αναβαθμιστεί το Μεταξουργείο και να χτιστεί ένας «μύθος» γύρω από αυτό, προκειμένου να προσελκύσει νέους κατοίκους, το εγχείρημα μοιάζει να έμεινε ανολοκλήρωτο.

Ωστόσο αυτό που διακρίνει ο επισκέπτης με την πρώτη ματιά είναι ίσως κάποια «θραύσματα» αναζωογόνησης. Ένα από τα πολλά αυτά «θραύσματα» που φαίνεται να χρησιμοποιήθηκε το ιδιωτικό κεφάλαιο κατά το πρόσφατο παρελθόν **ως βασικό μοχλό μετασχηματισμού της περιοχής, υφαίνοντας το "πρότυπο" μιας καλλιτεχνικής γειτονιάς**, είναι οι πολιτιστικές δραστηριότητες που είχαν ξεκινήσει ήδη να αναπτύσσονται, κυρίως μέσα από την εγκατάσταση αρχικά θεατρικών σκηνών, έπειτα γκαλερί και πολυχώρων τέχνης. Πάνω σε αυτό και με οργανωμένες δράσεις, όπως η σύσταση της ΚΜ πρότυπης γειτονιάς και η διοργάνωση του ReMap, στηρίχτηκε ο μύθος της καλλιτεχνικής και εναλλακτικής γειτονιάς.

Σήμερα το Μεταξουργείο εξακολουθεί να αποτελεί μια περιοχή με έντονες τάσεις μετασχηματισμό, είναι μια περιοχή υπό διαπραγμάτευση, ένα εγχείρημα εν εξελίξει.

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να αποδώσει την απεικόνιση του Μεταξουργείου μέσα από την πολιτιστική του ταυτότητα. Το πως εξελίχθηκε ιστορικά η περιοχή και κάτω από ποιες πιέσεις (πολιτικές-κοινωνικές-οικονομικές) έφτασε να απεικονίζεται στο σήμερα. Στην διαδικασία αυτή του μετασχηματισμού θα ερευνήσουμε αυτό το «πρότυπο» της εναλλακτικής πολιτιστικής γειτονιάς που αποδόθηκε στην περιοχή καθώς και τη σχέση της πολιτιστικής ανάπτυξης με το ιδιωτικό κεφάλαιο και την κρατική πολιτική.

Μέσα από αυτή την συνύπαρξη των πολλαπλών της θραυσμάτων θα προσπαθήσουμε να ενώσουμε καλειδοσκοπικά και να απεικονίσουμε την προσωπική μας εικόνα για την περιοχή. (Ε. Παναγιωτάτου)

Αρχικά μέσα από μια ιστορική αναδρομή θα δούμε την εξέλιξη της περιοχής μέσα από τους παράγοντες που κατάφεραν να διαμορφώσουν το υπόβαθρο και την φυσιογνωμία της διαχρονικά, μέχρι να φτάσουμε στην σημερινή εικόνα της και πως όλοι αυτοί αλληλεπίδρασαν με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της. Το χωροχρονικό στιγμιότυπο και κομβικό σημείο στην παρούσα έρευνα θα αποτελέσει η έναρξη της οικονομικής κρίσης.

Ως θεωρητικό εργαλείο προσέγγισης της έρευνας θα αποτελέσει η έννοια της συμβολικής οικονομία. Η απεικόνιση θα βασιστεί τόσο σε πρωτογενή στοιχεία μέσα από την επιτόπια παρατήρηση και χαρτογράφηση των πολιτιστικών χώρων όσο και σε δευτερογενή στοιχεία μέσα από βιβλιογραφικές αναφορές, συνεντεύξεις επιχειρηματιών του real estate και ιδιοκτητών πολιτιστικών χώρων τόσο μέσα από έντυπα αλλά και διαδικτυακά μέσα.

Στην διαδικασία αυτή θα ερευνήσουμε το «πρότυπο» της καλλιτεχνικής γειτονιάς που αποδόθηκε στην περιοχή καθώς και τη σχέση της πολιτιστικής ανάπτυξης με το ιδιωτικό κεφάλαιο και το Real estate.

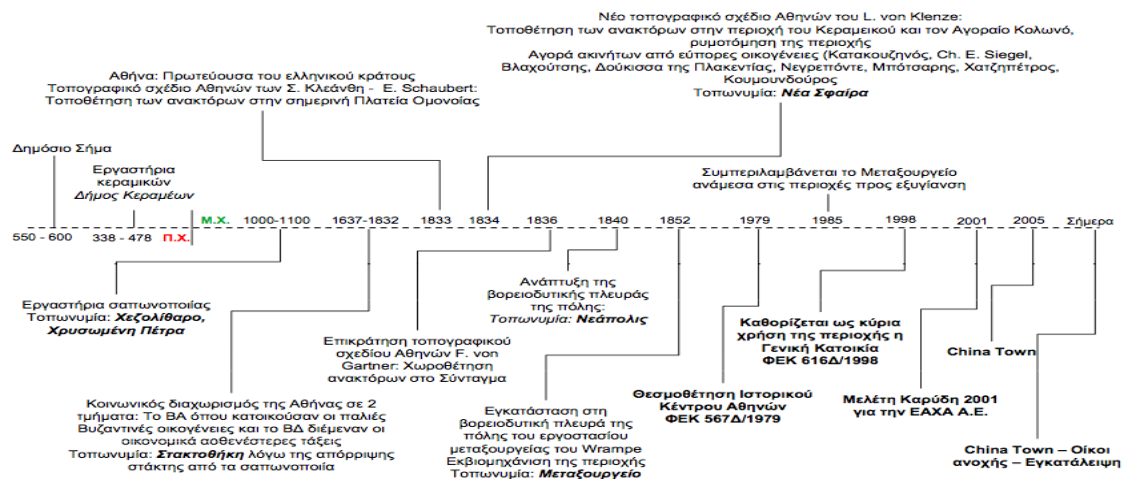
1.1 Ιστορική απεικόνιση

Για να μπορέσουμε να συνθέσουμε την εικόνα της περιοχής και τον ιδιαίτερο πολιτιστικό χαρακτήρα της κρίνεται απαραίτητη η διερεύνηση της ιστορικής εξέλιξης της περιοχής. Όπως θα δούμε η περιοχή του Μεταξουργείου έχει σημαντική πολιτισμική ιστορία από την αρχαιότητα ακόμα εδώ βρισκόνταν οι δυο σημαντικότερες πύλες της Αθήνας, η Ιερά Πύλη και το Δίπυλο.

Από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα το Μεταξουργείο είχε ήδη αρχίσει να εξελίσσεται σε αστική περιοχή κατοικίας καθώς εκεί είχε γίνει η αρχική πρόταση χωροθέτησης των ανακτόρων από τους Κλεάνθη-Σάουμπερτ και Κλέντσε. Ωστόσο το 1836 το σχέδιο ανακόπτεται με την τελική απόφαση για την τοποθέτηση των ανακτόρων στην πλατεία Συντάγματος. Παρ' όλα αυτά οι κατοικίες που είχαν ήδη χτιστεί από τους αρχικούς (εύπορους) ιδιοκτήτες τους- κράτησαν για ένα διάστημα ανοιχτή την προοπτική της μετατροπής της περιοχής σε ζώνη κατοικίας για περίπου είκοσι χρόνια (Χριστίνα Αγριαντώνη). Μετά την εγκατάσταση του Φωταέριου και του μεταξουργείου αρχίζει η περιοχή να συγκροτώνει την παραγωγική βάση με βιοτεχνίες και αμαξοποιεία. Ήδη στα τέλη 19ου αιώνα η περιοχή έχει ήδη διαμορφώσει τον πολύπλευρο χαρακτήρα της. Πρόκειται για μια λαϊκή συνοικία που συγκεντρώνει χρήσεις κατοικίας, εμπορίου και παραγωγής. Αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι και την δεκαετία του '60 συγκεντρώνει εσωτερικούς μετανάστες από την ύπαιθρο και τις επαρχιακές πόλεις, αφού παρέχει φθηνή στέγη και δυνατότητα εργασίας στις βιοτεχνίες και τα συνεργεία.

Ωστόσο από την δεκαετία του '30 στο Μεταξουργείο έχουν ήδη εγκατασταθεί οι πρώτες πολιτιστικές χρήσεις όπως θεατρικές σκηνές. Ένα από τα πρώτα θέατρα, που ιδρύονται στην περιοχή είναι το «Θέατρο του Λαού» του Βούξινου, ενός από τους πρώτους Μεταξουργιώτες. Ήταν η ζωντανή ιστορία της περιοχής, αφού συγκεντρωνε για διασκέδαση κόσμο και από άλλες γειτονίες της πόλης. Λειτουργήσε ως υπερτοπικός πυρήνας διασκέδασης. Το 1938, το παλαιό «Θέατρον του Λαού» κατεδαφίστηκε από τον γιο του Βούξινου, για να δημιουργηθεί το «Σινέ Λαού», ενώ ήδη είχε κτιστεί το «Περοκέ» και άλλα δέκα του Σαμαρτζή. Χαρακτηριστική αφήγηση από εκείνη την εποχή: «Οι Μεταξουργιώτες είχαν πια άφθονα τα θεάματα και απέμεινε μόνον η δυσκολία της επιλογής. Κάθε βράδυ η γειτονιά πυρπολούνταν από τις πολύχρωμες φωτεινές ρεκλάμες των κέντρων, δονούνταν από τη μουσική, σπαρταρούσε από το τραγούδι. Η Σοφία Βέμπο με τον «Γιάννο και την Παγώνα» συναγωνιζόταν τη Μάρθα Έγκερθ που τραγουδούσε παρακάτω, στο «Σινέ Ερμής», και ο Ορέστης Μακρής μεθούσε από τη σκηνή του «Περοκέ», τόσο όσο από την οθόνη του «Σινέ Λαού» μεθούσε τους Μεταξουργιώτες ο γόης Ρόμπερτ Τέιλορ»⁹.

⁹ Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, «Το Μεταξουργείο μιας άλλης εποχής» Μικρός Ρωμηός, <http://mikros-romios.gr/metaxourgeio/>

Εικ. Ιστορική εξέλιξη Μεταξουργείου από την αρχαιότητα έως σήμερα, Παναγιώτα Ταξιάρχη, 2007 την OLIAROS

1.2 Χρονικές Τομές

Οι χρονικές τομές- ιστορικά γεγονότα, είτε ως κρατικές παρεμβάσεις είτε ως πολιτιστική δράση έλαβαν χώρα τόσο σε τοπικό όσο και σε κρατικό επίπεδο και διαμόρφωσαν τον χωρικό κι κοινωνικό μετασχηματισμό του Μεταξουργείου

- 1833** Αρχική πρόταση χωροθέτησης των ανακτόρων πρόταση των σχεδίων Κλεάνθη-Σάουμπερτ στις γειτονικές περιοχές της Ομόνοιας και του Δίπυλου
- 1836** Οριστικοποίηση χωροθέτησης των ανακτόρων στο Σύνταγμα
- 1852** **Ιδρύεται το εργοστάσιο του μεταξουργείου**
- **Δεκαετία '60 κ '70 εσωτερική μετανάστευση**
- 1979** Θεσμοθέτηση Ιστορικού Κέντρου Αθήνας, ΦΕΚ567Δ/1979
- **Αρχές δεκαετίας '80: αρχή προαστιοποίησης και αρχή εγκατάστασης οίκων ανοχής**
- **Αρχές '80 με '90 εισροή μεταναστευτικών ομάδων (Μουσουλμάνοι Θράκης και Βαλκάνιοι)**
- 1993** «Μελέτη αναβάθμισης Μεταξουργείου», Δήμος Αθηναίων
- **1994 Εγκατάσταση θεατρικών σκηνών**
- 1998** Δημιουργία ΕΑΧΑ ΑΕ, Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων, ΟΡΣΑ
- 1998** Καθορισμός Χρήσεων γης στην περιοχή του μεταξουργείου, στο μεγαλύτερο κομμάτι ως «γενική κατοικία», ΦΕΚ 616/Δ/1998
- **2000 ανάπτυξη Κινέζικου εμπορίου**
- 2004** Ολυμπιακοί Αγώνες, Αθήνα
- **2007** Ίδρυση ReMap 1 και ΚΜ πρότυπη γειτονιά
- **2000-2008** αύξηση τιμών ακινήτων
- **2006-2008** εναλλακτικοί πολυχώροι τέχνης και διασκέδασης
- **2009** REMAP 2 ΚΜ 2
- **2010** Ένταξη της Ελλάδας στο μνημόνιο, οικονομική κρίση
- **2011** Ρυθμιστικό σχέδιο Αθήνας ,Δημόσιο Σήμα, REMAP 3
- **2013** REMAP4
- 2015** ΣΟΑΠ-Αθήνα « Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης», ΦΕΚ 64B/2015

2. Απεικόνιση Παρόν

2.1 Η συμβολική οικονομία ως θεωρητικό μέσω προσέγγισης του μετασχηματισμού - Το πρότυπο της πολιτιστικής γειτονιάς

«Το ReMap 2 είναι μία διεθνής πλατφόρμα σύγχρονης τέχνης που αντλεί από την ενέργεια, τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, το μεταιχμιακό χαρακτήρα και τον καλλιτεχνικό δυναμισμό της πιο ενδιαφέρουσας, αυτήν τη στιγμή, περιοχής στο κέντρο της ελληνικής πρωτεύουσας: του Κεραμεικού και του Μεταξουργείου (ΚΜ).

*Το ReMap 2 τροφοδοτείται από την **ιδιαιτερη αστική συνθήκη που προσφέρει η γειτονιά** και ανατροφοδοτεί, με τη σειρά του, τον Κεραμεικό και το Μεταξουργείο, με ένα πυκνό πρόγραμμα καλλιτεχνικών γεγονότων και δράσεων, το οποίο έχει **στόχο να αναδείξει την περιοχή σε ένα διεθνές κέντρο παραγωγής και προβολής της σύγχρονης τέχνης.**»*

*Από την ιστοσελίδα του **ReMap 2***

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες αποτελούν βασικό μοχλό αναζωογόνησης μιας περιοχής και κομβικό στοιχείο για την περεταίρω οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη ενός τόπου. Τι εννοούμε όμως με τον όρο πολιτιστικές δραστηριότητες; Πρόκειται για την εμπορευματοποίηση του πολιτισμού; Οι δημιουργικές βιομηχανίες ετοιμάζουν το έδαφος για βιομηχανίες όπως η αγορά ακινήτων;

Ο όρος πολιτιστική οικονομία ή συμβολική οικονομία συνδυάζει ένα ευρύ σύνολο δραστηριοτήτων μέσα στο οποίο εμπεριέχεται τόσο η διασκέδαση όσο και η τέχνη. Μπορεί δηλαδή να περιλαμβάνει αμιγώς πολιτιστικά αγαθά, αλλά και αγαθά τα οποία είναι προϊόντα μιας ευρύτερης δημιουργικής διαδικασίας. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ο ορισμός της S. Zukin (1995: 23-24) για την συμβολική οικονομία, ότι αποτελείται από «δύο παράλληλα συστήματα παραγωγής [...]: την παραγωγή χώρου, με τη συνέργεια επένδυσης κεφαλαίου και πολιτισμικών νοημάτων, και την παραγωγή συμβόλων, η οποία κατασκευάζει αμφότερα ένα μέσο εμπορικής ανταλλαγής και μια γλώσσα κοινωνικής ταυτότητας»

Στην Ελλάδα ακόμα η συμβολική οικονομία δεν έχει αποκτήσει ακόμα την ίδια βαρύτητα που έχει η πολιτιστική κληρονομιά, η οποία λειτουργεί ακόμα ως το κατ' εξοχήν «προϊόν» για την οικονομία του τουρισμού. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο πολιτιστικός χάρτης της Αθήνας να διαμορφώνεται σχεδόν αποκλειστικά με γνώμονα την ιδιωτική πρωτοβουλία και τους νόμους της αγοράς (Μαλούτας, 2011).

Το Μεταξουργείο μέσα από τις δραστηριότητες βιοτεχνικού και μεταποιητικού χαρακτήρα άφησε με το πέρασμα του χρόνου χωρικά κενά προσφέροντας την δυνατότητα οικονομικής εκμετάλλευσης. Η συμβολική οικονομία αναζητά ιδιαίτερους χώρους, υποβαθμισμένους- ανεκμετάλλευτους με φτηνά ενοίκια όπου θα στεγάσουν την εναλλακτική κουλτούρα.

Ωστόσο από την άλλη μεριά, πολλοί από αυτούς τους χώρους, έγιναν στέγη για διάφορους παράνομους μετανάστες και για υποβαθμισμένες χρήσεις όπως οίκοι ανοχής. Εδώ η ανάπτυξη της πολιτιστικής δραστηριότητας στην

περιοχή, με έντονα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα στόχευε όχι μόνο στην αναζωογόνηση της και έως ένα βαθμό ως μέσω επίλυσης των προβλημάτων της. Οι πολιτιστικές δραστηριότητες με την πάροδο του χρόνου θα αποτελούσαν τον μαγνήτη νέων επιχειρήσεων και κατοίκων ανώτερων κοινωνικά στρωμάτων που θα εκτόπιζαν τους παλαιούς.

Η ταυτότητα που προσπαθούσαν να αποδώσουν στο Μεταξουργείο ήταν ένα μείγμα νέο μποέμ εναλλακτικής κουλτούρας σε συνδυασμό με την πρόκληση του να ζεις επικινδύνως σε ένα υποβαθμισμένο - παραβατικό περιβάλλον. *«Μέσα στην εγκατάλειψη, ορισμένοι διέγνωσαν ευκαιρίες. Κι έτσι άρχισαν να δημιουργούνται πολυτελείς κατοικίες, χώροι διασκέδασης και Τέχνης, πλάι σε εγκαταλελειμμένα και μισογκρεμισμένα κτίρια. Σήμερα ένα μείγμα φτώχειας, μποέμ, εναλλακτικής κουλτούρας και ιδιαίτερης αισθητικής κυριαρχεί».*¹¹

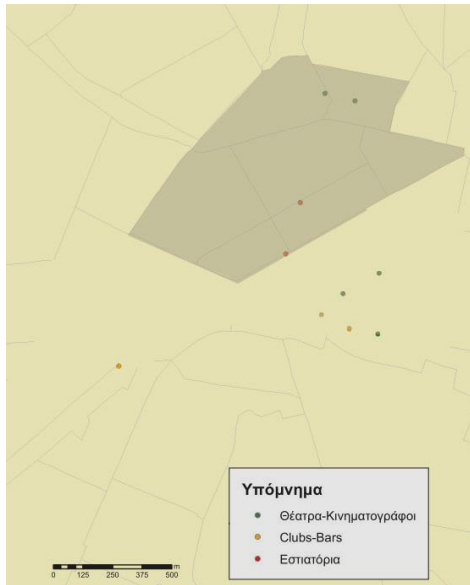
Αυτή η διαδικασία του εξευγενισμού μέσα από την διαφορά αξίας (παρούσα χρήση) και υπεραξίας (εν δύναμη χρήση), που εφαρμόστηκε σε μεγάλο βαθμό σε καπιταλιστικές και μετά νεοφιλελεύθερες οικονομίες προσπάθησε να μιμηθεί το ιδιωτικό κυρίως κεφάλαιο στο Μεταξουργείο σαν ένα πείραμα που εν τέλει απέτυχε. Όπως αναφέρει και ο κ. Ν. Γιαννουλέλης, σύμβουλος διαχείρισης ακινήτων, οι περιοχές που παρουσιάζουν τις καλύτερες προοπτικές ανάπτυξης είναι εξ ορισμού εκείνες που δεν έχουν αναπτυχθεί ακόμη, αλλά που διάφορα θετικά γεγονότα δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες προκειμένου να επέλθει γρήγορη ανάπτυξη.

2.2 Χαρτογράφηση της πολιτιστικής οικονομίας

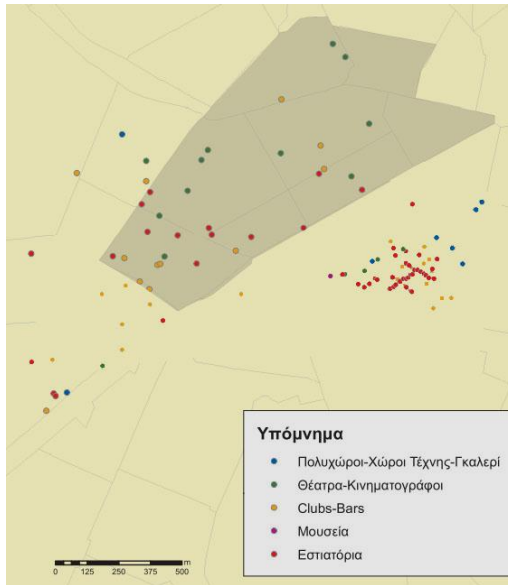
Μέσα από την χαρτογραφική απεικόνιση της συμβολικής οικονομίας παρατηρούμε την μικρή αριθμητική μεταβολή προς τα κάτω, των χώρων με εξαίρεση τις γκαλερί, ακόμα και μέσα στην περίοδο της κρίσης.

Ενώ τα προηγούμενα χρόνια όπως φαίνεται οι χώροι αυτοί είναι διάσπαρτοι μέσα στην περιοχή δημιουργώντας ένα πλέγμα, σήμερα βλέπουμε να υπάρχει μια μικρή πύκνωση κυρίως γύρω από την πλατεία Αυδή και ανατολικότερα, ενώ περιφερειακά και κοντά στο σταθμό του μετρό παρατηρείται μια σχετική μείωση.

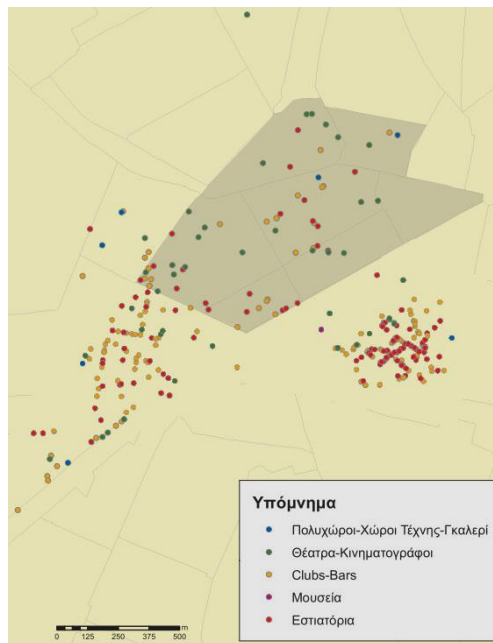
¹¹ (ΕΛΙΝΑ ΓΙΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ, «Κεραμεικός – μεταξουργείο, η γειτονιά των αντιθέσεων» Έθνος, 26.10.2011

1991

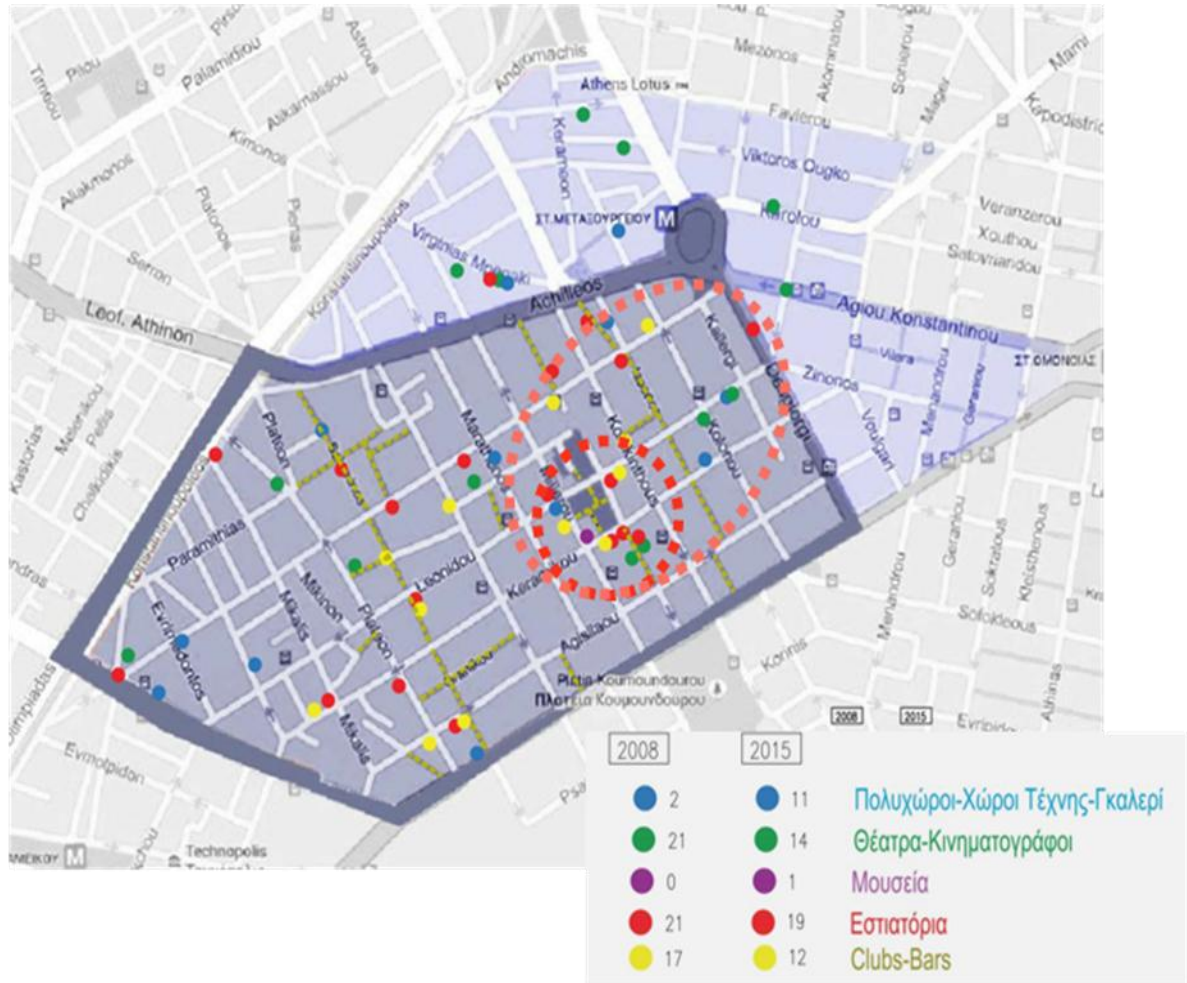

2001

2008

Χάρτης 1: Πύκνωση χώρων συμβολικής οικονομίας από 1991 έως 2012, Δεδομένα Π. Μουκούλης, www.athinorama.gr, ίδια επεξεργασία.

Χάρτης 1: Πύκνωση χώρων συμβολικής οικονομίας έτος 2015, Δεδομένα, www.athinorama.gr, και προσωπική καταγραφή.

2.3 Η πολιτιστική οικονομία - κρατική συμβολή και η Real Estate ουτοπία
Η περιοχή του Μεταξουργείου σε διάφορες χρονικές φάσεις έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον του τοπικού όσο και του κρατικού φορέα, μέσω διαφόρων μελετών και σημειακών παρεμβάσεων.

Μέσα από δημοσιεύσεις μελετών αναβάθμισης της περιοχής, προεδρικά διατάγματα χρήσεων γης, αποκατάσταση των διατηρητέων, φορολογικά κίνητρα για επιστροφή στο Κέντρο, το κράτος προσελκύει την επένδυση ιδιωτικού κεφαλαίου που προσβλέπει στην βελτίωση της περιοχής με απώτερο σκοπό την εκμετάλλευση της υπεραξίας που θα προκύψει.

Συγκεκριμένα το κράτος στόχευε στην αναβάθμιση της περιοχής μέσω της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων (ΕΑΧΑ), την απομάκρυνση των οχλουσών χρήσεων (μηχανουργεία-βαφεία)¹² και τον καθορισμό χρήσης στο μεγαλύτερο μέρος της περιοχής «γενική κατοικία», την αισθητική αναβάθμιση του δημοσίου χώρου όπως την ανάπλαση της πλατείας Αυδή, την στέγαση της Δημοτικής Πινακοθήκης του Δήμου Αθηναίων στο παλιό εργοστάσιο και τις πεζοδρομήσεις μικρών οδών. Όλες αυτές οι ενέργειες χωρίς ωστόσο να λαμβάνει υπ' όψιν, συνειδητά ή όχι, σημαντικούς κοινωνικούς, πολιτισμικούς και οικονομικούς παράγοντες που επηρέαζε. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι πολλές φορές οι κρατικές πολιτικές ενώ επωμίζονταν το κόστος κατασκευής υποδομών προετοιμάζαν το έδαφος των ιδιωτικών κεφαλαίων το οποίο πολλές φορές για να επενδύσει στην περιοχή απαιτούσε την χρηματοδότηση και εγγύηση του κράτους μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα η κεντρική ιδέα της KM Properties όπως αναφέρει είναι η δημιουργία ενός αστικού οικοσυστήματος ικανού να προσελκύσει την αναδυόμενη δημιουργική επιχειρηματική κοινότητα στην Αθήνα, αντικαθιστώντας παραβατικές χρήσεις με υγιείς αναπτυξιακές πρωτοβουλίες. Για να ενταχθεί άμεσα το σχέδιο στο ευρωπαϊκό επενδυτικό ταμείο Jessica, θα έπρεπε τόσο η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων όσο και η Εθνική Τράπεζα (που θα παράσχουν τα δάνεια) να πειστούν για τη βιωσιμότητα του πρότζεκτ. Αυτό σημαίνει ότι το ελληνικό Δημόσιο έχει το δύσκολο καθήκον να δώσει διαβεβαιώσεις για την εμπέδωση κλίματος ασφάλειας στην περιοχή αλλά και φιλικού στις επενδύσεις, θέμα που περνάει και μέσα από τη ρύθμιση του θέματος με τους παράνομους οίκους ανοχής.¹³

¹² Όπως τονίζει η Κουτρομπή «ενώ προσπαθούσε να προστατεύσει τη μικρομεσαία επιχείρηση ως σημαντικό παράγοντα χωρικής και κοινωνικής συνοχής, τελικά η εφαρμογή των καθορισμένων χρήσεων υπό άνισο καθεστώς υλοποίησης οδήγησαν το 2002 στην απομάκρυνση 300 βιοτεχνιών και την εκδίωξη 2.000 περίπου ατόμων από τα επαγγελματικά τους εργαστήρια χωρίς να έχει προβλεφθεί η μετεγκατάστασή τους σε άλλη περιοχή». Σταυρούλα-Κωνσταντίνα Κουτρομπή, Διαδικασία εξευγενισμού (gentrification) στο Μεταξουργείο: μια περίπτωση εξαίρεσης ή ένας κανόνας για τις κεντρικές υποβαθμισμένες περιοχές, Μεταπτυχιακή εργασία, ΕΜΠ, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, διαθέσιμο στο: <http://goo.gl/U0Jmvz>. (τελευταία πρόσβαση: 24.11.2013)

¹³ (Δημήτρης Ρηγόπουλος, «Κεραμεικός-Ματαξουργείο: Το άδηλο μέλλον μιας ανάπλασης», Καθημερινή, 12.02.2014)

Το ιδιωτικού κεφάλαιο ταυτόχρονα με την «ευλογία» του κράτους εκμεταλλεύτηκε και την υπάρχουσα καλλιτεχνική φυσιογνωμία που ήδη είχε αρχίσει να διαφαίνεται στην περιοχή. Το συλλογικό αυτό πολιτιστικό κεφάλαιο θα δημιουργούσε με την πάροδο του χρόνου μια «πολιτιστική» υπεραξία «χτίζοντας» αργότερα το μύθο της πολιτιστικής γειτονιάς, ο οποίος θα κεφαλαιοποιούνταν μέσα από τις ιδιωτικές επενδύσεις (ΓΕΚ-Ολιγος-ReMap).

2.4 Συνεντεύξεις- Αναφορές ιδιοκτητών ακινήτων, γκαλερί και θεατρικών σκηνών μέσα από έντυπη και ηλεκτρονική ενημέρωση.

Ωστόσο η σύνθεση της φυσιογνωμίας μιας περιοχής δεν μπορεί να αποδοθεί μόνο μέσω ποσοτικών χαρακτηριστικών. Πάντα υπάρχει η προσωπική ματιά του καθενός και όλες μαζί συνδυάζονται για να αποδώσουν έναν χαρακτήρα.

Προκειμένου λοιπόν να δώσουμε στην παρούσα έρευνα και στοιχεία ποιοτικά πέρα από ποσοτικά μέσα από προσωπικές αντιλήψεις, κρίθηκε απαραίτητη η καταγραφή απόψεων ανθρώπων που επέλεξαν το Μεταξουργείο ως μια γειτονιά πολλά υποσχόμενη προκειμένου να κατοικήσουν ή να επενδύσουν.

Δεδομένου του ότι ο χρόνος διεξαγωγής της παρούσας έρευνας ήταν πολύ περιορισμένος καθώς και της σχετικής απειρίας στην διεξαγωγή προσωπικών συνεντεύξεων, οδήγησε στον **εντοπισμό υπάρχουσών συνεντεύξεων αλλά και αναφορών. Τα στοιχεία που θα δούμε έχουν αντληθεί** κυρίως μέσα από ένα ντοκιμαντέρ που είχε γυριστεί για την περιοχή, όπως επίσης και από αναφορές μέσα από **καλλιτέχνες, γκαλερίστες και δημιουργικούς επιχειρηματίες** τόσο στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο, όσο και στις επίσημες ιστοσελίδες των χώρων τους, περιγράφοντας κυρίως το **«γιατί» επένδυσαν σε μια υποβαθμισμένη περιοχή όπως το Μεταξουργείο.**

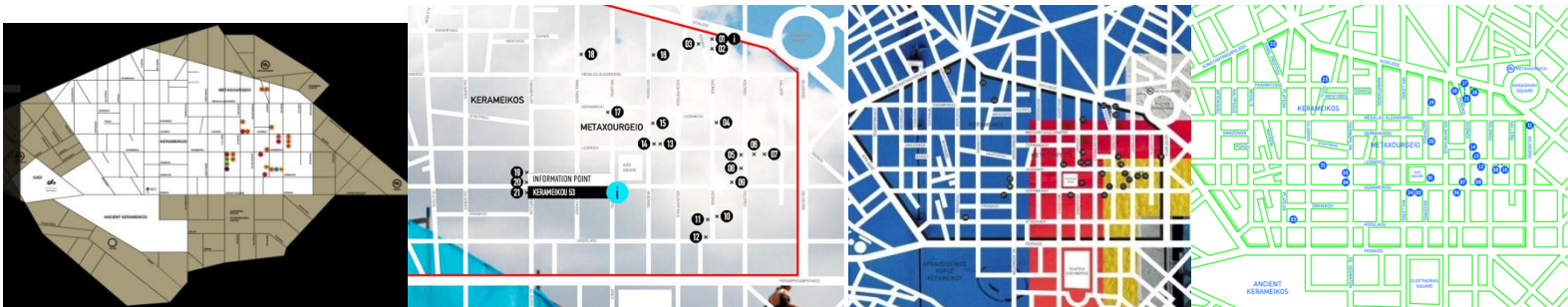
Η επιλογή των συνεντεύξεων-απόψεων, έγινε με βάση το έτος ίδρυσης της καλλιτεχνικής-επενδυτικής δραστηριότητας και το πόσο σημαντικός ήταν ο «τόπος» εγκατάστασης για έναν χώρο τέχνης. Επίσης ένας άλλος παράγοντας είναι το γεγονός ότι οι περισσότερες δραστηριότητες ξεκίνησαν μετά το 2004 και λίγο πριν την έναρξη της οικονομικής κρίσης ενώ ένα άλλο στοιχείο που επισημαίνεται σαν στοιχείο επιλογής, είναι ότι σχεδόν όλες οι συνεντεύξεις έχουν πραγματοποιηθεί μέσα στο διάστημα 2010-2015 της οικονομικής κρίσης.

Έτσι επιλέγουμε να δώσουμε μια ενδεικτική αίσθηση της πολιτιστικής φυσιογνωμίας του Μεταξουργείου μέσα από την προσωπική ματιά τριών κατηγοριών:

- Ιδιοκτητών χώρου τέχνης
- επιχειρηματία
- κάτοικου-Καλλιτέχνη δρόμου

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι με βάσει τις καταγραφές αυτές αυτό που θέλουμε να αποτυπώσουμε είναι μια αίσθηση-εντύπωση για την περιοχή έρευνας. Σε καμία περίπτωση δεν αποτελούν στοιχεία ακλόνητα και αδιαμφισβήτητα.

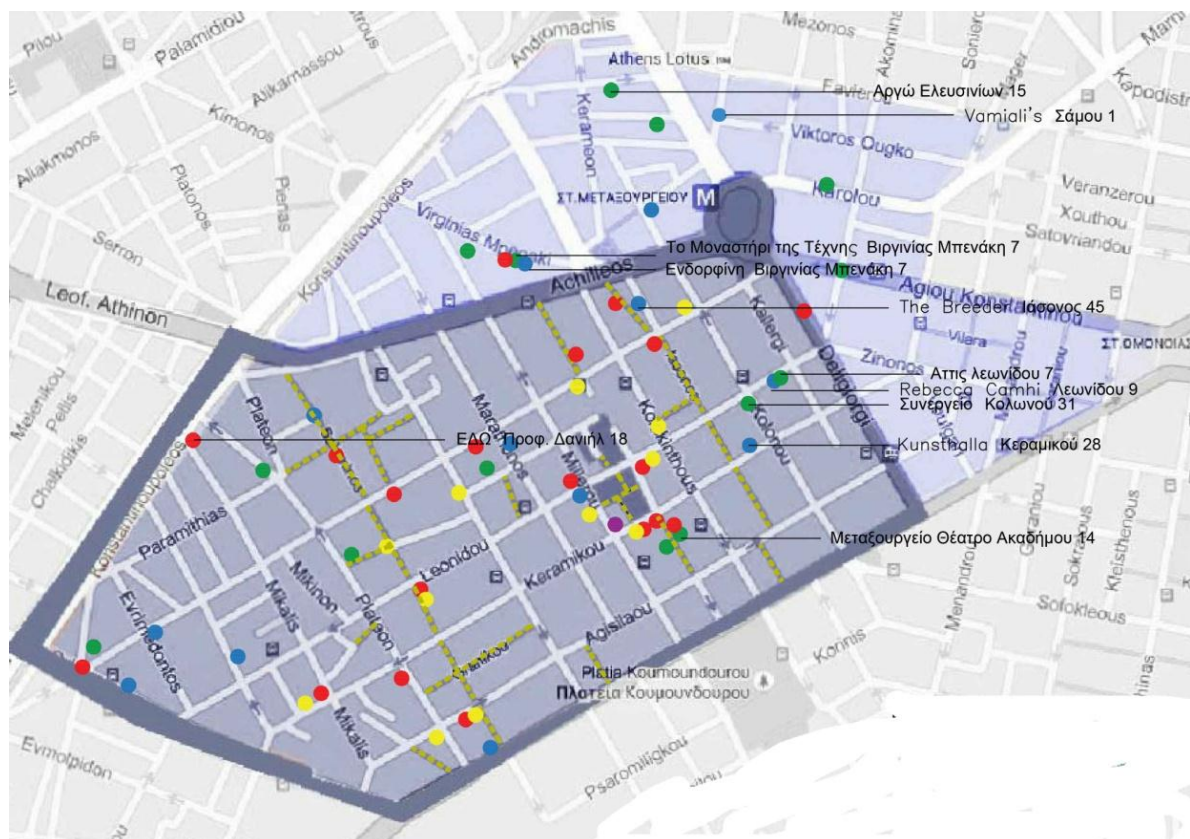
Επιχειρηματίας- Διοργανωτής φεστιβάλ σύγχρονης τέχνης ReMap

- **Ιάσωνα Τσάκωνα** «Η κεντρική ιδέα είναι ότι αλλάζουμε εποχή και ο κόσμος αναζητεί νέα μοντέλα οικονομικής και αστικής ανάπτυξης. Διαμορφώνεται μια νέα τάξη επιχειρηματιών και δημιουργών και εμείς ερχόμαστε να προτείνουμε τη γεωγραφική συγκέντρωση σε ένα εκ νέου μελετημένο αστικό περιβάλλον στον ιδιωτικό και δημόσιο χώρο, σχετικό με τις σημερινές ανάγκες το οποίο μπορεί να αποφέρει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα προς όλους και την πόλη» (Χεκίμογλου Αχιλλέας, Σχέδιο μετεξέλιξης ενός χώρου παραβατικότητας σε κέντρο δημιουργικής και νεανικής επιχειρηματικότητας, Το Βήμα, 23.03.2013)
- **Ιάσωνα Τσάκωνα**, ήταν αυτή η ιδιαίτερη φυσιογνωμία της περιοχής που τον τράβηξε: «Διερευνούσα διάφορα σημεία με σκοπό να ανακαλύψω έναν χώρο που θα μπορούσε να αναδειχθεί μέσω της σύγχρονης αρχιτεκτονικής σε πρότυπη γειτονιά στο κέντρο της Αθήνας. Εδώ, παρόλα τα προβλήματα, έχει μία έντονη δυναμική να εξελιχθεί σε ένα από τα πιο ενδιαφέροντα σημεία της πόλης: Πολιτισμική ποικιλία, πλούσιο κτιριακό απόθεμα, ιστορικότητα, κενούς χώρους, καλή ρυμοτομία». (ΕΛΙΝΑ ΓΙΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ, «Κεραμεικός – μεταξουργείο, η γειτονιά των αντι-θέσεων» Έθνος, <http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=23317&subid=2&-pubid=63495312>, 26.10.2011)
- Οι κινήσεις που γίνονται, δίνουν ελπίδα: «Κάποιοι που ήταν να φύγουν έμειναν», τονίζει η Αλεξία Μυλωνά της **«ΚΜ Πρότυπης Γειτονιάς»**. «Οχι ότι είναι όλα ρόδινα: Αυτοί που προσπαθούν για τη γειτονιά, αντέχουν με τα νύχια και με τα δόντια. Αν δεν παρέμβει όμως η πολιτεία τα πράγματα θα μείνουν στάσιμα, προειδοποιούν». (ΕΛΙΝΑ ΓΙΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ, «Κεραμεικός – μεταξουργείο, η γειτονιά των αντιθέσεων» Έθνος, 26.10.2011)

Χώροι τέχνης από τους οποίους έγινε η συλλογή πληροφοριών

Χώροι Τέχνης	Έτος εγκατάστασης	Είδος χρήσης	Μετεγκατάσταση
Rebecca Camhi	2008	Γκαλερί	Ψυρρή
Kunsthalle	2010	Πολυχώρος	-
The Breeder	2008	Γκαλερί	Ψυρρή
Vamiali's	2004	Γκαλερί	-
Συνεργείο	2007	Πολυχώρος	-
ΕΔΩ	2009	Καλλιτεχνικό εργαστήριο	-
Μεταξουργείο	1999	Θέατρο	-
Cabaret Voltaire	2007	Πολυχώρος	-
ΑΠΙΣ	1985	Θέατρο	-
Αργώ	1994	Θέατρο	-
Ενδορφίνη	2012	Θέατρο	-

Χώροι Τέχνης- Γκαλερί

- **Δήμητρα και η Σοφία Βάμιαλη**, ιδιοκτήτριες γκαλερί **Vamiali's** : «Το κτίριο ανήκε στην οικογένειά μας από το '70. Εμείς ήρθαμε γύρω στο 2000. Φτιάξαμε τα στούντιό μας, τα σπίτια μας και το 2004 εγκαινιάσαμε την γκαλερί. Ο χώρος εξυπηρετούσε γιατί ήταν μεγάλος, δίπλα στο κέντρο και το Μετρό. Σήμερα γίνονται πολλά πράγματα που βοηθούν στο να έρθουν οι νέοι, να υπάρχει ζωντάνια και κινητικότητα. Παλαιότερα κανείς δεν κατέβαινε ούτε για αστειό. Όχι ότι τώρα έχει εξαλειφθεί η επικινδυνότητα. Υπάρχει όμως κόσμος που την αψηφά και έρχεται για να δει εκθέσεις, παραστάσεις, να φάει. Αυτήν τη στάση θέλουμε να ενθαρρύνουμε».
- **Ρεβέκκα Καυχή** : «Μου φάνηκε ότι διαθέτει φοβερή προοπτική και χαρακτήρα. Αισθάνθηκα ότι μπορεί να εξελιχθεί στην ωραία εκδοχή της. Υπέθεσα επίσης ότι είναι το ιδανικό σημείο για να μετακομίσουν πολλοί νέοι, αφού τα ενοίκια είναι φθηνά», εξηγεί. Σήμερα η κρίση εντείνει τα προβλήματα. «Όμως οι δυσκολίες γεννούν νέες ιδέες. Η γειτονιά αποκτά καινούργια ενέργεια και ζωντάνια μέσω του Remap και των πρωτοβουλιών της ΚΜ Πρότυπης Γειτονιάς. Στη φύτεψη των προσωρινών κήπων, συμμετείχε και κόσμος από αλλού, ενώ το Remap βοήθησε πολύ. Ακόμα και μετά τα εγκαίνια, μπαίνουν στην γκαλερί 50 - 60 άτομα κάθε Σαββατοκύριακο. Και αυτό είναι τεράστια επιτυχία. Προγραμματίζουμε να φέρουμε στη γκαλερί έναν δάσκαλο γιόγκα και τους gastronomic collectiva. Τα χρήματα που θα συγκεντρωθούν προορίζονται για τη γειτονιά».
- **Ε.Δ.Ω**: «Αν και στην αρχή το φοβόμασταν, στα μαθήματα μας έρχεται συνεχώς κόσμος. Μουσικοί, γραφίστες, μέχρι και οικονομολόγοι που έχουν μια κλίση και θέλουν να την καλλιεργήσουν. Προφανώς ένας χώρος εκτός νύχτας που μπορείς να πεις πέντε πράγματα, να δημιουργήσεις, είναι κάτι που έλειπε»
(ΕΛΙΝΑ ΓΙΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ, «Κεραμεικός – μεταξουργείο, η γειτονιά των αντιθέσεων» Έθνος, <http://www.ethnos.gr/enttheta.asp?catid=23317&subid=2&rubid=63495312>, 26.10.2011)
- Η.Φ: Κάνετε μια προσπάθεια αυτή την στιγμή με την καινούργια τοποθεσία της γκαλερί σας στην περιοχή του Κεραμεικού να εκσυγχρονιστεί και να βελτιωθεί η καθημερινότητα σε αυτήν την περιοχή. Πιστεύετε ότι είναι κάτι εφικτό;
Ρεβέκκας Καυχή : «Είναι ένα πάρα πολύ δύσκολο εγχείρημα δεδομένου ότι δεν υπάρχει κανένα ενδιαφέρον από κανέναν δημόσιο φορέα προς το παρόν και πρέπει να γίνονται όλα ιδιωτικά. Είναι μια περιοχή με τεράστια προοπτική από τις ελάχιστες περιοχές της Αθήνας που δεν είναι παγιωμένη. Υπάρχει δυνατότητα να γίνει κάτι που να προκαλέσει μια αισθητή διαφορά σε πολλά επίπεδα – αρχιτεκτονική, δημόσιοι χώροι, πλατείες, ποδήλατα. Σιγά σιγά μετακομίζουν στην περιοχή άτομα όπως καλλιτέχνες, δικηγόροι, αρχιτέκτονες, χορευτές, δημοσιογράφοι) που πιστεύω ότι θα βοηθήσουν σε αυτήν την εξέλιξη». (Ηλιάνα Φωκιανή-κη, [mixtape.gr](http://www.mixtape.gr/revokka-kamchi/), <http://www.mixtape.gr/revokka-kamchi/>, 19.03.2010)

- Η Γιολάντα Μαρκοπούλου ιδιοκτήτρια πολυχώρου **«Συνεργείο»** στη γωνία Λεωνίδου και Κολωνού. Η Γιολάντα Μαρκοπούλου γνωρίζει πολύ καλά ότι η πρώτη εντύπωση που δίνει η περιοχή δεν είναι και η καλύτερη: «Όποιος θελήσει, όμως, να έρθει, θα νιώσει αμέσως αυτό που νιώσαμε κι εμείς, την αίσθηση της γειτονιάς, με κεντρικό σημείο το αιγυπτιακό καφενείο τής απέναντι γωνιάς, απ' όπου παίρνουμε καφέ, ζητάμε πληροφορίες, αφήνουμε τα κλειδιά. Συνεχίζουμε να αντλούμε υλικό από τη γειτονιά μας και ήδη έχουμε κάνει εκθέσεις με τη συμμετοχή προσφύγων, που ζουν στην περιοχή». (Δημήτρης Ρηγόπουλος, «Η Αθήνα Ελπίζει και δημιουργεί», εφημ. Καθημερινή, 20.11.2010)
- Η **Kunsthalle Athena**, πρωτοβουλία της επιμελήτριας και τεχνοκριτικού Μαρίνας Φωκλίδη, δεν είναι ούτε αίθουσα τέχνης ούτε φουάρ ούτε μουσείο. Βασικός στόχος της είναι να προσφέρει έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο εμπειρίας σύγχρονης τέχνης διεθνούς επιπέδου. Το νεοκλασικό κτίριο στην οδό Κεραμεικού, με σαφή τα σημάδια του χρόνου, μεταμορφώθηκε σε «μια ζωντανή πλατφόρμα γνώσης και ψυχαγωγίας, σε μια ελεύθερη ζώνη ανταλλαγής απόψεων μακριά από πρωτόκολλα και ιεραρχήσεις». (Δημήτρης Ρηγόπουλος, «Η Αθήνα Ελπίζει και δημιουργεί», εφημ. Καθημερινή, 20.11.2010)
- Στις αρχές του μήνα άνοιξε στην οδό Σαλαμίνος η νέα έδρα της **Atopos**, του πολιτισμικού οργανισμού που ίδρυσαν ο ενδυματολόγος Βασίλης Ζηδιανάκης και ο αρχιτέκτονας Στάμος Φαφαλιός. Στο άριστα ανακαινισμένο παλιό αθηναϊκό σπίτι στεγάζονται πλέον η εξαιρετικά ενδιαφέρουσα συλλογή μόδας με ειδικευση στα ρούχα από χαρτί, η βιβλιοθήκη, οι ερευνητές και οι εθελοντές της Atopos. «Μόλις είχε ολοκληρωθεί η αποκατάσταση του κτιρίου και είπαμε «εδώ είμαστε». Δεν ψάχναμε επί τούτου στον Κεραμεικό, αλλά ποτέ δεν θα πηγαίναμε στο Κολωνάκι ή στη Βασιλίσσης Σοφίας», μας λέει ο κ. Στάμος Φαφαλιός (Δημήτρης Ρηγόπουλος, «Η Αθήνα Ελπίζει και δημιουργεί», εφημ. Καθημερινή, 20.11.2010)

Ρεβέκκα Καμχή «Πουθενά αλλού στο κέντρο της Αθήνας δεν μπορείς να βρεις τόσο μεγάλους χώρους σε λογικές τιμές. Εδώ υπάρχει ακόμη η έννοια της γειτονιάς και έχεις τα πάντα στα πόδια σου χωρίς να χρειάζεσαι να χρησιμοποιείς αυτοκίνητο». - «Μου αρέσει ο φοίνικας που υπάρχει στην εσωτερική αυλή όπου παίζει η 5χρονη κόρη μου, τα κεραμίδια στη σκεπή. Το Μεταξουργείο έχει πολλά άδεια ανεκμετάλλευτα κτίρια, έχει καλή ρυμοτομία και δεν είναι μπουκωμένο, όπως άλλες περιοχές της Αθήνας. Βέβαια, δεν είναι όλα ρόδινα. Υπάρχουν πολλοί οίκοι ανοχής με ό,τι αυτό συνεπάγεται, αλλά και πολλοί άνεργοι...». (Προκόπης Γιογιακάς, «Ο κρυφός πόλεμος της κτηματαγοράς στο Μεταξουργείο», Τα Νέα, 08.11.2008)

Θεατρικές Σκηνές

- **Άννα Βαγενά** (Θέατρο Μεταξουργείο) «Θυμάμαι τους γύφτους να κατασκηνώνουν στην πλατεία Αυδή – ακόμα και μέσα σε μια βάρκα. Η κοινωνική σύσταση έχει περάσει από διάφορες φάσεις: από τους Έλληνες λούμπεν μέχρι τους εργασιομανείς Κινέζους που τώρα πια βλέπεις να κυκλοφορούν στους δρόμους και στα καταστήματα. Το ένστικτό μου λέει ότι είναι μια ψαγμένη γειτονιά που δεν θα γίνει μαζική κι εμπορική».
- **Θόδωρος Τερζόπουλος (Θέατρο Άτις)** «Υπάρχει καλή ενέργεια λόγω της εξαιρετικής πολεοδομίας και του πολυφυλετικού κλίματος. Παλιότερα θύμιζε επαρχιακή πόλη του '50, αλλά όσοι ήρθαμε αντιμετωπίσαμε πολλά από τα προβλήματα και τελικά εκσυγχρονίσαμε την περιοχή. Η τάση είναι να εγκαθίστανται νέοι άνθρωποι, ηθοποιοί και εικαστικοί, και από κει ξεκινά το όραμά μου: να γίνει η περιοχή μια ζώνη τέχνης». (Άντζελα Σταματιάδου, Νίκο Βουλαλά, «sludogs&millionaires», Αθηνόραμα, 12.08.2010)
- **Θέατρο Ενδορφίνη:** «Για εμάς ενδορφίνη είναι η τέχνη και ο πολιτισμός. Έχοντας αυτή τη σκέψη κατά νου η ομάδα της Ενδορφίνης αναζήτησε στο κέντρο της Αθήνας -εκεί όπου χτυπά και θα χτυπά η καρδιά της πόλης- ένα χώρο που θα μπορούσε να φιλοξενήσει τις δράσεις της Ενδορφίνης. **Το χώρο αυτό τον βρήκαμε στο Μεταξουργείο, στην εναλλακτική και ανερχόμενη αυτή γειτονιά** και αυτή τη στιγμή ετοιμαζόμαστε να ξεκινήσουμε δυναμικά το Νοέμβριο του 2012. Πρόκειται για ένα χώρο ιδιαίτερης αισθητικής - εκεί όπου λειτουργούσε το εστιατόριο El Bandonpeon- μια παλιά αποθήκη ανταλλακτικών που διατηρεί την industrial λιτή αισθητική της και συνδυάζει νότες κλασικές, unplugged αίσθηση και άρτια τεχνική υποδομή.»
- **Θέατρο Άτις:** «Υπάρχει καλή ενέργεια λόγω της **εξαιρετικής πολεοδομίας** και του **πολυφυλετικού κλίματος**. Παλιότερα θύμιζε επαρχιακή πόλη του '50, αλλά όσοι ήρθαμε αντιμετωπίσαμε πολλά από τα προβλήματα και τελικά εκσυγχρονίσαμε την περιοχή. **Η τάση είναι να εγκαθίστανται νέοι άνθρωποι, ηθοποιοί και εικαστικοί, και από κει ξεκινά το όραμά μου: να γίνει η περιοχή μια ζώνη τέχνης»**

Ντοκιμαντέρ: Μεταξουργείο 2008

Με λένε Μιχάλης Αλαφογιάν
Είμαι 28 χρόνων και γεννήθηκα εδώ

Ασχολούμαι με το θέατρο, το θέατρο δρόμου,
την μουσική και τα κρουστά όργανα

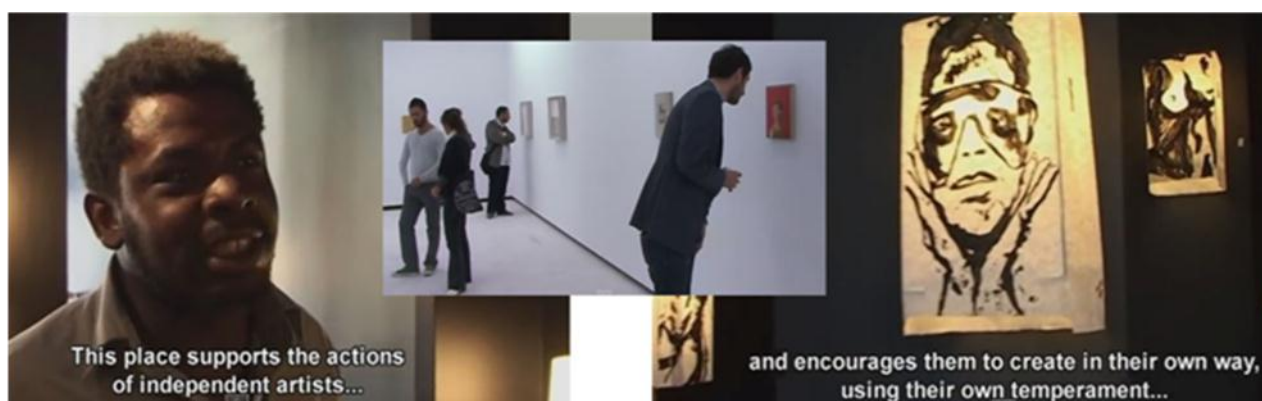
Έχει αρχίσει κατά την αίσθησή μου να
εκπέμπει ότι είναι μια καλλιτεχνική περιοχή

Όλο και περισσότερες γκαλερί ανοίγουν
Όλο και περισσότεροι καλλιτέχνες έρχονται
να μείνουν

Όλο και περισσότεροι χώροι ανοίγουν, όπου
κάποιος μπορεί να ασχοληθεί με την μουσική
ή τον χορό

Αυτή η περιοχή υποστηρίζει τις δράσεις ανεξάρτητων καλλιτεχνών και τους ενθαρρύνει να
δημιουργήσουν με τον δικό τους τρόπο και την δική τους την ιδιοσυγκρασία.....

Επίσημοι διαδικτυακοί τόποι

Γκαλερί: The Breeder
<http://thebreedersystem.com>

- ARTISTS
- EXHIBITIONS
- NEWS
- SHOP
- GALLERY

The Breeder - Athens

THE BREEDER

SHARE | TWEET | PIN IT

GALLERY NEWS

ZOE PAUL
 Le Cytos | FR (-)

ANDREAS ANGELOIDAKIS
 Chicago Architecture Biennial | USA (-)

ANDREAS ANGELOIDAKIS /
 ANGELO PLESSAS
 Kunststhalte Aachen | GR (-)

VANESSA SAFARI
 Swiss Arts Awards | CH (-)

LISTE
 Art Fair | CH (-)

George Vamvakiotis and Stathis Panagiotis inaugurated the Breeder in November 2002.

The gallery represents a group of international and Greek, emerging and established artists. It aims to facilitate the long-term development of their careers, starting with international galleries, curators, institutions, museums and collectors. Since 2002, The Breeder has successfully introduced select international artists and projects to the Athenian public, while simultaneously presenting Greek artists to the contemporary art community abroad. Over the last ten years The Breeder has been a pioneer in the development of the contemporary art scene in Athens.

Gallery artists have been included in a number of internationally renowned exhibitions, such as the Venice Biennale (2003 & 2011), the New Orleans Biennial (2008), the Athens Biennale (2007, 2009 and 2011), the Istanbul Biennale (2011), the Cairo Biennale (2010), along with exhibitions at prestigious museums and institutions such as the New Museum and P.S.1 in New York, La Biennale de la Ville de Paris in Paris, the MUSEUM OF MODERN ART in New York, the MOCA in Los Angeles, the CAAC in Chicago, the MUSEUM OF CONTEMPORARY ART in the USA, La Contemporanea and MUSAC in Spain, Kunstmuseum Stuttgart, B&K Gesellschaft für Aktuelle Kunst, Bremen, Hamburger Museum and the Stadtmuseum Zurich in Switzerland to name a few. The gallery also participated in the following art fairs during the year: Artissima art fair London and Greece art fair New York, Liste the Young Art Fair in Basel, Art Basel Hong Kong and Abu Dhabi Art.

The Breeder works to cultivate strong relationships with galleries worldwide, promoting artistic exchange and project collaboration.

In September 2008 the gallery moved to a larger site in Metaxourgos, the up and coming arts area of downtown Athens. The gallery's new premises are comprised of a masterfully renovated ice cream factory from the 1970s. It covers over 850 sq meters of exhibition space.

Following the Greek financial meltdown in 2009 and the economical crisis that has followed, one of the main goals of The Breeder is to dynamically promote a select group of emerging Greek artists on the global arena.

On June 2013 The Breeder inaugurated a satellite gallery space in Horse Guards, Monaco.

Following the Greek financial meltdown in 2009 and the economical crisis that has followed, one of the main goals of The Breeder is to dynamically promote a select group of emerging Greek artists on the global arena.

Ακολουθώντας την Ελληνική οικονομική κατάρρευση το 2009 και την οικονομική κρίση που ακολούθησε, ένας από τους κύριους στόχους της γκαλερί The Breeder είναι να προωθήσει δυναμικά μια επίλεκτη ομάδα νέων Ελλήνων καλλιτεχνών στην παγκόσμια арένα

Πολυχώρος: Συνεργείο
<http://www.synergio.gr/>

ΤΟ ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ

Το ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ είναι ένα πείραμα εν εξελίξει. Ένα εγχείρημα απόλυτα συνδεδεμένο με τους ανθρώπους και την περιοχή στην οποία βρίσκεται κάθε φορά. Είναι συνειδητή αυτή τη στιγμή η επιλογή της περιοχής του Μεταξουργείου, όπου ο δρόμος, η γειτονιά και η σκηνή γίνονται ένα.

Η ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ είναι το 2007 ως απόπειρα δημιουργίας ενός κέντρου τέχνης, που θα λειτουργήσει ως το πιο σημαντικό σημείο της διασύνδεσης μεταξύ των νέων και των παλιών μεσοβαρικών γενεών.

Ο ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ είναι το 2007 ως απόπειρα δημιουργίας ενός κέντρου τέχνης, που θα λειτουργήσει ως το πιο σημαντικό σημείο της διασύνδεσης μεταξύ των νέων και των παλιών μεσοβαρικών γενεών.

Ο ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ είναι το 2007 ως απόπειρα δημιουργίας ενός κέντρου τέχνης, που θα λειτουργήσει ως το πιο σημαντικό σημείο της διασύνδεσης μεταξύ των νέων και των παλιών μεσοβαρικών γενεών.

Ο ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ είναι το 2007 ως απόπειρα δημιουργίας ενός κέντρου τέχνης, που θα λειτουργήσει ως το πιο σημαντικό σημείο της διασύνδεσης μεταξύ των νέων και των παλιών μεσοβαρικών γενεών.

Ο ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ είναι το 2007 ως απόπειρα δημιουργίας ενός κέντρου τέχνης, που θα λειτουργήσει ως το πιο σημαντικό σημείο της διασύνδεσης μεταξύ των νέων και των παλιών μεσοβαρικών γενεών.

Ο ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ είναι το 2007 ως απόπειρα δημιουργίας ενός κέντρου τέχνης, που θα λειτουργήσει ως το πιο σημαντικό σημείο της διασύνδεσης μεταξύ των νέων και των παλιών μεσοβαρικών γενεών.

Ο ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ είναι το 2007 ως απόπειρα δημιουργίας ενός κέντρου τέχνης, που θα λειτουργήσει ως το πιο σημαντικό σημείο της διασύνδεσης μεταξύ των νέων και των παλιών μεσοβαρικών γενεών.

Ο ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ είναι το 2007 ως απόπειρα δημιουργίας ενός κέντρου τέχνης, που θα λειτουργήσει ως το πιο σημαντικό σημείο της διασύνδεσης μεταξύ των νέων και των παλιών μεσοβαρικών γενεών.

Ο ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ είναι το 2007 ως απόπειρα δημιουργίας ενός κέντρου τέχνης, που θα λειτουργήσει ως το πιο σημαντικό σημείο της διασύνδεσης μεταξύ των νέων και των παλιών μεσοβαρικών γενεών.

Το ΣΥΝΕΡΓΕΙΟ είναι ένα πείραμα εν εξελίξει. Ένα εγχείρημα απόλυτα συνδεδεμένο με τους ανθρώπους και την περιοχή στην οποία βρίσκεται κάθε φορά. Είναι συνειδητή αυτή τη στιγμή η επιλογή της περιοχής του Μεταξουργείου, όπου ο δρόμος, η γειτονιά και η σκηνή γίνονται ένα.

Πολυχώρος: Cabaret Voltaire
<http://www.cabaretvoltaire.gr/about/>

Μιά φορά κι έναν καιρό στο Cabaret Voltaire

ΖΥΡΙΧΗ 1916

Σ' έναν στενό δρόμο, την Sprenggasse στον αριθμό 1, ο Γερμανός ποιητής Hans Bethe μαζί με τους φίλους του ποιητές Emmy Hennings, Tristan Tzara, Richard Huelsenbeck και τους ζωγράφους Marcel Janco και Arthur Segal, αμείνουν το περιβάλλον «Cabaret Voltaire», το όνειρο των ντανταϊστών. Είναι γνωστό το κείμενο των ντανταϊστών που έχει σαν πρόβλημα να ανατρέψει όλα τα κλασικά δεδομένα στην Τέχνη, όλους τους κανόνες και τους νόμους που σιγά-σιγά μέσα από τους αιώνες, την όραση. Εκεί, τις νύχτες, ποιητές όπως ο Apollinaire κι ο Marinetti απόγγαλλαν τα κτερίγγια πομπών τους, γρήγορα παραπέρα καλλιεργώντας βλαστημίες και ζωγραφικά αστραφέντους τους εσωστασιαστικούς πίνακες τους. Μεταξύ των ζωγράφων, ο Picasso κι ο Modigliani. Εδώ νύχτα ένα πανδαμίο από φιλές καλλιτεχνών έβγαζαν τους γέλιους να ενοχλούν και να διαμαρτυρούν. Ένας απ' αυτούς ήταν κι ο Ελενα, στον αυχένα της την Sprechergasse, που εκείνη την εποχή κρυβόταν οργανώνοντας την δολοφονία του Τολστόι. Εκεί, στο «Cabaret Voltaire» ο James Joyce εμπνεύστηκε τον «Ουλισσό» του. Όπως και να 'χει το «Cabaret Voltaire» στη διάρκεια της μακρής ζωής του έγινε σπηλιά.

ΑΘΗΝΑ 2007

Στην οδό Μαραθώνος 30, στο Μεταξουργείο, σ' έναν χώρο που υπήρξε το ατελιέ του πρόσφατα χαμένου ζωγράφου Γιάννη Μίχα, ο δημοσιογράφος Γεράσιμος Ζαρκάδης κι η εικαστικός Έλενα Αυγερινού, αποφάσισαν ένα μεσημέρι που κοιμιστορώγαγε και κοιμιστοπίνανε, να αναβιώσουν το «Cabaret Voltaire» έτσι όπως παλιά και να δώσουν την ευκαιρία σε καλλιτέχνες έξω απ' το κατεστημένο, να εκφραστούν. Και τότε έπαιξαν, τραγούδησαν κι εξέθεσαν πίνακες τους πάρα πολλοί καλλιτέχνες και θα 'ταν μακρύς ο κατάλογος αν παραθέταμε εδώ τα ονόματά τους. Γεγονός είναι πως το «Cabaret Voltaire» με τηλέφωνα 2105227046 – 6931015004 – 6984801984 καλεί όποιον καλλιτέχνη νοιάθει να τον πνίγει η ανάγκη της έκφρασης να προσέλθει. Να είναι βέβαιος πως θα τον υποδεχτούμε με αγάπη και τρυφερότητα

Στην οδό Μαραθώνος 30, στο Μεταξουργείο, σ' έναν χώρο που υπήρξε το ατελιέ του πρόσφατα χαμένου ζωγράφου Γιάννη Μίχα, ο δημοσιογράφος Γεράσιμος Ζαρκάδης κι η εικαστικός Έλενα Αυγερινού, αποφάσισαν ένα μεσημέρι που κοιμιστορώγαγε και κοιμιστοπίνανε, να αναβιώσουν το «Cabaret Voltaire» έτσι όπως παλιά και να δώσουν την ευκαιρία σε καλλιτέχνες έξω απ' το κατεστημένο, να εκφραστούν. Και τότε έπαιξαν, τραγούδησαν κι εξέθεσαν πίνακες τους πάρα πολλοί καλλιτέχνες και θα 'ταν μακρύς ο κατάλογος αν παραθέταμε εδώ τα ονόματά τους. Γεγονός είναι πως το «Cabaret Voltaire» με τηλέφωνα 2105227046 – 6931015004 – 6984801984 καλεί όποιον καλλιτέχνη νοιάθει να τον πνίγει η ανάγκη της έκφρασης να προσέλθει. Να είναι βέβαιος πως θα τον υποδεχτούμε με αγάπη και τρυφερότητα

Για το «Cabaret Voltaire», Έλενα Αυγερινού.

Πολυχώρος: Το Μοναστήρι της Τέχνης

<http://www.elconvento.gr/>

Ένας τόσο μοναδικός χώρος, βγαλμένος λες από ταινία εποχής, υποβάλλει ο ίδιος - σχεδόν αυτόματα - τη χρήση του. Το ποτό, η μουσική, η ταξιδιάρικη διάθεση απαιτούν εκπλήξεις και από τον χώρο της τέχνης. Απαιτούν μαγεία. Το Μοναστήρι της Τέχνης φιλοξενεί λοιπόν εκείνους που έχουν κάτι μαγικό να εξομολογηθούν. Μουσικούς, χορευτές, ακροβάτες, μάγους, performers – ο καθένας, ένα ξάφνιασμα ικανοτήτων.

Θέατρο: Αργώ

<http://www.argotheater.gr/>

Καλώς ήρθατε στο θέατρο Αργώ

Στη θέση μια παλιάς αποθήκης ξυλείας, στη οδό Ελευσινίων 15, δίπλα στο σταθμό του Μετρό στο Μεταξουργείο, φτιάξαμε έναν όμορφο χώρο Τέχνης και Δημιουργίας. **Διαλέξαμε την περιοχή, σαν μια γειτονιά που αναβαθμίζεται συνεχώς, που έχει εξελιχθεί σε ένα υπέροχο μωσαϊκό εθνών και πολιτισμών και που συγκεντρώνει όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον του πνευματικού και καλλιτεχνικού κόσμου της πόλης μας.**

Άνθρωποι του θεάτρου, δημιουργήσαμε αυτόν τον χώρο με γνώμονα την αγάπη μας για τον ηθοποιό, τους καλλιτέχνες, τους εργαζόμενους στο θέατρο και τον σεβασμό μας στο κοινό.

Αιμιλία Υψηλάντη

Μέσα από τις αναφορές των τριών ομάδων για το Μεταξουργείο γίνεται αντιληπτό ότι

όλοι διέκριναν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της περιοχής , η οποία παρουσίαζε δυνατότητες εξέλιξης τόσο σε πολιτιστικό όσο και επενδυτικό κεφάλαιο, μέσα κυρίως:

- από το πλούσιο κτιριακό απόθεμα , από παλιά διατηρητέα και μεγάλα πρώην βιοτεχνικά και μεταποιητικά κτήρια.
- από όλες αυτές τις αντίρροπες και παραβατικές χρήσεις, το έντονο πολυπολιτισμικό στοιχείο, τις ταξικές ανισότητες , στοιχεία που λειτουργούν ως ερεθίσματα για την καλλιτεχνική έμπνευση.

Και οι τρεις ομάδες αντιλαμβάνονται ότι :

- η περιοχή διατηρεί τον χαρακτήρα της γειτονιάς, την αυθεντικότητα.

Ωστόσο η νέες πολιτιστικές χρήσεις απευθύνονται κυρίως

- σε ένα ιδιαίτερο κοινό, "εναλλακτικό" και "ψαγμένο" , τόσο μεσαίων όσο και υψηλών εισοδημάτων.
- ενώ πέρα από την στεγασμένη τέχνη υπάρχει και η τέχνη του δρόμου, λιγότερο επιτηδευμένη και περισσότερο συμμετοχική, που απευθύνετε και στους ντόπιους κατοίκους.

Οι χώροι τέχνης αντλούν στοιχεία από την περιοχή.

Όπως η περιοχή είναι ακόμα ένα πείραμα εν' εξελίξει έτσι και η τέχνη εδώ είναι πειραματική και πρωτότυπη.

Συμπερασματικά

Σήμερα εν μέσω οικονομικής και ανθρωπιστικής κρίσης το Μεταξουργείο δίνει την αίσθηση ότι είναι ακόμα μια περιοχή υπό διαπραγμάτευση ένα πείραμα εν εξελίξει .

Η οικονομική κρίση φαίνεται να ανέκοψε τα μεγαλεπήβολα σχέδια εξυγίανσης της περιοχής. Μαζί με την κρίση ήρθε και η κατάρρευση της κατανάλωσης "αγαθών" πολιτισμού και ψυχαγωγίας που τα προηγούμενα χρόνια αποτελούσε τον πυλώνα μιας κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης . Όταν ο πυλώνας της κοινωνικό-οικονομικής βάσης που είναι η ιδιωτική κατανάλωση ακολουθεί φθίνουσα πορεία συμπαρασέρνει μαζί του όλο το οικοδόμημα της κοινωνικής δομής.

Οι «ευλογίες» του κράτους προς το επενδυτικό κεφάλαιο και οι αποσπασματικές πολιτικές δεν αρκούσαν για να επιφέρουν μια ολιστική αντιμετώπιση της υποβαθμισμένης περιοχής του Μεταξουργείου.

Από την άλλη το πολιτιστικό κεφάλαιο έχει περιορισμένη συμβολή, κυρίως σε καλλιτεχνικά δρώμενα, στην προσέλευση ενός πιο "εκλεπτυσμένου" κοινού. Μπορεί να αναδείξει την ιδιαίτερη φυσιογνωμία μιας περιοχής, δεν μπορεί όμως να καλύψει την ελλιπή κοινωνική πολιτική για τις χαμηλές κοινωνικές ομάδες.

Το κράτος θα πρέπει να αντιμετωπίζει την πολιτιστική ταυτότητα και να την ενισχύει ως κοινωνική επένδυση, πράγμα που το ιδιωτικό κεφάλαιο δεν μπορεί να επιτύχει λόγω έλλειψης καθολικότητας.

Οι μετασχηματισμοί μιας περιοχής όπως το Μεταξουργείο απαιτούν βάθος χρόνου, απαιτούν σεβασμό του ιστορικού χαρακτήρα της περιοχής και της ανθρωπογεωγραφίας της. Σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να επιτευχθούν μέσα από διαδικασίες fast track κερδοσκοπίας οι οποίες λειτουργούν ιστοπεδωτικά.

Βιβλιογραφία

Zukin S, «*The cultures of cities*», Oxford, Blackwell, 1995.

Μαλούτας Θ., Αλεξανδρή Γ., 2009, «*Αστικές αναπλάσεις και μεταβολές των κοινωνικών δομών στο κέντρο της Αθήνας στη στροφή του αιώνα*», στο 25 κείμενα για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη του χώρου, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Νίκος Σουλιώτης, «*Ψυμβολική οικονομία στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας: αποτίμηση και προοπτικές για μια νέα αστική πολιτική*», στο Θ.

Μαλούτας, Γ. Κανδύλης, Μ. Πέτρου, Ν. Σουλιώτης (επιμ.), υπό δημοσίευση, «*Το κέντρο της πόλης ως (νέο) πολιτικό διακύβευμα*», Αθήνα, ΕΚΚΕ και τμήμα Γεωγραφίας Χαροκόπειου Πανεπιστημίου, Αθήνα.

Μαλούτας, Θ. (2011), «*Χωρικές και κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης στην Αθήνα: από τις απορρυθμίσεις του πελατειακού κράτους στην κρίση των ελλειμμάτων*», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών

Π. Μουκούλης, «*Φαινόμενα gentrification στην Αθήνα; Διερεύνηση των χωρικών, λειτουργικών και κοινωνικών αναδιαρθρώσεων και σύγκριση με την διεθνή εμπειρία*», Διπλωματική εργασία, ΔΠΜΣ Πολεοδομίας Χωροταξίας, Αθήνα 2008

Αντιγόνη Αδαμαντία Παπαγεωργίου, «*Χώροι τέχνης και πολιτιστική αναδιαμόρφωση, η περίπτωση του Μεταξουργείου*», Πάντειο Πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, Αθήνα 2012.

Παναγιωτάτου Ελίζα, «*Ψυμβολή σε μια ενιαία θεώρηση του χώρου και σε μια άλλη Σχεδιαστική Πρακτική*», ΕΜΠ, Αθήνα 1988

Δημήτρης Ρηγόπουλος, «*Η Αθήνα Ελπίζει και δημιουργεί*», εφημ. Καθημερινή, 20.11.2010

Προκόπης Γιογιακά, «*Ο κρυφός πόλεμος της κτηματαγοράς στο Μεταξουργείο*», Τα Νέα, 08.11.2008

Αγριαντώνη Χ., επιμ. Χατζηϊωάννου Μ.Χ. «*Το Μεταξουργείο της Αθήνας*», Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών ΕΙΕ, Αθήνα, 1995.

Διαδίκτυο:

<http://www.kmprotypigeitonia.org>

<https://metaxourgeio.wordpress.com/>

<http://www.remapkm.org/main/index.php>

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ – ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
(Δ.Π.Μ.Σ.) "ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ"

ΜΑΘΗΜΑ

**“το ζήτημα της μεθοδολογίας και της θεωρίας στο
σχεδιασμό του χώρου”**

ΔΙΔΑΣΚΟΥΣΑ : ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΕΛΙΖΑ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**συγκρουόμενοι χρωματισμοί στη σφαίρα του δημόσιου
χώρου ___ το Μεταξουργείο τότε, τώρα, αύριο**

μέρος του συλλογικού τόμου **Μεταλλασσόμενες φυσιογνωμικές πτυχές στο Μεταξουργείο**

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΑΡΟΥΞΗ – ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ ΑΠΘ

Αθήνα 2014-2015

περιεχόμενα

1. το πλέγμα των αντιθέσεων	85
2. η σημερινή εικόνα του Μεταξουργείου	88
3. σκιαγράφιση υποβάθρου	91
3.1 η ιστορία της συνοικίας	93
3.2 κρατικός και κεφαλαιακός παρεμβατισμός	95
3.3 κυρίαρχος αναπτυξιακός λόγος	95
4. ανάγνωση του παρόντος	98
4.1 δημόσιος χώρος_πλατεία Αυδή	98
4.2 ο ρόλος των φορέων	102
4.3 ανάλυση επικρατουσών τάσεων	103
5. μια άλλη οπτική	105
6. συμπερασματικά	107
βιβλιογραφία	108
ιστότοποι	109
ευρετήριο εικόνων	110
παράρτημα	111

1. το πλέγμα των αντιθέσεων

Η αλληλεξάρτηση και η πάλη των αντιθέτων, που είναι σύμφυτα με κάθε πράγμα, με κάθε φαινόμενο, προσδιορίζουν τη ζωή όλων των πραγμάτων και όλων των φαινομένων, ωθούν σε ανάπτυξη όλα τα πράγματα και όλα τα φαινόμενα. Δεν υπάρχει πράγμα, που να μη κλείνει μέσα του αντιθέσεις. Χωρίς αντιθέσεις δεν θα υπήρχε σύμπαν .

ΜΑΟ_για τις αντιθεσεις

Θα μπορούσε κανείς να πει ότι αυτός είναι ένας περίεργος τρόπος να ξεκινήσει κάποιος να περιγράφει και να αναλύει καταστάσεις και φαινόμενα που έχουν να κάνουν με τη διαμόρφωση του χώρου. Είναι όμως πράγματι περίεργος ή μέσα από αυτό το απόσπασμα προσφέρεται μια δυνατότητα ανάγνωσης ενός πολύ μεγαλύτερου μεγέθους του χώρου σε σχέση με το προφανές; Ενός μεγέθους που περικλείει στο εσωτερικό του τις κοινωνικές αντιθέσεις- αίτια, που αυτές με τη σειρά τους αποτελούν την κινητήρια δύναμη για την ίδια τη διαμόρφωση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Μέσα από αυτήν την οπτική θα γίνει, στη συνέχεια, μια προσπάθεια ανάγνωσης του πολύπλοκου φάσματος αλλαγών που απλώνεται στο κέντρο της Αθήνας. Για την περαιτέρω εμβάθυνση στο ζήτημα επιλέγεται ως πεδίο ανάγνωσης μια συγκεκριμένη περιοχή του κέντρου, που δεν είναι άλλη από το πολυσυζητημένο Μεταξουργείο. Το Μεταξουργείο επιλέγεται για συγκεκριμένους λόγους. Καταρχάς, όπως περιγράφεται και στη συλλογική υπόθεση εργασίας, το Μεταξουργείο εμφανίζει μια **πολλαπλότητα διεργασιών** που αναπηδούν από τις τάσεις μετασχηματισμών που δέχεται, στα πλαίσια ενός κοινωνικού-οικονομικού-πολιτικού ανταγωνισμού. Επίσης διαθέτει μια πληθωρικότητα όσον αφορά το κοινωνικό δυναμικό του, που συνίσταται σε διαπολιτισμική κουλτούρα και χαρακτηριστικά. Τέλος πρόκειται για μια συνοικία, που στο παρελθόν αλλά και στο παρόν, δε λειτουργεί μονοθεματικά, αλλά στηρίζεται σε μια σχετική ποικιλία λειτουργιών και δραστηριοτήτων. Οι τάσεις μετασχηματισμών δεν είναι αυτοφυείς, έχουν τις ρίζες τους στα παγκόσμια νεοφιλελεύθερα δεδομένα και το πώς αυτές μεταφράζονται στο μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας, μέσω της κρατικής πολιτικής και των επενδυτικών κινήσεων που γίνονται στα πλαίσια δημιουργίας νέων πολιτιστικών γειτονιών, αλλά και στην προσέλκυση ολοένα και περισσότερων μεταναστών, ειδικά εν μέσω κρίσης. Συνεπώς, βλέπει κανείς ότι η γειτονιά του Μεταξουργείου καλύπτεται από ένα σύνθετο πλέγμα αντιθέσεων που απλώνονται σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινότητας σε υλικό και σε ιδεολογικό επίπεδο. Επανερχόμενοι στο πώς ξεκίνησε η αφήγηση αυτή, υποθέτουμε ότι **υπάρχει μια κυρίαρχη αντίθεση, που εκφράζεται με αρκετές δευτερεύουσες όψεις, η οποία στον πυρήνα της φέρει μια σύγκρουση μεταξύ της ιστορικά διαμορφωμένης φυσιγνωμίας του Μεταξουργείου και μιας φυσιγνωμίας που επιδιώκεται να προσδωθεί από συγκεκριμένους κύκλους.** Για την προσέγγιση της υπόθεσης αυτής η

διερεύνηση διαρθρώνεται σε δυο βασικούς άξονες. Για την ανάδειξη της αντίθεσης αυτής, γίνεται **σκιαγράφιση του υποβάθρου**, πάνω στο οποίο στήθηκε η μέχρι πρότινος εικόνα. Δίνεται έμφαση στον κρατικό και κεφαλαιακό παρεμβατισμό, με τις διαφορετικές όψεις του ανά συγκυρία. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί και ο κυρίαρχος αναπτυξιακός λόγος, τα ιδεολογήματα από τα οποία διαπνέεται και οι συνθήκες αναπαραγωγής του. Επιδιώκεται η **ανάγνωση του παρόντος**, ως αντανάκλαση της διαπάλης μεταξύ δυο συγκρουόμενων πλευρών με αντιθετικά συμφέροντα, το αποτέλεσμα της οποίας είναι η διαμόρφωση συγκεκριμένων οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών συσχετισμών, που αφήνουν το αποτύπωμά τους στο χώρο και τον κοινωνικό ιστό. Για αυτόν το λόγο αναλύεται ο ρόλος των φορέων που λαμβάνουν κυρίαρχα μέρος στις αντικρουόμενες τάσεις σχηματισμών της περιοχής. Ύστερα επιχειρείται η ανάλυση των επικρατούσων τάσεων και των λόγων που τις καθιστούν ισχύουσες. Στη βάση της ανάλυσής τους σταχυολογούνται προτεινόμενες κατευθύνσεις (ενδεικτικά) για το Μεταξουργείο.

Συνειδητή επιλογή, για την παράθεση και την απεικόνιση των παραπάνω ζητημάτων, αποτελεί ο δημόσιος χώρος. Όταν μιλάμε για το δημόσιο χώρο στις πόλεις δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πρόκειται για ένα κομμάτι του πολεοδομικού και αστικού σχεδιασμού. Η ύπαρξή του με όρους πληθωρικότητας ή έλλειψης και ο ίδιος ο σχεδιασμός του καθόλου τυχαίος δεν είναι. Από τη μια πλευρά το δημόσιο οργανώνεται ως ο χώρος που εκφράζεται η συλλογική θέληση(λαϊκή κυριαρχία), αλλά και που συντίθεται η στρατηγική της ατομικοποίησης/πειθάρχησης, όπου τίθενται τα οριοθετικά πλαίσια στα άτομα, ουσιαστικά όπου διαμορφώνονται τα όρια και το περιεχόμενο του ιδιωτικού¹⁴. Αποτελεί και αυτός τμήμα ενός ευρύτερου πλέγματος που έρχεται να διαδραματίσει συγκεκριμένο κομμάτι στη λειτουργία της πόλης ως αναπαραγωγικού μηχανισμού της εργατικής δύναμης και των παραγωγικών σχέσεων και έρχεται να μεταβληθεί ανάλογα με την κοινωνικοπολιτική συγκυρία, άλλοτε ως παραχώρηση από το κράτος, άλλοτε με όρους αποστέρησης και

¹⁴ Δημήτρης Μπελαντής, *Οι κοινωνίες της επιτήρησης_έλεγχος και πρόληψη στην κεφαλαιοκρατική κοινωνία*, Ουτοπία 26, σελ 185-188, Αθήνα 1997

άλλοτε με όρους κατάκτησης από τα λαϊκά στρώματα. Σαν χώρος ακόμα και με την καθαρά υλική του διάσταση, λειτουργεί σαν συλλέκτης συναντήσεων και ιστορικών αποτυπωμάτων που καθορίζουν την εικόνα και την ποιότητα του αστικού ιστού. Ανέκαθεν ο δημόσιος χώρος, είτε σχεδιασμένος, είτε ως υπόλειμμα αποκάλυπτε στοιχεία για την κατάσταση των χρηστών του, το πολιτισμικό επίπεδο, τις ιστορικές τομές, τις οικονομικές και πολιτικές διεργασίες μέσα από την εξέλιξη ή μη της μορφής του και το ποσοστό οικειοποίησής του, με τις εκάστοτε διαφορές ως προς το είδος και την τυπολογία του.

2. η σημερινή εικόνα του Μεταξουργείου

Το Μεταξουργείο χωροθετείται στο βορειοδυτικό τμήμα του Ιστορικού Κέντρου της Αθήνας (όπως αυτό ορίστηκε με το Π.Δ. της 21/9/79, ΦΕΚ 567Δ'/13-10-79), εφάπτεται της πλατείας Καραϊσκάκη και ορίζεται από τη λεωφόρο Κωνσταντινουπόλεως, τις οδούς Δεληγιάνη, Αγ. Κωνσταντίνου, Πειραιώς και την Ιερά Οδό.

Το δομημένο περιβάλλον του Μεταξουργείου χαρακτηρίζεται από ποικιλία, ως αποτέλεσμα της συνύπαρξης ενός πολύμορφου κτηριακού αποθέματος. Έτσι, συναντώνται παλιές ταπεινές μονοκατοικίες, που κυριαρχούσαν ως το Μεσοπόλεμο, καθώς και αρχοντικά διώροφα και τριώροφα κτήρια, αρκετά εκ των οποίων χρονολογούνται στην περίοδο 1875-1925. Και από αυτήν τη συνοικία δε ληστών οι πολυκατοικίες της ανοικοδόμησης του '60 και '70, βρίσκονται όμως σε μικρό αριθμό κυρίως στο εσωτερικό της συνοικίας. Το ένα τέταρτο του όγκου του κτηριακού αποθέματος που έχει κατασκευαστεί ως το 1950, διατηρείται ως σήμερα και το μεγαλύτερο μέρος του εντοπίζεται στο κεντρικό τμήμα της συνοικίας. Πλέον αρκετά από τα παλιά αρχοντικά έχουν ανακαινιστεί και αποκατασταθεί, κυρίως αυτά που βρίσκονταν κοντά στην πλατεία Αυδή(κυρίαρχα μέσω εφαρμοστικών διατάξεων αποκαταστάσεων κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών αγώνων) , μεγάλο ποσοστό του κτιριακού αποθέματος όμως παρουσιάζει εικόνα πλήρους εγκατάλειψης και βρίσκεται σε πολύ κακή φυσική κατάσταση. Στον αντίποδα έχουν χτιστεί, και συνεχίζουν, κάποια νέα κτίρια μοντέρνας αισθητικής, στο κέντρο της συνοικίας, τα οποία όμως ξεπερνούν κατά πολύ τη διαδεδομένη κλίμακα και ανταποκρίνονται κυρίως στη λογική του τετραγώνου. Παρόλα αυτά, το περιβάλλον της περιοχής εμφανίζει προς το παρόν μια σταθερότητα, χωρίς μεγάλες αλλαγές μέχρι σήμερα.

Η περιοχή του Μεταξουργείου παρουσιάζει μια ιδιόμορφη σύνθεση ως προς τα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των κατοίκων του. Ο πληθυσμός μπορεί να χαρακτηριστεί ως γερασμένος, ακολουθώντας, έτσι, τη γενικότερη τάση δημογραφικής γήρανσης του κέντρου της πόλης, που οφείλεται στην απομάκρυνση ενός σημαντικού τμήματος του πληθυσμού του και ιδιαιτέρως των νέων ζευγαριών με παιδιά, γεγονός το οποίο αντανακλάται και στο σχετικά χαμηλό ποσοστό του πληθυσμού που ανήκει στο παραγωγικό στάδιο της ηλικίας του. Στο σύνολο του νεανικού πληθυσμού της περιοχής σημαντική είναι η συμμετοχή των παιδιών των μεταναστών, ενώ καθοριστική

είναι η συμμετοχή παλινοστούντων ομογενών και μικρασιατών προσφύγων, παλιών κατοίκων της περιοχής, στον ηλικιωμένο πληθυσμό. Η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων, στους οποίους περιλαμβάνονται και οι μουσουλμάνοι της Θράκης, γεννήθηκαν στην Ελλάδα, ενώ στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι ηλικιωμένοι μικρασιάτες πρόσφυγες και άλλοι παλιοί κάτοικοι του Μεταξουργείου, που εγκαταστάθηκαν κυρίως στις δεκαετίες '60-'80, καθώς και οι νεότεροι ξένοι μετανάστες, που εποίκισαν την περιοχή μεταξύ 1975/80: Πολωνοί, Βούλγαροι, Ρώσοι, Αλβανοί, ενώ τα τελευταία χρόνια στην περιοχή έχουν συγκεντρωθεί πολλοί μετανάστες από την ανατολή και κυρίως Κινέζοι¹⁵. Σε αυτό το ιδιαίτερο μείγμα πληθυσμού το οποίο συντριπτικά καταλαμβάνει τα κατώτερα οικονομικά σκαλοπάτια της πυραμίδας, έρχονται να προστεθούν σπερματικά και νέοι κάτοικοι που ζουν στα νεόκτιστα και ανακαινισμένα κελύφη, μεσαίων και ανώτερων οικονομικά στρωμάτων. Η εξέλιξη αυτή έχει άμεση σχέση με μια μεταστροφή των λειτουργιών του Μεταξουργείου, από έναν βιοτεχνικό χαρακτήρα που εκλείπει και έναν συμπιεσμένο εμπορικό και μεταποιητικό χαρακτήρα που απευθύνεται σε συγκεκριμένο, κυρίως μεταναστευτικό, κοινό, σε μια ανάδυση της βιομηχανίας της ψυχαγωγίας. Όλο και περισσότερο ποσοστό κόσμου, ειδικότερα νεολαίας επισκέπτεται τη συνοικία του Μεταξουργείου, εξ αιτίας των καταστημάτων εστίασης που έχουν ανοίξει σε πολλά μέρη της περιοχής, αλλά και λόγω των χώρων θεάτρου και πολιτισμού που λειτουργούν σαν πόλος έλξης.

¹⁵ Παναγιώτα Ταξιαρχη, *Το Μεταξουργείο_ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη από την αρχαιότητα ως σήμερα*, σελ 26-28

3. σκιαγράφηση υποβάθρου

3.1 η ιστορία της συνοικίας

Το Μεταξουργείο είναι μια από τις ιστορικές συνοικίες του κέντρου με μακρά διαδρομή. Ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αι., οι μικτές χρήσεις που εγκαταστάθηκαν, σε συνδυασμό με το κοινωνικό δυναμικό που ήρθε να κατοικήσει και να εργαστεί εκεί, σταδιακά του προσέδωσαν έναν χαρακτήρα που σε μεγάλο βαθμό επέζησε στο χρόνο, καθιστώντας το μια από τις λαϊκές γειτονιές της Αθήνας. Συστατικά στοιχεία αυτού του μείγματος αποτελούν η ύπαρξη βιοτεχνιών και πληθώρας εμπορικών καταστημάτων, η γειτνίαση με τον κόμβο της Ομόνοιας (τόπος αναζήτησης χειρωνακτικής εργασίας), και η περικύκλωση από μεγάλους οδικούς άξονες. Αυτά τα συστατικά τράβηξαν κόσμο χαμηλών κοινωνικά μερίδων με κυρίαρχη απασχόληση στο δευτερογενή τομέα. Στους κεντρικούς άξονες της συνοικίας συγκεντρώνονται εμπορικές και παραγωγικές λειτουργίες, με κυρίαρχο άξονα την οδό Μυλλέρου και κατεξοχήν χρήσεις τα εργαστήρια μετάλλου, ξύλου, οικοδομικών υλικών και τυπογραφεία. Ωστόσο, όλη η περιοχή διατηρεί την εξειδίκευσή της στον τομέα της αμαξοποιίας, γεγονός που συνδέεται με τη νευραλγική θέση της συνοικίας, εφόσον ως τη δεκαετία του '50 ο μοναδικός άξονας υπεραστικής επικοινωνίας της πόλης ήταν η Ιερά οδός και όλα τα υπεραστικά λεωφορεία είχαν αφετηρία τους οδικούς άξονες πέριξ του ναού του Αγίου Κωνσταντίνου. Τα πρώτα αυτά εργαστήρια θα δώσουν τη θέση τους στα συνεργεία αυτοκινήτων της μεταπολεμικής εποχής. Ο παραγωγικός τομέας συνυπάρχει με το στοιχείο της κατοικίας, και μάλιστα συνιστά πολύ σημαντικό στοιχείο με την επιλογή του Μεταξουργείου ως τόπου κατοίκησης. Στο δυτικό κυρίως τμήμα είναι περιοχή αμιγούς κατοικίας με καταστήματα τροφίμων, ενώ βορειοανατολικά παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση υπηρεσιών και ελεύθερων επαγγελματιών. Άλλες χρήσεις όπως η αναψυχή, ο πολιτισμός και η εκπαίδευση συμπλήρωναν τη λειτουργία της περιοχής βάζοντας την σε θέση πλήρους αυτάρκειας, μιας ζωντανής κοιτίδας που έφερε το στίγμα της γειτονιάς, που ήταν σε θέση να συντηρήσει και να αναπαράγει το κοινωνικό δυναμικό που έφερε, τουλάχιστον μέχρι και τα μέσα του 20^{ου} αι. Πλευρικές μετατοπίσεις και ωσμώσεις, δυνάμεις έλξης που ασκούνται από ισχυρούς πόλους (μεγάλα ακίνητα, μη τυπικές λειτουργίες), αναπροσαρμογές των παραγωγικών χρήσεων εντός των ορίων ευρύτερων οικογενειών είναι μερικοί από τους μηχανισμούς διαμόρφωσης του αστικού ιστού στην ιστορική διαδρομή του που αναδεικνύει η ιστορία της συνοικίας Μεταξουργείου. Η διαδικασία αυτή δεν υπήρξε ωστόσο γραμμική. Η φυσιογνωμία της συνοικίας προέκυψε από τη σύνθεση αντίρροπων τάσεων που φάνηκαν κατά καιρούς να επικρατούν προσωρινά (ζώνη παραγωγική-ζώνη κατοικίας) και από τη διαπλοκή μεμονωμένων (συγκυριακών) ενεργειών και δομικών ροπών της ανάπτυξης της πόλης¹⁶.

¹⁶ Χριστίνα Αγριαντώνη, *Η Αθήνα τον 19ο αιώνα. Συνοικία Μεταξουργείο, Το κείμενο αυτό δημοσιεύτηκε και στον σύμμεικτο τόμο: Το Μεταξουργείο της Αθήνας. (Επιμ. Χριστίνα Αγριαντώνη - Μαρία Χριστίνα Χατζηγιάννου), ΚΝΕ / ΕΙΕ, Αθήνα, 1995*

Το πέρασμα στις επόμενες δεκαετίες επέφερε στοιχεία φθοράς του μέχρι πρότινος χαρακτήρα της περιοχής. Οι παράγοντες που συνέβαλαν σε αυτό πολυποίκιλοι και έχουν να κάνουν με ιστορικά, χωρικά και ιδεολογικοπολιτικά αίτια. Μετά τους βομβαρδισμούς από τον εμφύλιο, το πέρασμα σε μια νεότερη εποχή δεν ακολούθησε τον ίδιο δρόμο που ακολούθηθηκε κατά κόρον στο μεγαλύτερο κομμάτι της Αθήνας. Η ανοικοδόμηση με αντιπαροχή δεν ευνοήθηκε ιδιαίτερα στην περιοχή και το αστικό τοπίο δεν ήταν ιδιαίτερα προσφιλές για τη διαβίωση μικροαστικών στρωμάτων. Η υποβάθμιση της περιοχής συνεχίζεται, καθώς οι ασυμβίβαστες με την κατοικία χρήσεις (βιοτεχνίες, συνεργεία, αποθήκες, οίκοι ανοχής) διογκώνονται, ενώ παράλληλα ο παράγων όχλησης και ρύπανσης είναι έντονος λόγω της επιφόρτισης της κυκλοφορίας, εφόσον αφενός στα όρια της περιοχής υπάρχουν σημαντικοί οδικοί άξονες (Πειραιώς, Λένορμαν, Κωνασταντινουπόλεως) και αφετέρου συνορεύει με την πολύβουη πλατεία Ομονοίας. Εν συντομία κατά τις δεκαετίες του '60 και το '70 έγινε ένα ξεκαθάρισμα κοινωνικών στρωμάτων με τη μονομερή αύξηση των χαμηλότερων μέσω μιας διπλής διαδικασίας. Τα ανώτερα στρώματα έφυγαν προς αναζήτηση περιοχών που θα μπορούσαν δυνητικά να προσφέρουν καλύτερο επίπεδο διαβίωσης, ενώ παράλληλα άρχισαν να εγκαθίστανται μεταναστευτικά στρώματα που έλκονταν από την πιθανότητα εξεύρεσης εργασίας στις βιοτεχνίες. Το κρισιακό φαινόμενο της εξάλειψης των βιοτεχνικών λειτουργιών άφησε έντονο το στίγμα του στο Μεταξουργείο. Η απορρύθμιση της σχέσης τόπου εργασίας – τόπου κατοικίας δημιούργησε μια εικόνα εγκατάλειψης, επικουρούμενο από ένα χωρικό ανάπτυγμα που συντίθετο από κακά συντηρημένα κτιριακά κελύφη και ελλιπέστατο δημόσιο χώρο. Η εικόνα αυτή συνέβαλε στο κράτημα χαμηλών αξιών γης στην περιοχή, που ειδικά κατά τη δεκαετία του '90 τράβηξε ολοένα και περισσότερα εισρεόμενα μεταναστευτικά ρεύματα.

3.2 κρατικός και κεφαλαιακός παρεμβατισμός

Σε αυτή την ιστορική διαδρομή του Μεταξουργείου, κράτος και κεφάλαιο δεν ήταν αμέτοχα. Δε θα μπορούσαν να είναι άλλωστε, καθώς η αποτύπωση μιας κατάστασης σε μια περιοχή σε διαφορετικές χρονικές συγκυρίες αποτελεί την αντανάκλαση της διαπάλης μεταξύ δυο συγκρουόμενων πλευρών με αντιθετικά συμφέροντα, το αποτέλεσμα της οποίας είναι η διαμόρφωση συγκεκριμένων οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών συσχετισμών. Όπως το έθεσε ο W.E.Soja η δομή του οργανωμένου χώρου δεν αποτελεί μια χωριστή οντότητα με τους δικούς της αυτόνομους νόμους κατασκευής και μετασχηματισμού, ούτε είναι μόνο μια έκφραση της ταξικής δομής, που πηγάζει από τις κοινωνικές σχέσεις παραγωγής. Αντιπροσωπεύει, αντίθετα, ένα διαλεκτικά προσδιορισμένο μέρος των γενικών σχέσεων παραγωγής, που έχουν ταυτόχρονα τόσο κοινωνική, όσο και χωρική έκφραση¹⁷. Υπό αυτό το πρίσμα ο κρατικός και κεφαλαιακός παρεμβατισμός στο Μεταξουργείο δεν ήταν ανύπαρκτος, πράγμα που θα άφηνε την περιοχή να λειτουργεί ως μια αυτόνομη νησίδα, αντίθετα υπήρχε πάντα με τις όψεις της εφαρμογής του να διαφέρουν από συγκυρία σε συγκυρία. Για παράδειγμα ήδη από την πράξη ίδρυσης του Μεταξουργείου εκπονούνταν συνεχώς πολεοδομικά σχέδια που σκοπό είχαν να ελέγξουν την επέκταση, λειτουργία και κερδοφορία της περιοχής, αλλά για διαφορετικούς λόγους δεν εφαρμόζονταν. Επειδή η διαπάλη όμως είναι αέναη και αμφίρροπη, η κατάσταση τείνει να αλλάξει από τη δεκαετία του '90 και μετά και για αυτόν το λόγο προετοιμάζεται με κατάλληλες μεθοδεύσεις από πλευράς κράτους και επενδυτικού κεφαλαίου το έδαφος, για την καλύτερη εκμετάλλευση της περιοχής. Οι μεθοδεύσεις αυτές μεταφράζονται και σε στρατηγικού τύπου νομοθετήματα σε συνδυασμό με πολεοδομικές μελέτες, αλλά και σε υφέρπουσες κινήσεις που στόχο έχουν την ιδεολογική και πραγματική καταβαράθρωση του Μεταξουργείου, ώστε αυτό να καταστεί άξιο αλλαγών μεγάλης κλίμακας. Τα αντικείμενα του αστικού σχεδιασμού είναι σήμερα τα «μεγάλα έργα» και η ένταξή τους στην πόλη, οι αναπλάσεις, οι επαναχρήσεις κτιρίων και περιοχών, η πλήρωση των αστικών κενών, η ανάπτυξη κτηρίων και περιοχών κατάλληλων να υποδεχθούν τις λειτουργίες της «νέας οικονομίας» (χώροι ανάπτυξης/προβολής των νέων τεχνολογιών), της «πολιτιστικής στροφής» (κτίρια αθλητικών θεαμάτων και πολιτιστικών/εμπορικών δραστηριοτήτων) και των νέων οικονομικών λειτουργιών real estate (τράπεζες, ασφάλειες, κ.α.)¹⁸. Συντίθεται με αυτόν τον τρόπο μια συντονισμένη προσπάθεια όπου το μεν κράτος παρέχει τα εργαλεία και το δε ιδιωτικό κεφάλαιο προσδίδει στην περιοχή ένα ιδεολογικό φορτίο που χρωματίζεται σε όλους τους τόνους από ανανεωτική τάση σε κάθε πλευρά της καθημερινότητας, αναδεικνύοντας παράλληλα εντέχνως τις «παρηκμασμένες» πλευρές (υλικές και μη) του Μεταξουργείου που, σύμφωνα με αυτούς, θα πρέπει να εξαλειφθούν. Έτσι, διατάγματα όπως το Π.Δ. της 21.9.1979 (ΦΕΚ 567Δ/13.10.79), το οποίο ενέτασσε το

¹⁷ Ελίζα Παναγιωτάτου, *Συμβολή σε μια ενιαία θεώρηση του χώρου και σε μια άλλη σχεδιαστική πρακτική*, σελ 36, Αθήνα 1988

¹⁸ Henri Lefebvre, *Δικαίωμα στην Πόλη – χώρος και πολιτική*, σελ 26-28, 2006

Μεταξουργείο στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας, επέδρασαν καταλυτικά στην ιστορία της περιοχής. Η απαγόρευση της αύξησης της υποδύναμης και της ίδρυσης νέων βιομηχανιών, έδωσαν ένα τελειωτικό χτύπημα, από τη δεκαετία του '80, στην παραγωγικής βάσης της περιοχής. Οι περισσότερες παραδοσιακές βιοτεχνίες ενέπιπταν στις διατάξεις του άρθρου και οδηγήθηκαν σε αναγκαστικό κλείσιμο. Παράλληλα, πολλοί ιδιοκτήτες παλαιών κτηρίων λόγω έλλειψης χρημάτων για επαρκή συντήρησή τους και από φόβο μήπως κηρυχθούν διατηρητέα, τα κατεδαφίζουν. Έτσι, προς το τέλος της δεκαετίας του '80 το Μεταξουργείο έχει την όψη μιας παροπλισμένης συνοικίας με πολλά εγκαταλειμμένα κτίρια που εναλλάσσονται με κενά οικοπέδα και πολυκατοικίες. Το Ρυθμιστικό του '85 συμπεριλαμβάνει ανάμεσα στις περιοχές προς εξυγίανση το Μεταξουργείο. Οι πρώτες θεσμικές ενέργειες παρέμβασης λαμβάνουν χώρα κατά τη δεκαετία του '90, οπότε σημειώνεται το ενδιαφέρον της Πολιτείας, μέσω των φορέων ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΠΟ και Δήμο Αθηναίων, για την, κατ'αυτούς, αναβάθμιση της περιοχής με τις εξής κατευθύνσεις: αξιοποίηση των ιστορικών και μορφολογικών στοιχείων του δομημένου περιβάλλοντός της, ένταξη της περιοχής σε ένα ευρύτερο σχήμα πολιτιστικής αναβάθμισης της πρωτεύουσας και προώθηση ενός περιβάλλοντος εναρμονισμένου προς την ανθρώπινη κλίμακα. Οι δράσεις που σχετίζονταν με τις κατευθύνσεις αυτές αφορούσαν, βασικά, μελέτες και σημειακές παρεμβάσεις, οι κυριότερες των οποίων ήταν η μελέτη για την αναβάθμιση της περιοχής, που διεξήχθη μεταξύ 1990-1995, από την Εταιρεία Μελετών Περιβάλλοντος και η μελέτη Καρύδη το 2001. Η πρώτη, αφού αντιμετωπίζει την περιοχή ως χώρο κατάλληλο για κατοικία, προσδοκά την επαναφορά των κατοίκων σε αυτήν. Γι' αυτό το σκοπό, πραγματοποιήθηκαν δενδροφυτεύσεις, πεζοδρομήσεις, κηρύξεις και αποκαταστάσεις διατηρητέων, οι οποίες ωστόσο δεν άλλαξαν ή επηρέασαν τις συνθήκες ζωής των κατοίκων. Οι προτάσεις της μελέτης θεσμοθετήθηκαν με ΠΔ στο ΦΕΚ 616/Δ/98, όπου θεσπίζεται για το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής η χρήση 'γενική κατοικία', εξειδικεύοντάς τη σε ορισμένα σημεία με τον αποκλεισμό ορισμένων χρήσεων. Η διαπίστωση ότι οι παραπάνω προτάσεις δεν παρέχουν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της περιοχής οδήγησαν στη διεξαγωγή νέας μελέτης από το γραφείο της Α.Καρύδη το 2001, η οποία ως στόχους θέτει: την ενσωμάτωση του Μεταξουργείου στη δομή του κέντρου μαζί με ενόπιτες κατοικίας, την ανάδειξη της περιοχής ως μέρος του Ιστορικού Κέντρου της Αθήνας, την εμπλοκή, εκτός από τους δημόσιους φορείς, και των ιδιωτικών κεφαλαίων για την επιτυχία της ανάπλασης κ.α¹⁹. Βλέπουμε λοιπόν ότι, στα τέλη του 20ου αιώνα με ένα κράτος που επιδιώκει επιβεβαίωση των όρων εθνικής κυριαρχίας και με τα ανώτερα οικονομικά στρώματα να έχουν πλεόνασμα κεφαλαίου, το ενδιαφέρον στρέφεται στις μέχρι τότε «υποβαθμισμένες» περιοχές της Αθήνας. Η «ανεκμετάλλευτη γη» και οι σχεδόν μηδενικές αντιστάσεις, λόγω ανομοιογένειας και απουσίας οργάνωσης, που θα μπορούσαν να προβάλλουν οι κάτοικοι των περιοχών αυτών, τα ισχυρά συμφέροντα των μεγαλοεπενδυτών της real-estate και της βιομηχανίας της διασκέδασης, η διάθεση εκτοπισμού των πιο εξαθλιωμένων και μειονοτικών ομάδων των περιοχών αυτών, τις ανέδειξε σε κερδοφόρα πεδία ανάπτυξης, υποσχόμενα όλο και μεγαλύτερα κέρδη για το μέλλον.

¹⁹ Παναγιώτα Ταξιάρχη, Το Μεταξουργείο_ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη από την αρχαιότητα ως σήμερα, σελ 25-26

3.3 κυρίαρχος αναπτυξιακός λόγος

Στοιχείο κλειδί στην όλη διαδικασία αποτελεί ο κυρίαρχος λόγος. Ο τρόπος με τον οποίο αυτός διαρθρώνεται, τα ιδεολογήματα από τα οποία διαπνέεται στην ολότητά του, αλλά και οι συνθήκες αναπαραγωγής του είναι πραγματικά αξιοθαύμαστα προσεγμένα και άξια αναφοράς. Άλλωστε πρόκειται για μια προσπάθεια που η αστική τάξη δεν επινόησε εν μια νυκτί, αλλά αποτελεί αποτέλεσμα πολλαπλών διεργασιών και δοκιμών πάνω στις οποίες πειραματίστηκε για να βρει το κατάλληλο μείγμα αναπτυξιακού λόγου που θα αναπαρήγαγε μέσω των ιδεολογικών μηχανισμών της για να διατηρεί την κυριαρχία της. Το ζήτημα είναι ότι στην προσπάθεια αυτή, όπως και σε κάθε αντίστοιχη προσπάθεια για αναζωογόνηση ή αναβάθμιση μιας περιοχής, ο κυρίαρχος λόγος τείνει, καθόλου ακούσια, να συγχέει τη σχέση αιτίου-αιτιατού, παραμερίζοντας και μη αντιμετωπίζοντας τις πραγματικές αιτίες που εξαρχής δημιούργησαν τα προβλήματα.

Όσον αφορά τους τρόπους με τους οποίους παράγεται και προβάλλεται ο κυρίαρχος λόγος στο αστικό τοπίο, ο Ashworth (1998) υποστηρίζει ότι η απάντηση βρίσκεται σε τρεις βασικές ιδέες, οι οποίες σχετίζονται με την άσκηση της εξουσίας: α) την έννοια της νομιμοποίησης (Habermas, J. (1996)), κατά την οποία τόσο οι κυβερνήσεις, όσο και άτομα χρησιμοποιούν την αστική κληρονομιά ως μέσο για να δικαιολογήσουν την άσκηση εξουσίας, αλλά και την ίδια τους την ύπαρξη επικαλούμενοι συγκεκριμένα 'στιγμιότυπα' του παρελθόντος που απονέμουν αυτό το δικαίωμα., β) την έννοια της κυρίαρχης ιδεολογίας (Abercrombie et al. (1982)), κατά την οποία η κυρίαρχη ομάδα στην εξουσία επιβάλλει τις αξίες της σε μια κυριαρχούμενη υπεξουσία, και γ) την έννοια του πολιτιστικού κεφαλαίου (Bourdieu, P. (1977)). Περιγράφοντας την διαδικασία αποφόρτισης και απόνοηματοδότησης του ιστορικού αστικού χώρου, ο Ashworth (1998) εισάγει τις έννοιες τις απαλοιφής και μουσειοποίησης. Με την απαλοιφή περιγράφεται η ακούσια καταστροφή αντικειμένων-συμβόλων, αστικών χώρων, κτιρίων λόγω πολέμου ή φυσικών καταστροφών, αλλά και εκούσια λόγω εκσυγχρονισμού και αλλαγή πολιτικού καθεστώτος. Με την μουσειοποίηση περιγράφεται η αλλαγή της λειτουργικής διάστασης αντικειμένων, αστικών χώρων, κτιρίων και ο μετασχηματισμός σχημάτων έτσι ώστε να γίνουν κατάλληλα προς τουριστική και οικονομική χρήση²⁰.

Για παράδειγμα στη συγκεκριμένη περίπτωση οι φορείς αυτού του λόγου αντιμετωπίζουν τις κοινωνικές συνθήκες και τα χαμηλά στρώματα ως προβληματική συνθήκη που χρίζει «εξυγίανσης», και όχι την καταστροφή του παραγωγικού υποδείγματος και την έλλειψη κοινωνικού κράτους πρόνοιας ως βασικών αίτιων για τις συνθήκες υποβάθμισης.

²⁰ Aspa Gospodini, *Urban morphology and place identity in european cities: built heritage and innovative design*, Journal of Urban Design, vol.9, no.2, σελ .225-248, 2004

Μεταξουργείο, μια περιοχή που αναδίδει αίσθηση παρακμής

Του ΓΙΑΡΓΟΥ ΛΙΑΛΙΟΥ

Το ραντεβού μας έχει δοθεί στη γωνία των οδών Ιάσονος και Κεραμεικού στο Μεταξουργείο. Τα δέκα λεπτά της αναμονής αρκούν για να κάνουν ακόμη και τον πιο ψυχρόμο άνθρωπο να νιώσει έθροβα. Από τη μια πλευρά του πεζοδρομίου της Ιάσονος, τοίχομας.

Δύο καθισμένοι στα σκαλάκια ενός μικρού νεοκλασικού να βοήθουν έναν τρίτο να «κτυπήσει» την έντοση. Κάποιοι άλλοι περπατούν στο πεζοδρόμιο και στα παγκάκια, σε όλη κατάντοση. Στην απέναντι πλευρά του πεζοδρομίου, οι-

Εκεί όπου τα πράγματα έχουν απλώς αφαιρεθεί στην τύχη τους, η οργάνωση «Κ - Μ Πρότυπη Γειτονιά» δηλώνει «έτοιμη να βοηθήσει».

και ανοιχτές με τη χαρακτηριστική αναμμένη λάμπα στην είσοδο. Μπροστά από έναν από αυτούς, μια ομάδα εποχούμενων νεαρών αστυνομικών τρέει τυρώπιτες και α-στειεύεται.

Η κ. Αλέξια Μυλωνά, από τον τοπικά οργανισμό πολιτών «Κεραμεικός - Μεταξουργείο, Πρότυπη Γειτονιά», φθάνει με ελαφρά καλύτερη στο ραντεβού της. «Βήπιδες δόξαμε ραντεβού σε αυτό το σημείο», την ρωτάω. «Οι τοίχομας εμφανίζονται το τελευταίο διάστημα, ύστερα από την ενλοση της αστυνομικής παρουσίας στην Ομόνοια», απαντάει. «Τους έθωον από εκεί και κ-τέθηκαν προς το εμπρός».

Μια βαριά δυσσομία.
Κατηφορίζουμε την οδό Κεραμεικού αναζητώντας ένα κ-φερέντζο.

Μεταξουργείο

Περιβάλλεται από τις οδούς Πειραιώς, Κωνσταντινουπόλεως, Αχιλλεύς, Δεληγιώργη και την Ιερά Οδό

Εκταση	400
Ιδιωτικές εκτάσεις	290
Δημόσιες εκτάσεις	110*

* Από αυτά, τα 103,5 στρέμματα είναι έθροβα, πεζοδρόμιο και πεζοδρομίο και τα 6,5 στρέμματα πλατείες

Νορκομας, πεσμένοι σε πεζοδρόμιο, αλλοδαποί σε όλη κατάντοση, μια καθημερινή εικόνα στα γειτονιά του Μεταξουργείου.

	202	εγκαταλελειμμένα κτίρια που καλύπτουν 41 στρέμματα
	300	ερείπια και κτίρια σε κακή κατάσταση που καλύπτουν 93,3 στρέμματα
	160	ορόσημα οικπέδα που καλύπτουν 93,3 στρέμματα
	132	διατηρητέα κτίρια που καλύπτουν 30 στρέμματα

ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΤΑΜΕΤΡΗΘΗΚΑΝ ΜΕΤΑΞΥ ΑΛΛΩΝ

61 κινέζικα καταστήματα	161 αποθήκες	31 οικία αναχής
--------------------------------	---------------------	------------------------

Η ΚΑΘΗΜΕΡΗ

Προσπερνάμε βιαστικά μια εγκαταλελειμμένη μονοκατοικία, από την οποία αναδίδεται βαριά δυσσομία. «Οι πυρκαγιές σε παλιά σπίτια είναι πλέον συχνό φαινόμενο. Έρχονται άνθρωποι από τον δήμο ή οι ιδιοκτίτες, τα σφραγίζουν με λαμαρίνες και την επόμενη μέρα έρχονται κάποιιοι και τα ανοίγουν... με ούνοκολληση! Φαντάζομαι ότι είναι αυτοί που τους εξυπηρετεί» να παραμένει η «πέλαταις» στην περιοχή», λέγει η κ. Μυλωνά. Ολόκληρη η περιοχή αναδίδει μιαν αίσθηση παρακμής, σαν κάτι φοβερό να έχει

Αναβάθμιση δύο κεντρικών οδών

Με τη βοήθεια γνωστών αρχιτεκτονικών γραφείων, η πρωτοβουλία πολιτών «Κ-Μ Πρότυπη Γειτονιά» κατέθεσε στον Δήμο Αθηναίων μια ολοκληρωμένη πρόταση για την αναβάθμιση δύο κεντρικών οδών της περιοχής, της Κεραμεικού και της Σαλαμίνος (βλ. «Κ-Μ & S.D»). Στόχος είναι οι δύο δρόμοι να ανανεωθούν σε αόνοες πολιτισμικές η μεν οδό Κεραμεικού με συνέδει το Εθνικό θέατρο με την Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων μέσω της νέας Δημοτικής Πνοκοθήκης, η δε οδό Σαλαμίνος, τον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού με την Ακαδημία Πλάτωνος μέσω του Δημοσίου Στάσου. Για τη σύνθεση της Κεραμεικού με το Εθνικό θέατρο εντάσσονται και μικρά τμήματα των οδών Μενάνδρου και Ζήνωνος. Οι προτάσεις προέκυψαν από το «εργαστήριο αρχιτεκτονικής» της ομάδας. Την πρόταση για την οδό Κεραμεικού σχεδίασε το γραφείο Antonas Office, με επικεφαλής τον αρχιτέκτονα Αριστέδη Αντωνό και της οδού Σαλαμίνος το γραφείο «S&S», υπό τον αρχιτέκτονα Θωμά Δαδούδη.

Η πρόταση είναι καμυλού κάτοσης, καθώς δεν προβλέπει μεγάλης κλίμακος παρεμβάσεις, αλλά στην πραγματικότητα την αύξηση του δημόσιου χώρου μέσω της επέκτασης των πεζοδρομίων και την κατασκευή ποδηλατοδρόμου, που εννοείται από το ανάγλυφο της περιοχής.

μέσα σ' ένα κενό. Δεν ελεγχείται άλλως πώς τα αστυνομικά μέτρα, αλλά και οι πολεοδομικές παρεμβάσεις που πρόσφατα ανακοινώθηκαν, αφορούν τις γύρω περιοχές, αλλά όχι το Μεταξουργείο και τον Κεραμεικό. Εδώ, τα πράγματα έχουν απλώς αφαιρεθεί στην τύχη

τους. Τις προάλλες, πήρε φωτιά μια κινέζικη αποθήκη με αναθήρες στην Κολοκυνθοί, κόντεψε να καεί το κτίριο. Ούτε όδες είχαν ούτε πυροσφάγια ούτε τίποτα», λέγει ο κ. Τσάκωνας.

Οχι απλοί καταγγέλλοντες

Η διατηρητότητα της «Κ-Μ Πρότυπης Γειτονιάς», της ομάδας που ίδρύσαν πριν από δύο χρόνια κάτοικοι και εργαζόμενοι στην περιοχή, είναι ότι δεν παρέμειναν απλοί καταγγέλλοντες (όπως πολλές από τις κινέζικες πολιτών), αλλά επέκριναν να κάνουν κάτι για να αλλάξουν τα πράγματα. Κατ' αρχάς, έκαναν μια χαρτογράφηση της περιοχής που περιβάλλεται από τις οδούς Πειραιώς, Κωνσταντινουπόλεως, Αχιλλεύς, Δεληγιώργη και την Ιερά Οδό. Στα 400 στρέμματα που καλύπτει βρίσκονται 202 εγκαταλελειμμένα κτίρια, 300 ερείπια ή μισοκρησμιμένα κτίρια, 132 διατηρητέα και 160 ορόσημα οικόπεδα (που καλύπτουν περίπου 93,3 στρ., δηλαδή σχεδόν το ένα τέταρτο της περιοχής!). Ωστόσο, οι πλατείες περιορίζονται σε 6,5 στρέμματα. Στην περιοχή καταμετρήθηκαν μεταξύ άλλων 61 κινέζικα καταστήματα, 161 αποθήκες και 31 οικία αναχής.

Άλλες ενέργειες

Εκτός από την καταγραφή της εικόνας της περιοχής τους, τα μέλη της «Κ-Μ Πρότυπης Γειτονιάς» προχώρησαν και σε άλλες ενέργειες. Με τη βοήθεια γνωστών αρχιτεκτονικών γραφείων, κατέθεσαν στον Δήμο Αθηναίων προτάσεις για την ποιοτική αναβάθμιση των οδών Κεραμεικού και Σαλαμίνος, έκαναν ενημέρωση για την ανακόκλιση, συμμετέχουν, κινούνται στη γειτονιά, αναζητούν τρόπους να παρέμβουν. «Είμαι ειλικρινής, εδώ, έτοιμοι να βοηθήσουμε» λέει ο κ. Τσάκωνας. «Αρκεί κάποιος να κοιτάξει προς το μέρος μας».

Η χρήση ενός think tank που αποτελείται από κόσμο της διανοήσης, τεχνοκράτες και εθελοντές-πολίτες, οι οποίοι φυσικά φέρονται να μη φέρουν κανένα ταξικό φορτίο, επιχειρείται να προσδώσουν κύρος στην όλη διαδικασία. Η πρόθεση για ανάκτηση του ελέγχου του χώρου στο Μεταξουργείο συμπίπτει με την ισοπέδωση της συλλογικής μνήμης της γειτονιάς, τόσο λόγω της ασύμβατης επανάχρησης των ιστορικών κελυφών όσο και λόγω της εγκατάλειψής τους. Εν τω μεταξύ, η ανάπτυξη της νέας ταυτότητας της περιοχής λόγω της εγκατάστασης ενός πλήθους πολιτισμικών χαρακτηριστικών, αποτελεί «ξένο σώμα» για την αστική ιδεολογία, μία άγνωστη κοινωνική σύνθεση, «επικίνδυνη» όσο και δελεαστική εμπορικά²¹. Έτσι με κινήσεις που κατεπίφαση ξεκινούν από τη βάση, παράλληλα με την απαρχή μιας οικοδομικής δραστηριότητας σύγχρονης αισθητικής, εκκινεί μια διαδικασία επόμενης φάσης μετασχηματισμών στο Μεταξουργείο που στόχο έχουν να το καταστήσουν μια πρότυπη γειτονιά.

²¹ Ενάντια στη λήθη-Μεταξουργείο, Κομπρεσέρ 1, Αθήνα 2011, σελ.40

4. ανάγνωση του παρόντος

Τι σημαίνει όμως ο όρος πρότυπη γειτονιά; Επίσης, ευοδώνεται η προσπάθεια αυτή της προτυποποίησης; Ποια είναι η πραγματική κατάσταση που υπερισχύει αυτή τη στιγμή στο Μεταξουργείο και τι στοιχεία φέρει; Ξεκινώντας αντίστροφα με τη σειρά των ερωτημάτων θα επιχειρηθεί μια απεικόνιση της τωρινής κατάστασης στο Μεταξουργείο, κυρίως μέσα από τη μελέτη του δημόσιου χώρου. Το πεδίο του δημόσιου χώρου δεν επιλέγεται τυχαία, αντίθετα είναι αυτό το οποίο λειτουργεί σαν πυκνωτής καταστάσεων και συμπεριφορών, καθώς διαπνέεται από το κοινό και συλλογικό. Είναι το πεδίο εκείνο στο οποίο συναρθρώνεται η δημόσια σφαίρα και άρα μπορεί κανείς να εξάγει συμπεράσματα που αφορούν, πέρα από το όριο του ατομικού, το σύνολο των χρηστών, κατοίκων, εργαζόμενων και επισκεπτών. Με την απάντηση των τριών παραπάνω ερωτημάτων θα γίνει προσπάθεια να απαντηθεί και η συλλογική υπόθεση εργασίας, καθώς μέσα από την αντίθεση της πραγματικής κατάστασης και της επιθυμητής από τους κυρίαρχους μηχανισμούς(αν εν τέλει αυτή αποδειχθεί ότι υπάρχει) θα διαφανούν και οι τάσεις και οι προοπτικές μετά το πέρας του τωρινού χρονικού στιγμιότυπου που επιλέγεται προς διερεύνηση από το σύνολο της ομάδας.

4.1 δημόσιος χώρος_πλατεία Αυδή

Για την απεικόνιση του τι συμβαίνει στο τώρα , με άξονα το δημόσιο χώρο, θα πρέπει να μελετηθούν οι χρήσεις γύρω από αυτόν, η κατάσταση του κτιριακού αποθέματος και η μορφολογία του χώρου, το κοινωνικό δυναμικό που φέρει η περιοχή, αλλά και το ιδεολογικό πλαίσιο που συστήνεται γύρω από αυτήν. Για τη μελέτη αυτή επιλέγεται η πλατεία Αυδή ως το δείγμα δημόσιου χώρου προς εξέταση. Η επιλογή αυτή δεν είναι τυχαία. Θα μπορούσε κανείς να πει ότι βρίσκεται και στο κέντρο των χωρικών μετασχηματισμών του Μεταξουργείου και εξηγούμεστε γιατί.

Η πλατεία αυτή είναι ίσως ο χώρος με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση χρηστών, βρίσκεται σε κεντρική περιοχή του Μεταξουργείου και όχι μόνο. Η έλλειψη δημόσιων χώρων συνεύρεσης καθιστά δύσκολη την επίτευξη επικοινωνίας μεταξύ των κατοίκων του Μεταξουργείου. Το δίκτυο των πεζοδρόμων δεν προσφέρεται για τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου των πολλών λόγω των χρήσεων που φιλοξενούν, ενώ η πλατεία Αυδή φιλοξενεί ένα μικρό μέρος της κοινότητας. Όσον αφορά τους χρήστες της πλατείας, μετά από μικρή επιτόπια έρευνα, διαπιστώθηκε ότι συγκεντρώνει τον μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών σε σχέση με τις άλλες τρεις πλατείες της περιοχής. Το μεγαλύτερο ποσοστό επισκεπτών συναντάται τις απογευματινές ώρες καθημερινής ημέρας και τα Σαββατοκύριακα. Έντονη είναι η παρουσία των παιδιών, τα οποία επιλέγουν τον συγκεκριμένο δημόσιο χώρο για ανάπαυση, συζήτηση, παιχνίδι αλλά και βόλτα με ποδήλατο. Το ίδιο υψηλή είναι και η παρουσία ενήλικων γυναικών, οι οποίες επισκέπτονται στην πλατεία για περιήγηση με τα παιδιά τους ή σε παρέες. Επίσης, εμφανίζονται και αρκετοί ενήλικες άνδρες, κυρίως μετανάστες, οι οποίοι αναπαύονται και κοινωνικοποιούνται στον τόπο αυτόν. Ακριβώς αυτά τα χαρακτηριστικά ανέγνωσε και ο ίδιος ο κρατικός μηχανισμός από το 2007 και μετά, οργανώνοντας τη μελέτη ανάπλασης της πλατείας. Το ίδιο είχε διαβλέψει και το ιδιωτικό κεφάλαιο όταν η εταιρία ανάπτυξης ακινήτων Oligos ξεκίνησε να αγοράζει οικόπεδα στα όρια της πλατείας και εν τέλει να χτίσει μοντέρνα μεγαθήρια που βρίσκονταν σε πλήρη αντίθεση με την κλίμακα της περιοχής και απευθύνονταν σε συγκεκριμένο πρότυπο χρηστών. Σκόπευε μάλιστα να κάνει επενδύσεις 100 εκατ. ευρώ για αναπλάσεις σε παλιά κτίρια και κοινόχρηστους χώρους της περιοχής του Κεραμικού και του Μεταξουργείου, εκμεταλλευόμενη τις χαμηλές αξίες γης. Επενδύσεις οι οποίες βέβαια, βραχυμεσοπρόθεσμα δυνητικά αποδίδουν τεράστια ποσοστά κέρδους, με το βασικό κόστος εν τέλει να μετατίθεται στον κρατικό μηχανισμό... Το 2006 η ιδιωτική κατασκευαστική εταιρία «ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ» σε συνεργασία με αρχιτεκτονικό περιοδικό, διεξήγαγε πανευρωπαϊκό αρχιτεκτονικό διαγωνισμό, με αντικείμενο τον σχεδιασμό πρότυπου συγκροτήματος κατοικιών και καταστημάτων στην οδό Μυλλέρου.

Η κατασκευή αυτού του συγκροτήματος πολυτελούς κατοικίας σε συνδυασμό με τη λειτουργία καταστημάτων αναψυχής περιμετρικά της πλατείας, προσέλκυσε το ενδιαφέρον δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων. Συνεχίζοντας, το 2010, ο Δήμος Αθηναίων προχώρησε στην αναδιαμόρφωση του πρώην εργοστασίου μεταξιού και στη μετατροπή του σε Δημοτική Πινακοθήκη, δίνοντας σαφή έμφαση στην ανάπτυξη της πολιτισμική βιομηχανίας στην περιοχή. Γεγονός που επιβεβαιώνεται και από την επιλογή της καλλιτεχνικής ομάδας «ReMap ΚΜ» να χρησιμοποιήσουν την πλατεία Αυδή ως το κέντρο διοργάνωσης των εκδηλώσεων τους για το έτος 2011²².

²² <http://remapkm.org/>, 2012

Παράλληλα τα μαγαζιά που άνοιξαν στην πλατεία πάλι στόχο είχαν την ανάδειξη ενός νέου πολιτιστικού προτύπου που θα βρισκόταν σε σύμπνοια και θα αντλούσε όφελος από τον καλλιτεχνικό και πολιτιστικό χαρακτήρα που αναδυόταν λόγω της εγκατάστασης θεάτρων και πολιτιστικών χώρων στα περίεξ, ενώ αυξανόταν παράλληλα και ο αριθμός νυχτερινών μαγαζιών διασκέδασης. Οι χρήσεις και οι κινήσεις αυτές, πράγματι προσέλκυαν χρήστες από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, κυρίως ανώτερες οικονομικά, όχι όμως σε επίπεδο μόνιμης κατοικίας ή εργασίας στο Μεταξουργείο, αλλά ως παροδικούς επισκέπτες.

4.2 ο ρόλος των φορέων

Συνεπικουρικά σε αυτήν τη διαδικασία λειτουργούν και ομάδες όπως η ΚΜ Πρότυπη γειτονιά, οι οποίες έχουν αναλάβει το μεγαλύτερο ποσοστό του φορτίου του μετασχηματισμού, λειτουργώντας ως διεκκυστίδα. Αναλαμβάνουν να συγκεντρώσουν ό,τι μελέτη και δράση αλλαγής προτείνεται για την περιοχή, φροντίζοντας να την «αποχρωματίσουν» ιδεολογικά. Στην πραγματικότητα συμβαίνει το αντίθετο. Οι ομάδες αυτές αποτελούν πολιορκητικό κριό για την εφαρμογή των μεταλλαγών στο Μεταξουργείο και προσυπογράφουν τα συμφέροντα των επιχειρηματιών και των ανώτερων στρωμάτων που θέλουν να επιβληθούν στην περιοχή υλικά και ιδεολογικά. Πίσω από την ΚΜ Πρότυπη γειτονιά, η οποία αυτοχαρακτηρίζεται ως μη κερδοσκοπική, βρίσκεται η εταιρία ανάπτυξης ακινήτων Oligos η οποία θέτει ολόκληρο πλάνο κατοίκησης και εξέλιξης της περιοχής. Βάζοντας η ίδια τα θεμέλια, αναπτύσσει σκεπτικό γύρω από την ανανέωση του κτιριακού αποθέματος, ζητά την αξιοποίηση ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών εργαλείων τύπου Jessica για την «αστική ανάπτυξη» και προλειαίνει το έδαφος για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων που έχουν να κάνουν με το κλίμα ασφάλειας στην περιοχή και την «εκκαθάρισή» της από οποιασδήποτε μορφής παραβατικότητα, με ό,τι συνεπάγονται αυτά.

Επί της ουσίας δηλαδή προτείνει τους τρόπους και τα μέσα με τα οποία το κράτος θα ανοίξει το πεδίο στις ίδιες τις εταιρίες για να εδραιώσουν και να επεκτείνουν την κερδοφορία τους, παράλληλα με ένα πέπλο αστυνομικής επιβολής και μονομερούς προστασίας τους, εις βάρος των υπαρχόντων κατοίκων. Για να μην εκτίθενται όμως τέτοιου τύπου επιχειρηματίες, τα εγχειρήματα αυτά επενδύονται με ένα προκάλυμμα καλλιτεχνικής και πολιτιστικής έκφρασης. Για αυτόν το λόγο επιστρατεύονται ως συγκοινωνούντα δοχεία, άλλες μη κερδοσκοπικές, ιδιωτικά χρηματοδοτούμενες εταιρίες με τη μορφή ανοιχτής πλατφόρμας όπως το remap, που προσανατολίζονται σε καλλιτεχνικά δρώμενα ανά τακτά χρονικά διαστήματα, κρατώντας το ενδιαφέρον και τα βλέμματα στην περιοχή ενεργό. Πρόκειται για την προσπάθεια επιβολής ενός συγκεκριμένου οράματος για το Μεταξουργείο που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την μέχρι πρότινος κατάσταση της περιοχής.

ΓΙΝΕ ΜΕΛΟΣ

4.3 ανάλυση επικρατουσών τάσεων

Με μια πρόχειρη ανάγνωση της κατάστασης μπορεί να δει κανείς ότι το όραμα αυτό δεν έχει πετύχει το στόχο του στην ολότητά του. Ο χώρος δεν έχει αλλάξει δραματικά, ούτε οι λειτουργίες της γύρω περιοχής. Το συντριπτικό ποσοστό των μόνιμων κατοίκων και εργαζόμενων αποτελείται από χαμηλά στρώματα, με δυναμική μερίδα μεταναστών, εξακολουθεί να υπάρχει εγκληματικότητα (πράγμα φυσιολογικό για μέρη που συγκεντρώνουν καταπιεσμένες οικονομικά και κοινωνικά μερίδες) και η περιοχή γενικά δεν καλύπτει ούτε λίγο τον χαρακτηριστικό τόπο διαβίωσης για ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Υπάρχει δηλαδή μεγάλη αντίθεση μεταξύ της πραγματικότητας και του οράματος που προσπαθεί να εφαρμοστεί.

Έχει σημασία να αναλογιστεί κανείς τους λόγους για τους οποίους δε συντελείται ολοκληρωτικά αυτή η μεταβολή. Και επιλέγεται ο πληθυντικός για τί δεν πρόκειται για μια κατάσταση μονοσήμαντη, αλλά για ένα σύμπλεγμα ποικίλων αιτιών. Σε πρώτη φάση, όπως αναφέρθηκε παραπάνω το αποτύπωμα στο χώρο και στο χρόνο είναι οι συσχετισμοί που προκύπτουν μέσα από διαπάλη. Οι συσχετισμοί, λοιπόν, αυτή τη στιγμή δεν είναι ξεκάθαροι. Δεν μπορεί κανείς να μιλήσει για ολική κυριαρχία της μιας πλευράς πάνω στην άλλη ώστε να επιβληθεί και το αντίστοιχο πρότυπο. Πρώτον η χρονική συγκυρία της κρίσης έχει παγώσει τα εργαλεία για να επιτευχθεί μια ολοκληρωμένη χωρική και πολιτιστική αλλαγή, παρόλο που γενικά θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως ευκαιρία. Ακόμα και έτσι όμως σε αυτήν την περίπτωση το επενδυτικό κεφάλαιο χρειάζεται χρηματοδοτικά εργαλεία

που παρέχονται από το κράτος και αυτή τη στιγμή οι προτεραιότητες επανατοποθετήθηκαν και προωθήθηκαν διαφορετικού τύπου αλλαγές στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό. Ακόμα και να υπήρχαν οι προϋποθέσεις αυτές, όμως, τα κυρίαρχα στρώματα δεν μπορούν να ποντάρουν σε μια εξάλειψη των πλειοψηφικών χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων, ακριβώς γιατί πρέπει να παρέχουν τις κατάλληλες συνθήκες για την αναπαραγωγή και εκμετάλλευσή τους²³. Τρίτον, ειδικά σε συνθήκες κρίσης, που η συμπίεση των χαμηλών στρωμάτων αυξάνεται σε βαθμό βίαιης φτωχοποίησης και εξαθλίωσής τους, αυξάνεται το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και αντίδρασής τους, πράγμα που σημαίνει ότι βρίσκονται σε καλύτερη θέση διεκδίκησης δικαιωμάτων και χώρου. Βέβαια, οι λόγοι αυτοί δε σημαίνει ότι θα εξακολουθήσουν να έχουν την ίδια ισχύ για πάντα. Με τους παραμικρούς χειρισμούς η κατάσταση αυτή μπορεί να αντιστραφεί και τότε όντως να προχωρήσουν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό οι διεργασίες μετασχηματισμών στο Μεταξουργείο.

Τι θα σημαίνει όμως η επιτυχία του οράματος αυτού; Τι προβλέπει εν τέλει το όραμα αυτό και τι μπορεί να σημαίνει για μια περιοχή όπως το Μεταξουργείο;

Το όραμα αυτό μιλά για τη διαμόρφωση μιας πρότυπης γειτονιάς. Μιας γειτονιάς στην οποία θα μένουν ανώτερα μικροαστικά στρώματα, κόσμος της διανόησης, οικογένειες και αυτοδημιούργητοι νεολαίοι. Μιλά για επανακατοίκηση της περιοχής σαν να μην υπάρχουν αυτή τη στιγμή κάτοικοι εκεί. Μιλά για κενούς και αξιοποιήσιμους χώρους σαν να μην υπάρχουν χρήστες εκεί. Μιλά για δράσεις που θα προσελκύουν το επιχειρηματικό συμφέρον, πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει να απομακρυνθούν άλλες ανταγωνιστικές προς αυτό (βλέπε οίκοι ανοχής και κινέζικο εμπόριο). Θα ενισχυθούν οι νόμιμοι αλλά θα εκδιωχθούν οι παράνομοι μετανάστες, θέση που εξαρχής εισάγει την έννοια της νομιμότητας στην ύπαρξη ενός κατοίκου. Μιλά για νέα αρχιτεκτονική σε υφιστάμενα κτίρια, μόνο και μόνο επειδή αυτά είναι κενά. Μιλά για αξιοποίηση του κενού χώρου, με ευπρόσδεκτο το ιδιωτικό κεφάλαιο, βγάζοντας από το πλάνο την πιθανότητα απόδοσής του στον ήδη ελλιπή δημόσιο χώρο. Μιλά για αναζωογόνηση της περιοχής με πρότυπους για τα ελληνικά δεδομένα όρους και τονίζει ότι η περιοχή δεν έχει συγκεκριμένη ταυτότητα, μόνο και μόνο γιατί η υπάρχουσα «ταυτότητα» δε συνάδει με τις κατευθύνσεις αυτού του οράματος...

²³ Φρίντριχ Έγκελς, *Για το ζήτημα της κατοικίας*, σελ59- 62, 2012

Με λίγα λόγια αν επιτευχθεί μελλοντικά αυτό το όραμα θα μιλάμε για μια πλήρη μεταλλαγή σε κάθε τομέα της μορφής και ζωής του Μεταξουργείου, σαν αυτό να ήταν κενό χαρτί που πάνω του σχεδιάστηκε κάτι εξαρχής. Πρόκειται για ένα όραμα που φέρει έντονα το στοιχείο του εξευγενισμού, πράγμα που σημαίνει ότι στην εφαρμογή του οι συνέπειες για τα κοινωνικά στρώματα που διαμένουν στην περιοχή θα είναι κατατρεχτικές. Στην Ελλάδα πουθενά, μέχρι στιγμής, δεν υπάρχει δείγμα ολοκληρωτικού εξευγενισμού όπως αυτός υφίσταται στις χώρες του εξωτερικού. Πιθανόν με τέτοια μορφή να μην υπάρξει για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα ακόμη. Αυτό όμως εξαρτάται και από το βαθμό ενσωμάτωσης των νεοφιλελεύθερων προτύπων στην οικονομία και την ιδεολογία του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού. Πριν εμπεδωθούν και εφαρμοστούν τα οποιαδήποτε χωρικά, πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά πρότυπα θα πρέπει να εμπεδωθούν πλήρως τα οικονομικά και ιδεολογικά. Παρόλο που σε επίπεδο οικονομίας η Ελλάδα αφομοιώνεται με γοργούς ρυθμούς, σε επίπεδο ιδεολογικό ακόμα κρατά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά λόγω των ιστορικών καταβολών της. Ακόμα και αυτά όμως βρίσκονται υπό συνεχή συμπίεση από την καθεστηκυία τάξη, πράγμα που σημαίνει ότι χωρίς πάλη προς την αντίθετη κατεύθυνση, κυρίως με την υπόδειξη διαφορετικών προτύπων και κατευθύνσεων, τα κυρίαρχα πρότυπα τείνουν να εμπεδοθούν. Η άρση των ορίων του ιδιωτικού δίνει στο δημόσιο χώρο τη δυνατότητα να δεχτεί χρήστες και διεργασίες που δεν καθορίζονται απαραίτητα από εμπορικές σχέσεις και συναλλαγές, δίνει συνεπώς μια αίσθηση ελευθερίας που τονίζει ιδιαίτερα την άυλη υπόστασή του και του δίνει έναν έντονα ιδεολογικό χαρακτήρα. Τα χαρακτηριστικά αυτά τον καθιστούν πολύτιμο και προς τις δυο μεριές (αστική και εργατική τάξη) και καθιστούν τον ίδιο ως ζήτημα διαπάλης, καθώς ο έλεγχός του δίνει προοπτικές για περαιτέρω ζητήματα διεκδίκησης. Συνίσταται, λοιπόν, ο δημόσιος χώρος και με τη φυσική αλλά και την άυλη υπόστασή του ως ένα αντικείμενο με διττό ρόλο κατά τον οποίο διαδραματίζεται μάχη για αυτόν, ώστε να μπορεί να γίνεται καθημερινά μάχη σε αυτόν. Μέσα σε μια τέτοια κατάσταση το Μεταξουργείο και ο δημόσιος χώρος του είναι και αυτό ένα υπαρκτό διακύβευμα μαζί με όλο το κέντρο της Αθήνας.

5. μια άλλη οπτική

Σε αυτό το σημείο θα παρατεθεί μια λογική αντίθετης κατεύθυνσης που θα μπορεί να αποτελεί ένα αντίπαλο όραμα. Δε θα χρησιμοποιηθεί ο όρος «πρότυπο» για αυτό, γιατί ο όρος πρότυπο μάλλον φέρει μια βαριά χροιά με όψεις επιβολής, αντί να είναι μια αναδυόμενη κατάσταση που θα μπορούσε να γεννάται από την ίδια την πραγματικότητα, αφομοιώνοντας χαρακτηριστικά που ήδη υπάρχουν. Η μεταχείριση του αστικού ιστού και του ιστορικού του αποθέματος δε μπορεί να προσποιηθεί ότι τα κοινωνικά υποκείμενα του τόπου είναι απόντα και δε συμμετέχουν στη διαμόρφωση του αστικού χώρου όπου κατοικούν και δραστηριοποιούνται. Αποτελούν στην πραγματικότητα ενεργούς συντελεστές και διαμορφώνουν την κατοίκηση τους στην καθημερινή διαβίωση²⁴. Σαν αντίπαλο όραμα λοιπόν θα μπορούσε να είναι μια εικόνα του Μεταξουργείου που δε θα χρειαζόταν να αποπεμφθεί ο μισός και πλέον πληθυσμός του ως παρίες. Θα μπορούσε να υφίσταται μια συνύπαρξη ντόπιων και μεταναστών, χωρίς να μπαίνει ο φραγμός του νόμιμου και μη. Για να μπορέσει να υπάρξει τέτοια προοπτική όμως χρειάζεται εκτός από την ατομική πρακτική και συμπεριφορά, κρατική πολιτική που θα χτυπά στον πυρήνα τις γενεσιουργές αιτίες των προβλημάτων. Η εγκληματικότητα για παράδειγμα δεν είναι αυτοφυής. Είναι μια αναγκαστική απόρροια της εξαθλίωσης. Για να χτυπηθεί χρειάζονται μέτρα κατά της ανεργίας και εξασφάλιση ανθρώπινων όρων διαβίωσης. Χρειάζονται δηλαδή κίνητρα όχι για το μονομερές επιχειρηματικό συμφέρον, αλλά για την ενδυνάμωση της παραγωγικής βάσης με επαναλειτουργία των βιοτεχνικών μονάδων, ως μαζικών παροχών εργασίας. Επίσης χρειάζεται αποκατάσταση των κακών κτιριακών κελυφών, όχι για να εκδιωχθούν οι παλιοί κάτοικοι και να έρθουν νέοι με υψηλότερα ενοίκια, αλλά να ζήσουν ανθρώπινα και με χαμηλά ενοίκια οι παλιοί. Το Μεταξουργείο δεν μπορεί να είναι μια περιοχή μονοθεματικού χαρακτήρα που θα παρέχει στέγη μόνο σε ψυχαγωγικές λειτουργίες. Πρέπει να υπάρξει περιορισμός σε αυτές με παράλληλη αύξηση των υπόλοιπων λειτουργιών, ώστε η συνοικία να έχει όσο κατά το δυνατόν περισσότερη αυτάρκεια. Τέλος ο δημόσιος χώρος της και το

²⁴ Ενάντια στη λήθη-Μεταξουργείο, Κομπρεσέρ 1, Αθήνα 2011, σελ.44

φυσικό περιβάλλον δεν πρέπει να αποτελούν υπολείμματα και άχρηστους χώρους. Είναι σημαντικό να υπάρχει σαφής σχεδιασμός και πρόβλεψη ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες για μια ζωντανή γειτονιά που θα προτρέπει την κοινωνική μείξη και ανταλλαγή ιδεών. Όλα αυτά βέβαια δεν εννοεί κανείς να υλοποιηθούν με τη λογική του «εμπρός πίσω!», αλλά σε μια λογική ξεπεράσματος της κρίσης μέσα από παραδείγματα που δείχνουν ένα δρόμο διαφορετικό. Ένα δρόμο που βάζει σε πρώτο πλάνο τις κοινωνικά και όχι οικονομικά συμφέροντα, ένα δρόμο που θα εμπερικλείει στο DNA του όχι την εκμετάλλευση, αλλά την αρμονική συμβίωση.

6. συμπερασματικά

Τελειώνοντας όπως ξεκινήσαμε, βλέπουμε ότι οι συγκρούσεις των διαφορετικών φυσιολογικών αποχρώσεων που προκύπτουν σε ένα συγκεκριμένο χώρο είναι σε πλήρη ανάδραση με τις αντιθέσεις που ενυπάρχουν σε αυτόν. Ένας χώρος είναι η οπτικοποίηση των διαρκώς μετασχηματιζόμενων αντιθέσεων που προκύπτουν σε κυρίαρχο βαθμό από τα κοινωνικά υποκείμενα και τον τρόπο με τον οποίο αυτά εντάσσονται στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Με βάση αυτό λοιπόν, μπορούμε να πούμε ότι ο αστικός χώρος στη νεοφιλελεύθερη κοινωνία του 21^{ου} αι. αποτελεί συνιστά ένα διαρκές διακύβευμα. Δεδομένης της κατάστασης της οικονομικής κρίσης, και του πώς αυτή μεταφράζεται στην Ελλάδα, τα παραδείγματα ειδικά στο αθηναϊκό κέντρο, νεότερων μετασχηματισμών που συντελούνται αυτή τη στιγμή είναι πολλά. Το Μεταξουργείο σίγουρα είναι ένα από αυτά τα παραδείγματα που κινεί πολύ μεγάλο ενδιαφέρον σε σχέση με το αν εφαρμόζεται η πρακτική του «εξευγενισμού» σε αυτό ή όχι.

Κατά τον Smith, ο «εξευγενισμός» εμφανίζεται όταν η διαφορά αξίας και υπεραξίας είναι αρκετά μεγάλη, ώστε οι επενδυτές να μπορούν να αγοράσουν φτηνά τη γη, και στη συνέχεια να μπορούν να την πουλήσουν αποκομίζοντας ικανοποιητικό κέρδος. Στην όλη αυτή διαδικασία του «εξευγενισμού», ο ρόλος του κράτους είναι ιδιαίτερα σημαντικός καθώς είτε ουσιαστικά καθοδηγεί την «εξευγενιστική» τροχιά των γειτονιών αναλαμβάνοντας το ρίσκο της επένδυσης (πρώτο ρεύμα), ή απλά υποβοηθά τους επενδυτές με διάφορα κίνητρα και ελαφρύνσεις (δεύτερο ρεύμα) (Hackwarth & Smith 2001). Η όλη διαδικασία περιγράφεται ως η επιστροφή στο κέντρο της πόλης· πρόκειται για την επιστροφή κυρίως του κεφαλαίου, και λιγότερο των ανθρώπων. Κατά τη διάρκεια αυτών των ανακατατάξεων, αναδύεται το «αστικό σύνορο» (urban frontier) που κατακτούν οι ανώτερες κοινωνικοοικονομικές ομάδες, δαμάζοντας το κέντρο από την «αγριότητα των γηγενών», κατά την προσπάθεια διάσωσης του από περαιτέρω υποβάθμισή του²⁵.

Στο τωρινό χρονικό στιγμιότυπο που μας αφορά, αν και ψήγματα αυτής της κατάστασης που περιγράφηκε παραπάνω έχουν εφαρμοστεί, σίγουρα κανείς δεν μπορεί να μιλήσει για ολοκληρωτική αλλαγή των συνθηκών ή για πλήρη εφαρμογή ενός τέτοιου σχεδίου. Αυτή τη στιγμή, μπορεί να υπάρχουν οι αναγκαίες, δεν υπάρχουν οι ικανές συνθήκες συνθήκες όμως που να στρώνουν το δρόμο σε αυτές τις πρακτικές.

Όπως περιγράφηκε και νωρίτερα όμως, τα ενδεχόμενα στο εγγύς μέλλον είναι ανοιχτά. Για αυτό το λόγο καλό θα είναι να υπάρχει μια άλλη προοπτική που να μπορεί να συγκροτήσει τον αντίπαλο πόλο της κατεύθυνσης του εξευγενισμού, με όποια μορφή και αν εκφράζεται αυτός, ήπια ή μη. Κανείς δεν αρνείται ότι στον αστικό χώρο δεν πρέπει να υπάρξουν αλλαγές. Αυτό θα έτεινε σε μια μηδενιστική αντιμετώπιση των ζητημάτων της πόλης, που στην πραγματικότητα θα εθελουφλούσε στα ίδια της τα προβλήματα και τις προκλήσεις. Οι

²⁵ Γεωργία Αλεξανδρή, *Ανιχνεύοντας τις τάσεις του «εξευγενισμού» στο κέντρο της Αθήνας: η περίπτωση του Μεταξουργείου*, μέρος του συλλογικού τόμου *Το κέντρο της Αθήνας ως πολιτικό διακύβευμα*, σελ 205-209, Αθήνα 2013

όποιες αλλαγές όμως δεν μπορούν να προκύπτουν με άλλο τρόπο, παρά με την εις βάθος διερεύνηση των κοινωνικών διεργασιών. Ο David Harvey το περιγράφει γλαφυρά.

«Το ερώτημα του τι είδους πόλη θέλουμε δεν μπορεί να χωριστεί από το τι είδους άνθρωποι θέλουμε να είμαστε, τι είδους κοινωνικές σχέσεις αναζητούμε, τι σχέσεις διατηρούμε με τη φύση, τι τρόπο ζωής επιθυμούμε, τι είδους τεχνολογίες κρίνουμε κατάλληλες, τι αισθητικές αξίες έχουμε. Το δικαίωμα στην πόλη είναι, άρα, πολύ περισσότερα πράγματα από το δικαίωμα της ατομικής πρόσβασης στους πόρους που ενσωματώνει η πόλη: είναι το δικαίωμα να αλλάξουμε τους εαυτούς μας αλλάζοντας την πόλη περισσότερο σύμφωνα με τις επιθυμίες της καρδιάς μας. Είναι, επιπλέον, ένα συλλογικό παρά ένα ατομικό δικαίωμα αφού η αλλαγή της πόλης βασίζεται στην άσκηση συλλογικής εξουσίας επί των διαδικασιών της αστικοποίησης. Η ελευθερία να κατασκευάσουμε και να ανακατασκευάσουμε τους εαυτούς μας και τις πόλεις μας, υποστηρίζω πως είναι, ένα από τα πιο πολύτιμα αλλά και τα πιο παραμελημένα ανθρώπινα δικαιώματά μας²⁶.»

²⁶ David Harvey, *The right to the city*, σελ 315-318, 2008

βιβλιογραφία

Αγριαντώνη Χ. – Χατζηιωάννου Μ. Χ. (1995), **Το Μεταξουργείο της Αθήνας**, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών-Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα,.

Έγκελς Φρίντριχ (2012), **Για το ζήτημα της κατοικίας**, Σύγχρονη Εποχή Μπελαντής Δημήτρης(1997), **Οι κοινωνίες της επιτήρησης_έλεγχος και πρόληψη στην κεφαλαιοκρατική κοινωνία**, Ουτοπία 26, Αθήνα

Παναγιωτάτου Ελίζα(1988), **Συμβολή σε μια ενιαία θεώρηση του χώρου και σε μια άλλη σχεδιαστική πρακτική**, Αθήνα

Ταξιάρχη Παναγιώτα, **Το Μεταξουργείο_ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη από την αρχαιότητα ως σήμερα**

Συλλογικό έργο (2013), **Το κέντρο της Αθήνας ως πολιτικό διακύβευμα**, ΕΚΚΕ,Αθήνα

Ενάντια στη λήθη-Μεταξουργείο, Κομπρεσσέρ 1, Αθήνα 2011

Gospodini Aspa(2004), **Urban morphology and place identity in european cities: built heritage and innovative design**, Journal of Urban Design, vol.9, no.2, Carfax Publishing

Harvey David(2009), **Social justice and the city_revised edition**, The University of Georgia Press Athens&London

Lefebvre Henri(2006), **Δικαίωμα στην Πόλη – χώρος και πολιτική**, Κουκίδα, Αθήνα

Ιστότοποι

www.gek-terna.com

www.oliaros.com

www.domes-architecture.com

www.kathimerini.gr

www.tovima.gr

www.lifo.gr

www.athinorama.gr

kmprotypigeitonia.org

Metaxourgeio.wordpress.com

Istorikoghetto.blogspot

Kerameikos.blogspot

Metaxourgeio.blogspot

Remapkm.org

ευρετήριο εικόνων

σελ.5 πηγή: americaljail.org

σελ. 7 «κατοικία μεταναστών» πηγή: metaxourgeio.wordpress.com

σελ.8 « η αντίθεση στην κατοικία» πηγή: metaxourgeio.wordpress.com

σελ.9 « κινέζικη αγορά» πηγή: www.newsbomb.gr

σελ. 11 « το αποτύπωμα του χρόνου στα κελύφη» πηγή: www.lifo.gr

σελ. 15 « η αντιμετώπιση του αστικού τύπου» πηγή:
www.kathimerini.gr

σελ. 17 « πλατεία Αυδή» πηγή: www.lifo.gr

σελ.18 πάνω « το συγκρότημα κατοικιών ΓΕΚ-ΤΕΡΝΑ»

πηγή: www.gek-terna.com, www.tovima.gr

σελ. 18 κάτω «λογότυπο project REMAP 4» πηγή: www.neolaia.gr

σελ. 19 πάνω « εναλλακτικά πολιτιστικά events στο Μεταξουργείο»
πηγή: metaxourgeio.wordpress.com

σελ. 19 κάτω « νυχτερινή ζωή στο Μεταξουργείο»

πηγή: www.athinorama.gr

σελ. 20 « λογότυπο εταιρίας Oliaros» πηγή: www.oliaros.com

σελ. 21 « συμμετέχουμε όλοι στην ΚΜ Πρότυπη γειτονιά!»

πηγή: kmprotypigeitonia.org

σελ. 23 πηγή « www.aicpa.org»

σελ. 24 πηγή « www.dfunkd.com»

σελ. 25 πηγή « www.dreamstime.com»

** Όλες οι εικόνες και φωτογραφίες στην εργασία αυτή είναι επεξεργασμένες ψηφιακά από τη συγγραφέα*

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ | ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Β: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ – ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ |
ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΣΤΟ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΔΙΔΑΣΚΟΥΣΑ

ΔΙΔΑΣΚΟΥΣΑ | ΕΛΙΖΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ

ΑΤΟΜΙΚΗ ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ |

ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΕΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΕΣ.
ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΣΤΙΣ
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΥ.

ΕΚΠΟΝΗΣΗ | ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΑΤΣΑΟΥΝΗ

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ...	114
------------------------------	------------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΠΤΥΧΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΥ

1.1 Διερεύνηση εισροής στρωμάτων ανώτερης οικονομικής κλίμακας	117
1.1.1 Αποτύπωση της κατάστασης του κτιριακού αποθέματος της κατοικίας, με βάση τον παράγοντα ανακαινισμένα ή νεόδμητα.	118
1.1.2 Διαμόρφωση τιμών ακινήτων	118
1.1.3 Αποτύπωση εναλλακτικών μαγαζιών διασκέδασης και πολιτιστικών χώρων	119
1.2 Μια ανάγνωση των μεταλλαγών	120

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΥ

2.1 Ιστορική αναδρομή – εξέλιξη κοινωνικής σύστασης	121
2.2 Παγκόσμιες αλλαγές ως προς τον αστικό χώρο	122
2.4 Αναπτυξιακή πρακτική – Δράση κτηματομεσιτικού τομέα στον νέο αιώνα	125
2.5 Μια αποτίμηση των πολιτικών που εφαρμόστηκαν	127

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΝΕΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ

3.1 Ευρωπαϊκή πολιτική για τον αστικό χώρο	129
3.2 Προσέγγιση του νέου αναπτυξιακού λόγου για το κέντρο της Αθήνας μέσω του ΡΣΑ 2014	132
3.2.1 Μελέτη του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας/ Αθήνα 2020	132
3.2.2 Αξιολόγηση αναπτυξιακού λόγου με βάση τα δεδομένα της περιοχής του Μεταξουργείου	134

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ	136
----------------------------	------------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	138
---------------------	------------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	140
------------------	------------

I. ΧΑΡΤΕΣ	140
-----------	-----

II. ΠΙΝΑΚΑΣ	144
-------------	-----

III. ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ	147
----------------------------	-----

ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ...

Το Μεταξουργείο αποτελεί ένα ιδιότυπο παράδειγμα περιοχής, καθώς οι ανταγωνιστικές δυναμικές και εισροές που δέχθηκε τα τελευταία χρόνια προκάλεσαν κοινωνικές ανακατατάξεις, στην πάνω από ένα αιώνα σύσταση του ως εργατική, λαϊκή συνοικία. Οι μετασχηματισμοί που δέχθηκε, αν και αναχαιτίστηκαν την περίοδο της κρίσης άφησαν το αποτύπωμά τους, μέσα από τον σχηματισμό μιας ανομοιογενούς κοινωνικής συγκρότησης. Σε αυτή την ιδιότυπη συνθήκη, η περιοχή εντάσσεται στις προτεραιότητες επέμβασης του αστικού σχεδιασμού για το κέντρο της Αθήνας, λόγω των αυξημένων κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει. Η πολιτική βέβαια που ασκείται, ήδη από τη δεκαετία του '80, έγκειται στο όραμα μετατροπής της Αθήνας – περιοχές της οποίας φιλοξενούσαν έντονη βιομηχανική και βιοτεχνική δραστηριότητα, με ανάλογη κοινωνική σύσταση - σε σύγχρονο μητροπολιτικό κέντρο πολιτιστικών, καταναλωτικών και τουριστικών δραστηριοτήτων. Η ιδέα αυτή, θα αποτελέσει μέχρι σήμερα βασική αρχή χάραξης πολιτικών για το Μεταξουργείο, στην κατεύθυνση της προσπάθειας εγκαθίδρυσης μιας νέας φυσιογνωμίας σε αυτό, με έμφαση στον πολιτισμό και στα σύγχρονα παγκόσμια πρότυπα. Η κατεύθυνση αυτή εμφανίζεται στον αναπτυξιακό λόγο και ως η βασική στρατηγική επίλυσης των σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η περιοχή.

Ο αναπτυξιακός λόγος θα αποκτήσει κάποια σχετική έκφραση σε πρακτικό επίπεδο, όταν θα αρχίσει να αναπτύσσεται επενδυτικό ενδιαφέρον για την περιοχή. Η δράση των δύο αυτών συνιστωσών κράτους-αγοράς, οδήγησαν σε μια σχετική προσέλκυση ατόμων ανώτερων οικονομικά στρωμάτων, διαφόρων οικονομικών βαθμίδων, με στοιχεία ανώτερης και ανώτατης πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και εξεζητημένα καταναλωτικά πρότυπα. Οι τάσεις εισροής που αναπτύχθηκαν την τελευταία δεκαετία έμειναν στάσιμες από την οικονομική κρίση, φέροντας όμως αλλαγές στην σύσταση της περιοχής, που ίσως επιφυλάσσει δυναμικές ανάπτυξής της στο μέλλον. Σε πιο σημαντικό βαθμό εκφράστηκε μέσω της ανάπτυξης του τομέα της «εναλλακτικής», όπως ίσως θα μπορούσαμε να την χαρακτηρίσουμε, διασκέδασης και ψυχαγωγίας η οποία συνεχώς μεγεθύνεται.

Η νέα φυσιογνωμία, όμως, που επιχειρείται να εγκαθιδρυθεί δεν διαμορφώνεται σε ένα κενό πεδίο. Αντίθετα εφαρμόζεται σε μια υπάρχουσα γειτονιά, που αποτελεί για πάνω από έναν αιώνα τόπο κατοικίας εργατικών λαϊκών στρωμάτων και ευπαθών κοινωνικά ομάδων, οι οποίοι και συνεχίζουν να αποτελούν την πλειοψηφία του πληθυσμού. Οι διαδικασίες που συντελούνται προκαλούν πρόσθετες δυσμενείς πιέσεις προς τις χαμηλότερες κλίμακες των ομάδων αυτών, οι οποίες ήδη υποφέρουν από υψηλά ποσοστά ανεργίας και οικονομική, στεγαστική και εκπαιδευτική αποστέρηση.

Από την άλλη το νέο κύμα μετανάστευσης, η θέση του Μεταξουργείου ως κεντρική περιοχή της ελληνικής μητρόπολης καθώς και ο ήδη διαμορφωμένος εργατικός και πολυπολιτισμικός της χαρακτήρας του ώθησε, επίσης, την τελευταία δεκαετία στην προσέλκυση ενός μεγάλου αριθμού μεταναστευτικών ομάδων. Τα νέα αυτά στρώματα έρχονται σε μια συγκυρία που δεν μπορούν να απορροφηθούν ως φθηνό εργατικό δυναμικό, όπως οι προκάτοχοί τους. Έτσι έχουμε την εισροή εξαθλιωμένου πληθυσμού, με λίγες δυνατότητες οικονομικής ένταξης, με αποτέλεσμα την ακόμη μεγαλύτερη διόγκωση των κοινωνικών ζητημάτων που υπήρχαν. Η εγκατάστασή τους, ασκεί επίσης σημαντικές πιέσεις στην περιοχή και αποτρεπτικές προς την εγκατάσταση ατόμων ανώτερων εισοδηματικά στρωμάτων και κάποιων μικρομεσαίων.

Οι διάφορες διαδικασίες που είδαμε ότι έλαβαν χώρα την τελευταία δεκαετία στην περιοχή, οδήγησαν σε μετασχηματισμούς, οι οποίοι δημιούργησαν μια κοινωνική ανομοιογένεια. Αυτή θα λέγαμε ότι έχει τη μορφή περισσότερο ανταγωνιστικών σχέσεων μεταξύ των διαφορετικών ομάδων και τάξεων, η οποία εκτιμάται ότι είναι απόρροια και συνεχίζει να ενισχύεται από μια πολιτική που δεν λαμβάνει ιδιαίτερα υπόψιν την υφιστάμενη κατάσταση και τις ανάγκες του συνόλου των κατοίκων της.

Πεποίθηση και υπόθεση εργασίας αποτελεί το γεγονός ότι ο αναπτυξιακός λόγος αν και θέτει ως βασικό στρατηγικό στόχο τη μείωση των ανισοτήτων και του διαχωρισμού σε περιοχές όπως το Μεταξουργείο, που εντοπίζονται έντονα τέτοια φαινόμενα, προσανατολίζεται κυρίως σε μια τοπική επέμβαση που βασίζεται στην κοινωνική ανακατανομή του πληθυσμού, μέσω της προσπάθειας προσέλκυσης και εγκαθίδρυσης νέων ανώτερων κοινωνικά ομάδων.

Μια πολιτική, η οποία καλείται να απαντήσει στις νέες συνθήκες που επέφερε η κρίση και τα μεγάλα κοινωνικά ζητήματα του κέντρου, χωρίς όμως ουσιαστικά να ασχολείται με τα υπαρκτά προβλήματα των κατοίκων. Αντίθετα είναι προσκολλημένη στην εκπλήρωση του οράματος για μια παγκόσμια μητροπολιτική πόλη, το οποίο δρα αντιθετικά ακόμα και με την ίδια τους την ύπαρξη σε αυτή. Έτσι αντί να προσπαθεί να απαντήσει στη σωρεία των κοινωνικών προβλημάτων στρέφεται κυρίως προς την αλλαγή της γεωγραφίας τους, διοχετεύοντας το κόστος τόσο στις ήδη ευπαθείς κοινωνικές ομάδες αλλά και στις περιοχές που θα τις υποδεχθούν.

Η προσέγγιση των ζητημάτων αυτών θα διαρθρωθεί πάνω σε δύο κύριες θεματικές: την αναζήτηση εισροής στρωμάτων ανώτερης οικονομικής κλίμακας και τον αναπτυξιακό λόγο και πρακτική τόσο ως προς τη συμβολή του σε αυτή όσο και ως προς τις νέες πολιτικές που χαράζονται στην παρούσα συγκυρία.

Η διερεύνηση της εισροής ανώτερων κοινωνικά ομάδων θα επιχειρηθεί μέσα από τον συνδυασμό δευτερογενούς και πρωτογενούς έρευνας. Η ταξινόμηση βέβαια σε κοινωνικές ομάδες αποτελεί ένα πολυσύνθετο θέμα και πεδίο μεγάλης ιδεολογικής διαμάχης. Επειδή στους στόχους της εργασίας αυτής δεν είναι η εμβάθυνση σε αυτό το ζήτημα, θα υιοθετηθεί η κοινωνική ταξινόμηση των επαγγελματικών κατηγοριών που πραγματοποίησε το ΕΚΚΕ με βάση τα απογραφικά στοιχεία της ΕΣΥΕ του 2001. Μέσω αυτών των ποσοτικών στοιχείων θα επιχειρηθεί μια συνολική απεικόνιση της περιοχής, ως υπόθεση, στην οποία θα βασιστεί η διεξαγωγή της έρευνας πεδίου η οποία θα αποδώσει μια πιο ποιοτική διάσταση σε αυτά. Επειδή όμως ολόκληρη η περιοχή του Μεταξουργείου είναι δύσκολο να καλυφθεί μέσα από μια τέτοια εργασία, για τη διεξαγωγή πρωτογενούς έρευνας θα επιλεγεί μια συγκεκριμένη περιοχή εστίασης, στην οποία θα διεξαχθεί η έρευνα πεδίου. Επικέντρωση θα γίνει, μέσω της χαρτογραφικής απεικόνισης των επαγγελματικών κατηγοριών ανά απογραφικό τομέα, στον θύλακα της επαγγελματικής κατηγορίας της τάξης των «υπηρεσιών» και στον θύλακα της εργατικής τάξης. Η διαδικασία αυτή προσφέρει την ευκαιρία επεξεργασίας δεδομένων, τα οποία θα ήταν δύσκολο να συγκεντρωθούν σε μια πιο διευρυμένη χωρική ενότητα.

Η επιτόπια έρευνα θα διαρθρωθεί πάνω στη διερεύνηση τριών παραγόντων, οι οποίοι θεωρήθηκε ότι μπορούν να δώσουν μια εικόνα της εγκατάστασης ανώτερων κοινωνικών ομάδων. Αυτοί είναι:

- Η αποτύπωση της κατάστασης του κτιριακού αποθέματος της κατοικίας, με βάση τον παράγοντα αν είναι ανακαινισμένα ή νεόδμητα.
- Η διερεύνηση των τιμών των ακινήτων, με στοιχεία και επισκέψεις μεσιτικών γραφείων και δευτερογενής πηγές από άρθρα του Τύπου.
- Η αποτύπωση εναλλακτικών μαγαζιών διασκέδασης και πολιτιστικών χώρων.

Στη δεύτερη ενότητα η διερεύνηση της κρατικής πολιτικής θα γίνει σε δύο επίπεδα. Ως προς τον τρόπο που οι πολιτικές που ασκήθηκαν οδήγησαν στη διαμόρφωση σημερινών χαρακτηριστικών της περιοχής και στη συνέχεια τις πολιτικές που χαράζονται για τα μέλλον, πάνω σε αυτό το διαμορφωμένο υπόβαθρο. Επιπλέον η προσέγγισή της θα γίνει μέσα από δύο πτυχές έκφρασής της: τον αναπτυξιακό λόγο, μέσα από το εργαλείο του Ρυθμιστικού Σχεδίου και την αναπτυξιακή πρακτική. Η επιλογή προσέγγισης του λόγου μέσω των Ρυθμιστικών Σχεδίων γίνεται γιατί θεωρούνται βασικά εργαλεία έκφρασης μιας πιο συνολικής αναπτυξιακής στρατηγικής και της ιδεολογίας των πολιτικών για τον χώρο. Παράλληλα αποτελούν και τη βάση πάνω στην οποία στηρίζονται οι επιμέρους πολιτικές.

Στο πρώτο επίπεδο θα επιχειρηθεί η διερεύνηση του λόγου και της πρακτικής με αφετηριακό σημείο τη δεκαετία του '80 όπου σηματοδοτούνται μεγάλες αλλαγές στον αστικό χώρο αλλά και σε όλα τα επίπεδα. Τη δεκαετία αυτή έχουμε την εξέλιξη καθοριστικών γεγονότων που επιδρούν στον αστικό χώρο με την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΕ, την αρχή της

εισροής μεταναστευτικών ρευμάτων αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο τη διαμόρφωση του νεοφιλελεύθερου μοντέλου ρύθμισης, που σήμανε και έναν νέο ρόλο για τις πόλεις. Οι βασικές κατευθύνσεις του αναπτυξιακού λόγου θα μελετηθούν κυρίως μέσω του ΡΣΑ του 1985 σε συνδυασμό με την πρακτική της περιόδου, καθώς ο συνδυασμός τους έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του κέντρου της Αθήνας. Σε επόμενο στάδιο για την περίοδο που καλύπτει το διάστημα μέχρι το επόμενο Ρυθμιστικό Σχέδιο του 2014, θα διερευνηθεί η αναπτυξιακή πρακτική που μεσολάβησε. Επειδή, όπως αναφέρθηκε και στην υπόθεση εργασίας, θεωρείται ότι την τελευταία δεκαπενταετία οι κινήσεις από κρατικής πλευράς υπαγορεύονται περισσότερο από τις κινήσεις της αγοράς, παρά αποτελούν μια συγκροτημένη εφαρμογή του αναπτυξιακού λόγου, επιλέγεται ως εργαλείο επεξεργασίας της η παράλληλη χρονική παράθεση κρατικών επεμβάσεων και κινήσεων από πλευράς επενδυτικών παραγόντων του κτηματομεσιτικού τομέα· ως στοιχείο που θα φωτίσει σημαντικές πλευρές της πολιτικής που επιλέχθηκε να ασκηθεί.

Στο δεύτερο επίπεδο, η προσέγγιση της πολιτικής που χαράζεται για το μέλλον θα γίνει βάσει του αναπτυξιακού λόγου, όπως εκφράστηκε μέσω του ΡΣΑ του 2014. Σημαντικό στοιχείο επιλογής είναι ότι σηματοδοτεί ακόμη μια μεγάλη αλλαγή για την χώρα, καθώς ψηφίστηκε τέσσερα χρόνια μετά την «επίσημη» έναρξη της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, η οποία σηματοδοτήθηκε από την ένταξη στο μηχανισμό στήριξης και την υπογραφή του πρώτου μνημονίου. Επίσης αποτελεί και θεσμοθετημένη έκφραση αναπτυξιακού λόγου μετά την αναθεώρηση της συνθήκης της Λισαβόνας το 2007, που όρισε την άσκηση κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής για τον χώρο και τους βασικούς άξονες πάνω στους οποίους θα ασκηθεί.

Στην ανάγνωση αυτή γίνεται αντιληπτή η πολυσυνθετότητα των ζητημάτων που ανοίγει, ο μεγάλος βαθμός υποκειμενικότητας και η αδυναμία μιας πιο ολοκληρωμένης προσέγγισής τους. Στόχος είναι περισσότερο η ανάδειξη της σύνδεσης των πολιτικών για τον αστικό χώρο σε διάφορα επίπεδα – παγκόσμιο, ευρωπαϊκό, εθνικό – και τον τρόπο που επιδρούν και απαντούν σε τοπικές ιδιαιτερότητες και ζητήματα επιμέρους περιοχών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΠΤΥΧΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΥ

1.1 Διερεύνηση εισροής στρωμάτων ανώτερης οικονομικής κλίμακας

Έχοντας υποστηρίξει στην υπόθεση εργασίας ότι παρατηρούμε μια κατεύθυνση από την κρατική πολιτική κοινωνικής ανακατανομής του πληθυσμού προς την προσέλκυση ανώτερων κοινωνικών ομάδων, θα διερευνήσουμε στην παρούσα χρονική περίοδο αν όντως πυροδοτήθηκαν δυναμικές εισροής τους.

Η διερεύνηση ενός τέτοιου θέματος θα βασιστεί σε δευτερογενή στοιχεία βάσει των οποίων θα διεξαχθεί μια πιο ποιοτική έρευνα, μέσω έρευνας πεδίου. Ως δείκτης κοινωνικής διαστρωμάτωσης επιλέγεται αυτός των επαγγελματικών κατηγοριών, όπως έχουν καταταχθεί και ομαδοποιηθεί ταξικά από το ΕΚΚΕ με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, καθώς από τα στοιχεία που διατίθενται θεωρείται ότι είναι ο πιο αντιπροσωπευτικός δείκτης κοινωνικής διαστρωμάτωσης της περιοχής.

Θα ήταν σημαντικό για μια τέτοια διερεύνηση να υπήρχαν διαθέσιμα τα απογραφικά στοιχεία του 2011, τα οποία θα πρόσφεραν μια πιο γενική εικόνα της ύπαρξης νέων κοινωνικών στρωμάτων στο σύνολο της περιοχής και θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μια συγκριτική εξέλιξή τους. Επειδή όμως η επεξεργασία των στοιχείων της απογραφής του 2011 δεν έχει ακόμα δημοσιευτεί, θα επιχειρηθεί η προσέγγισή της μέσα από έρευνα πεδίου.

Λόγω του περιορισμένου εύρους της εργασίας αυτής, θα επιλεγεί μια συγκεκριμένη περιοχή μελέτης με σκοπό την μεγαλύτερη εμβάθυνση στο τι συμβαίνει στην περιοχή, μέσω εμπειρικής έρευνας. Η επιλογή της περιοχής εστίασης θα προκύψει μέσα από τη χαρτογραφική απεικόνιση των στοιχείων των επαγγελματικών κατηγοριών που έχουμε από ΕΣΥΕ-ΕΚΚΕ για το Μεταξουργείο, ανά απογραφικό τομέα. Η διαδικασία αυτή θα μας επιτρέψει μια πρώτου επιπέδου απεικόνιση του Μεταξουργείου με ποσοτικούς όρους, στους οποίους η έρευνα πεδίου θα επιχειρήσει να αναδείξει μεταβολές αλλά και νέες ερμηνείες που προκύπτουν από μια πιο ποιοτική διερεύνηση.

Με βάση την απεικόνιση της περιοχής, ως περιοχή εγκατάστασης ταξικά και κοινωνικά διαφορετικών ομάδων, θα επιλεγεί η εστίαση σε δύο αντιθετικούς θύλακες της επαγγελματικής κατηγορίας που ομαδοποιείται ως τάξη των «υπηρεσιών» και της εργατικής τάξης. Σε αυτούς θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τις κοινωνικές μεταβολές που συντελέστηκαν και τις επιδράσεις της αναπτυξιακής πρακτικής.

Με βάση την χαρτογραφική απεικόνιση (Χάρτης Παραρτήματος 1,2) επιλέγεται για τη διεξαγωγή της έρευνας πεδίου η περιοχή μεταξύ των οδών Μαραθώνος, Μ. Αλεξάνδρου, Καλλέργη και Κεραμεικού καθώς εμπεριέχει και τους δύο θύλακες που ορίστηκαν ως κριτήριο επιλογής, ενώ αποτελεί και μια ενιαία χωρική ενότητα.

1.1.1 Αποτύπωση της κατάστασης του κτιριακού αποθέματος της κατοικίας, με βάση τον παράγοντα ανακαινισμένα ή νεόδμητα.

Ως δείκτης εισροής ανώτερων οικονομικά ομάδων επιλέχθηκε η κατοικία, με βάση την αποτύπωση των νεοανεγερμένων και ανακαινισμένων κτιρίων. Η αποτύπωση αυτή δείχνει και σε τι βαθμό έχουμε την ανέγερση νέων κατοικιών αλλά και την οικονομική δυνατότητα υλοποίησής τους.

Από τον χάρτη (Χάρτης Παραρτήματος 3) γίνεται φανερό η εισροή ενός αριθμού ανώτερων από τα προϋπάρχοντα οικονομικών στρωμάτων, ο οποίος αποτυπώνεται από την ποιότητα του κτιριακού αποθέματος και από το πρόσφατο της ανέγερσης ή της ανακαίνισής τους. Πυρήνας αυτής της μετακίνησης φαίνεται να ήταν ο θύλακας που ήδη από το 2001 είχε εμφανίσει το μεγαλύτερο συγκριτικά αριθμό ανώτερων στρωμάτων, σε σχέση με τους άλλους απογραφικούς τομείς της περιοχής, μεταξύ των οδών Μυκάλης και Μαραθώνος. Η εγκατάσταση των νέων ανώτερων εισοδηματικά στρωμάτων εξαπλώνεται όμως και στην περιοχή από τη Μυκάλης μέχρι την Ευρυμέδοντος, προς την Ιερά Οδό, η οποία το 2001 είχε καταγραφεί ως ο απογραφικός τομέας με τον μεγαλύτερο αριθμό εργατικών στρωμάτων. Σε αυτή την περιοχή συγκεντρώνονται και τα περισσότερα ανακαινισμένα ή νεόδμητα κτίρια.

Ως ένας παράγοντας της εξάπλωσης προς αυτή την κατεύθυνση θεωρείται η επίδραση από την περιοχή του Γκαζιού, η οποία ήδη έχει δεχθεί πιο σημαντικές μεταλλαγές προς την εισροή ανώτερων εισοδηματικά στρωμάτων και είχε μετατραπεί σε πόλο ψυχαγωγίας και πολιτισμού. Επίσης ένας λόγος ίσως να είναι ότι ως περιοχή εργατικών στρωμάτων θα υπήρχαν πιο χαμηλές τιμές ακινήτων. Παράλληλα επειδή παρατηρείται μεγαλύτερος αριθμός νεόδμητων κατοικιών σε αυτή την περιοχή ίσως υπήρχαν και πιο πολλά εγκαταλελειμμένα κτίρια τα οποία θα μπορούσαν να γκρεμίσουν για να ανεγερθούν νέα.

1.1.2 Διαμόρφωση τιμών ακινήτων

Η αναζήτηση των διακυμάνσεων των τιμών ακινήτων θεωρήθηκε ότι αποτελεί έναν παράγοντα ο οποίος δείχνει την οικονομική δυνατότητα όσων αναζητούν κατοικία στην περιοχή. Η προσέγγισή τους επιχειρήθηκε μέσω δευτερογενών πηγών που προέρχονταν από άρθρα του Τύπου και από συνεντεύξεις σε μεσιτικά γραφεία που δραστηριοποιούνται στην περιοχή.

Μέσα από μια διερεύνηση σε προηγούμενη εργασία (Κατσαούνη, 2015Α) σε άρθρα του Τύπου είχε παρατηρηθεί από το 2000 μια έντονη αναφορά στην περιοχή του Μεταξουργείου για επένδυση στην κατοικία, ως νέα αναδυόμενη περιοχή που κρύβει «αξίες». Γύρω στο 2008 έχουμε και άρθρα που αναφέρονται πλέον στην άνοδο των τιμών στην περιοχή. Όπως αναφέρει άρθρο στην εφημερίδα «Τα Νέα» «Μετατράπηκαν σε σύγχρονα loft και μοσχοπουλιούνται ακόμη και έως 8.000 το τετραγωνικό (!)- κυρίως σε εργένηδες, ζευγάρια χωρίς παιδιά- επειδή διαθέτουν μόνο ένα υπνοδωμάτιο- και καλλιτέχνες. Τώρα, η επιστροφή αρχίζει σιγά σιγά να αφορά και οικογένειες, γι' αυτό και κατασκευάζονται συγκροτήματα με κλασικές κατοικίες και όχι μόνο με lofts, όπως γινόταν μέχρι πρότινος. Όπως εξηγούν στελέχη κατασκευαστικών εταιρειών «για να προσελκύσεις κόσμο και να έχεις κέρδος πρέπει να πουλήσεις ένα ιδιαίτερο προϊόν. Έτσι εξηγούνται οι υπερκατασκευές μέσα στις φτωχές γειτονιές. Όμως η τρέλα κοστίζει, γι' αυτό και είναι τόσο ακριβά²⁷».

Σύμφωνα με στοιχεία της διεύθυνσης τεχνικών υπηρεσιών και στέγασης του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών η αύξηση των αντικειμενικών αξιών σε λιγότερο από 20 χρόνια ανέρχεται σε ποσοστό 34%, ενώ όπως αναφέρεται και στα δημοσιεύματα του τύπου, η αξία αγοράς μιας κατοικίας τύπου loft ξεπερνά τα 4000 ευρώ/τμ, 30% μεγαλύτερη κατά μέσο όρο σε σχέση με μια άλλοι τύπου κατοικία στην ίδια περιοχή. Σύμφωνα με το ίδιο πάλι άρθρο των «Νέων», στην περιοχή, η αξία των ακινήτων εκτινάχθηκε στα ύψη την τελευταία πενταετία.

²⁷ <http://www.tanea.gr/ellada/article/?aid=1408090>

Από 1.700 έως 1.800 ευρώ το τετραγωνικό που πωλούνταν τα διαμερίσματα το 2003, το 2008 έφτασαν τα 2.500- 4.000.

Γενικά αυτό που παρατηρείται είναι ότι οι τιμές στο κέντρο φτάνουν σε μεγάλα ύψη το 2009, ενώ μετά την κρίση χρέους το 2010 αλλά και τις εξαγγελίες για ανάπλαση να καθυστερούν, αυτές φαίνεται να πέφτουν²⁸.

Σε συνέντευξη που έγινε σε μεσιτικό γραφείο που δραστηριοποιείται στην περιοχή που αποκαλείται ως Κεραμεικός, στην οποία βρίσκεται και η περιοχή εστίασής μας επισημάνθηκε ότι οι τιμές ακινήτων είναι πολύ πιο ανεβασμένες από την υπόλοιπη περιοχή του Μεταξουργείου. Παρατηρείται ιδιαίτερη προτίμηση σε ρετιρέ με θέα ή μονοκατοικίες τα οποία έχουν και τις πιο υψηλές τιμές. Αναφέρθηκε επίσης ότι η ζήτηση άρχισε γύρω στο 2000 και οι τιμές αυξήθηκαν το 2004 με 2007, αποδίδοντάς την και στην εύκολη παροχή δανείων από τις τράπεζες. Επίσης αν και είδαμε από τον Τύπο ότι αναφέρεται σε μείωση τιμών, η κτηματομεσιτική είδε μια αύξηση των αγοροπωλησιών από το 2011 και μετά, λόγω τις πτώσης του φόρου μεταβίβασης που ψηφίστηκε το 2011 ως ειδικό κίνητρο προσέλκυσης κατοίκων και επενδύσεων για την περιοχή του Μεταξουργείου και Γερανίου. Επισημάνθηκε επίσης ότι αναμένεται ακόμα μεγαλύτερη αύξησή τους αν πραγματοποιηθεί η υποσχόμενη μείωση των αντικειμενικών αξιών.

Οι αυξήσεις αυτές στις τιμές ακινήτων δείχνουν το ενδιαφέρον εγκατάστασης στην περιοχή ανώτερων εισοδηματικά στρωμάτων ενώ έρχονται να συμπληρώνουν και τις παρατηρήσεις του προηγούμενου κεφαλαίου για την κατάσταση του κτιριακού αποθέματος. Αν και δεν βλέπουμε να είναι υπό ανέγερση πολλές νέες κατοικίες, από τη συνέντευξη γίνεται αντιληπτή μια κινητικότητα στις αγοροπωλησίες η οποία φαίνεται να εμπεριέχει δυναμικές εισροών που ίσως εκφραστούν τα επόμενα χρόνια. Επίσης διαπιστώνεται ο σημαντικός ρόλος του κρατικού παράγοντα μέσω της φορολογίας και των δανείων στη διαμόρφωση τέτοιων διαδικασιών.

1.1.3 Αποτύπωση εναλλακτικών μαγαζιών διασκέδασης και πολιτιστικών χώρων

Η ανάπτυξη στην περιοχή των λειτουργιών της διασκέδασης και ψυχαγωγίας προσεγγίστηκε τόσο μέσω επιτόπιας καταγραφής αλλά και με συνεντεύξεις στους ιδιοκτήτες των καταστημάτων. Από τους χάρτες (Χάρτης Παραρτήματος 4) βλέπουμε μια μεγάλη αύξηση των καταστημάτων διασκέδασης και ψυχαγωγίας. Ο κύριος τύπος είναι μικρά μαγαζιά, κυρίως καφενεία αλλά και μπαρ. Από συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στα περισσότερα από αυτά πρόκειται για μικρές επιχειρήσεις επιβιωτικού χαρακτήρα. Κανένας από τους ιδιοκτήτες που ερωτήθηκαν δεν ζει στο Μεταξουργείο. Τα πρώτα μαγαζιά που άνοιξαν είχαν ως κίνητρο το φθινό ενοίκιο και το γεγονός ότι ήταν μια περιοχή που δεν είχε εξαπλωθεί η διασκέδαση. Οι περισσότεροι άνοιξαν τα μαγαζιά από το 2013 και μετά, λόγω μιας ροής που έβλεπαν προς την περιοχή αλλά και του ότι θεωρούν ότι δεν έχει ακόμη κορεστεί.

Οι πελάτες περιγράφονται κυρίως ως εναλλακτικού στυλ και είναι κατά μεγάλο ποσοστό στα περισσότερα νεαρής ηλικίας. Σε κάποια μαγαζιά έχουμε και μείξη διαφορετικών εθνικοτήτων.

Έτσι πέρα από την εγκατάσταση στην περιοχή κάποιων ανώτερων οικονομικά στρωμάτων για κατοικία έχουμε και ένα σώμα τέτοιου πληθυσμού που έρχονται στην περιοχή ως «επισκέπτες». Η μόνιμη παρουσία τους όμως και η ζωή που παρατηρήθηκε από την επιτόπια έρευνα ότι έχουν κάποιοι δρόμοι, ιδιαίτερα τις βραδινές ώρες, θεωρείται ότι αποτελεί ένα παράγοντα επίδρασης στην φυσιογνωμία αλλά και τη ζωή της περιοχής.

²⁸ <http://metaxourgeio.wordpress.com/2013/05/04/athinaiko-downtown/>

1.2 Μια ανάγνωση των μεταλλαγών

Με βάση τα παραπάνω διαπιστώνεται η ύπαρξης στην περιοχή ανώτερων, από τα προϋπάρχοντα, εισοδηματικών στρωμάτων τόσο ως κάτοικοι όσο και ως επισκέπτες. Η παρουσία αυτών είναι ιδιαίτερα έντονη στην περιοχή που μελετάμε με αλλοιώσεις στο τμήμα που είδαμε ότι το 2001 ήταν θύλακας εργατικών στρωμάτων. Μέσω της έρευνας πεδίου εντοπίστηκε ακόμα η ύπαρξη τέτοιων στρωμάτων, με την ανάμειξη χαμηλής ποιότητας και κλίμακας κατοικιών με νέα πολυτελή οικοδομήματα σύγχρονων αρχιτεκτονικών τάσεων. Η επιτόπια παρατήρηση έδειξε ότι δεν μπορούμε να πούμε το ίδιο για όλη την περιοχή του Μεταξουργείου και ειδικά το τμήμα μετά την πλατεία Αυδή που γειτνιάζει με την Ομόνοια έχει τελείως διαφορετικά χαρακτηριστικά. Περισσότερο έχει τη μορφή θύλακα ο οποίος εξαπλώνεται στο τμήμα που γειτνιάζει με το Γκάζι.

Έτσι έχουμε την εισροή ανώτερων εισοδηματικών στρωμάτων η οποία όμως είναι μικρής κλίμακας και δεν μπορούμε να πούμε ότι έχει προς το παρόν χαρακτηριστικά αλλαγής της φυσιογνωμίας της περιοχής. Πιο έντονες μεταβολές έχει δημιουργήσει η ραγδαία ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια καταστημάτων διασκέδασης, τα οποία καθιστούν την περιοχή ως πόλο έλξης ιδιαίτερα τις βραδινές ώρες.

Βέβαια η συγκέντρωση κτιριακού αποθέματος στην περιοχή από κτηματομεσιτικές εταιρίες, όσο και η κινητικότητα στις αγοροπωλησίες ακινήτων που επισημάνθηκαν, δείχνουν ότι δεν έχουμε μια παγιωμένη κατάσταση, αλλά περισσότερο ένα στάδιο μετάβασης που δείχνει να εμπεριέχει διάφορες δυναμικές.

Στην επόμενη ενότητα θα μελετηθεί ο τρόπος που πτυχές της κρατικής πολιτικής οδήγησαν στην δημιουργία της παρούσας φυσιογνωμίας της περιοχής και το πώς αυτές συνέβαλαν στις εισροές που παρατηρήθηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΥ

Μέσα από την προσπάθεια ανάγνωσης πτυχών της υπάρχουσας κατάστασης, στην προηγούμενη ενότητα, εντοπίστηκε μια διαδικασία μεταλλαγών ως προς την κοινωνική σύσταση στο πεδίο που εστίασε η έρευνα πεδίου. Στη συνέχεια της εργασίας θα επιχειρηθεί η ερμηνεία της μέσα από μια συνδυαστική προσέγγιση της αλληλεπιδραστικής εξέλιξης της κοινωνικής σύστασης της περιοχής και του αναπτυξιακού λόγου και πρακτικής σε αυτή. Η προσπάθεια αυτή ερμηνείας της παρούσας κατάστασης και των συνθηκών που συνέβαλαν στη διαμόρφωσή της, επιδιώκεται να αποτελέσει τη βάση της αξιολόγησης του νέου αναπτυξιακού λόγου και στρατηγικής που χαράζεται για την περιοχή. Επίσης της ανάδειξης του τρόπου που δυναμικές παγκόσμιες και ευρωπαϊκές έρχονται να επιδράσουν και να διαμορφώσουν την τοπική ιδιαιτερότητα.

2.1 Ιστορική αναδρομή – εξέλιξη κοινωνικής σύστασης

Το Μεταξουργείο είναι από τις κεντρικές περιοχές της Αθήνας, καθώς σύμφωνα με το 23-07-1998 Προεδρικό Διάταγμα ως «Μεταξουργείο» ορίζεται η περιοχή του ρυμοτομικού σχεδίου της Αθήνας που περικλείεται από τις οδούς: Πειραιώς, Ιερά Οδό, Κωνσταντινουπόλεως, Ανδρομάχης, Δεληγιάννη, Πλατεία Καραϊσκάκη, Αγίου Κωνσταντίνου και Πλατεία Ομόνοιας.

Το όνομα της περιοχής προέρχεται από το εργοστάσιο μεταξουργίας, που αποτέλεσε μια από τις πρώτες βιομηχανικές μονάδες στην περιοχή, λειτουργώντας την περίοδο 1854-1875 (Μπίρης, 2005). Αυτό σηματοδοτεί κατά τη δεκαετία του 1850 τη μετατροπή της, σε ζώνη παραγωγικών λειτουργιών· συγκεντρώνοντας ανάλογες χρήσεις όπως βιοτεχνίες, σιδηρουργεία, αμαξοποιεία και κατοικία. Πριν το 1835 η περιοχή κατοικούνταν από (μεγαλο)αστικής τάξης στρώματα. Με τη χωροθέτηση όμως το 1835 των ανακτόρων στη σημερινή πλατεία Συντάγματος, τα στρώματα αυτά μετακινούνται στο βορειοανατολικό τμήμα του κέντρου της πόλης, περιμετρικά των ανακτόρων. Από την άλλη στο νοτιοδυτικό τμήμα αρχίζουν να αναπτύσσονται σιγά σιγά βιομηχανικές και βιοτεχνικές χρήσεις και η περιοχή μετατρέπεται σε γειτονιά λαϊκών και εργατικών στρωμάτων (Σαρηγιάννης, 2000).

Η εξάπλωση της Αθήνας προς τα δυτικά, λόγω της αύξησης του πληθυσμού και της ανάγκης στέγασής του, τη δεκαετία 1875-1885, προκαλεί την ανάπτυξη του οικιστικού χαρακτήρα στην περιοχή. Με την εργατική τάξη να αποτελεί την πλειοψηφία της, η φυσιογνωμία της διαμορφώνεται ως μια λαϊκή-μικροαστική συνοικία με μικτές χρήσεις (κατοικία, εμπόριο και παραγωγή) διάχυτες στον ιστό της (Αγριαντώνη – Χατζηγιάννου, 1995).

Η λαϊκή κατοικία παραμένει κυρίαρχη και κατά το μεσοπόλεμο (1930 και έπειτα). Με τη δημιουργία των σιδηροδρομικών σταθμών γίνεται είσοδος για την πόλη ενώ η Ομόνοια μετατρέπεται σε εμπορικό και πνευματικό κέντρο. Η γειννίαση με την περιοχή αυτή προκαλεί την προσέλκυση πολλών θεάτρων και αρχίζει πέρα πλέον από γειτονιά των λαϊκών στρωμάτων να γίνεται και πόλος έλξης για τη διασκέδαση των αστών.

Η ανάπτυξη της περιοχής αναστέλλεται με τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, την κατοχή και τον εμφύλιο. Από το 1950-1970 έχουμε τη γιγάντωση της οικοδομικής δραστηριότητας στην πόλη (Σαρηγιάννης, 2000) εξαιτίας του φαινομένου της αντιπαροχής. Στο Μεταξουργείο βέβαια δεν έχουμε διευρυμένη εφαρμογή του φαινομένου. Σε αυτό συνέβαλε η έντονη κατάτμηση των ιδιοκτησιών, τα πλάτη των δρόμων, το ενδεχόμενο ανεύρεσης αρχαιολογικών λειψάνων αλλά και ο χαρακτήρας της γειτονιάς και η περιβαλλοντική υποβάθμιση. Επίσης ένα μεγάλο ποσοστό

του κτιριακού αποθέματος απαξιώθηκε εξαιτίας της δυσκολίας των κατοίκων, εργάτες στην πλειοψηφία τους, να πάρουν χαμηλότοκα δάνεια για επισκευή των σπιτιών τους ή ανέγερση νέων, όπως έγινε σε άλλες περιοχές της Αθήνας. Βέβαια χτίστηκε ένας αριθμός πολυκατοικιών, οι οποίες σε συνδυασμό με το προηγούμενο κτιριακό απόθεμα (λαϊκά σπίτια, μονόροφα, διώροφα, τα νεοκλασικά και τα κελύφη των παραγωγικών δραστηριοτήτων) διαμόρφωσαν μια περιοχή με ποικιλία στην κλίμακα του χτισμένου χώρου (Μαρμαράς, 1991).

Παράλληλα η γειτνίασή της με τους σιδηροδρομικούς σταθμούς Λαρίσης και Πελοποννήσου επιβάλλει διανοίξεις περιβαλλουσών οδών όπως η Λένορμαν και Αχιλλέως. Με την καθιέρωση του αυτοκινήτου, τα αμαξοποιεία που υπήρχαν στη γειτονιά εξελίσσονται κατά τη δεκαετία 1959-60 σε συνεργεία αυτοκινήτων, αποθήκες, βιομηχανικές εγκαταστάσεις και άλλες σχετικού είδους δραστηριότητες (Αγγριαντώνη, 1995), μη συμβατές με την κατοικία. Οι χρήσεις αυτές από τη μια αποτελούσαν τη βασική παραγωγική δραστηριότητα της περιοχής αλλά από την άλλη δημιούργησαν ένα δυσμενές αστικό περιβάλλον. Το γεγονός αυτό οδήγησε τη δεκαετία του '60 στην απομάκρυνση πολλών κατοίκων που είχαν την οικονομική δυνατότητα, σε μείωση της αξίας των ακινήτων και την ερείπωση πολλών, λόγω της δυσκολίας εκμετάλλευσής τους. Οι κοινωνικές ανακατατάξεις πλήττουν τη συνοικιακή ζωή της γειτονίας του Μεταξουργείου, οδηγώντας στην έντονη υποβάθμιση του οικοδομικού αποθέματος και του δημόσιου χώρου. Επιπλέον η γειτνίαση με το υποβαθμισμένο πλέον τμήμα της Ομόνοιας, νότια και δυτικά, προσέκλυσε ξενοδοχεία, μπαρ και οίκους ανοχής (Χατζιώτης, 1999).

Την περίοδο που θα ακολουθήσει των δεκαετιών '70 – '80 θα γίνει προσπάθεια χάραξης μιας νέας χωροταξικής πολιτικής για την πόλη καθώς αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα ως προς την ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος αλλά και νέα δεδομένα τίθενται από τις αλλαγές στο παγκόσμιο γίγνεσθαι. Στη συνέχεια θα δούμε πώς ο αναπτυξιακός λόγος και οι παγκόσμιες αλλαγές έρχονται να επιδράσουν στην τοπική ιδιαιτερότητα, επιφέροντας σημαντικές αλλαγές στην κοινωνική και λειτουργική της σύσταση.

2.2 Παγκόσμιες αλλαγές ως προς τον αστικό χώρο

Την δεκαετία του '80 έχουμε καταγιστικές αλλαγές στο παγκόσμιο γίγνεσθαι καθώς είναι η περίοδος που τίθενται οι βάσεις για τη μετάβαση από το κεϋνσιανό μοντέλο ρύθμισης στο νεοφιλελεύθερο. Το γεγονός αυτό θα επιφέρει σημαντικές αλλαγές και ως προς τον ρόλο των πόλεων στο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό πεδίο και ως εκ τούτου και στον τρόπο ανάπτυξής τους. Η αστική κλίμακα μετατοπίζεται, καθώς από την κλίμακα που καθοριζόταν από τις συνθήκες της κοινωνικής αναπαραγωγής, περνάμε σε μία άλλη, στην οποία η επένδυση του παραγωγικού κεφαλαίου διατηρεί το οριστικό προβάδισμα (Smith, 1979). Η αναδιάρθρωση αυτή της κλίμακας παραγωγής προς τη μητροπολιτική κλίμακα αποτελεί μια έκφραση της παγκόσμιας αλλαγής κατά την οποία ο ρόλος του παραδοσιακού έθνους-κράτους μειώνεται και αυξάνεται η σημασία επιμέρους περιοχών και πόλεων, οι οποίες λειτουργούν σαν αυτόνομες ανταγωνιστικές οικονομικές οντότητες. Έτσι συγκροτείται ένα παγκόσμιο δίκτυο πόλεων, στο οποίο οι νέες πόλεις συνιστούν τους κυρίαρχους χωρικούς άξονες που κατευθύνουν τα πολύπλοκα διεθνή, οικονομικά, επικοινωνιακά και πληροφοριακά δίκτυα (Stevenson, 2007).

Στο πλαίσιο αυτών των μεταβολών και του νέου ρόλου της πόλης, το αστικό περιβάλλον μετατρέπεται σε εμπόρευμα. Η πόλη διεκδικεί τη θέση της στον παγκόσμιο ανταγωνισμό, μέσω της προβολής της ως επιθυμητό χώρο διαβίωσης, εργασίας και επίσκεψης. Εν ολίγοις αντιμετωπίζεται σαν προϊόν, το οποίο πρέπει να γίνει ελκυστικό προς νέες επενδύσεις. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από την στρατηγική των αστικών αναπλάσεων οι οποίες επιδιώκουν την απόδοση σε αυτή μιας ελκυστικής ιδιαιτερότητας και προωθείται μέσω της προβολής του τόπου (place marketing) και της αστικής διαφήμισης (urban boosterism) (Stevenson 2007). Τα νέα πρότυπα ζωής συμβαδίζουν βέβαια και με τα νέα πρότυπα κατανάλωσης. Η κατανάλωση αγαθών αντικαθίσταται πλέον με την κατανάλωση νέων τρόπων ζωής και δραστηριοτήτων αναψυχής, δημιουργώντας έτσι μια μετατόπιση της κατανάλωσης από τα αγαθά στις υπηρεσίες.

Πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαδικασία αυτή παίζει ο πολιτισμός. Το πολιτισμικό κεφάλαιο εμπορευματοποιείται, ιδίως ο τομέας της αναψυχής-ψυχαγωγίας, με συνέπεια την ανάπτυξη μιας πολιτισμικής βιομηχανίας (cultural industry: Castells, 1983). Η δύναμη που αναπτύσσει ως προϊόν έλξης του καταναλωτισμού θα του δώσει αναπόφευκτα τη δυνατότητα έλξης επιχειρήσεων και εταιριών ελίτ. Έτσι τις δεκαετίες που θα ακολουθήσουν θα αποτελέσει σε παγκόσμιο επίπεδο το κατά κόρον εργαλείο ανάπτυξης και ανταγωνισμού των πόλεων.

Ταυτόχρονα την περίοδο αυτή τίθεται στην διεθνή ατζέντα και το ζήτημα του περιβάλλοντος και η ανάγκη άμεσων επεμβάσεων προστασίας του, αναλαμβάνοντας τα κράτη του ΟΗΕ να πραγματοποιήσουν άμεσες κινήσεις προς αυτή την κατεύθυνση.

2.3 Κρατική πολιτική και μεταλλαγές από τη δεκαετία του '80 μέχρι τις αρχές του νέου αιώνα

Σε αυτό το παγκόσμιο πλαίσιο γίνεται προσπάθεια επαναπροσδιορισμού και του ρόλου της Αθήνας, επιδιώκοντας να διεκδικήσει τη δική της θέση στο παγκόσμιο γίνεσθαι και να αποκτήσει χαρακτηριστικά διεθνούς μητρόπολης. Ταυτόχρονα την περίοδο αυτή τίθεται στη διεθνή ατζέντα και το ζήτημα του περιβάλλοντος και η ανάγκη άμεσων επεμβάσεων προστασίας του.

Αρχίζει έτσι να παράγεται ένας αναπτυξιακός λόγος γύρω από την πόλη της Αθήνας, ο οποίος συγκεκριμενοποιείται μέσω σχεδιαστικών εργαλείων, με κυριότερο το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας το 1985. Κύρια στοιχεία του λόγου που παράγεται μέσα από αυτό θα αποτελέσουν η προσπάθεια μιας πιο ισόρροπης ανάπτυξης κέντρου και προαστιακών περιοχών, η προσπάθεια αναγωγής της Αθήνας σε μητροπολιτικό κέντρο και η βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών καθώς και του αστικού περιβάλλοντος.

Η επίτευξη της ισόρροπης ανάπτυξης μεταξύ των περιοχών της Αθήνας επιδιώκεται μέσω της ανακατανομής χρήσεων, λειτουργιών και επενδύσεων προς πιο υποβαθμισμένες περιοχές της, με έμφαση στις δυτικές. Μέσω αυτού επιχειρείται αλλαγή της κατανομή του κοινωνικού εξοπλισμού και της ποιότητας του οικιστικού και φυσικού περιβάλλοντος. Το μοντέλο ανάπτυξης που υιοθετείται είναι η πολυκεντρική δομή.

Ως προς το κέντρο τίθεται η αλλαγή της φυσιογνωμίας του μέσω μιας ριζικής παρέμβασης στις λειτουργίες του με σκοπό τη μετατροπή του σε σύγχρονο κέντρο διοίκησης, πολιτισμού και κατανάλωσης. Σημαντικός παράγοντας είναι και η βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, το οποίο αντιμετωπίζει πολύ σοβαρό πρόβλημα επιβάρυνσης λόγω της ύπαρξης πολλών βιομηχανικών και βιοτεχνικών χρήσεων. Με βάση αυτή την προοπτική αναδύεται έντονα το στοιχείο της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, ως μέσω αναβάθμισης των υποβαθμισμένων περιοχών και στοιχείο ανάπτυξης. Ο στόχος όμως της ριζικής αποκέντρωσης της βιομηχανικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας, θα φέρει μεγάλες αλλαγές στην παραγωγική του δραστηριότητα με σοβαρές επιπτώσεις στην κοινωνική και λειτουργική του σύσταση καθώς και στον αστικό ιστό.

Όσον αφορά το Μεταξουργείο οι πολιτικές αυτές θα έχουν άμεση επίδραση, προκαλώντας σημαντικές αλλαγές οι οποίες αποτυπώνονται μέχρι σήμερα. Με το Π.Δ. της 21.9.1979 (ΦΕΚ 567Δ/13.10.79) θα ενταχθεί στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας. Ο νόμος αυτός θα απαγορεύσει τις όχλουσες και βιομηχανικές χρήσεις και θα οδηγήσει στην διακήρυξη κάποιων κτιρίων ως διατηρητέα. Πολλές παραγωγικές μονάδες μην μπορώντας να ανανεώσουν την άδεια λειτουργίας τους κλείνουν. Η διαδικασία αυτή θα ενισχυθεί ακόμη περισσότερο όπως είδαμε με το Ρυθμιστικό του 1985 (ΦΕΚ 18 Α/ 18.2.1985/ Ν.1515/1985) το οποίο πέρα από την απομάκρυνση των χρήσεων αυτών θέτει τις βάσεις για την αλλαγή της φυσιογνωμίας της, προωθώντας την κατεύθυνση της τόνωσης του ιστορικού και πολιτιστικού χαρακτήρα της και την επαναφορά της κατοικίας.

Η διαδικασία αυτή οδήγησε σε μεγάλο πλήγμα της παραγωγικής του βάσης, καθώς οι περισσότεροι κάτοικοι ζούσαν από αυτές τις δραστηριότητες. Έτσι πέρα από την απομάκρυνση κατοίκων υψηλότερων στρωμάτων, που είδαμε, έχουμε πλέον και αυτών που αναζητούν

εργασία σε άλλα μέρη του Λεκανοπεδίου. Συμπληρωματικό παράγοντα απομάκρυνσης θα αποτελέσει και η αδυναμία της πλειοψηφίας των κατοίκων που είναι εργάτες να πάρουν χαμηλότοκα δάνεια για να ανακαινίσουν τις κατοικίες τους, που θα οδηγήσει σε εγκατάλειψη και ερείπωση του κτιριακού αποθέματος. Προς το τέλος της δεκαετίας του '80 και μέχρι σήμερα, υπάρχουν πολλά εγκαταλελειμμένα κτίρια τα οποία εναλλάσσονται με κενά οικόπεδα.

Η κτιριακή υποβάθμιση ευνόησε την εγκατάσταση κοινωνικών ομάδων με περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες όπως άστεγους και γυναίκες που λειτουργούσαν οίκους ανοχής, οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες. Το '80 μετεγκαθίστανται στην περιοχή μουσουλμάνοι της Θράκης και τσιγγάνοι. Την επόμενη δεκαετία, που σημειώνεται μεγαλύτερη εισροή μεταναστευτικών στρωμάτων στην Ελλάδα, θα βρουν καταφύγιο μετανάστες και πρόσφυγες κυρίως από την Αίγυπτο και τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης. Αυτοί εν τέλει σταθεροποιούν σ' αυτή την περίοδο τον πληθυσμό.

Αργότερα το Προεδρικό Διάταγμα του 1998 έρχεται να απομακρύνει και όσες όχλουσες επιχειρήσεις είχαν μείνει στην περιοχή και θέτει ως στόχους την προστασία της κατοικίας και την ανάπτυξη χρήσεων αναψυχής. Το κενό κτιριακό απόθεμα που είδαμε ότι είχε διαμορφωθεί σε συνδυασμό με τη γειτνίαση με περιοχές στις οποίες έχει προηγηθεί η μετάλλαξη τους σε περιοχές αναψυχής, με έντονο βέβαια κορεσμό, δημιουργούν μια τάση στα τέλη της δεκαετίας του '90 για ένταξη νέων χρήσεων, κυρίως ψυχαγωγίας και διασκέδασης.

Έτσι το 2001, τα απογραφικά στοιχεία θα δείξουν τη συνέχιση του λαϊκού-εργατικού χαρακτήρα της γειτονιάς, με τα χαμηλότερης κλίμακας χειρωνακτικά επαγγέλματα να αποτελούν το 61% του εργασιακά ενεργού πληθυσμού, τα μεσαία το 28% και τα υψηλά το 10%, σύμφωνα με την κατανομή του ΕΚΚΕ²⁹. Μεγάλο είναι βέβαια ακόμη και τότε το ποσοστό των ανέργων που φτάνει για τους νέους το 6%. Την περίοδο αυτή έχουμε την παρουσία του διπλάσιου αριθμού μεταναστευτικών πληθυσμών σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία, από μια πληθώρα διαφορετικών εθνικοτήτων, οι οποίοι ανέρχονται στο 33%. Επίσης με την προαστικοποίηση και το «κλείσιμο» των βιοτεχνικών επιχειρήσεων το ποσοστό οικογενειών μειώνεται ενώ εγκαθίστανται στην περιοχή ολιγομελή νοικοκυριά μεταναστών. Επιπλέον παρατηρήθηκε συγκριτικά μεγάλη παρουσία μονογονεϊκών νοικοκυριών και ζευγαριών χωρίς παιδιά, η οποία ερμηνεύεται ως μια τάση εγκατάστασης μιας νέας μορφής νοικοκυριών, τα οποία ίσως προτιμούν τη ζωή του κέντρου από το πρότυπο των προαστίων που έχει συνδεθεί με την πυρηνική οικογένεια.

Γενικότερα μέσα από την αξιολόγηση διαφόρων δεικτών, διαπιστώθηκε ότι η περιοχή βιώνει μεγάλη οικονομική, στεγαστική και εκπαιδευτική αποστέρηση, παρουσιάζοντας σημαντική ανισότητα σε σχέση με τον Δήμο Αθηναίων (Κατσαούνη, 2015B). Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται και από τη θέση της περιοχής στο Δήμο Αθηναίων που κατατάσσετε στις περιοχές με το χαμηλότερο συνολικό εισόδημα του πληθυσμού.

Στην παρούσα εργασία αποτιμάται ότι ο μετασχηματισμός αυτός στην κοινωνική σύσταση που δέχθηκε το κέντρο εμπίπτει πέραν άλλων παραγόντων και σε μια σημαντική αντίφαση του διεθνούς παραδείγματος που ακολουθήθηκε με το τοπικό. Πέρα του ότι η Αθήνα αποτελεί ένα πολύ ιδιόμορφο παράδειγμα σε σχέση με τα διεθνή πρότυπα, οι νέες πολιτικές ανάπτυξης των διεθνών κέντρων -στις οποίες βασίστηκαν και οι ελληνικές- πραγματοποιήθηκαν σε πόλεις που είχαν υποστεί προαστικοποίηση και υιοθετήθηκε μια πολιτική επιστροφής στο κέντρο. Έτσι επιχειρήθηκε μια συνδυαστική στρατηγική όπου τα ήδη υποβαθμισμένα κέντρα έρχονται να αναπλαστούν, με μια ταυτόχρονη ενεργοποίηση του κατασκευαστικού κεφαλαίου το οποίο βρίσκει ευνοϊκά περιθώρια κερδοφορίας με την επιστροφή σε αυτό. Ως εκ τούτου η ενίσχυση της κατοικίας αποτελεί όχι μόνο μια επιλογή αλλά και μια αναπτυξιακή στρατηγική του επενδυτικού κεφαλαίου επί της αστικής γης και των χρήσεων. Αυτό θα ωθήσει και στην ενεργοποίηση των μηχανισμών επανανάπτυξης των περιοχών των κέντρων ενώ το κράτος θα παίξει έναν επικουρικό σε αυτή την κίνηση ρόλο.

Στην περίπτωση της Αθήνας ακολουθούνται τα εργαλεία της ανάπτυξης του πολιτισμού και της κατοικίας που χρησιμοποιούνται και στον διεθνή αστικό σχεδιασμό, αλλά ταυτόχρονα με μια πολιτική ώθησης στην προαστικοποίηση. Αυτή δημιουργεί νέα πεδία κερδοφορίας για

²⁹ ΕΚΚΕ-ΕΣΥΕ (2005) Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων 1991-2001

τον κατασκευαστικό και επενδυτικό τομέα, στην ανάπτυξη των προαστίων και όχι στο ήδη κορεσμένο κέντρο.

Η κίνηση αυτή του κεφαλαίου προς τα προάστια θεωρείται ότι αποτέλεσε και το λόγο που όσα προγράμματα εκπονήθηκαν για συνολικές αναπλάσεις των περιοχών του κέντρου όπως το Μεταξουργείο δεν υπήρξε η βούληση ή η οικονομική δυνατότητα να πραγματοποιηθούν από το κράτος. Ήδη για την περιοχή έχουν εκπονηθεί δύο μελέτες ανάπλασης μέχρι το 2001, η μελέτη Δημητριάδη το 1990 και Καρύδη «Αναγνώριση και προτάσεις παρεμβάσεων για την περιοχή του Μεταξουργείου» το 2001 οι οποίες δεν υλοποιούνται. Γενικότερα μέχρι αυτή την περίοδο η πρακτική έγκειται κυρίως στην κατεύθυνση της απομάκρυνσης των οχλουσών χρήσεων, χωρίς να πραγματοποιεί ιδιαίτερες κινήσεις ανάπτυξης άλλων δραστηριοτήτων και χρήσεων στην περιοχή.

Με αυτό τον τρόπο αλληλεπίδρασης και συνεργασίας του κρατικού με τον ιδιωτικό παράγοντα ερμηνεύεται και η μετάφραση του αναπτυξιακού λόγου σε αναπτυξιακή πρακτική που αφορά τη διαμόρφωση της νέας φυσιογνωμίας της περιοχής. Αυτή θα ενεργοποιηθεί όταν κινητοποιηθεί το ενδιαφέρον των ιδιωτικών κεφαλαίων για επενδύσεις στην περιοχή. Μια υπόθεση που θα διερευνηθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

2.4 Αναπτυξιακή πρακτική – Δράση κτηματομεσιτικού τομέα στον νέο αιώνα

Η υπόθεση της οργανωμένης σύμπραξης του κρατικού με τον ιδιωτικό παράγοντα με σκοπό κινήσεις ως προς την αλλαγή της βιομηχανικής-βιοτεχνικής φυσιογνωμίας της περιοχής μέσω της τόνωσης του πολιτιστικού κεφαλαίου, θα διερευνηθεί μέσα από μια συγκριτική χρονική παράθεση κινήσεων που πραγματοποίησε ο κρατικός παράγοντας με κινήσεις από τη μεριά κτηματομεσιτικών-κατασκευαστικών εταιριών (Παράρτημα, Πίνακας 1). Η έμφαση στις κινήσεις συγκεκριμένα του κτηματομεσιτικού τομέα γίνεται επειδή θεωρείται ότι λόγω της μεγάλης σημασίας για τα κεφάλαια των τιμών γαιοπροσόδου, έπαιξε ένα πιο σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής για τον χώρο. Αντίθετα μικρές επιχειρήσεις όπως μικρά μαγαζιά εναλλακτικής διασκέδασης, ευνοήθηκαν μεν από τις αλλαγές και αποτελούν επιθυμητό παράγοντα επιχειρηματικής δραστηριότητας, αλλά δεν αποτελούν μεγάλες ενιαίες επενδυτικές κινήσεις ούτε θεωρείται ότι έχουν την ισχύ να ασκήσουν σημαντικές πιέσεις στη χάραξη αστικής πολιτικής, όπως ο κτηματομεσιτικός τομέας.

Όπως βλέπουμε από τον πίνακα (Παράρτημα, Πίνακας 1) μετά την καθοριστική αλλαγή τις δεκαετίες των '70-'80 οι κινήσεις του κράτους για την περιοχή περιορίζονται μέχρι το 2007 στην εκπόνηση μελετών ανάπλασης της περιοχής οι οποίες εν τέλει δεν υλοποιούνται. Κύριο στοιχείο είναι η αναμονή της ενεργοποίησης ιδιωτικών κεφαλαίων. Περισσότερο η συμβολή του στην αλλαγή του χαρακτήρα της περιοχής έγκειται στις υποσχέσεις, μέσω της ανάθεσης μελετών, της ανάπλασής της, ο οποίος θα ενεργοποιήσει κάποια επενδυτικά αντανακλαστικά. Μια διερεύνηση του λόγου του Τύπου έχει δείξει ότι από 2000 έχει αρχίσει η προώθηση του μεταξουργείου ως επενδυτική ευκαιρία ενώ ήδη το 1995 μελέτη του Μετσοβίου αναφέρει τη μονομερή συγκέντρωση ενός σημαντικού τμήματος κτιριακού αποθέματος, το οποίο όμως περιμένει ευνοϊκές συνθήκες για να επενδυθεί.

Το 2007 όμως θα εκφραστούν στην περιοχή διαφορετικές δυναμικές, που τα επόμενα χρόνια θα επιδράσουν στην σύστασή της. Τη χρονιά αυτή θα πραγματοποιηθεί η αναθεώρηση της συνθήκης της Λισαβόνας για μια πιο ανταγωνιστική πόλη, στην οποία δημιουργούνται και προγράμματα χρηματοδότησης ολοκληρωμένων ιδιωτικών επεμβάσεων στον αστικό χώρο, όπως το Jessica. Παράλληλα ολοκληρώνεται η ανάπλαση της πλατείας Αυδή, έχει ήδη κηρυχθεί αρχιτεκτονικός διαγωνισμός από κατασκευαστική εταιρία για την ανέγερση πολυτελούς συγκροτήματος 25 κατοικιών, ενώ κάνει και την εμφάνισή της μέσω διοργάνωσης έκθεσης τέχνης κτηματομεσιτική εταιρία η οποία έχει συγκεντρώσει σημαντικό κτιριακό απόθεμα. Σε αυτά πρέπει να προστεθεί και μια εμφανής πλέον ανάπτυξη ανακαινισμένων και νεόδμητων

πολυτελών κατοικιών στην περιοχή που ξεκινάει από την πλατεία Αυδή και εκτείνεται προς την Ιερά Οδό.

Ο συνδυασμός όλων αυτών των παραγόντων οι οποίοι τροφοδοτούν διαφορετικές δυναμικές που θα εκφραστούν στα επόμενα χρόνια, θα ανοίξουν την περίοδο αυτή τη συζήτηση γύρω από την περιοχή του Μεταξουργείου και τις τάσεις κοινωνικής ανακατανομής και αλλαγής της φυσιογνωμίας του που φαίνονται να ενεργοποιούνται. Η ενεργοποίηση γύρω από το Μεταξουργείο θα κρατήσει και το 2010. Η Πινακοθήκη του δήμου Αθηναίων μεταφέρεται σε τμήμα του εργοστασίου Δουρούτη ενώ κτηματομεσιτική εταιρία θα ανακοινώσει το επενδυτικό της πλάνο για την περιοχή ύψους 100.000.000 ευρώ³⁰, που αφορούν επεμβάσεις στις εκτάσεις 400 στρεμάτων που διαθέτει στην περιοχή. Βέβαια αναφέρει ότι η επένδυση θα γίνει σε περίπτωση που και το κράτος προχωρήσει στις απαραίτητες προς την εύνοια της επένδυσης κινήσεις. Τα επόμενα χρόνια θα γίνει φανερό ότι αυτό βασίζεται στη διεκδίκηση της χρηματοδότησης του προγράμματος Jessica, το οποίο έχει δημιουργηθεί στην Ελλάδα την ίδια χρονιά. Για τη διεκδίκηση αυτή στην οποία απαιτείται ένα πλάνο ολοκληρωμένης επέμβασης ενεργοποιείται μέσω της εταιρίας μια σειρά κινήσεων γύρω από τη διοργάνωση εκθέσεων τέχνης, τη σύσταση ΜΚΟ με κατοίκους και επαγγελματίες που διεκδικεί την αναβάθμιση της περιοχής, η έντονη προώθηση στον Τύπο του Μεταξουργείου ως νέο εναλλακτικό προορισμό κατοικίας και γενικότερα μια ενεργοποίηση κινήσεων που κρατά από το 2007 μέχρι το 2014.

Ο δήμος Αθηναίων, θα εγκρίνει την ένταξή του προγράμματος της εταιρίας³¹ στο πρόγραμμα Jessica. Το πρόγραμμα αυτό στοχεύει κυρίως στην επέμβαση, μέσω «ολοκληρωμένων» σχεδίων, ιδιωτικών επενδύσεων σε υποβαθμισμένα κέντρα των πόλεων τα οποία αντιμετωπίζουν ζητήματα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτό βασίζεται στη λογική ότι οι θύλακες αποστέρησης απειλούν την οικονομική τους απόδοση, δημιουργούν περιβαλλοντικά προβλήματα και πλήττουν την κοινωνική συνοχή. Στόχος της χρηματοδότησης είναι η ενίσχυση επενδύσεων σε περιοχές με επενδυτικό ρίσκο, ώστε ο σχεδιασμός να συμβάλει στην μακροπρόθεσμη απόδοση της πόλης, μέσω της αναζωογόνησής της και τη δυνατότητα ανταπόκρισής της στις επιθυμίες της αγοράς. Βασική επιδίωξη είναι η μείωση της προαστικοποίησης και η προσέλκυση της εγκατάστασης ανώτερων κοινωνικών ομάδων στις περιοχές αυτές. Εν τέλει η διαδικασία ένταξης στο πρόγραμμα παρακωλύθηκε στην έγκριση χρηματοδότησης από τον αρμόδιο τραπεζικό οργανισμό. (EIB, 2007).

Εκτός αυτού με την προοπτική της επένδυσης ο κρατικός μηχανισμός θα επιχειρήσει να εντάξει τις προτάσεις που υποδεικνύει η εταιρία³² το 2011 στο «Σχέδιο Δράσης για το κέντρο της Αθήνας» χωρίς όμως να προχωρήσει, πέραν της αύξησης της αστυνόμευσης και της εκδίωξης των μεταναστών, σε άμεση πρακτική εφαρμογή των επεμβάσεων που ενέταξε σε αυτό. Μια σημαντική όπως κίνηση ως προς την ενεργοποίηση των αγοροπωλησιών ακινήτων που προέκυψε από το σχέδιο αυτό είναι η θέσπιση ειδικών φοροαπαλλαγών οι οποίες περιλαμβάνουν³³:

- Φορολογική απαλλαγή για το κόστος αποκατάστασης των κατοικιών. Συγκεκριμένα θα εκπίπτει από τον οφειλόμενο φόρο εισοδήματος, επί μια δεκαετία, το 80% της συνολικής δαπάνης αποκατάστασης και εκσυγχρονισμού του ακινήτου με χρήση κατοικίας (για έργα κόστους μέχρι 600 ευρώ ανά τετραγωνικό μέτρο).
- Αντίστοιχες ρυθμίσεις, αλλά με διαφορετικά ποσοστά κόστους ανά τετραγωνικό μέτρο, προβλέπονται για τα ισόγεια καταστήματα, τους κοινόχρηστους χώρους και τις όψεις των οικοδομών καθώς και για ακίνητα που χρησιμοποιούνται ως γραφεία.

Προϋποθέσεις που τίθενται για τα παραπάνω είναι το ακίνητο να ιδιοκατοικηθεί ή ιδιοχρησιμοποιηθεί από τον κύριο αυτού ή μέλος της οικογένειάς του ή εάν εκμισθωθεί να εκμισθωθεί σε πρόσωπα που το δηλούμενο εισόδημα τους είναι τριπλάσιο του ενοικίου. Η προϋπόθεση αυτή δεν τίθενται για τα ισόγεια καταστήματα και τα γραφεία.

³⁰ <http://www.euro2day.gr/news/economy/article/612124/oliaros-ependyseis-se-keramiko-metaxoyrgeio.html>

³¹ <http://www.kathimerini.gr/486869/article/politismos/arxeio-politismoy/mia-mikrh-epanastash-katw-apo-thn-omonoia>

³² <http://www.oliaros.com/?!lang=gr&p=272>

³³ <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=0eMskfzTN6l%3D&tabid=367&language=el-GR>.

- Χορήγηση κινήτρου για τις αγοροπωλησίες ακινήτων που θα γίνουν στην περιοχή αυτή για χρονικό διάστημα 2 ετών. Συγκεκριμένα ο φόρος μεταβίβασης από 10% που είναι σήμερα μειώνεται σε 3%.
- Ανάλογη ρύθμιση γίνεται και για τον εκσυγχρονισμό και την αποκατάσταση διατηρητέων κτιρίων. Δηλαδή, εκπίπτει κάθε χρόνο το 1/10 της συνολικής δαπάνης αποκατάστασης και μέχρι κόστος 2.000 ευρώ το τ.μ.

Οι ρυθμίσεις αυτές στις οποίες ορίζεται ως προαπαιτούμενο των φοροαπαλλαγών η εκμίσθωση σε άτομα που το εισόδημά τους θα είναι τριπλάσιο από αυτό του ενοικίου δείχνει και την κατεύθυνση στην οποία θέλει να κινηθεί η πολιτική αυτή. Προκρίνεται ο αποκλεισμός χαμηλών στρωμάτων από νεοανεγερμένα ή ανακαινισμένα κτίρια όχι από τις συνθήκες της αγοράς αλλά από την ίδια την κρατική πολιτική.

Άλλωστε και η λογική στην οποία βασίστηκε η θέσπισή τους, ειδικά για την περιοχή του Μεταξουργείου και του Γερανείου, είναι στη λογική της θέσπισης ζωνών ειδικής ανάπτυξης με σκοπό «...να στηριχθεί και να συγκρατηθεί ο υγιής πληθυσμός που έχει απομείνει και να προσελκυστεί νέος, ενώ πρέπει παράλληλα να ενεργοποιηθούν οι μηχανισμοί της αγοράς και να διασφαλιστεί ένα λειτουργικό σύστημα».

2.5 Μια αποτίμηση των πολιτικών που εφαρμόστηκαν

Αυτό που διαπιστώνεται είναι ότι μετά τις μεγάλες αλλαγές που συντελέστηκαν τη δεκαετία του '80, η αναπτυξιακή πρακτική για την περιοχή μένει στάσιμη δημιουργώντας έδαφος αλλαγών όχι μέσω επεμβάσεων αλλά κυρίως μέσω των υποσχέσεων για ανάπτυξη που οδηγούν πολύ αργότερα στην κινητοποίηση του ιδιωτικού κεφαλαίου. Έκτοτε αναλαμβάνει έναν ρόλο πλαισίωσης σε αυτό μέσω μικρών σημειακών επεμβάσεων αλλά και ρυθμίσεων που ευνοούν την αγορά γης και κατοικίας.

Τα γεγονότα αυτά όμως συμπίπτουν και με την περίοδο της οικονομικής κρίσης, την υπογραφή μνημονίων την περίοδο αυτή και την άνοδο της φορολογίας των ακινήτων, η οποία σε περιόδους κρίσης είναι δυσβάσταχτη για μεγάλο μέρος του πληθυσμού το οποίο τα πουλά. Αν σε αυτό υπολογίσουμε και τις κατασχέσεις ακινήτων λόγω χρεών από τις τράπεζες, τότε μιλάμε για μια δρομολογημένη μείωση της μικροϊδιοκτησίας, η οποία αποτελεί οχηρό στην επέλαση των κεφαλαίων στον αστικό χώρο. Δημιουργείται έτσι ένα πρόσφορο έδαφος για μεγάλη συγκέντρωση ακινήτων από επενδυτικές εταιρίες.

Αν υπολογίσουμε ότι η επένδυση στην περιοχή του Μεταξουργείου γίνεται ως προς την κατοικία και την προσπάθεια ένταξης του δήμου Αθηναίων του προγράμματος κτηματομεσιτικής εταιρίας σε χρηματοδότηση για «ολοκληρωμένη» επέμβαση στην περιοχή, τότε αναφερόμαστε όντως σε μια προσπάθεια «ανάπτυξης» της περιοχής η οποία βασίζεται στην προσέλκυση εισοδηματικά ανώτερων κοινωνικών ομάδων. Μια περιοχή όμως που αντιμετωπίζει σημαντικά κοινωνικά ζητήματα αλλά και η ύπαρξη πληθυσμιακών ομάδων που τα βιώνουν, δεν αποτελεί παράγοντα έλξης ανώτερων κοινωνικών ομάδων. Σε αυτό στρέφεται και η αναπτυξιακή πρακτική των τελευταίων χρόνων σε συνδυασμό με το ιδιωτικό κεφάλαιο, ώστε μέσω της αλλαγής της φυσιογνωμίας της περιοχής να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες ζήτησης, μέσω μιας ελκυστικής ιδιαιτερότητας που είναι η ανάπτυξη του πολιτιστικού στοιχείου.

Οι κινήσεις αυτές είδαμε και στην αρχή ότι εν τέλει μεταφράζονται ως ένα βαθμό σε κινητικότητα προς την περιοχή –ιδιαίτερα στην περιοχή εστίασης- αν και δεν καταφέρνουν να φέρουν τις ριζικές αλλαγές στη φυσιογνωμία της, ώστε να εκπληρωθεί ο στόχος μιας ενιαίας ανάπτυξης. Περισσότερο η ζήτηση αυξήθηκε προς τη διασκέδαση παρά προς την κατοικία, ενώ ένα μεγάλο μέρος του Μεταξουργείου συνεχίζει να αποτελεί τόπο κατοικίας εργατικών στρωμάτων αλλά πλέον και πολλών εξαθλιωμένων νοικοκυριών στο όριο ή κάτω από το όριο της φτώχειας.

Η εικόνα που σχηματίζεται λοιπόν έχει πολλές, διαφορετικές αλλά και αντιθετικές πλευρές κρύβοντας δυναμικές οι οποίες και με τη συγκυρία της κρίσης δεν μπορεί να γίνει

πρόβλεψη στο πώς θα εξελιχθούν ή το βάθος χρόνου που χρειάζονται για να εκφραστούν. Στο πλαίσιο όμως που εν τέλει έχει σχηματιστεί διαμορφώνοντας αυτήν την πολλαπλή κατάσταση και στην εξέλιξη μιας οικονομικής κρίσης, τα αποτελέσματα της οποίας αρχίζουν να φαίνονται συνεχώς και πιο έντονα, ο αναπτυξιακός λόγος που αρχίζει να διαμορφώνεται - κυρίως από το 2010 μέσω της εκπόνηση διαφόρων στρατηγικών σχεδίων και προγραμμάτων - θα αποκτήσει μια πιο ισχυρή έκφραση το 2014, μέσω του εργαλείου του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας/ Αθήνα 2020. Έχοντας σχηματίσει μια εικόνα πτυχών της σημερινής κατάστασης στο Μεταξουργείο και το ρόλο που έπαιξε η μέχρι τώρα κρατική πολιτική, θα επιχειρηθεί στο επόμενο κεφάλαιο η αξιολόγηση των πολιτικών που δρομολογούνται για τη μελλοντική της εξέλιξη μέσα από τη μελέτη του νέου Ρυθμιστικού του 2014.

Μια τέτοια προσέγγιση όμως δεν μπορεί να είναι αποκομμένη από τον ευρωπαϊκό αναπτυξιακό λόγο, καθώς αποτελεί τμήμα μιας ενιαίας πολιτικής για τον αστικό χώρο, που έχει οριστεί για τις χώρες της ΕΕ. Υπό αυτή τη συνθήκη θεωρείται ότι μια ματιά στην πολιτική που χαράζεται για τον αστικό χώρο από την ΕΕ θα φωτίσει καλύτερα τόσο τις διαστάσεις της αναπτυξιακής πρακτικής όσο και του νέου αναπτυξιακού λόγου που θα την ακολουθήσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΝΕΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ

3.1 Ευρωπαϊκή πολιτική για τον αστικό χώρο

Καθοριστικό στοιχείο ερμηνείας αλλά και ανάγνωσης των πολιτικών γύρω από τον αστικό χώρο στη σύγχρονη Ελλάδα είναι η μελέτη του ευρωπαϊκού αναπτυξιακού λόγου για τον χώρο, καθώς αποτελεί το βασικό στρατηγικό πλαίσιο πάνω στο οποίο αυτές χαράζονται.

Η χωροταξία, μέχρι και την τελευταία δεκαετία, δεν αποτελούσε επίσημη κοινοτική πολιτική της ΕΕ. Ωστόσο από τη δεκαετία του '80 άρχισε να καλλιεργείται ένα πεδίο προβληματισμού το οποίο οδήγησε στη δρομολόγηση ενεργειών για μια κοινή χωρική στρατηγική σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η στροφή προς τον νεοφιλελευθερισμό που ακολούθησε τη δεκαετία αυτή, άλλαξε όπως είδαμε και τη σημασία και την αντίληψη του χώρου, ο οποίος πλέον είναι ένας σημαντικός αναπτυξιακός παράγοντας, στον παγκόσμιο ανταγωνισμό τόσο των εθνών όσο και των τόπων. Έτσι οι έννοιες της χωροταξίας και του πολεοδομικού ή αστικού σχεδιασμού αποκτούν μια άλλη διάσταση και σημασία στην αναπτυξιακή πρακτική των κρατών ή άλλων σχηματισμών. Σε αυτή την κατεύθυνση θα αρχίσει μετά τη δεκαετία του '80 να διαμορφώνεται σε ένα σημαντικό παράγοντα χάραξης πολιτικής της ΕΕ.

Ο σκληρός ανταγωνισμός σε διάφορα επίπεδα και εκφάνσεις που ανέπτυξε το μοντέλο αυτό σε συνδυασμό με τη διεύρυνση της ΕΕ με κράτη λιγότερο «αναπτυγμένα» καπιταλιστικά, άρχισε να φανερώνει τις άνισες σχέσεις που διαμορφώνονται μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών αλλά και στο εσωτερικό των χωρών μεταξύ μητροπόλεων και μεγάλων αστικών κέντρων έναντι της περιφέρειας. Οι μεγάλες γεωγραφικές ανισότητες θεωρήθηκαν απειλή στη νεοσύστατα διευρυμένη ΕΕ ως προς την πορεία ολοκλήρωσής της, καθώς μια πιθανή δυσaréσκεια των κρατών μελών θα μπορούσε να οδηγήσει σε αμφισβήτηση του εγχειρήματος και διάλυση του σχηματισμού. Παράλληλα η εμπειρία εφαρμογής κοινών πολιτικών σε επίπεδο Κοινότητας οδήγησε στη συνειδητοποίηση ότι τα κράτη-μέλη αποτελούν ένα πεδίο αλληλοεξαρτόμενων εδαφών στα οποία οι πολιτικές που χαράζονται από την ΕΕ έχουν σημαντική επίδραση. Έτσι από τα τέλη της δεκαετίας του '80 αρχίζει να διαμορφώνεται μια πολιτική «οικονομικής και κοινωνικής συνοχής» όπως ονομάστηκε, η οποία λειτουργούσε με βάση κυρίως τα Διαρθρωτικά Ταμεία, με τη μορφή οικονομικών ενισχύσεων μέσω συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων.

Το 2000 θα τεθεί στη Συνθήκη της Λισαβόνας ως κύριος στόχος να καταστεί ΕΕ η πιο ανταγωνιστική οικονομία ως το 2010, βασιζόμενη στη γνώση και ικανή για αειφόρο ανάπτυξη, με τη δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων απασχόλησης, καλύτερης κοινωνικής συνοχής και με σεβασμό για το περιβάλλον (CEC, 2005:3). Τα χρόνια που ακολούθησαν, και ιδιαίτερα ύστερα από την αναθεώρησή της το 2007, η πολιτική της συνοχής που μέχρι τότε είχε ασκηθεί δέχθηκε έντονη κριτική ως προς την αποτυχία ενίσχυσης του στόχου αυτού. Σημαντικό παράγοντα, προς την αλλαγή του χαρακτήρα της συνοχής, αποτέλεσε η διαπίστωση ότι οι ποικίλες δυνατότητες των ευρωπαϊκών περιφερειών δεν αξιοποιούνται κατάλληλα ως προς το σκοπό της βέλτιστης υλοποίησης της στρατηγικής της Λισαβόνας και του Γκέτενμποργκ και τους στόχους που θέτουν ως προς την απασχόληση, την ανταγωνιστικότητα και την αειφόρο ανάπτυξη.

Γενικότερα η έννοια της ανταγωνιστικότητας αρχίζει πλέον να παίρνει έντονα πρωταγωνιστικό ρόλο στον ευρωπαϊκό αναπτυξιακό λόγο και στρατηγική και θα λέγαμε ότι γίνεται αντιληπτή ως μια ομπρέλα που θα πρέπει να διέπει όλες τις επιμέρους πολιτικές. Οι ανισοροπίες προσεγγίζονται στη νέα συνθήκη ως στοιχείο που απειλεί και επηρεάζει τη συνολική ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας. Ακόμα και τα κοινωνικά ζητήματα τίθενται προς αντιμετώπιση πάνω σε αυτή τη βάση. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο και η πολιτική της συνοχής αναμορφώνεται όπως διατυπώνεται στην αναθεωρημένη συνθήκη της Λισαβόνας «Η ένωση θα πρέπει να κινητοποιήσει όλες τις εθνικές και κοινοτικές δυνατότητες για την επίτευξη

των στόχων της Λισαβόνας, συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής συνοχής» (CEC, 2005:6). Στο πλαίσιο αυτό τέθηκαν οι παρακάτω προτεραιότητες:

- Βελτίωση της ελκυστικότητας των κρατών μελών, των περιφερειών και των πόλεων με την ενίσχυση της προσβασιμότητας, την εξασφάλιση υψηλής ποιότητας υπηρεσιών και την προστασία του περιβάλλοντος
- Η ενθάρρυνση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας και η ανάπτυξη της κοινωνίας της γνώσης
- Η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων απασχόλησης, παράλληλα με τη βελτίωση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και των εργαζομένων και την αύξηση της επένδυσης στο ανθρώπινο κεφάλαιο.

Παράλληλα αποφασίζεται η άσκηση μιας πιο συνεκτικής πολιτικής, η οποία θα συνδέει τον χωροταξικό σχεδιασμό με τις αρχές και τις βασικές επιλογές της πολιτικής συνοχής και των διαρθρωτικών ταμείων (Faludi, 2005). Η πολιτική αυτή θα αρθρώνεται με την έννοια της εδαφικής συνοχής ως καταστατική επιδίωξη της Ένωσης και ως τρίτη συνιστώσα της πολιτικής συνοχής, μαζί με την οικονομική και κοινωνική. Τον ίδιο χρόνο θα εγκριθεί ένα νέο στρατηγικό κείμενο για την ανάπτυξη του ευρωπαϊκού χώρου υπό τον τίτλο «Εδαφική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και «Χάρτης της Λειψίας για την αειφόρο ανάπτυξη των ευρωπαϊκών πόλεων».

Στα πλαίσια της επένδυσης στην «παγκόσμια οικονομία της γνώσης» και τη «βιτρίνα» της οικονομικής ευημερίας που πρέπει να δείχνουν οι πόλεις αναδύεται η πολιτική της «κοινωνικής συνοχής». Αυτή δεν παίρνει τη μορφή μιας συνολικής κεντρικής πολιτικής, αλλά μιας σημειακής επέμβασης σε επιλεγμένα περιοχές που συγκεντρώνουν στοιχεία έντονης φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Όπως αναφέρεται στη συνθήκη της Λειψίας για τις πόλεις της Κοινότητας «...ωστόσο, αντιμετωπίζουν δημογραφικά προβλήματα καθώς και προβλήματα που συνδέονται με την κοινωνική ανισότητα, τον αποκλεισμό ορισμένων ομάδων πληθυσμού και την έλλειψη προσιτών και κατάλληλων κατοίκων καθώς και με το περιβάλλον. Τελικά, οι πόλεις δεν θα μπορέσουν να επιτελέσουν το έργο τους ως μοχλοί κοινωνικής προόδου και οικονομικής ανάπτυξης, όπως προβλέπεται στα πλαίσια της στρατηγικής της Λισαβόνας, παρά μόνο εάν επιτύχουμε να διατηρήσουμε την κοινωνική ισορροπία εντός των πόλεων και μεταξύ των πόλεων, εξασφαλίζοντας την πολιτισμική τους πολυμορφία και υψηλά ποιοτικά κριτήρια στους τομείς της πολεοδομίας, της αρχιτεκτονικής και του περιβάλλοντος.» (ΕΕ, 2007: 2). Αυτό που συνιστάται είναι:

- Να γίνεται μεγαλύτερη χρήση των προσεγγίσεων της πολιτικής ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης με έμφαση στην:
 - Η δημιουργία και εξασφάλιση δημόσιων χώρων υψηλής ποιότητας
 - Εκσυγχρονισμός των δικτύων υποδομών και αύξηση της ενεργειακής απόδοσης
 - Προορατικές πολιτικές καινοτομίας και εκπαίδευσης
- Ειδική προσοχή πρέπει να δοθεί τις φτωχές συνοικίες εντός των πόλεων
- Εφαρμογή στρατηγικών για την αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος
- Ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και της τοπικής πολιτικής αγοράς εργασίας
- Προορατικές πολιτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης για τα παιδιά και τους νέους
- Προώθηση αποτελεσματικών και οικονομικά προσιτών αστικών μεταφορών.

Επίσης μια αλλαγή που εισάγεται είναι γύρω από τον τρόπο διακυβέρνησης προκρίνοντας ένα νέο μοντέλο διακυβέρνησης του ευρωπαϊκού χώρου που αναπτύσσεται σε πολλαπλά επίπεδα. Σε αυτό εμπλέκονται τόσο διαφορετικές θεσμικές κλίμακες όσο και δυνάμεις που θεωρούνται εκφραστές της αγοράς, της κοινωνίας και της επιστήμης. Σύμφωνα με την Εδαφική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης : «Η εδαφική συνοχή μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από ένα εντατικό και συνεχή διάλογο μεταξύ όλων των εταίρων της χωρικής ανάπτυξης. Αυτή η διαδικασία συνεργασίας είναι αυτό που αποκαλούμε εδαφική διακυβέρνηση. Ο ιδιωτικός τομέας (ειδικά οι τοπικές και περιφερειακές επιχειρήσεις), η επιστημονική κοινότητα, ο δημόσιος τομέας (ειδικά οι τοπικές και περιφερειακές αρχές), οι μη

κυβερνητικές οργανώσεις και οι διάφοροι τομείς πρέπει να δράσουν από κοινού ώστε να κάνουν καλύτερη χρήση των κρίσιμων επενδύσεων στις ευρωπαϊκές περιφέρειες ...» (ΕΥ, 2007:2).

Με βάση το μοντέλο αυτό οι αγορές αναλαμβάνουν πλέον και επίσημα ρόλο στις πολιτικές ανάπτυξης των πόλεων και του χώρου ευρύτερα, ο οποίος ενισχύεται ακόμη πιο πολύ με τη δημιουργία χρηματοδοτικών εργαλείων στήριξης επενδυτικών στρατηγικών ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης, όπως το Jessica. Παράλληλα ενισχύεται η συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για το χώρο ενώ βλέπουμε να αναβαθμίζεται ο ρόλος των ΜΚΟ, ως εταίρος της χωρικής ανάπτυξης.

Γενικότερα μια αποτίμηση των πολιτικών αυτών είναι ότι διέπονται από στοιχεία που θεωρούνται από την παρούσα εργασία αντιφατικά, τα οποία ως τέτοια περνούν και στην ελληνική αναπτυξιακή στρατηγική. Το στοιχείο της ανταγωνιστικότητας το οποίο υπερτερεί και η θεώρηση του ιδιωτικού κεφαλαίου ως παράγοντα χάραξης πολιτικής, έρχονται σε αντίθεση με στόχους όπως η κοινωνική συνοχή ή περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας για όλους.

Αυτό έγινε φανερό και από την πολιτική που ακολουθήθηκε μετά τη συνθήκη της Λισαβόνας, όπου ενώ τίθεται ως προτεραιότητα το στοιχείο της συνοχής, αυτό επικρατεί κυρίως σε διοικητικό επίπεδο με τις δαπάνες για τη μείωση των ανισοτήτων να μειώνονται συνεχώς. Τα τελευταία χρόνια ειδικά έχουν σταματήσει και τα προγράμματα που είχαν συνταχθεί προς αυτό το σκοπό ενώ έχουν δημιουργηθεί νέα που στηρίζουν μεγάλες ιδιωτικές πρωτοβουλίες.

Σήμερα οι αντιφάσεις μεταξύ αναπτυξιακού λόγου και πρακτικής ήρθαν πιο έντονα στο προσκήνιο, με την οικονομική κρίση και τη στάση της ένωσης απέναντι στις χώρες που πλήττονταν από αυτή. Τα σκληρά μέτρα που προωθούνται στις χώρες αυτές και τους πληθυσμούς τους δείχνουν μια πολιτική η οποία οξύνει σε μεγάλο βαθμό, παρά προσπαθεί να εξαλείψει, το δυϊσμό τόσο μεταξύ των κρατών μελών όσο και στο εσωτερικό αυτών.

Με μια καταγιγιστική θεσμική στροφή προς την ενίσχυση του ιδιωτικού κεφαλαίου και της ιδιωτικοποίησης της δημόσιας γης, με ακόμα πιο δυσχερείς και επισφαλείς θέσεις εργασίας και ένα πληθυσμό που συνεχώς φτωχοποιείται, ο χωροταξικός σχεδιασμός της Ελλάδας έρχεται το 2014 να υλοποιήσει πολιτικές που βασίζονται στην πολιτική της συνοχής της ΕΕ. Σε μια πολιτική πρακτική που έρχεται σε αντίφαση με τον αναπτυξιακό λόγο και μια πραγματικότητα σε ακόμη μεγαλύτερη απόσταση.

3.2 Προσέγγιση του νέου αναπτυξιακού λόγου για το κέντρο της Αθήνας μέσω του ΡΣΑ 2014

3.2.1 Μελέτη του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας/ Αθήνα 2020

Ένα Ρυθμιστικό σχέδιο αγγίζει διάφορα πεδία και διαδικασίες για την πόλη, ενώ το αλληλεξαρτούμενο σύνολο που αυτή αποτελεί του αποδίδει ακόμη περισσότερες διαστάσεις και ερμηνείες. Στην παρούσα φάση θα επιχειρηθεί η προσέγγιση του νέου αναπτυξιακού λόγου για το κέντρο της Αθήνας, μέσα από το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας/ Αθήνα 2020 του 2014 (ΦΕΚ 142 Α/ 28.6.2014/ Ν. 4269/2014). Η εστίαση θα γίνει κυρίως στα θέματα τα οποία σχετίζονται περισσότερο με τη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του Μεταξουργείου και την προσπάθεια μείωσης των κοινωνικών ανισοτήτων και του διαχωρισμού.

Ο αναπτυξιακός λόγος συνεχίζει να επιδιώκει την ανάδειξη του κέντρου της Αθήνας ως κέντρου μιας διεθνούς και «βιώσιμης» μητρόπολης. Η βιωσιμότητα εμπίπτει στις κατευθύνσεις της ευρωπαϊκής πολιτικής που συνοψίζονται σε τρεις κεντρικούς στρατηγικούς στόχους: ανταγωνιστικότητα-κοινωνική συνοχή-προστασία του αστικού περιβάλλοντος. Πάνω σε αυτούς δομούνται οι επιμέρους πολιτικές αλλά και με βάση αυτούς γίνεται η χρηματοδότηση των προτάσεων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία. Ένα σημαντικό στοιχείο είναι ότι αναπτυξιακός λόγος είναι ως ένα βαθμό αναγκασμένος να συμβαδίζει με τις κατευθύνσεις της ΕΕ, η οποία εν τέλει αποφασίζει ποιες παρεμβάσεις θα υλοποιηθούν, μέσω του ελέγχου της χρηματοδότησης στους τομείς που επιλέγει.

Όσον αφορά το μοντέλο ανάπτυξης που προτείνει το νέο ΡΣΑ, διατυπώνεται η πρόθεση μιας διαφορετικής οργάνωσης της σχέσης κέντρου και προαστιακών περιοχών. Το προηγούμενο του 1985 είδαμε ότι κατευθύνονταν προς την αποκέντρωση δραστηριοτήτων, ακόμη και διοικητικών, με σκοπό την διάχυση του πληθυσμού και των λειτουργιών προς τα προάστια. Λόγω των επιπτώσεων στο κέντρο της Αθήνας αυτής της πολιτικής, το νέο Ρυθμιστικό προσπαθεί να ακολουθήσει την ιδέα της συμπαγούς πόλης. Βέβαια σε παραλληλία με την προώθηση της συμπαγούς πόλης διατηρείται και η ιδέα της πολυκεντρικής ανάπτυξης, με αναπτυξιακούς άξονες και πόλους ακόμη και σε περιοχές που δεν έχουν δεχθεί ακόμη την αστική διάχυση, δημιουργώντας μάλλον ένα μεικτό σύστημα. Διατυπώνεται πάντως η πρόθεση επανενίσχυσης του κέντρου και επιστροφής λειτουργιών, διατηρώντας το πλαίσιο των αναπτυξιακών κατευθύνσεων των προηγούμενων δεκαετιών ως προς τις χρήσεις.

Έτσι παραμένει ως στόχος η ανάπτυξη λειτουργιών που αφορούν τη διοίκηση και τις υπηρεσίες. Γενικότερα επιχειρείται η ανάπτυξη πολλαπλών λειτουργιών προς την κατεύθυνση των επιτελικών δραστηριοτήτων, κυρίως επιτελικής διοίκησης, χρηματοπιστωτικές, γραφείων και εδρών επιχειρήσεων, εμπορίου, τουρισμού, εκπαίδευσης και πολιτισμού.

Προτεραιότητα για την αναζωογόνηση του κέντρου της Αθήνας, αποτελεί η ανάδειξη του «πολυδιάστατου» χαρακτήρα του. Κυρίως σε επίπεδο λειτουργιών στη στοχοθεσία της ανάσχεσης της απομάκρυνσης κατοίκων και την προσέλκυση νέων, την προσέλκυση επιχειρήσεων, την ανάδειξή του σε τουριστικό προορισμό διεθνούς εμβέλειας και την αναβάθμιση του δημόσιου χώρου. Έμφαση σε αυτό το πλαίσιο δίνει στην υποστήριξη των αναδυόμενων πολιτιστικών χώρων, ιδιαίτερα στις δυτικές περιοχές του κέντρου, όπου δραστηριοποιούνται νέοι δημιουργοί και συλλογικότητες με ιδιαίτερες κουλτούρες, καθώς και νέες δημιουργικές επιχειρήσεις.

Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά κατευθύνσεις ανάπτυξης του κέντρου ορίζονται:

- Η ανάδειξη σε κέντρο διεθνούς ακτινοβολίας, πολιτισμού, δημιουργικότητας και καινοτομίας.
- Η παροχή εξυπηρετήσεων και η ευρύτητα επιλογών υψηλού επιπέδου και ποιότητας.
- Η αξιοποίηση των ιστορικών, πολιτιστικών και λοιπών διακριτών στοιχείων της ταυτότητάς του.
- Η βελτίωση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος.

- Ο καθορισμός του ως αυτοτελούς τουριστικού προορισμού.

Επιδιώκεται σε όλους τους τομείς η γενικότερη ενίσχυση του ρόλου του κέντρου της Αθήνας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο με μέτρα που αποσκοπούν στην ποιοτική αναβάθμιση παραδοσιακών ζωνών κεντρικών λειτουργιών και με παράλληλη τόνωση και νέων πυρήνων μητροπολιτικών δραστηριοτήτων. Παράλληλα η βελτίωση των παραμέτρων που συνδέονται με την ποιότητα διαβίωσης στο κέντρο της πόλης και τη συγκράτηση του πληθυσμού που διαμένει σε αυτό.

Κυρίαρχο ρόλο αποκτά ο πολιτισμός, ο οποίος αναγνωρίζεται ως πόρος ανάπτυξης και πεδίο προώθησης νέων μορφών επιχειρηματικής δραστηριότητας και απασχόλησης, ενώ η προστασία της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς επιδιώκεται να ιδωθεί σε σύνδεση με την προστασία των φυσικών πόρων, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Βάσει αυτού δρομολογείται και η ανάδειξη και δημιουργία «διαδρομών πολιτισμικής διαχρονικότητας» στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και το Μεταξουργείο. Συμπληρωματικά εντάσσεται η αναβάθμιση των πολιτιστικών της πόρων και των πολιτιστικών υποδομών μητροπολιτικού επιπέδου, στην κατεύθυνση προώθησης του αστικού τουρισμού, καθώς και η βελτίωση της εικόνας της πόλης με παράλληλη αναβάθμιση του κοινωνικού εξοπλισμού.

Ως πυλώνας υλοποίησης των στόχων του ΡΣΑ σχετικά με την αναγέννηση του υφιστάμενου αστικού ιστού τίθεται η αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος μέσω των ολοκληρωμένων αναπλάσεων. Οι αναπλάσεις στον νέο αναπτυξιακό λόγο προσεγγίζονται όχι μέσω σημειακών εξωραϊστικών επεμβάσεων, αλλά έχουν τον χαρακτήρα μιας συνολικής στρατηγικής παρέμβασης σε περιοχές που αφορά διάφορους τομείς επέμβασης. Αυτές συμπεριλαμβάνουν ένα ευρύτερο φάσμα δράσεων μεταξύ των οποίων· ο αποτελεσματικός έλεγχος των χρήσεων γης, η διαχείριση της λειτουργίας του δημόσιου χώρου, η χρήση εργαλείων οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής καθώς και διαθέσιμων πολεοδομικών εργαλείων, κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα.

Η αντιμετώπιση της υποβάθμισης του κέντρου επιδιώκεται να συμβάλει και στην ανάδειξη του ως πυρήνα city break τουρισμού. Ο τουρισμός θα αποτελέσει ακόμη έναν παράγοντα έμφασης της πολιτικής, ορίζοντας ότι οι όποιες πολιτικές και παρεμβάσεις στο κέντρο της Αθήνας οφείλουν να λαμβάνουν ως σημαντική συνιστώσα του σχεδιασμού την πολιτική για ανάδειξη του κέντρου ως τουριστικού πόλου.

Ως προς τη στρατηγική συνιστώσα της κοινωνικής συνοχής, τίθεται ως στόχος και η άμβλυση των κοινωνικών ανισοτήτων και η καταπολέμηση των φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού που έχουν χωρική διάσταση. Τα ζητήματα αυτά προσεγγίζονται μέσω της προώθησης της ισόρροπης χωρικής κατανομής κοινωνικών εξυπηρετήσεων, αναπτυξιακών έργων και επενδύσεων, σε συνδυασμό με την αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος σε όλες τις περιοχές. Έμφαση δίνεται ως προς τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, στη δυνατότητα των επιλογών κατοικίας, εργασίας και αναψυχής, την ισότητα πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες και υποδομές για όλους τους κατοίκους, μεταξύ των οποίων η ενίσχυση των υποδομών υγείας. Βέβαια στην πρόσβαση ως προς αυτά εξετάζεται ο παράγοντας των υποδομών αλλά όχι της οικονομικής δυνατότητας.

Επίσης εισάγεται το στοιχείο των πολιτικών «εξισορρόπησης» που θέτει ως στόχο τη διατήρηση της ιδιαίτερης ταυτότητας και κοινωνικής πολυσυλλεκτικότητας περιοχών του κέντρου της Αθήνας, με έμφαση σε αυτές που παρουσιάζουν φαινόμενα κοινωνικής πόλωσης και στοχοποίησης. Σε αυτό εμπίπτουν κάποιες προτάσεις μέριμνας για κατοικία χαμηλών στρωμάτων.

Ως προς τη διακυβέρνηση είναι στις βάσεις των πολλαπλών επιπέδων της εδαφικής συνοχής και των εταίρων που όρισε η ΕΕ. Εδώ βλέπουμε όμως ότι ενώ αναφέρεται ο ρόλος του ιδιωτικού παράγοντα, απουσιάζει ο ρόλος των πολιτών. Η παράκληση αυτή από τις κατευθύνσεις της ΕΕ, δε αυτό τον τομέα, δείχνει την γενικότερη φιλοσοφία του σχεδιασμού στην Ελλάδα που οι πολίτες δεν έχουν ιδιαίτερο ρόλο και λόγο στις πολιτικές για τον χώρο και τον πολεοδομικό σχεδιασμό. Παράλληλα ο ορισμός του ιδιωτικού τομέα ως εταίρο και η παράβλεψη των πολιτών αναδεικνύει εν τέλει και την έμφαση των στόχων του Ρυθμιστικού και για το ποιους εν τέλει σχεδιάζει.

3.2.2 Αξιολόγηση αναπτυξιακού λόγου με βάση τα δεδομένα της περιοχής του Μεταξουργείου

Οι παραπάνω πολιτικές που χαράζονται για το κέντρο της Αθήνας αφορούν και το Μεταξουργείο, ως τμήμα αυτού. Η μεγάλη έμφαση που δίνεται στον πολιτισμό και τον τουρισμό ως σημαντικούς τομείς ανάπτυξης, με κύριο εργαλείο τις ολοκληρωμένες αναπλάσεις, ενισχύει ακόμη περισσότερο την κατεύθυνση της αλλαγής φυσιογνωμίας της περιοχής. Πέρα από αυτό όμως, ενώ είδαμε τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι της περιοχής, δεν υπάρχει κάποια ιδιαίτερη πολιτική για τα υπάρχοντα στρώματα που κατοικούν σε αυτή. Αυτά αντιμετωπίζονται ως συνιστώσες κοινωνικής ανισότητας και διαχωρισμού στις οποίες πρέπει να γίνει επέμβαση. Ομαδοποιώντας τους σε αυτή τη γενική κατηγορία, δεν εξετάζονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, οι ανάγκες τους και η αξιοποίηση των δεξιοτήτων τους ως στοιχείο χάραξης της αναπτυξιακής προοπτικής.

Η κατεύθυνση της ανάπτυξης τριτογενών δραστηριοτήτων, με την ενίσχυση της παραγωγικής δραστηριότητας να τίθεται μόνο στην περιφέρεια, δημιουργεί μια εργασιακή συνθήκη στην οποία η έντονα εργατική παραγωγική βάση δεν μπορεί να βρει εύκολο περιθώρια εργασιακής ένταξης στις δραστηριότητες που προωθούνται προς ανάπτυξη στην περιοχή στην οποία διαμένει. Ταυτόχρονα η αλλαγή των δραστηριοτήτων δεν συνοδεύεται και από κάποια σοβαρή προσπάθεια κατάρτισης των στρωμάτων αυτών ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Γενικότερα ο τρόπος που αναπτύσσεται το Μεταξουργείο, όπως είδαμε και από τις συνεντεύξεις σε μαγαζιά που έχουν αναπτυχθεί σε αυτό, δεν αφορά ιδιαίτερα την ανάπτυξη της απασχόλησης για τις κοινωνικές ομάδες που κατοικούν σε αυτό και βιώνουν την αποστέρηση. Περισσότερο οι αναπτυξιακοί τομείς απευθύνονται – όπως φάνηκε και στην διερεύνηση της φυσιογνωμίας των καταστημάτων - κυρίως σε άτομα που ζουν σε άλλες πιο αναπτυγμένες περιοχές.

Επιπλέον οι αναπλάσεις συνεχίζουν να θεωρούνται ως κύριο μέσο επίλυσης των προβλημάτων, θέτοντας εμμέσως την εισροή νέων ανώτερων στρωμάτων ως κατεύθυνση ανάκτησης της κοινωνικής και πολιτισμικής συνοχής. Η συνθήκη αυτή σε συνδυασμό με τον άξονα της ανταγωνιστικότητας που τίθεται στον αστικό σχεδιασμό, δρα συνήθως αντιθετικά στις ανάγκες και τα προβλήματα των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων, παρά συμπληρωματικά όπως αναφέρεται. Κατά βάση η ύπαρξη αυτών και η ανταγωνιστικότητα του αστικού χώρου ως πόλο έλξης επενδύσεων και καταναλωτών, σε ένα ανταγωνιστικό νεοφιλελεύθερο σύστημα, δεν συμβαδίζουν.

Οι κατευθύνσεις που δίνονται φαίνεται και από τους προορισμούς των ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων ιδιωτικών πρωτοβουλιών αγοράς γης και κατοικίας για επένδυση σε «ευαίσθητες» αστικές περιοχές που κατοικούνται από ευπαθείς ομάδες με σκοπό την προσέλκυση ανώτερων κοινωνικών ομάδων και άλλων επενδύσεων. Η αλλαγή αυτή όπως είδαμε επέδρασε στην περιοχή του Μεταξουργείου με την κινητοποίηση επενδυτικού ενδιαφέροντος, αν και προς το παρόν δεν εξασφαλίστηκε η χρηματοδότηση. Παράλληλα ο «ολοκληρωμένος» χαρακτήρας επεκτείνει την επέμβαση του ιδιωτικού κεφαλαίου σε ζητήματα της κοινωνίας και ρύθμισης των κοινωνικών σχέσεων.

Επιπλέον το πόσο αποκομμένο είναι το Ρυθμιστικό από τις ανάγκες του πληθυσμού και στραμμένο προς την προσέλκυση επενδύσεων φαίνεται και από το γεγονός ότι ενώ στο ευρωπαϊκό μοντέλο πολυεπίπεδης διοίκησης που ορίζει η ΕΕ για τον αστικό χώρο ως εταίρος στη λήψη αποφάσεων θεωρείται έστω θεσμικά και η κοινωνία, στην υιοθέτησή του από την Ελλάδα ως εταίρος θεωρείται μόνο το ιδιωτικό κεφάλαιο. Ο παράγοντας αυτός είναι πολύ σημαντικός, ιδιαίτερα όταν αναφερόμαστε σε περιοχές που πλειοψηφία των κατοίκων της υποφέρει από συνθήκες αποστέρησης.

Μια γενική άποψη που σχηματίζεται είναι ότι το Ρυθμιστικό αν και αναγνωρίζει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, κρίνεται ότι δεν προσαρμόζει ιδιαίτερα στη νέα συνθήκη. Οι πολιτικές που ακολουθεί είναι πάνω στους προ κρίσης άξονες ενώ δεν δίνει κάποια έμφαση στην «θωράκιση» του πληθυσμού των περιοχών αυτών ως προς την εξαθλίωση που συνεχώς

αυξάνεται. Ούτε προσπαθεί να δημιουργήσει νέες μορφές παραγωγικών δραστηριοτήτων που θα μπορούσαν να απορροφήσουν τον πληθυσμό αυτό. Προσπάθησε να ενσωματώσει κάποια κοινωνικά στοιχεία και να μεριμνήσει για επιπτώσεις πολιτικών που είχαν επισημανθεί στον δημόσιο διάλογο των προηγούμενων χρόνων. Αυτά όμως τίθενται αποδυναμωμένα και αποσπασματικά με την κοινωνική πολιτική να εκφράζεται κυρίως εν είδη φιλανθρωπίας, προς τα πιο εξαθλιωμένα κομμάτια της κοινωνίας και αδιαφορώντας ως ένα βαθμό προς αυτά που συνεχώς φτωχοποιούνται.

Ταυτόχρονα και το ίδιο το Ρυθμιστικό φανερώνει ότι αναγνωρίζει τις στοχεύσεις των κινήσεων που προωθεί και τις επιπτώσεις, μέσω κάποιων προτάσεων στεγαστικών κινήτρων που προσπαθούν να προστατεύσουν τα «ευπαθή» στρώματα από τις ίδιες τις πολιτικές του. Είναι πλέον γνωστό ότι η επιστροφή των επενδύσεων σε μια περιοχή σημαίνει αλλαγή των τιμών γαιοπροσόδου και δυσμενείς συνθήκες προς τα χαμηλά στρώματα, τα οποία εκτοπίζονται προς άλλες υποβαθμισμένες περιοχές. Άλλωστε αν και το ρυθμιστικό διακηρύσσει τη διατήρηση της πολυσυλλεκτικότητας η παρουσία τέτοιων ομάδων σε μια περιοχή αποτελεί «εμπόδιο» στην εισροή ανώτερων κοινωνικών ομάδων και στη διαμόρφωση της επιθυμητής «βιτρίνας» προς τους τουρίστες και τους καταναλωτές.

Γενικότερα το ζήτημα της κοινωνικής συνοχής τίθεται αποκομμένα από τις παραγωγικές σχέσεις και τη σύσταση μιας πολιτικής που θα στοχεύει σε αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού. Εκφράζεται κυρίως μέσω κινήσεων αντικατάστασης του πληθυσμού από ομάδες περισσότερο συνεκτικές, με τη μορφή μέριμνας προς τα πιο εξαθλιωμένα τμήματα του πληθυσμού ή μέσω της διευκόλυνσης των μαζικών μετακινήσεων. Στην νέα πολιτική που τίθεται θα λέγαμε ότι βασικός στόχος δεν είναι ένα οργανωμένο σχέδιο το οποίο προσπαθεί να επιτύχει όχι τη βελτίωση μόνο του αστικού περιβάλλοντος αλλά και των όρων ζωής των κοινωνικών ομάδων που κατοικούν στις περιοχές επέμβασης. Αντιθέτως αντιμετωπίζει τους υπάρχοντες κατοίκους μόνο ως φορείς κοινωνικών προβλημάτων που πρέπει να επιλυθούν και αποκόβει από τις δραστηριότητες και λειτουργίες που ορίζει προς ανάπτυξη, ακολουθώντας μια αναπτυξιακή λογική που αντιβαίνει ακόμα και στην ίδια τους την παρουσία στην περιοχή. Έτσι η πολιτική που προωθείται φαίνεται να στρέφεται κυρίως προς την αλλαγή της γεωγραφίας τους, διοχετεύοντας το κόστος τόσο στις ήδη ευπαθείς κοινωνικές ομάδες αλλά και στις περιοχές που θα τις υποδεχθούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Στην εργασία αυτή επιχειρήθηκε η διερεύνηση κοινωνικών μεταλλαγών ως προς την εισροή ανώτερων εισοδηματικά στρωμάτων στην περιοχή του Μεταξουργείου και ο ρόλος των κρατικών πολιτικών στη διαμόρφωση της διαδικασίας αυτής. Διαπίστωση υπήρξε ότι ο κρατικός παράγοντας διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στην περιοχή, προς το παρόν όχι μέσω ριζικών επεμβάσεων, αλλά κυρίως μέσω των κατευθύνσεων που δίνει ο αναπτυξιακός λόγος και ρυθμίσεις που ευνοούν την αγορά γης και κατοικίας. Μέσα από αυτό προκύπτει μια αλληλεπίδραση με τις επενδύσεις καθώς από τη μια υποδεικνύει κατευθύνσεις στις οποίες το κράτος θα ευνοήσει την κερδοφορία τους και στη συνέχεια αν υπάρξει κινητικότητα αναλαμβάνει έναν πλαισιωτικό ρόλο στις κινήσεις που ορίζει ο ιδιωτικός τομέας. Με το πέρασμα των χρόνων βλέπουμε όλο και πιο έντονα τη μείωση του ρόλου του κράτους για τον αστικό χώρο και την ενίσχυση ακόμα και μέσω θεσμικών μέσων της δράσης του ιδιωτικού τομέα. Από την άλλη όμως οι αγορές απαιτούν από αυτό περισσότερες κινήσεις, είτε μέσω της διεξαγωγής έργων που θα ευνοήσουν τις επενδύσεις τους είτε με την παρέμβαση σε τομείς που εμπύπτουν ακόμη στις αρμοδιότητές τους.

Ως προς τον αναπτυξιακό λόγο και πρακτική συμπεραίνεται ότι βασική επιδίωξη από την δεκαετία του '80 μέχρι σήμερα είναι η αλλαγή της φυσιογνωμίας της περιοχής, με τη μεταβολή της λειτουργικής και κοινωνικής της σύστασης, ώστε να ανταποκρίνεται στην προσπάθεια διαμόρφωσης ενός διεθνούς μητροπολιτικού κέντρου. Έτσι αν και τα τελευταία χρόνια παράγεται ένας λόγος ο οποίος διακηρύσσει ότι θέλει να επέμβει στη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και των προβλημάτων που έχει επιφέρει η οικονομική κρίση στον πληθυσμό, η γενικότερη πολιτική που ασκείται δείχνει περισσότερο μια προσπάθεια επίλυσης αυτών σε τοπικό επίπεδο μέσω της μετατόπισης των ευπαθών κοινωνικών ομάδων προς άλλα σημεία της πόλης και της αντικατάστασής τους από νέα ανώτερα εισοδηματικά. Υπό αυτό το όραμα διαχρονικά η πολιτική που ασκείται πλήττει συνεχώς την παραγωγική βάση, η οποία δεν λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψιν ως συνιστώσα με τα δικά της χαρακτηριστικά και ανάγκες.

Ευρύτερα ένα συμπέρασμα που προκύπτει από τις πολιτικές που ασκούνται για τον αστικό χώρο είναι αυτό της ανακολουθίας της στοχοθεσίας και των ρυθμίσεών του, τόσο σε σχέση με την ευρύτερη κρατική πολιτική όσο και μεταξύ των ίδιων των στόχων που ορίζουν.

Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι ότι το Ρυθμιστικό προσπαθεί να επέμβει σε μια σειρά θεμάτων, τα οποία όμως είναι ζητήματα ευρύτερης κρατικής πολιτικής. Έτσι καθώς δεν αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της γενικότερης πολιτικής, πολλές από τις παραμέτρους του παραμένουν στο θεωρητικό επίπεδο και υιοθετούνται αποσπασματικά τα τμήματα εκείνα που είτε επιλέγονται από το κράτος είτε ευνοούν δυναμικές της αγοράς, σε βάρος συνήθως των ζητημάτων «κοινωνικής» πολιτικής. Σημαντικός παράγοντας αποδυνάμωσης των ζητημάτων αυτών - όπως μέριμνα για κατοικία χαμηλών στρωμάτων, μείωση κοινωνικών ανισοτήτων - δεν είναι μόνο η αποσύνδεση από την ευρύτερη πολιτική αλλά και ο ίδιος ο τρόπος που εκφράζονται, ως αναφορές στο Ρυθμιστικό και όχι ως ένα ισχυρό σχέδιο οργανωμένης παρέμβασης στους τομείς αυτούς.

Παράλληλα και οι ίδιοι οι στόχοι του Ρυθμιστικού थे λέγαμε ότι είναι αντιφατικοί. Χαρακτηριστικό είναι ότι προσπαθεί να συνδυάσει την προσέλκυση και κερδοφορία επενδύσεων που αφορούν τουρισμό, υπηρεσίες, κατανάλωση και κατοικία ανώτερων κοινωνικών ομάδων και από την άλλη μιλάει και για τη διαφύλαξη της παρουσίας χαμηλών στρωμάτων στις περιοχές αυτές, ενώ η ύπαρξή τους δεν συμβαδίζει με την ανάπτυξη τέτοιων δραστηριοτήτων και αφού είδη θεωρούνται ως συνιστώσες της υποβάθμισης του κέντρου. Η αποσπασματικότητα των πολιτικών προς τη μείωση των ανισοτήτων φαίνεται και μέσα από τη διατύπωση στόχων όπως αυτός της ισότητας της πρόσβασης στις κοινωνικές υποδομές και λειτουργίες, στην οποία εξετάζεται το ζήτημα της χωρικής και μεταφορικής πρόσβασης και όχι η

εξασφάλιση της οικονομικής δυνατότητας ή ελεύθερης πρόσβασης σε αυτές, που είναι και το κυρίαρχο ζήτημα.

Η πολιτική μείωσης των ανισοτήτων θεωρείται στην παρούσα εργασία ότι δεν μπορεί να γίνεται ξέχωρα από μια πολιτική που δεν προσφέρει καλύτερο βιοωτικό επίπεδο στους κατοίκους της. Σε αυτή τη βάση οι προτάσεις του αναπτυξιακού λόγου, όντας αποκομμένες από τους ευρύτερους πολιτικούς στόχους και στρατηγικές μένουν ως ιδέες στο επίπεδο του θεωρητικού λόγου. Ταυτόχρονα η ρευστότητα που το διέπει και η μη νομική κατοχύρωση κάποιων θεμάτων, δίνουν το περιθώριο έκφρασης σε πρακτικό επίπεδο των ρυθμίσεων που ευνοούν τα επενδυτικά κεφάλαια και τα νέα πεδία κέρδους που τους προσφέρονται.

Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο και όπως το έχουμε δει να διαμορφώνεται στην αναδρομή που έχει γίνει, τέτοια μη οργανωμένα και μερικά μέτρα φαντάζουν ως το «κοινωνικό προσωπείο» μιας πολιτικής συνεχούς ενίσχυσης και ενδυνάμωσης του ιδιωτικού τομέα έναντι ζητημάτων κοινωνικής αναπαραγωγής.

Ως απόρροια όλων αυτών θα λέγαμε ότι είτε στην ευρωπαϊκή πολιτική για τον αστικό χώρο είτε στη μετάφρασή της στον ελλαδικό χώρο, το ζήτημα της μείωσης των κοινωνικών ανισοτήτων που τίθεται είναι θολό και αρκετά μακριά από την εξάλειψη τους. Άλλωστε πώς θα μπορούσε και να είναι σημαντικό στοιχείο χάραξης μιας πολιτικής η οποία κινείται ξεκάθαρα στην κατεύθυνση της όλο και μεγαλύτερης όξυνσης των ανισοτήτων. Υπό αυτή τη συνθήκη διακηρύξεις για μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων στοχεύουν όχι σε μια ουσιαστική προσπάθεια βελτίωσης των όρων ζωής και σχέσεων της κοινωνίας αλλά ως παρεμβάσεις που θα βελτιώσουν επιφανειακά την «εικόνα» συγκεκριμένων περιοχών με σκοπό την προσέλκυση επενδύσεων και καταναλωτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Castells, M. 1983, *City and Culture: The San Francisco Experience. The Castells Reader on Cities and Social Theory*, Susser I. (eds.) Oxford: Blackwell.

Commision of the European Communities, 2005, *Communication to the spring European Council, Working together for growth and jobs: A new start for the Lisbon Strategy*, Brussels, 02.02.2005.

http://ec.europa.eu/archives/growthandjobs_2009/

European Investment Bank, 2007, *JESSICA: Preliminary Evaluation Study*,

http://www.eib.org/attachments/jessica_preliminary_evaluation_study.pdf

European Union, 2007, *The Territorial Agenda of the EU. Towards a More Competitive and Sustainable Europe of Diverse Regions*, Informal Ministerial Meeting on Urban Development and Territorial Cohesion Leipzig, 24/25 May 2007

http://www.nationale-stadtentwicklungspolitik.de/NSP/SharedDocs/Publikationen/EN/TerritorialAgendaOfTheEuropeanUnion.pdf?__blob=publicationFile&v=1

Faludi, A. 2005, «Territorial Cohesion: an unidentified political objective. Introduction to the special issue», *TPR*, vol. 76 (1):1

Faludi, A. 2006, «From spatial development to EU territorial cohesion policy», *Regional Studies*, vol. 40 (6): 667-678 (671-673).

Smith, N. 1979, «Toward a theory of gentrification: a back to the city movement by capital not people», *Journal of the American Planners Association*, vol. 45: 538-48

Ελληνική βιβλιογραφία

Αγγελίδης, Μ. 2004, *Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Χωρική Ανάπτυξη*, Αθήνα: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π.

Αγριαντώνη Χ. – Χατζηωάννου Μ. Χ. 1995, *Το Μεταξουργείο της Αθήνας*, Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών-Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Ανδρικοπούλου, Ε. 2004, «Εδαφική συνοχή και χωρική ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση» στο έργο: Γρ. Καυκαλάς (επιμ.), *Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης. Θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές*, Κριτική, Αθήνα, σ. 186-190 (186-187).

ΓΓΕ/ΥΒΕΤ/ΕΜΠ, 1995, *Τελική Έκθεση Ερευνητικού Προγράμματος, Έρευνα δυνατοτήτων εφαρμογής μιας εξειδικευμένης πολιτικής κατοικίας, στα πλαίσια της πολεοδομικής εξέλιξης - αναβάθμισης, ιστορικών περιοχών του κέντρου της Αθήνας : η περίπτωση του Μεταξουργείου*, Τομέας Πολεοδομίας Χωροταξίας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ, αδημοσίευτη

Γιαννακούρου, Τ. 2009, «Η ευρωπαϊκή διάσταση του χωροταξικού σχεδιασμού: από την ενιαία ευρωπαϊκή πράξη στη μεταρρυθμιστική συνθήκη», δημοσιευμένο άρθρο στο <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3684&lang=1&catid=1>

Δήμος Αθηναίων, 1991, *Μεταξουργείο, Μελέτη Αναβάθμισης, Έκθεση Μελέτης Α΄ φάση*, Ανάδοχος Γραφείο Δημητριάδης, Ι. και συνεργάτες, Αθήνα

Δρίτσα, Α. 2009, *Αναπλάσεις αστικών περιοχών – φαινόμενα gentrification, Το παράδειγμα του Μεταξουργείου*, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, διδακτορική εργασία

ΕΚΚΕ-ΕΣΥΕ 2005, Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων 1991-2001. Εφαρμογή διαχείρισης και επεξεργασίας δεδομένων, Αθήνα: ΕΚΚΕ

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2004, *Νέα εταιρική σχέση για τη συνοχή: σύγκλιση, ανταγωνιστικότητα, συνεργασία - Τρίτη Έκδοση για την Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή*, COM/2004/107, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Ευρωπαϊκή Ένωση, 2007, *Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΛΕΙΨΙΑΣ για τις βιώσιμες ευρωπαϊκές πόλεις*, Σχετική απόφαση ελήφθη με την ευκαιρία της άτυπης υπουργικής συνάντησης σχετικά με την Αστική Ανάπτυξη και την Εδαφική Συνοχή, Λειψία, 24-25/05/2007

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010, *Ο οδηγός μας για τη συνθήκη της Λισαβόνας*, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Καμχής, Μ. 2008, «Ευρωπαϊκός χώρος και εδαφική συνοχή. Από την Ενιαία Πράξη στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη», στο έργο Γ. Γιαννακούρου (επιμ.), *Μεταρρυθμιστική Συνθήκη και Εδαφική Συνοχή*, Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, τεύχος 10, σ. 201-217 (208).

Κατσαούνη, Σ. 2015Α, *Κοινωνικός ανταγωνισμός και ο ρόλος του Τύπου μέσα από το παράδειγμα του Μεταξουργείου*, Τομέας Πολεοδομίας Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ, αδημοσίευτη σπουδαστική μεταπτυχιακή εργασία

Κατσαούνη, Σ., 2015Β, *Το ζήτημα της κοινωνικής συνοχής στην περιοχή του Μεταξουργείου: Διερεύνηση πτυχών της κοινωνικής και οικονομικής αποστέρησης και της ανάπτυξης δομών και σχέσεων αλληλεγγύης από «τα κάτω»*, Τομέας Πολεοδομίας Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ, αδημοσίευτη σπουδαστική μεταπτυχιακή εργασία

Μαρμαράς, Μ. 1991, *Η αστική πολυκατοικία της μεσοπολεμικής Αθήνας*, Αθήνα: Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως

Μουκούλης, Π. 2008, *Φαινόμενα “Gentrification” στην Αθήνα: Διερεύνηση των χωρικών, λειτουργικών και κοινωνικών αναδιαρθρώσεων και σύγκριση με τη διεθνή εμπειρία*, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, διπλωματική εργασία ΔΠΜΣ.

Μπίρης, Κ. 2005 (α' έκδοση 1971), *Αι τοπωνυμιαί της πόλεως και των περιχώρων των Αθηνών*, Αθήνα: Γενική Διεύθυνση αρχαιοτήτων και αναστηλώσεως

Σαρηγιάννης, Γ. 2000, *Αθήνα 1830 – 2000. Εξέλιξη – Πολεοδομία – Μεταφορές*, Αθήνα: Συμμετρία

Stevenson, D. 2007, *Πόλεις και Αστικοί Πολιτισμοί*, Αθήνα: Κριτική

Χατζιώτης, Κ. 1999, *Γειτονιές της παλιάς Αθήνας. Το Μεταξουργείο Κολωνός Ακαδημία Πλάτωνος*, Αθήνα: Δήμος Αθηναίων: πολιτισμικός οργανισμός

Δικτυακοί Τόποι:

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=0eMsKfzTN6l%3D&tabid=367&language=el-GR>.

<http://www.astikaakinita.gr/aaportal/LinkClick.aspx?fileticket=JtafmpymmME%3D&tabid=103&mid=558&language=en-US>

<http://www.oliaros.com/?lang=gr&p=272>

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=cwreF0yvYc%3D&tabid=37&language=el-GR>

<http://www.jessicafund.gr/>

<http://www.euro2day.gr/news/economy/article/612124/oliaros-ependyseis-se-keramiko-metaxourgeio.html>

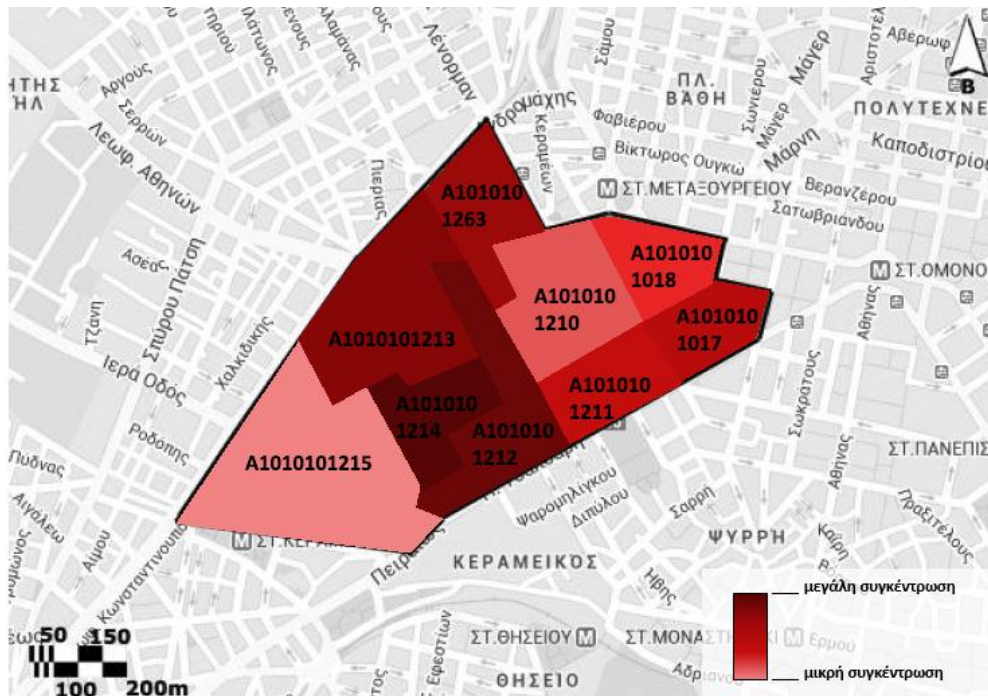
<http://www.kathimerini.gr/486869/article/politismos/arxeio-politismoy/mia-mikrh-epanastash-katw-apo-thn-omonoia>

<http://www.tanea.gr/ellada/article/?aid=1408090>

<http://metaxourgeio.wordpress.com/2013/05/04/athinaiko-downtown/>

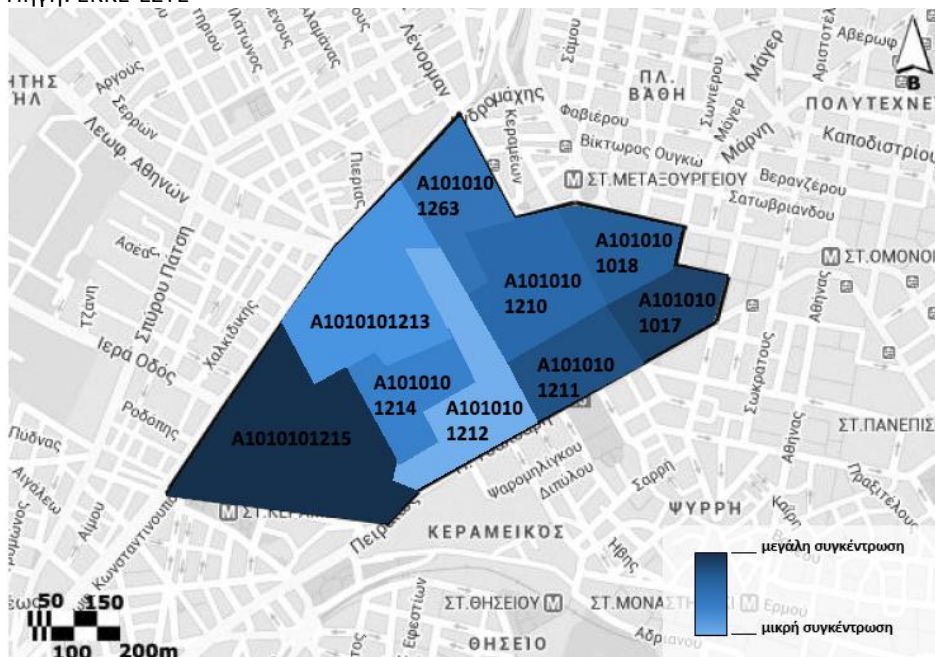
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

I. ΧΑΡΤΕΣ

Χάρτης 1: Κατανομή τάξης των «υπηρεσιών» ανά απογραφικό τομέα

Πηγή: ΕΚΚΕ-ΕΣΥΕ

Χάρτης 2: Κατανομή τάξης των εργατικών στρωμάτων

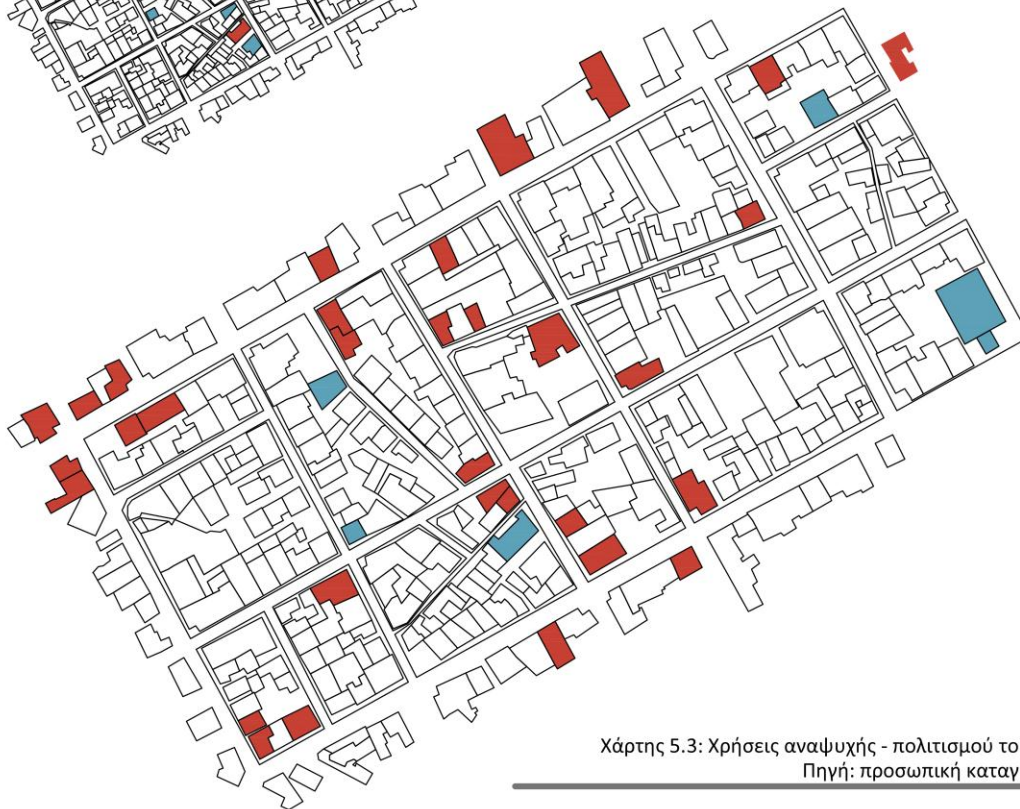
Χάρτης 4: Χάρτης ανακαινισμένων και νεόδμητων κατοικιών, 2015
Πηγή: προσωπική καταγραφή

Χάρτης 5.1: Χρήσεις αναψυχής - πολιτισμού το 2001
 Πηγή: μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία Π. Μουκούλη

Χάρτης 5.2: Χρήσεις αναψυχής - πολιτισμού το 2008
 Πηγή: μεταπτυχιακή εργασία Α. Δρίτσα

Χάρτης 5.3: Χρήσεις αναψυχής - πολιτισμού το 2015
 Πηγή: προσωπική καταγραφή

- clubs - bars - εστιατόρια
- πολιτιστικές χρήσεις

Χάρτης 5: Εξέλιξη χρήσεων αναψυχής – πολιτισμούς 2001-2015
 Πηγή: δευτερογενείς πηγές χάρτες 2001,2008, προσωπική καταγραφή χάρτης 2015

II. ΠΙΝΑΚΑΣ

ΕΤΟΣ	ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΚΤΗΜΑΤΟΜΕΣΙΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ
1990	<p>Ανάθεση πρώτου προγράμματος ανάπλασης, μελέτη Δημητριάδη Κυρίαρχοι άξονες: σαν κύρια στοιχεία επέμβασης στην περιοχή τίθενται η αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, η ανάδειξη ενός πολιτιστικού χαρακτήρα και η διατήρηση της χρήσης κατοικίας με εισροή ανώτερων εισοδηματικά στρωμάτων. Το πρόγραμμα αυτό δεν υλοποιήθηκε</p>	
1998:	<p>ΦΕΚ 616Δ/ 19-08-1998, ορισμός χρήσεων γης και ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης στην περιοχή μέσω της ενίσχυσης της χρήσης της κατοικίας και χρήσεων πολιτιστικού περιεχομένου και αναψυχής, απομάκρυνση οχλουσών χρήσεων που αποτελούν τη βασική παραγωγική δραστηριότητα της περιοχής</p>	
1995		<p>Στοιχεία για μονομερείς ιδιοκτησίες πολλών ακινήτων που περιμένουν αναξιοποίητα τις ιδανικές οικονομικές συγκυρίες μεταπώλησής τους ή μίσθωσής τους, έρευνα του ΕΜΠ, «Μεταλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνας και Πειραιά», ανάθεση ΟΡΣΑ</p>
2000:	<p>Δημιουργία σταθμού Μετρό του Μεταξουργείου</p>	<p>Αρχίζει η προώθηση από τον Τύπο της περιοχής ως επενδυτικής ευκαιρίας στην αγορά ακινήτων</p>
2001:	<p>Ανάθεση μελέτης ανάπλασης από το ΥΠΕΧΩΔΕ: μελέτη Καρύδη «Αναγνώριση και προτάσεις παρεμβάσεων για την περιοχή του Μεταξουργείου». Τα κύρια στοιχεία συνεχίζουν να είναι η ενίσχυση του πολιτισμού τόσο σε επίπεδο αξιοποίησης αρχαιολογικών ευρημάτων και τη λειτουργία του μνημειακού δρόμου όσο και η δημιουργία μιας σύγχρονης πολιτιστικής ταυτότητας με την ανάπτυξη της ως πύλη τεχνών ποικίλου φάσματος δημιουργών. Άλλοι στόχοι που τίθενται είναι η επανένταξη του Μεταξουργείου στην αντιληπτική ενότητα του Ιστορικού Κέντρου της Αθήνας και η ταυτόχρονη λειτουργική ενσωμάτωση υπηρεσιών μητροπολιτικού κέντρου, συνδυασμένη με ενότητες κατοικίας που θα έχουν ειδικά χαρακτηριστικά με προώθηση των προτύπων λαϊκής επιβίωσης και συλλογικής ζωής στην ανθρώπινη κλίμακα και η γειτνίαση και οπτική επαφή του χώρου με τα σύμβολα του δημιουργικού πνεύματος της πόλης (Καρύδη, 2001).</p>	

	Επίσης επιδιώκεται η αναζήτηση επενδύσεων με στόχο « μια ανανέωση και επανάχρηση της περιοχής, μέσω του μηχανισμού της αγοράς, ώστε αυτός να ανταποκριθεί στο στόχο ανάδειξης της ιστορίας της κεντρικότητας. [...] σε μια ανταγωνιστικότητα που απαιτεί προβολή και κινητοποίηση από τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς.[...] μια αναθέρμανση της αγοράς με νέες χρήσεις που εγγυώνται την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.» (Καρύδη, 2001).	
2004	Ανάπλαση όψεων εργοστασίου Δουρούτη και δρομολόγηση μελλοντικής αξιοποίησής του από το δήμο Αθηναίων	
2005:	ΦΕΚ 304 τ. Β/8-3-2005) έγκριση «Κέντρου Υποδοχής Αστεγών Δήμου Αθηναίων» ως Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσία	
2006		Προκήρυξη διαγωνισμού για την ανέγερση συγκροτήματος πολυτελών κατοικιών στο Μεταξουργείο, από την ΓΕΚ Α.Ε. Συμμετοχών, Ακινήτων, Κατασκευών
2007:	Μεταφορά στο Μεταξουργείο της Ταινιοθήκης της Ελλάδος Ολοκλήρωση ανάπλασης πλατείας Αυδή	Ίδρυση από την κτηματομεσιτική Ολίγος του μη κερδοσκοπικού φορέα ReMapKM, με σκοπό την προώθηση σύγχρονων πολιτιστικών δράσεων στην περιοχή του Μεταξουργείου Πραγματοποίηση πρώτης έκθεσης τέχνης ReMapKM σε εγκαταλελειμμένα κτίρια της περιοχής, ιδιοκτησία της κτηματομεσιτικής Ολίγος. Η καταγγελία της Τζιρτζιλάκη για απομάκρυνση αστέγων μεταναστών που είχαν βρει καταφύγιο στα ερειπωμένα κτίρια για την πραγματοποίηση της έκθεσης αλλά και το ίδιο το γεγονός της έκθεσης σε συνδυασμό με τις μπιενάλε τέχνης ανοίγει έντονα την συζήτηση για δρομολόγηση φαινομένων εξευγενισμού στο Μεταξουργείο και το ρόλο της τέχνης.
2008		Ίδρυση από κτηματομεσιτική Ολίγος σε συνεργασία με επτά επαγγελματίες, του μη κερδοσκοπικού οργανισμού «ΚΜ Πρότυπη Γειτονιά» ο οποίος φέρεται στα ΜΜΕ ως συνέλευση κατοίκων και πραγματοποιεί κινήσεις προς την ανάπλαση της περιοχής
		Υλοποίηση συγκροτήματος 41 πολυτελών κατοικιών, τύπου loft, από την ΓΕΚ Α.Ε. Συμμετοχών, Ακινήτων, Κατασκευών Πραγματοποίηση δεύτερης έκθεσης ReMapKM

2010	<p>Μεταφορά στο Μεταξουργείο της Δημοτικής Πινακοθήκης της Αθήνας</p> <p>Έκδοση πορίσματος της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος της Βουλής (Μάρτιος 2010)</p> <p>«Δράση στην Αθήνα. Προτάσεις για το ιστορικό και εμπορικό κέντρο της Αθήνας» (Απρίλιος 2010) από το ΥΠΡΟΠΟ</p> <p>ΦΕΚ 995 Β / 30-6-2010 τελευταία εγκριτική πράξη που μετονομάζει το «Κέντρο Υποδοχής Αστέγων Δήμου Αθηναίων» και λειτουργία ως «Κέντρο Υποδοχής και Αλληλεγγύης Δήμου Αθηναίων» (Κ.Υ.Α.Δ.Α.)</p> <p>Σκοποί του Κ.Υ.Α.Δ.Α. είναι η αντιμετώπιση των προβλημάτων στέγασης, σίτισης, υγείας και επανένταξης των αστέγων που ζουν στην πόλη καθώς και η υποστήριξη των πολιτών και των οικογενειών που, ενώ δεν είναι άστεγοι, αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στην καθημερινότητά τους.</p>	<p>Η εταιρία Oliaros ανακοινώνει το 2010 το επενδυτικό της πλάνο «KM PROPERTIES» ύψους 100.000.000 ευρώ για ακίνητα που έχει συγκεντρώσει στο Μεταξουργείο συνολικής επιφάνειας 400 στρεμμάτων. Το επενδυτικό πλάνο αναφέρεται ότι θα δρομολογηθεί, αν και η πολιτεία πραγματοποιήσει από τη μεριά της κάποιες ευνοϊκές προς αυτόν το σκοπό κινήσεις.</p> <p>Κάλεσμα με πρωτοβουλία του οργανισμού «KM Πρότυπη Γειτονιά», συνάντηση ανάμεσα σε κατοίκους και εργαζομένους της περιοχής με το Γενικό Διευθυντή της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής, στο οποίο αποφασίζεται περισσότερη αστυνόμευση της περιοχής³⁴.</p>
2011	<p>Αποφάσεις υπουργικού συμβουλίου 16/5/2011 «Σχέδιο Δράσης για το Κέντρο της Αθήνας»</p> <p>ΡΣΑ 2012 (Σχέδιο Νόμου)</p>	<p>Σύνταξη από την εταιρία Oliaros, κατοίκους, οργανώσεις και επαγγελματίες του Μεταξουργείου πλάνου δεκατριών κινήσεων το οποίο μπορεί να πραγματοποιηθεί σε δώδεκα μήνες για την ενεργοποίηση και αναβάθμιση της περιοχής.</p> <p>Οι περισσότερες από τις προτάσεις του πλάνου αυτού ενσωματώθηκαν μέσα σε πέντε μήνες στο Σχέδιο Δράσης για το Κέντρο της Αθήνας.</p>
2012	<p>Επιχείρηση «σκούπα» «Ξένιος Ζευς»</p> <p>Άνοιγμα χώρου κράτησης μεταναστών στην Αμυγδαλέζα</p>	
2013		<p>Πρόκριση από το δήμο Αθηναίων της ένταξης του έργου της Oliaros, KM Properties, στο πρόγραμμα JESSICA</p>
2014	<p>Έγκριση του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας/ Αθήνα 2020</p> <p>Εκπόνηση του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης για το Κέντρο της Αθήνας</p>	

³⁴ <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=208886>

III. ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

III.A Ερωτήσεις προς μαγαζάτορες:

- Ποιο έτος άνοιξε το μαγαζί του/της;
- Ποιο είναι το κύριο προφίλ πελατών του μαγαζιού;
- Αν μένει στο Μεταξουργείο;
- Για ποιο λόγο επέλεξε αυτή την περιοχή για να ανοίξει μαγαζί;
- Η επιλογή αυτή θεωρεί ότι υποβοηθήθηκε από κρατικές πολιτικές;

III.B Ερωτήσεις προς μεσιτικά γραφεία:

- Ποιες θεωρεί ότι είναι οι πιο ακριβές περιοχές του Μεταξουργείου και γιατί;
- Ποιες θεωρεί ότι είναι οι πιο φθηνές περιοχές του Μεταξουργείου και γιατί;
- Ποια είναι η περίοδος που θεωρεί ότι αυξήθηκαν τα ενοίκια;
- Έχουν πέσει, τότε και για ποιους λόγους;
- Θεωρεί ότι υπήρξε μια ζήτηση από άτομα πιο αυξημένου οικονομικού επιπέδου και προς ποιο είδος κατοικίας προτιμούν;
- Θεωρεί ότι η κρατική πολιτική έπαιξε κάποιο ρόλο στην διαμόρφωση των τιμών ακινήτων και ποιο;
- Θεωρεί ότι μεγάλες κτηματομεσιτικές παίζουν κάποιο ρόλο στην περιοχή και την αγορά ακινήτων;
- Έχει παρατηρήσει σημαντική συγκέντρωση κτιριακού αποθέματος από εταιρίες;

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Β:
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ – ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

Το αίσθημα του φόβου στο Μεταξουργείο
Διερεύνηση της αλλαγής του ή όχι

Χριστίνα Παλαιολόγου- Πολιτικός Μηχ/κός Ε.Μ.Π.

Εαρινό Εξάμηνο 2015

Πρόλογος

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία εκπονήθηκε κατά της διάρκεια του εαρινού εξαμήνου του Δ.Π.Μ.Σ. Αρχιτεκτονική –Σχεδιασμός του Χώρου, της Κατεύθυνσης: Πολεοδομία και Χωροταξίας, στα πλαίσια του μαθήματος «Το ζήτημα της μεθοδολογίας και της θεωρίας στο σχεδιασμό του χώρου».

Πίνακας περιεχομένων

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	131
1.1. Αντικείμενο και σκοπός της εργασίας	131
1.2. Διαδικασία πραγματοποίησης της εργασίας.....	131
1.3. Δομή της εργασίας.....	131
2. ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	133
2.1. Έννοιες φόβου και εγκληματικότητας	133
2.2. Φόβος και εγκληματικότητα στο δομημένο περιβάλλον.....	133
2.3. Εγκληματικότητα και ελληνική πραγματικότητα.....	134
3. ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ	136
3.1. Γεωγραφική θέση	136
3.2. Το παρελθόν	137
3.3. Το σήμερα	138
3.3.1. Βασικοί επενδυτές στην περιοχή.....	138
3.4. Μαρτυρίες.....	139
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	142
ΑΝΑΦΟΡΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	143

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Αντικείμενο και σκοπός της εργασίας

Αντικείμενο της εργασίας είναι η διερεύνηση του κατά πόσον έχει μεταβληθεί ή όχι το αίσθημα του φόβου στους κατοίκους και τους επισκέπτες της περιοχής του Μεταξουργείου, λαμβάνοντας υπ' όψιν το ότι παλαιότερα η συγκεκριμένη περιοχή είχε στοιχεία υποβάθμισης και εμφάνιση εγκληματικότητας, ενώ πλέον εμφανίζει τάσεις μετατροπής σε πολιτιστική γειτονιά.

Σκοπός της εργασίας είναι να δωθεί απάντηση στο ερώτημα αν η εξέλιξη του Μεταξουργείου σε έναν νέο επιθυμητό χώρο διαβίωσης, εργασίας και διασκέδασης ανώτερων οικονομικά ομάδων, έχει συμβάλλει στην μετατροπή της σε μια ασφαλή περιοχή.

1.2. Διαδικασία πραγματοποίησης της εργασίας

Σε πρώτη φάση μελετήθηκε η **βιβλιογραφία**, η οποία περιλαμβάνει βιβλία, ιστοτόπους, επιστημονικά περιοδικά και εργασίες πάνω σε ζητήματα φόβου και εγκληματικότητας, καθώς και πάνω στην ιστορία και τη φυσιογνωμία της περιοχής του Μεταξουργείου. Καρπός της βιβλιογραφικής έρευνας υπήρξε το θεωρητικό μέρος της εργασίας. Στη συνέχεια, επιχειρήθηκε η αποδελτίωση, ερμηνεία και αξιολόγηση των δεδομένων αυτών και, με επιτόπια έρευνα, εξετάστηκαν οι συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή.

Στη συνέχεια, έγινε η **επεξεργασία** των αποτελεσμάτων αυτής της πρώτης φάσης της έρευνας πεδίου και παράλληλα, επιχειρήθηκε η **ποιοτική προσέγγιση** του θέματος. Στη συνέχεια δημιουργήθηκε και το αναγκαίο φωτογραφικό αρχείο. Στο τελικό στάδιο, έγινε η συνολική επιμέλεια των κειμένων και η μορφοποίηση της εργασίας.

1.3. Δομή της εργασίας

Στον **πρόλογο** περιλαμβάνονται σύντομες πληροφορίες για την εργασία.

Στη συνέχεια υπάρχει ο **Κατάλογος Περιεχομένων**.

Το κύριο μέρος της εργασίας αποτελείται από **τέσσερα** κεφάλαια, ως εξής:

Στο **πρώτο κεφάλαιο** γίνεται εισαγωγή στο **αντικείμενο** που εξετάζει η εργασία, στη σημασία του, στο **σκοπό** της, στην ακολουθούμενη **μεθοδολογία** και στη δομή του τεύχους.

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** γίνεται αναφορά και γνωριμία με τις βασικές έννοιες που θα μας απασχολήσουν στην εργασία.

Στο **τρίτο κεφάλαιο** γίνεται μια **επαφή-γνωριμία** με την περιοχή μελέτης που είναι το Μεταξουργείο. Στη συνέχεια προχωρούμε στην **έρευνα πεδίου**, προκειμένου να καταγράψουμε την κατάσταση που επικρατεί στην περιοχή και τα προβλήματα που προκαλεί. Ακολούθως, κατατίθενται μαρτυρίες από κατοίκους και επισκέπτες της περιοχής που βοηθούν στην εξαγωγή συμπερασμάτων.

Στο **τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο** αναφέρονται τα **συμπεράσματα** που προκύπτουν από την παραπάνω ανάλυση και οι εκτιμήσεις που συνδέονται με την πρόταση.

Τέλος, παρατίθενται οι **αναφορές** και η **βιβλιογραφία** που χρησιμοποιήθηκε.

2. ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

2.1. Έννοιες φόβου και εγκληματικότητας

Φόβος είναι το βασικό συναίσθημα του ανθρώπου, το οποίο δημιουργείται από τη συνειδητοποίηση ενός πραγματικού ή πλασματικού κινδύνου ή απειλής.

Εγκληματικότητα είναι το σύνολο των αξιόποινων πράξεων, το οποίο αποδοκιμάζεται από τους ποινικούς νόμους. Στοιχεία που την χαρακτηρίζουν είναι ο τόπος (περιοχή, χώρος), ο χρόνος, το μέγεθος, η δομή (είδος-βαρύτητα) και η εξέλιξη (αύξηση-μείωση).

Τα παραπάνω προσδιορίζονται συνήθως από στατιστικές της αστυνομίας, των ποινικών δικαστηρίων και άλλων δημόσιων φορέων κι αντιστοιχούν στην **«φανερή» εγκληματικότητα**.

Η **«αφανής»** ή **«σκοτεινή» εγκληματικότητα** είναι η εγκληματικότητα που υπάρχει, αλλά δεν καταγράφεται για διάφορους λόγους, πχ τη μη καταγγελία της.

Τέλος, είναι άξιο σημασίας το ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα πραγματικά κρούσματα εγκληματικότητας σε μια περιοχή (όπως αυτά καταμετρώνται από την αστυνομία και στο πώς οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται την εγκληματικότητα της περιοχής αυτής).

2.2. Φόβος και εγκληματικότητα στο δομημένο περιβάλλον

Ο φόβος του εγκλήματος είναι ένα φαινόμενο που έχει άμεση σχέση και σε μεγάλο βαθμό με τον αστικό χώρο. Προσδιορίζει ουσιαστικά και σε μεγάλη κλίμακα την ποιότητα ζωής του ατόμου και έμμεσα διαμέσου αυτής, της κοινότητας στην οποία ανήκει το άτομο.

Οι περιοχές που πρωταγωνιστούν στην εκδήλωση εγκληματικών πράξεων διακρίνονται από από κάποια **κοινά στοιχεία**, όπως το **υποβαθμισμένο αστικό περιβάλλον** και η **πυκνοκατοίκηση**. Σύμφωνα με στατιστικά δεδομένα, ο κίνδυνος είναι πολύ υψηλότερος στο **κέντρο** των **μεγαλουπόλεων**.

Το φαινόμενο της ανασφάλειας που νοιώθει σε πολλές περιπτώσεις ο άνθρωπος στα πλαίσια των σύγχρονων πόλεων, μπορεί να επηρεαστεί από τον πολεοδομικό ιστό. Μάλιστα, παρουσιάζονται διαφοροποιήσεις ως προς το πόσο ασφαλείς ή ανασφαλείς αισθάνονται οι κάτοικοι διαφόρων περιοχών, ανάλογα με το αν οι συνθήκες που επικρατούν είναι καλές ή άσχημες.

Σε ένα κατασκευασμένο περιβάλλον το οποίο δεν πληροί τις προδιαγραφές που επιτρέπουν στον άνθρωπο να ζεί όπως πρέπει, είναι πιθανόν να υπάρξει προδιάθεση για εγκληματογένεση.

Χαρακτηριστικά του δομημένου περιβάλλοντος τα οποία είναι δυνατόν να προκαλέσουν ανασφάλεια στους κατοίκους των αστικών χώρων είναι η έλλειψη φωτισμού, η απουσία ή η έντονη ύπαρξη θορύβου, η αίσθηση της εγκαταλελειμμένης περιοχής, τα σκουπίδια στους δρόμους, τα σπασμένα παράθυρα, τα γκράφιτι. Δηλαδή, στοιχεία που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα το **οπτικό** ή **ακουστικό πεδίο** μιας περιοχής, με συνέπεια τη δημιουργία αρνητικών συναισθημάτων.

Η πεποίθηση του πολίτη ότι βρίσκεται σε κίνδυνο εγκληματικής θυματοποίησης, επηρεάζει αποφασιστικά τις συνήθειες και τη καθημερινή ζωή του.

Ακόμα και αν δεν ανταποκρίνεται σε πραγματικά δεδομένα, ο φόβος έχει τη δυνατότητα να αλλάξει σε πολύ μεγάλο βαθμό τον χαρακτήρα μιας γειτονιάς. Μέσω της αύξησης του φόβου, μια περιοχή οδηγείται σταδιακά στην εγκατάλειψη, στην αύξηση της εγκληματικότητας και κατά συνέπεια στον μαρασμό της.

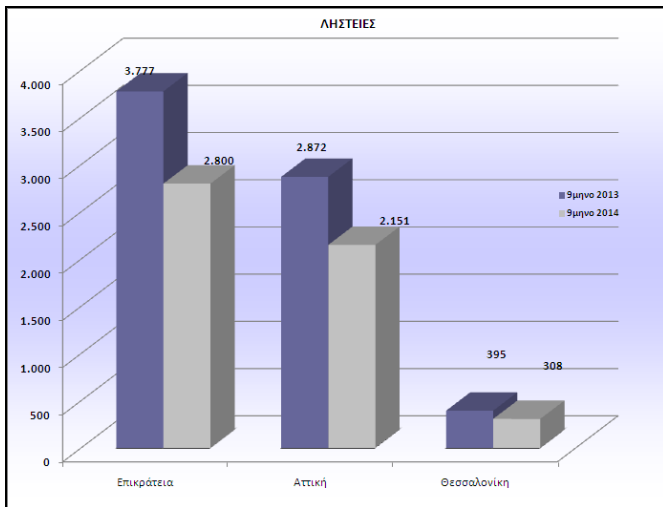
Μια τέτοια γειτονιά ήταν για χρόνια, όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο, η περιοχή μελέτης μας: το Μεταξουργείο.

2.3. Εγκληματικότητα και ελληνική πραγματικότητα

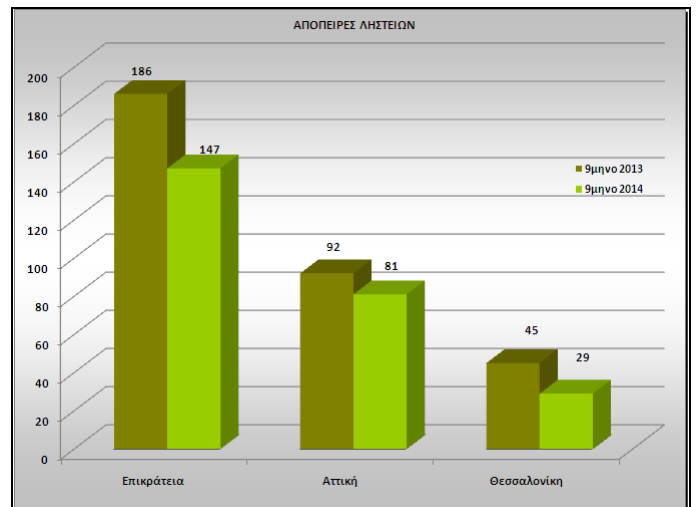
Σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας που δημοσιεύτηκαν στις 9 Οκτωβρίου 2014 κι αφορούν στο πρώτο 9μηνο του 2014, υπάρχει μείωση σε βασικές κατηγορίες αδικημάτων στο σύνολο της χώρας. Αυτές αφορούν σε ανθρωποκτονίες, ληστείες, κλοπές, διαρρήξεις και κλοπές τροχοφόρων.

Ειδικά για την Αττική υπάρχει μείωση των ληστειών κατά 25%. Ακολουθούν γραφήματα (εικόνες 1-6), τα οποία αποδεικνύουν τις τάσεις μείωσης στις περισσότερες κατηγορίες εγκληματικών συμπεριφορών, αντιπαραβάλλοντας το 9μηνο του 2014 με το 9μηνο του 2013.

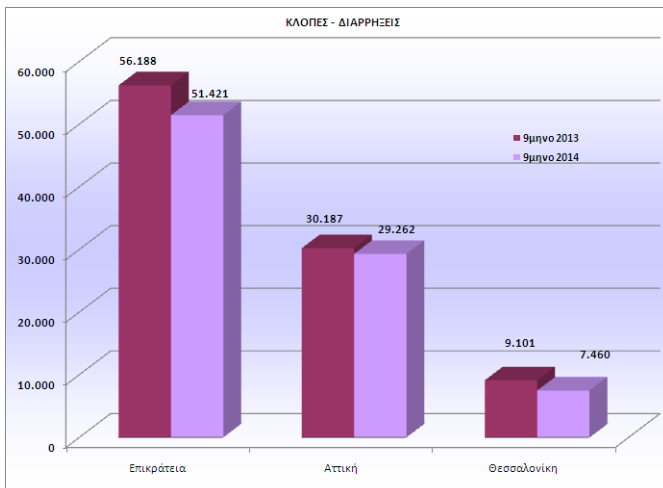
Οι σταθεροί ρυθμοί μείωσης στους βασικούς δείκτες των αδικημάτων επιδρούν θετικά στο περιβάλλον ασφάλειας της χώρας και στην καθημερινότητα των πολιτών.

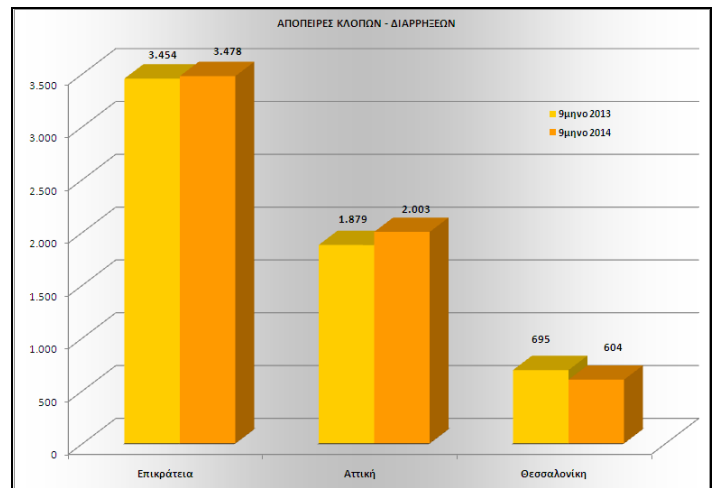
Εικόνα 1: Γράφημα ληστειών, Πηγή: Διαδίκτυο

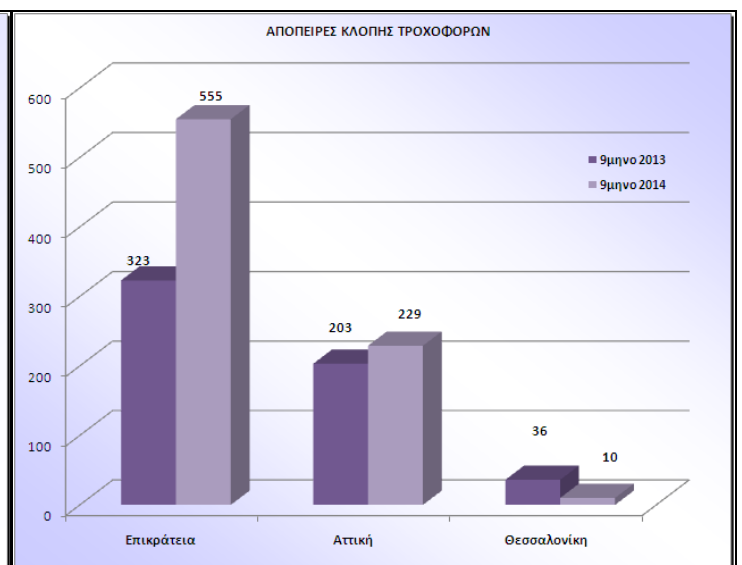
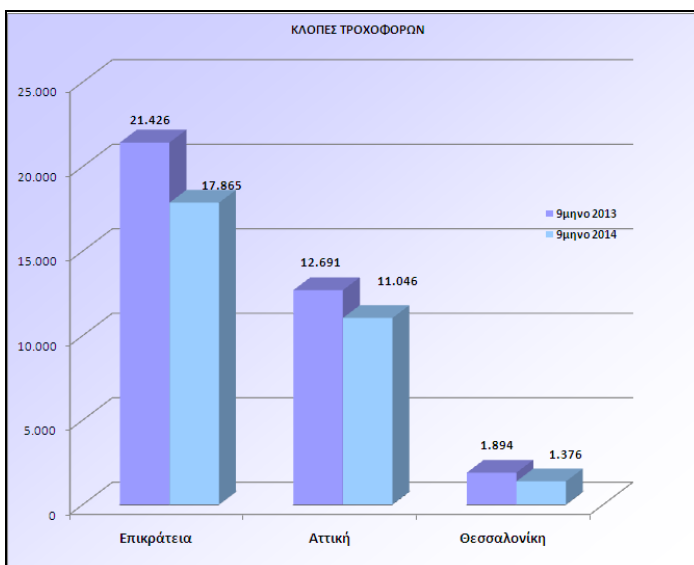
Εικόνα 2: Γράφημα απόπειρας ληστειών, Πηγή: Διαδίκτυο

Εικόνα 3: Γράφημα κλοπών-διαρρήξεων, Πηγή: Διαδίκτυο

Εικόνα 4: Γράφημα απόπειρας κλοπών-διαρρήξεων, Πηγή: Διαδίκτυο

Εικόνα 5: Γράφημα κλοπών τροχοφόρων, **Πηγή:** Διαδίκτυο **Εικόνα 6:** Γράφημα απόπειρας κλοπών τροχοφόρων, **Πηγή:** Διαδίκτυο

3. ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ

3.1. Γεωγραφική θέση

Η περιοχή του Μεταξουργείου βρίσκεται στα δυτικά της Αθήνας. Πρόκειται για μια συνοικία που έχει χαρακτηριστεί παραδοσιακός οικισμός. Είναι μια περιοχή που θεωρείται υποβαθμισμένη και έχει πολλά παλιά και εγκαταλλελεμένα κτήρια.

Περικλύεται από τις οδούς: Θερμοπυλών, Γερμανικού, Λεοννάτου, Κολωνού, Μ. Αλεξάνδρου, Δεληγιάννη, Ανδρομάχης, την πλατεία Καραϊσκάκη καθώς και τη λεωφόρο Κων/πόλεως (εικόνα 7). Όμορες συνοικίες είναι η Ακαδημία Πλάτωνος, ο Κολωνός, η Ομόνοια, ο Ελαιώνας και ο Κεραμεικός.

Εικόνα 7: η περιοχή του Μεταξουργείου, **Πηγή:** Διαδίκτυο

Εικόνα 8: δρόμος με εγκαταλελειμένα κτήρια στο Μεταξουργείο, Πηγή: Διαδίκτυο

3.2. Το παρελθόν

Η περιοχή του Μεταξουργείου κατά την αρχαιότητα ονομαζόταν «Έξω Κεραμεικός». Όταν συγκροτείται το νέο ελληνικό κράτος, βρίσκεται εκτός σχεδίου πόλης. Σύμφωνα με το πρώτο σχέδιο για την Αθήνα των Κλεάνθη και Schaubert προβλέπεται εκεί η δημιουργία της τρίτης πλατείας της Αθήνας, η οποία θα συγκέντρωνε χρήσεις πολιτισμού.

Από το 1835 και έπειτα και ενώ έχει αποφασιστεί η χωροθέτηση των ανακτόρων στο Σύνταγμα, αρχίζουν να αναπτύσσονται βιομηχανικές χρήσεις και βιοτεχνίες στη νοτιοδυτική περιοχή της Αθήνας.

Η πρώτη βιομηχανική ζώνη διαμορφώνεται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα (Σταθμός Λαρίσης, Μοναστηράκι, Ψυρρή, Μεταξουργείο, Γκαζοχώρι και Πειραιάς) και ανάμεσα στις βιομηχανίες αρχίζουν να αναπτύσσονται εργατικοί οικισμοί.

Το 1885 αρχίζει και λειτουργεί στην περιοχή το πρώτο ατμοκίνητο εργοστάσιο μεταξουργείας. Από αυτό πήρε η συνοικία το όνομά της. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα το Μεταξουργείο είναι μια λαϊκή μικροαστική συνοικία. Εκεί πλέον είναι καταμελημένες και συνυπάρχουν διαφόρων ειδών χρήσεις γης: κατοικία, εμπόριο και παραγωγή.

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα έως τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο το Μεταξουργείο αποκτά θεατρική κίνηση. Μετά τον πόλεμο πολλές μονοκατοικίες αντικαταστάθηκαν από κτήρια αντιπαροχής. Σιγά σιγά οι πιο εύποροι κάτοικοι της περιοχής αλλάζουν τόπο διαμονής. Πολλά σπίτια εγκαταλείφθηκαν και σε αυτά εγκαταστάθηκαν φτωχοί άνθρωποι.

Τη δεκαετία του 1970 πολλοί οίκοι ανοχής μεταφέρονται στο Μεταξουργείο. Μουσουλμάνοι της Θράκης και τσιγγάνοι εγκαθίστανται στην περιοχή τη δεκαετία του '80. Στα τέλη της δεκαετίας έρχονται στην περιοχή

μετανάστες από την Αίγυπτο και χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Στα τέλη της δεκαετίας του '90 έρχονται Κινέζοι μετανάστες.

3.3. Το σήμερα

Παλαιότερα πολλοί θα αντιδρούσαν αρνητικά αν τους πρότειναν μια βραδνή έξοδο στην περοχή του Μεταξουργείου, καθώς ήταν γκέτο αλλοδαπών, στέκι τοξικομανών, κέντρο πορνείας. Η πραγματικότητα, όμως, πλέον έχει αλλάξει.

Η αλήθεια είναι ότι περπατώντας από τη Μ. Αλεξάνδρου μπορεί να δει κανείς οποιαδήποτε ώρα της ημέρας πολλά « studio» με το φως αναμμένο, πεταμένες σύριγγες αλλά και χρήστες ναρκωτικών. Ωστόσο, θα συναντήσει και καλά εστιατόρια, γκαλερί, μεζεδοπωλεία και καφέ γεμάτα κόσμο.

Τα τελευταία 4-5 χρόνια έχουν ανοίξει περιμετρικά της πλατείας Αυδή και τους γύρω δρόμους πολλές τέτοιου είδους επιχειρήσεις, οι οποίες δίνουν ζωή και συμβάλλουν σημαντικά στην άνοδο και στην ασφάλεια της πρώην υποβαθμισμένης περιοχής.

3.3.1. Βασικοί επενδυτές στην περιοχή

Η προαναφερθείσα αλλαγή στον χαρακτήρα της περιοχής δεν ήταν τυχαία. Βασικής επενδυτική δραστηριότητα στην περιοχή έχει η κατασκευαστική εταιρεία Oliaros, που έχει στην ιδιοκτησία της 65 ακίνητα και η εταιρεία ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ ΑΕ που κατασκεύασε το συγκρότημα πολυτελών κατοικιών στην οδό Μυλλέρου.

Η Oliaros έχει τα γραφεία της στην περιοχή του Κεραμεικού-Μεταξουργείου από το 2002. Άρχισε τη δραστηριότητά της στην περιοχή από το 2006. Σύμφωνα με τη χαρτογράφηση της περιοχής που ανατέθηκε από την εταιρεία το 2009, το 46% των ιδιωτικών περουσιών αποτελείται από κενά οικόπεδα ή υποβαθμισμένα κτήρια. Τα κτήρια που κατασκευάστηκαν κατά την εικοσαετία '50-'70 και κατοικούνται, ανέρχονται σε 600.

Το παραπάνω σε συνδυασμό με το γεγονός ότι υπάρχουν 200 κτήρια που έχουν χαρακτηριστεί ή πρόκειται να χαρακτηριστούν ως διατηρητέα, οδήγησε τους υπάυθυνους της εταιρείας στο συμπέρασμα ότι η πολύ μεγάλη έκταση αχρησιμοποίητων χώρων, είναι πιθανόν να επηρεάσει την περιοχή σε μεγάλο βαθμό και προς οποιαδήποτε κατεύθυνση. Έτσι, αποφάσισαν να δραστηριοποιηθούν, κάνοντας επενδύσεις στην περιοχή.

Εικόνα 9: Νυχτερινό μαγαζί και θαμώνες στο Μεταξουργείο,
Πηγή: Διαδίκτυο

Εικόνα 10: Κτήριο της ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ ΑΕ, **Πηγή:** Διαδίκτυο

3.4. Μαρτυρίες

Προκειμένου να διαπιστώσουμε αν και κατά πόσον έχει μεαβληθεί το αίσθημα του φόβου στο Μεταξουργείο, επισκεφτήκαμε την περιοχή επανειλημμένες φορές. Σκοπός αυτού ήταν η απόκτηση προσωπικής άποψης για την κατάσταση που επικρατεί στο Μεταξουργείο, αλλά και η επαφή με κατοίκους και επισκέπτες της ώστε να καταγραφούν οι δικές τους εμπειρίες και απόψεις. Ακολουθούν κάποιες από αυτές, οι οποίες θα μας βοηθήσουν στην εξαγωγή συμπερασμάτων. Η περιοχή στην οποία κινηθήκαμε, φαίνεται στην παρακάτω εικόνα.

Εικόνα 11: Περιοχή μελέτης, **Πηγή:** Google Earth, ίδια επεξεργασία

Χαρούλα Γ. 27 ετών, επισκέπτρια:

Φοβάμαι περιοχές προς την Ομόνοια το βράδυ. Φροντίζω να βγαίνω από Κολωνού και μετά, μετά τους οίκους ανοιχής. Παλαιότερα ένοιωθα περισσότερο φόβο. Έχει περισσότερη κίνηση το βράδυ τώρα. Το Μεταξουργείο έχει δυο όψεις: η μία είναι η αναβαθμισμένη προς Ιερά Οδό (πλ. Αυδή και πέρα) και η άλλη που είναι πιο κοντά στην Ομόνοια, έχει λάβει χρήσεις της Ομόνοιας.

Η κ. Μποφίλιου, εκ των ιδιοκτητών επιχείρησης στην πλατεία Αυδή σε συνέντευξή της στην εφημερίδα «Καθημερινή στις 2.11.2014

«Είχαμε 2-3 περιστατικά στις αρχές, όμως όχι κάτι τρομερό. Το σημαντικότερο είναι πως δεν υπάρχουν φαινόμενα “προστασίας”, απειλών κτλ. που είναι ό,τι χειρότερο για ένα μαγαζί».

Κώστας Κ. 65 ετών, κάτοικος:

Είναι καλύτερα τα πράγματα τώρα. Όχι ότι δεν υπάρχει πρόβλημα, αλλά υπάρχει διαφορά. Τώρα έχουμε και καλό κόσμο τα βράδια. Τα καλοκαίρια που κάθομαι στο μπαλκόνι ως αργά, βλέπω νέα παιδιά που έρχονται να διασκεδάσουν. Δεν φοβάμαι τόσο αν τύχει να αργήσω να επιστρέψω σπίτι από το καφενείο.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα εργασία έγινε μια προσπάθεια διερεύνησης του κατά πόσον έχει μεταβληθεί ή όχι το αίσθημα του φόβου στους κατοίκους και τους επισκέπτες της περιοχής του Μεταξουργείου. Κρίθηκε σκόπιμο να γίνει κάτι τέτοιο αφού η συγκεκριμένη περιοχή έχει εξελιχθεί σε έναν νέο επιθυμητό χώρο διαβίωσης, εργασίας και διασκέδασης ανώτερων οικονομικά ομάδων.

Τόσο από μαρτυρίες κατοίκων και θαμώνων της περιοχής, αλλά όσο και με την προσωπική ματιά, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει αισθητή βελτίωση στο πώς συμπεριφέρονται και αισθάνονται οι άνθρωποι στην περιοχή αυτή.

Η περιοχή του Μεταξουργείου κατόρθωσε να αναπτυχθεί και να χαρακτηρίζεται ως εναλλακτική και στην οποία ο επικέπτης ή ο κάτοικος μπορεί να έχει πρόσβαση με τα πόδια, χωρίς να έχει την ανασφάλεια που υπήρχε παλαιότερα.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

Αραβαντινός Αθ., *Πολεοδομικός σχεδιασμός, για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Αθήνα: Συμμετρία, 2007

Ζαραφωνίου Χ. *Ο φόβος του εγκλήματος*, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002

Ζαραφωνίου Χ. *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα 2003

Νικολαΐδου Σ., *Η κοινωνική οργάνωση του αστικού χώρου*, Αθήνα: Παπαζήση, 1993

Παλαιολόγου Χ., *Η οργάνωση της κυκλοφορίας στο Μεσολόγγι-Διερεύνηση αρχών και προτεραιοτήτων-Το Μεσολόγγι ποδηλατώντας στο αύριο*, σε ψηφιακή μορφή (CD), Τομέας Μεταφορών και Συγκοινωνιακής Υποδομής Σχολής Πολιτικών Μηχ/κών Ε.Μ.Π.

Σαρηγιάννης Γ., *Αθήνα 1830-2000*, Αθήνα: Συμμετρία, 2000

Ιστοσελίδες

http://www.academia.edu/5493990/%CE%A7%CF%89%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B2%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%BF_%CE%BA%CE%AD%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%BF_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1%CF%82_%CE%B7_%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AF%CF%80%CF%84%CF%89%CF%83%CE%B7_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=46798&Itemid=1386&lang=

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A6%CF%8C%CE%B2%CE%BF%CF%82>

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1>

<http://www.kathimerini.gr/789970/article/politismos/polh/meta3oyrgeio-h-teleytaia-geitonia>

<https://metaxourgeio.wordpress.com/tag/%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%82%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1/>

<http://www.oliaros.com/?lang=gr&p=134>

<https://parallhlografos.wordpress.com/2011/05/21/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%AC/>

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ

Τα κοινά στοιχεία και οι οπτικές της εργασίας μας συνδιαμορφώθηκαν κυρίως ως προς την συνολική απεικόνιση της περιοχής, όπως αυτή αποτυπώθηκε στην υπόθεση εργασίας. Μια κοινή διαπίστωση κατά την ολοκλήρωση των εργασιών αφορούσε το επίπεδο των μετασχηματισμών. Σε όλες τις προσεγγίσεις εντοπίζεται η έκφραση διαφορετικών πιέσεων προς την αλλαγή της φυσιογνωμίας της περιοχής. Αυτή όμως θεωρήθηκε ότι δεν είχε στην παρούσα χρονική στιγμή την αναμενόμενη απόδοση, ώστε να μπορούμε να μιλήσουμε για μια ριζική αλλαγή και «μεταμόρφωση» της περιοχής. Παρ' όλα αυτά αναγνωρίζεται η ύπαρξη δυναμικών οι οποίες προς το παρόν δεν έχουν εκφραστεί αλλά αναμένεται στο μέλλον να διαδραματίσουν ένα πιο καθοριστικό ρόλο στη μεταβολή της.

Γενικότερα κάποιες εργασίες αποκλίνουν σημαντικά μεταξύ τους, εκφράζοντας ως και αντιθετικές απόψεις, ενώ άλλες έδρασαν πιο συμπληρωματικά ως στοιχεία μιας πιο κοινής αντίληψης γύρω από τις διεργασίες που εκφράζονται. Σε συνολικό επίπεδο, εντοπίστηκαν αρκετές αποκλείσεις οι οποίες αγγίζουν διάφορα πεδία και οπτικές, ενώ αναδεικνύουν και αρκετά διαφορετικές ιδεολογικές κατευθύνσεις. Σημαντικές ως και αντιθετικές αναδεικνύονται οι προσεγγίσεις γύρω από έννοιες όπως αυτή του «προτύπου», του «εξωραϊσμού», της «υποβάθμισης» όσο και ως προς την αντίληψη και αντιμετώπιση κοινωνικών ομάδων και φαινομένων.

Επιπλέον πέρα από έναν κοινό εντοπισμό των μετασχηματισμών, οι εργασίες διαφοροποιούνται ως προς την ερμηνεία αυτών και των ενδεχομένων αποτελεσμάτων που μπορεί να επιφέρουν στην περιοχή. Σε αυτό το επίπεδο δόθηκε και διαφορετική έμφαση στο ποιες κατά την εκάστοτε έρευνα είναι οι κυρίαρχες δυναμικές και τι σημασία και ρόλο παίζουν παράγοντες όπως το κράτος και οι επενδύσεις.

Ως απόρροια των παραπάνω, διατυπώθηκαν διαφορετικές απόψεις ως προς τις κατευθύνσεις που κρίνεται ότι πρέπει να ακολουθήσουν οι πολιτικές για την περιοχή και στους παράγοντες στους οποίους πρέπει να δοθεί έμφαση.